Ured za međunarodni razvoj Vlade Ujedinjenog Kraljevstva (DfID UK)

BOSNA I HERCEGOVINA

RADNE I SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI: RAZVOJ POLITIKA DJELOVANJA I MJERA UBLAŽAVANJA NEGATIVNIH UTICAJA PRIVATIZACIJE

REFORMISANJE SISTEMA I STRUKTURA REŽIMA CENTRALNE I LOKALNE SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI

Ugovor broj CNTR 00 1368A i CNTR 00 1629

Kvalitativna studija 3

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 1: Upute za čitaoce i sažetak zaključaka i preporuka

2. april 2005.

Birks Sinclair & Associates Ltd.
Gatehouse Suite
Palatine House
Belmont Business Park
Durham, DH1 1TW
Velika Britanija

Telefon: 00 44 191 386 4484
Faks: 00 44 191 384 8013
E-mail: Office@Birks-Sinclair.com
Web strana (engleski):
www.Birks-Sinclair.com/BiH.htm

Nezavisni biro za humanitarna pitanja (IBHI)
Šaćira Sikirića 12
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Telefon: 00 387 33 219 780 /1
Faks: 00 387 33 268 750
E-mail: bosna1@ibhibih.org
Web strana (lokalni jezici):
www.ibhibih.org

Ovaj dokument je rezultat projekta koji podržava Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DfID). Mišljenja izražena u ovom dokumentu nisu nužno mišljenja DfID-a.

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 1: Upute za čitaoce i sažetak zaključaka i preporuka

Sadržaj

POZADINA **1**

DOKUMENTI **2**

ANKETE **2**

GLAVNI ZAKLJUČCI **2**

VELIČINA I PRIRODA NVO SEKTORA U BIH 2
EKONOMSKI DOPRINOS NVO-A 3
PRIRODA NVO SEKTORA 4
ČLANOVI, DOBROVOLJCI I ZAPOSLENICI 4
FINANSIJSKI RESURSI 6
MIŠLJENJE O PITANJIMA S KOJIMA SE SUOČAVA NVO SEKTOR 6

KLJUČNE PREPORUKE **7**

ZA JAVNI SEKTOR 7
ZA NVO-E 8
ZA STATISTIČKE INSTITUCIJE 8

Spisak skraćenica

BiH	Bosna i Hercegovina
BDP	Bruto domaći proizvod
CNP	Komparativni projekt neprofitnog sektora
DFID	Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FTE	Ekvivalent punom radnom vremenu
GKP	Grupa korisnika podataka
ICNPO	Međunarodna klasifikacija neprofitnih organizacija
ISIC	Međunarodna standardna klasifikacija ekonomskih aktivnosti
KS3	Kvalitativna studija 3
NACE	Statistička klasifikacija ekonomskih aktivnosti u Evropskoj zajednici
NVO	Nevladina organizacija
NPI	Neprofitna institucija
NPISH	Neprofitne institucije koje opslužuju domaćinstva
RS	Republika Srpska
RSSSP	Projekt DFID-a, "Reformiranje sistema i struktura režima centralne i lokalne socijalne politike u Bosni i Hercegovini"
SNA	Standard nacionalnih računa

Priznanja

Treća Kvalitativna studija, iz DFID-ovog projekta Radne i socijalne politike, rezultat je partnerstva između istraživačkih timova iz međunarodne zajednice i Bosne i Hercegovine (BiH), vođenog od strane Upravne grupe Agencije za statistku BiH (BHAS).

Vođe timova su bili dr. Žarko Papić i dr. Stace Birks, uz podršku Rachel Smith, koja je bila odgovorna za nacrt upitnika i analizu podataka istraživanja, i dr. Ivy Papps, koja je bila odgovorna za ekonomsku analizu podataka. Paula Grizzard i Joh Calvert, iz kopanije "Back to Work", su bili odgovorni za analizu najbolje prakse EU i povezivanje sa bh. kontekstom.

Partneri iz BiH su bili Igor Stojanović i Fadil Šero, koji su radili na detaljnim studijama NVO sektora u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine, i obavili detaljne analize rezultata u entitetskim izvještajima.

Smjernice su obezbjedili članovi Upravne grupe, kojom je predsjedavao BHAS. Članovi su: Slavka Popović, BHAS (predsjedavajuća); Nejira Nalić, MI-BOSPO; Nikola Dorontić, Centar za socijalni rad Banja Luka; Michael Parker, Melissa Sabatier, Enver Suljić i Alma Halep, Handicap International; Enes Hadžiefendić, Federalni zavod za statistiku; Jelena Đokić, Republički zavod za statistiku RS; Milena Mandić, Zavod za zapošljavanje RS; i Fadil Suljić, Federalni zavod za zapošljavanje.

Tim također želi zahvaliti svojim partnerima u Banja Luci, Prijedoru, Sarajevu, Travniku, Trebinju, Tuzli i Zenici, tim redosljedom: Igor Stojanović, Centri civilnih inicijativa; Rajko Macura, Omladinski centar "Svjetionik"; Fadil Šero, Centar za promociju civilnog društva; Darko Saračević, HO "Alter Art"; Zoran Jakšić, Omladinska organizacija "Forum mladih"; Sanela Šehić i Suzana Lakić, Referentna grupa Tuzla; i Bogdan Kolar, Udruženje građana "Naša djeca"; koji su upravljali "terenskom" komponentom ove studije i nadgledali timove anketara, prikupljanje podataka i process anketiranja.

Želimo posebno naglasiti da je ova kvalitativna studija poduzeta kao zajednički "projekat", koji je obuhvatio Grupe korisnika podataka (GKP) za FBiH, RS i BiH i Savjetodavnih grupa za socijalnu politiku (SGSP). Grupe su u potpunosti doprinijele odabiru i definiciji teme ove studije i identifikaciji pilot oblasti, usmjeravale metodologiju i smjer istraživanja, pomagale u tumačenju podataka i davalei svoje komentare i prijedloge na nacrte dokumenata.

Vrijeme koje su ispitanici anketa posvetili Studiji u pilot oblastima i na nivou države i entiteta je vidljivo u rezultatima i odražava njihovu želju za sticanjem bolje slike o NVO sektoru u BiH, i potvrdilo je prikladnost ove studije.

Zahvale na podršci se upućuju i DfID-u, a posebno na komentarima i podršci koje su pružili Teresa Durand, Annie Feltham, Mary Shockledge, Anamaria Golemac Powell i Armina Dedić

Direktori tima projekta su odgovorni za izvještaj i njegove zaključke.

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 1: Upute za čitaoce i sažetak zaključaka i preporuka

Pozadina

Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DfID) je podržao dva velika projekta u Bosni i Hercegovini (BiH). Jedan od tih projekata (***Radne i socijalne politike: Razvoj politika i mjera za ublažavanje negativnih posljedica privatizacije [Projekt "Radne i socijalne politike"]***) je bio fokusiran na prikupljanje i korištenje pouzdane statistike u cilju upućivanja razvoja politike, dok drugi (***Reformiranje sistema i struktura režima centralne i lokalne socijalne politike u Bosni i Hercegovini [RSSSP]***) ima za cilj jačanje režima socijalne politike.

Kao dio projekta "Radne i socijalne politike", provedene su tri Kvalitativne studije o temama koje su odabrale Grupe korisnika podataka (GKP)[1], upravne i savjetodavne grupe, uspostavljene kao dio projekta. GKP je odlučila da se Kvalitativna studija 3 (KS3) treba baviti ekonomskim uticajem NVO-a.

U isto vrijeme, zadatak RSSSP je jačanje opštinske i kantonalne uprave u socijalnoj politici i poboljšavanje pružanja socijalnih suluga. Pošto NVO-i imaju važnu i vidljivu ulogu u pružanju socijalnih usluga, poželjno je steći veće razumijevanje postojećeg statusa NVO sektora u BiH i njegovog potencijalnog razvoja. Samim tim je KS3 značajna za oba projekta.

Kao teoretska osnova studije, napravljen je opis ekonomske i teoretske pozadine (Dokument 2). U cilju obezbjeđivanja podataka za studiju iz BiH, korištene su dvije metode za prikupljanje podataka od NVO-a:

- telefonska anketa uzorka od 1.430 NVO-a, putem koje su dobijene osnovne činjenične informacije o organizacijama, i
- detaljni strukturirani razgovori sa uzorkom od 318 NVO-a u sedam anketnih područja širom BiH, koji su istraživali pitanja od značaja za NVO-e u nešto širem okviru.

Detaljni izvještaji o ove dvije ankete su pripremljeni kao dio ove studije (Dokumenti 3 i 4). Oni predstavljaju bogat skup podataka, koji mogu biti istraženi u analitičkom okviru koji će biti razvijen u ovom izvještaju.

Osim prikupljanja tih podataka, a u cilju stavljanja prakse NVO-a iz BiH u kontekst, napravljen je dokument o trećem sektoru i najboljoj praksi NVO-a u EU, s posebnim osvrtom na NVO-e i zapošljavanje i prikladnost za zapošljavanje u EU (Dokument 5).

Pripremljena su dva entitetska izvještaja o institucionalnom kontekstu, u okviru kojeg djeluju NVO-i u oba entiteta u BiH (Dokumenti 6 i 7).

Dokument 8 je vezivni dokument, koji poredi mišljenja i prakse u dva entiteta s modelom najbolje prakse u EU i traži preporuke za pozitivne akcije u okviru teoretske konstrukcije Dokumenta 2.

Deveti dokument predstavlja neke nove razvoje u okruženju NVO-a u BiH, s perspektivom koja gleda u budućnost, u vezi sa uspostavljanjem Konferencije NVO-a BiH.

[1] Entitetske GKP i državna GKP za BiH su uspostavljene u okviru projekta DfID-a, "Radne i socijalne politike: razvoj politika i mjera za ublažavanje negativnih posljedica privatizacije".

Dokumenti

Potpuni spisak naslova dokumenata je:

Projekti DFID-a, Radne i socijalne politike: Razvoj politika i mjera za ublažavanje negativnih posljedica privatizacije i Reformiranje sistema i struktura centralnih i lokalnih režima socijalne politike u BiH (2005.), "Kvalitativna studija 3: Zapošljavanje, pružanje socijalnih usluga i nevladin (NVO) sektor: status i perspektive za BiH, analiza i implikacije za politiku:

Dokument 1:	Upute za čitaoce i sažetak zaključaka i preporuka
Dokument 2:	Ekonomska teorija i pozadina
Dokument 3:	Izvještaj o telefonskoj anketi NVO-a
Dokument 4:	Izvještaj o detaljnoj anketi NVO-a
Dokument 5:	Studija djelovanja nevladinog sektora u UK i dobre prakse u EU
Dokument 6:	Mišljenja praktičara NVO-a iz RS
Dokument 7:	Mišljenja praktičara NVO-a iz FBiH
Dokument 8:	Veze između entitetskih izvještaja o NVO sektoru u EU i BiH i osvrt na njih
Dokument 9:	Važnost Konferencije NVO-a BiH: međuentitetska saradnja u BiH

Ankete

Ciljna populacija za ovu anketu je 9095 NVO-a, koje su uzete iz klasifikacije NACE koje se pridržavaju zavodi u RS, FBiH i Distriktu Brčko.

Stopa odgovaranja

Konačna ostvarena stopa odgovaranja je bila 95,4%. Visoka stopa odgovaranja i veličina uzorka znače da možemo pouzdano projicirati nalaze na nivou populacije.

Baza podataka o NVO-ima sa anonimnim podacima, kao i svi dokumenti studije su u javnom domenu, na web-stranicama www.ibhibih.org i www.Birks-Sinclair.com/BiH.htm

Glavni zaključci

Neki najistaknutiji zaključci iz ovih dokumenata su ovdje predstavljeni radi davanja arome analize, zaključaka i preporuka. Zainteresirani čitaoci mogu pročitati detaljno pozadinu ovih zaključaka i preporuka u svakom od sastavnih dokumenata studije.

Veličina i priroda NVO sektora u BiH

Godišnji prihod za NVO sektor

- Korištenje rezultata za procjenu ukupnog godišnjeg prihoda i potrošnje NVO sektora daje nam godišnji prihod za ovaj sektor od 552.709.876 KM (4,5% BDP) i godišnju potrošnju od 300.673.358 KM (2,4% BDP). Ovi iznosi su značajni po svim standardima.

Ukupna populacija NVO-a u BiH

- Ukupna populacija NVO-a koje djeluju u BiH proračunata je kao 4.629.

Broj radnika

- Ukupni broj ekvivalenta zaposlenih na puno radno vrijeme u anketi je bio 3.119, što je prosjek od 10 po svakoj NVO koja zapošljava osoblje na puno radno vrijeme[2]. Za osoblje koje radi skraćeno radno vrijeme (koji rade prosječno 17 sati sedmično), prosjek je bio 7. Izvještaj o telefonskoj anketi koristi ove rezultate za procjenu ukupnog broja ekvivalenta zaposlenih na puno radno vrijeme u NVO sektoru na 26.668 (2,3% ekonomski aktivne radne snage).

Broj radnika, uključujući dobrovoljce

- Međutim, zaposlenici ne predstavljaju cijelu priču o radnicima u NVO sektoru, jer NVO-i obično primaju značajnu vrijednost u donacijama u smislu vremena dobrovoljnih radnika. Telefonski razgovori pokazali su da prosječni broj dobrovoljaca po NVO-u u BiH iznosi 44. Detaljna anketa daje informacije da dobrovoljci rade prosječno 19 sati sedmično, što daje procjenu od 63.129 ekvivalenta dobrovoljnih radnika zaposlenih na puno radno vrijeme u BiH. Ovaj broj predstavlja 5,36% ekonomski aktivnog stanovništva i visok je po međunarodnim standardima. Vrijednost ovog doprinosa predstavlja 3,2% BDP.

- Iako je zaposlenost u NVO-ima približno istog obima kao međunarodni prosjek, operativni troškovi su otprilike upola manji od međunarodnog prosjeka kao dio BDP. No, BiH ima više stope dobrovoljnog rada od prosječnih.

- U cjelini gledano, onda, čini se da NVO sektor ima važan uticaj na ekonomiju BiH. NVO sektor u BiH pokreće značajnu količinu resursa ove zemlje.

Ekonomski doprinos NVO-a

- Glavni sektori kojima se bave organizacije su kultura i rekreacija, ekonomske i socijalne usluge i građanske usluge i zagovaranje.

- Osim što su NVO-i uključeni u aktivnosti koje su vezane za posljedice rata, nema puno razlika u područjima aktivnosti NVO sektora u poređenju sa UK i EU – ključne razlike, ipak, leže u pristupu NVO-a, institucionalnim kapacitetima, stepenu komercijalnosti i sposobnosti da brzo odgovaraju na socijalne probleme.

- NVO-i pružaju usluge za nekih 29% ukupnog stanovništva BiH (iako to uključuje određeno preklapanje s nekim ljudima koji primaju usluge od više organizacija).

- U značajnoj manjini opština (40%), NVO-i koji pružaju usluge nemaju konkurenciju. Ne postoje drugi NVO-i, ili javne agencije, koji pružaju iste usluge. Kad NVO-i ne bi postojali, te usluge ne bi bile pružane.

- Štaviše, ovakav rad NVO-a ima značajan uticaj na distribuciju blagostanja. Veoma mali broj usluga NVO-a se naplaćuje, a donacije su važan izvor prihoda za sve NVO-e, bez obzira na prirodu njihovih aktivnosti. Samim tim, NVO-i ne samo da pružaju usluge, već učestvuju u prenosu novčanih sredstava od donatora na primaoce usluga.

- Postoji razmjerno mala svijest o drugim NVO-ima ili javnim organizacijama (u istoj opštini) koje također pružaju slične usluge.

- Čini se da veoma mali broj NVO-a radi u komercijalnom okruženju. Nasuprot UK i SAD, na primjer, postoji veoma mali stepen naplaćivanja usluga – bar po ekonomskim cijenama.

[2] Samo 42% anketiranih NVO nadgleda osoblje zaposleno na puno radno vrijeme.

Priroda NVO sektora

- Iako postoji određeni broj popularnih uvjerenja o prirodi ponašanja NVO-a, vidjeli smo da se ona zasnivaju na prilično jakim pretpostavkama o sklonostima donatora i radnika u ovom sektoru. Primijetili smo određene nepotpune pokazatelje da, i zaposlenici i dobrovoljni radnici, primaju ne-novčane potpore iz svog rada. Zaposlenici imaju kraću radnu sedmicu od norme u BiH, a čini se da kod dobrovoljaca postoji veća vjerovatnoća da primaju trajnu obuku nego kod zaposlenika u privatnom sektoru.

- Opšti zaključak je da ne postoji razlog za očekivanje da se bilo koja grupa, osim donatora, ponaša bez sopstvenog interesa i da je, zbog toga, kontrola donatora (ne nužno međunarodnih, naravno) suštinska za altruističko ponašanje NVO-a.

- U telefonskim anketama, preko 25% NVO-a se identificiralo kao organizacije koje imaju neku vrstu zagovaračke uloge. Osim toga, poslovna i profesionalna udruženja i sindikati imaju zagovaračku ulogu. To pokreće pitanja, kao što su:

    - Kakva je priroda aktivnosti tih grupa?
    - Da li te aktivnosti poboljšavaju kvalitet javne politike? I kako?
    - Uticaj na skolnosti glasača, kroz pokazivanje kreatorima politike jačine osjećaja o određenom pitanju.
    - Tehnička pitanja, na primjer, efekti zagađenja, o čemu je ta grupa dobro obaviještena.

Ova područja su posebno značajna za zagovaračku ulogu NVO-a u BiH danas.

- BiH je dobro osposobljena za olakšavanje donatorske kontrole, ali drugi uslovi – uključujući dobro osmišljene upravne procedure i procedure praćenja rada – su suštinske za provedbu takve kontrole.

- Noviji međunarodni razvoji u bilježenju statistike NVO-a, i činjenica da su ankete poduzete za ovu studiju koristile postojeće definicije i klasifikacije UN, pokazuju da je iskustvo BiH u velikoj mjeri dosljedno prosječnim međunarodnim iskustvima, uz glavni izuzetak u slučaju dobrovoljnih radnika, koji predstavljaju 5,36% ekonomski aktivnog stanovništva u BiH u poređenju s međunarodnim prosjekom od 2,5%.

- Daleko najveći broj projekata traje jednu godinu ili manje. Ipak, četiri petine nastavlja nakon početnog finansiranja. To pokazuje veliki broj uspješno provedenih projekata što nadahnjuje povjerenje kod donatora da nastave finansirati te organizacije. Donacije su i dalje glavni izvor prihoda.

- Većina NVO-a (38%) se prvi put prijavila u periodu nakon rata, od 1996. – 2000. Organizacije u RS su se prijavile u novije vrijeme.

- Većina organizacija je i dalje zasnovana u velikim gradovima, kao Banja Luka, Sarajevo, Zenica i Tuzla. Tri petine fokusira svoje aktivnosti na jednu specifičnu regiju ili kanton.

- Prosječni broj ureda je 3 po organizaciji.

- 16% NVO-a je stvorilo nove organizacije, od kojih je 73% druge NVO-e, a 7% preduzeća.

- Prosječni broj projekata je 4 po organizaciji. NVO-i troše, u prosjeku, 57% svog vremena u pružanju usluga, 27% na zagovaranje i 16% na druge aktivnosti.

Članovi, dobrovoljci i zaposlenici

- Prosječni broj članova je 2,256 po organizaciji. Prosjek je niži u međunarodnim NVO-ima. Kulturne organizacije imaju najniži prosjek članstva, dok NVO-i koje pružaju ekonomske i

socijalne usluge imaju najviši prosjek.

- Nivoi učešća članstva su dijametralno oprečni, s prosječnom stopom učešća od 45%. Manje organizacije imaju više nivoe učešća, a kulturne organizacije također imaju veće učešće članova.

- 84% organizacija ima dobrovoljce (prosječno 44 po organizaciji). Međunarodne NVO imaju neznatno niži prosjek od domaćih NVO-a (38 u poređenju sa 45). U prosjeku, ekonomski sektor i sektor socijalnih usluga imaju mnogo više dobrovoljaca (84) nego građanski i zagovarački sektor (31) i organizacije uključene u kulturne aktivnosti (19).

- 42% je prijavilo povećanje broja dobrovoljaca tokom posljednje dvije godine, iako većina nije uočila nikakvu promjenu. 12% je zabilježilo smanjivanje tog broja, a to je iznad prosjeka u ekonomskom sektoru i sektoru socijalnih usluga. 15% organizacija je prijavilo da se suočavaju s teškoćama zbog odlaska dobrovoljaca.

- 42% organizacija ima zaposlenike, na puno ili skraćeno radno vrijeme. Prosječni broj radnika zaposlenih na puno radno vrijeme je 10 po organizaciji. Prosjek je viši u međunarodnim NVO-ima nego u lokalnim NVO-ima. Prosječni broj radnika na skraćeno radno vrijeme je 7 po organizaciji. Ekonomski sektor i sektor socijalnih usluga imaju veći broj radnika na skraćeno radno vrijeme.

- Zaposleni na puno radno vrijeme rade u prosjeku 39 sati, u poređenju sa 17 sati za radnike na skraćeno radno vrijeme.

- 30% je prijavilo povećanje broja zaposlenika. Prosječno povećanje zaposlenika iznosi 45%.

- 16% je utvrdilo opadanje broja zaposlenika. Prosječno smanjenje zaposlenika je 40%. 31% je prijavilo da su se suočili s teškoćama zbgo odlaska zaposlenika.

- Većina NVO-a vjeruje da će ukupni broj zaposlenika ostati otprilike isti tokom sljedećih 12 mjeseci. Trećina je optimistična u smislu povećavanja broja osoblja. NVO-i u RS imaju više optimizma po pitanju povećanja njihove radne snage.

- Skoro polovica NVO-a je prijavila nedostatak vještina kod svojih zaposlenika ili dobrovoljaca. Postoji veća vjerovatnoća kod mlađih organizacija da prijave ovaj nedostatak. Ipak, većina organizacija ocjenjuje svoje zaposlenike ili dobrovoljce kao "glavnu prednost". Postoji veća vjerovatnoća kod ekonomskog sektora i sektora socijalnih usluga da ocjenjuju svoje dobrovoljce na ovaj način.

- Osobe koje se cijene najviše u NVO-ima su one koje razvijaju dobre među-ljudske odnose i koje su nadareni komunikatori. Petina organizacija smatra da njihovom osoblju nedostaju ove vještine u određenoj mjeri.

- Postoje visoka očekivanja od dobrovoljaca. Osobine koje su najpoželjnije kod dobrovoljaca su među-osobne i komunikacijske vještine i motivacija za rad. Iskustvo je glavna vještina koja nedostaje, a postoji i nedostatak u kvalifikacijama.

- Dvije trećine organizacija su izjavile da smatraju pomoć dobrovoljcima da nađu posao jednim od svojih ciljeva. Preko polovice NVO-a je izjavilo da su njihove organizacije bile "odskočna daska" za dobrovoljce u dobijanju posla. Velika koncentracija NVO-a sa fokusom na mlade kao grupe klijenata može objasniti ono što izgleda kao neočekivano visok broj odgovora.

- Najčešće rješenje za suzbijanje teškoća zbog fluktuacije zaposlenika i niskih nivoa dobrovoljnih članova je povećanje broja radnih sati i produktivnosti postojećih ljudi. To je kratkoročno rješenje i možda konačno štetno za kvalitet pruženih usluga.

Finansijski resursi

- Skoro sva novčana sredstva se dobijaju iz grantova ili donacija od vanjskih donatora ili od samih članova. Samo 9% prihoda se zarađuje od prodaje dobara ili usluga.

- Tri četvrtine organizacija se oslanja na jedan ili dva izvora. Postoji veća vjerovatnoća kod organizacija u ekonomskom sektoru i sektoru socijalnih usluga da se oslanjaju na samo jedan izvor nego kod organizacija koje poduzimaju kulturne aktivnosti.

- Prosječni broj donatora koji su dosad dali novac u ovoj godini je 3. FBiH ima veći broj donatora nego RS.

- Ukupni godišnji prihod iz svih anketiranih organizacija je 84.864.769 KM, u prosjeku 120.035 KM po organizaciji. Prosjek za međunarodne organizacije je viši nego za domaće NVO-e i viši u FBiH nego u RS.

- Ukupna godišnja potrošnja iz ankete je 52.916.854 KM, u prosjeku 80.299 KM po organizaciji. Prosjek za međunarodne organizacije je viši nego za domaće NVO-e. Nivoi potrošnje su neznatno viši u FBiH nego u RS.

- Ukupni prihod od osnivanja je 124.765.242 KM, u prosjeku 223.193 KM po organizaciji. Prosjek je bio viši u FBiH nego u RS i viši u međunarodnim organizacijama nego u domaćim. Ukupni prihod od osnivanja ekonomskih i socijalnih usluga je viši od prosjeka.

- 36% organizacija je izjavilo da njihova novčana sredstva "nisu dovoljna za pokrivanje osnovnih aktivnosti". Postojala je manja vjerovatnoća da međunarodne organizacije prijave finansijske teškoće. Ekonomski sektor i sektor socijalnih usluga su također prijavili finansijske probleme.

Mišljenje o pitanjima s kojima se suočava NVO sektor

- 55% NVO-a je prijavilo da je nivo podrške iz vlade poboljšan tokom prošle godine.

- Odliv kvalificiranog osoblja je veći problem za skoro petinu NVO-a. Međunarodne NVO su to prijavile kao veći problem nego lokalne organizacije. Odliv kvalificiranog osoblja ili dobrovoljaca je manji problem u FBiH nego u RS.

- Samo nešto preko polovice (57%) organizacija smatra da dobrovoljci rade uglavnom zbog dobrotvornih razloga. Postojale su neke nejasnoće oko toga da li pretvaranje dobrovoljnog rada u "obični rad" otuđuje dobrovoljce.

- Najteži problem s kojim se trenutno suočava NVO sektor je smanjeni interes donatora (pogotovo međunarodnih). 49% NVO je izjavilo da je to veći problem sad nego prije godinu dana. Postojala je veća vjerovatnoća kod lokalnih NVO-a da prijave ovaj problem u poređenju s međunarodnim organizacijama. Postojala je mnogo veća vjerovatnoća kod NVO-a uključenih u ekonomski sektor i sektor socijalnih usluga da prijave ovo pitanje kao problem u poređenju sa NVO uključenim u kulturne aktivnosti.

- 42% je izjavilo da postoji strategija za razvoj NVO sektora. Većina je smatrala da se ta strategija razvija na nivou BiH.

- Po pitanju pružanja usluga, organizacije su zamoljene da ocijene svoj rad i rad cjelokupnog sektora. Samo 10% organizacija je ocijenilo NVO sektor u cjelini kao "veoma uspješan" u obezbjeđivanju usluga. Ali, četvrtina ispitanika (25%) je ocijenila svoju organizaciju kao "veoma uspješnog" pružaoca usluga. Većina ispitanika (85%) ocijenila je pružanje usluga koje radi ovaj sektor u cjelini kao "prilično uspješno", u poređenju sa 73% u ocjenjivanju vlastite organizacije. Čini se da je nekoliko ispitanika imalo više mišljenje o svojim

organizacijama nego njihove kolege u drugim NVO-ima.

- Ovaj sektor je dosta podijeljen u svojim stavovima o sistemu beneficija i oporezivanja i zakona koji se odnose na NVO sektor.

- Ograničena solidarnost i zajednički rad NVO-a u bavljenju značajnim društvenim problemima je također pitanje, međutim, prihvaćeno je mišljenje da jačanje ovog područja može dovesti do razvoja zajedničkih pristupa i bržeg odgovora na društvene probleme

- Loša predodžba javnosti. Nedovoljni pozitivni publicitet ovog sektora kao organizacija koje rade za javno dobro doprinosi lošoj predodžbi javnosti o njima. Javnost, država ili poslovni sektor suviše malo priznaju ovaj sektor kao ključni doprinos u pružanju alternativnih programa za reformu društva, i takvo pogrešno tumačenje javnosti i lokalnih vlasti od kasnih 1990-ih ograničava razvoj ovog sektora.

- Nedovoljna transparentnost i nepostojanje odgovornosti, nerazumijevanje dugoročne misije i strategije NVO sektora i sumnja u korupciju, također usporavaju razvoj ovog sektora.

- Praktičari ističu nepostojanje sposobnosti Vlade BiH da razvija partnerstva kao ključnu slabost i glavni kamen spoticanja u razvoju NVO sektora, međutim, u novije vrijeme postoji određeno poboljšanje. Nepostojanje opšte prihvaćenog kodeksa prakse za NVO-e i lokalne vlasti – ostavljanje većine NVO-a van glavnih tokova političkih procesa to pogoršava.

- Postoji opasnost da se NVO sekctor doživljava kao sektor kojim dominiraju žene. To može imati negativne implikacije za razvoj i ugled ovog sektora zbog pitanja nejednakosti spolova u BiH. Poboljšanje upravljačkih vještina i veće pozitivno priznanje ovog sektora od strane Vlade, može koristiti ovom sektoru na dva načina: prvo, to bi povećalo vještine kod žena potrebne za prikladnost za zapošljavanje i, drugo, to može učiniti ovaj sektor privlačnijim za muškarce.

Ključne preporuke

Ovo je ponovo djelomični spisak, a puniji skup preporuka i dokazi za njih sadržani su u svim pojedinačnim dokumentima studije.

Za javni sektor

- Ne postoje dobri argumenti za status oslobođenih od poreza za NVO-e u cjelini. Međutim, u slučajevima kad NVO-i pružaju javna dobra sa široko rasprostranjenim beneficijama, specifična finansijska podrška bi olakšala optimalni nivo pružanja. Javni sektor, stoga, treba aktivno razmotriti kako se takva podrška može davati i kojim NVO-ima.

- Donacije iz javnog sektora su važan izvor prihoda NVO-a u BiH. Pošto je veći dio aktivnosti NVO-a, kao što smo vidjeli, veoma preraspodjeljiv, javni sektor treba osigurati da je re-distribucija u skladu s javnim ciljevima. On pogotovo treba osigurati da je dosljedan s Razvojnom strategijom za BiH.

- Pošto dobrovoljni radnici predstavljaju značajan dio ekonomski aktivnog stanovništva, posebno je važno da njihov ekonomski doprinos bude priznat. Bilo bi korisno dati priznanje kroz pripisivanje vlastitog društvenog doprinosa dobrovoljnim radnicima.

- Postojaće veća vjerovatnoća da NVO-i uspješno ostvaruju svoje dobrotvorne ciljeve ako imaju dobre upravne procedure, koje posebno čuvaju položaj donatora. Treba pripremiti smjernice za takve upravne procedure. Značaj veće i poboljšane uprave NVO-a se povećava sa smanjivanjem interesa i opadanjem prihoda od međunarodnih donatora, u cilju olakšavanja transparentnog djelovanja koje koristi širi izbor finansijskih izvora.

- Interesne grupe mogu obezbijediti vrijedne informacije za javni sektor i tako pomoći u poboljšavanju kvaliteta političkih odluka. Stoga se kreatorima politike savjetuje da se uključe u dijalog sa NVO-ima, u cilju osiguravanja da one najbolje iskoriste takve informacije. Ipak, oni ne smiju zaboraviti da su takve informacije često namijenjene promociji sopstvenih interesa tih grupa i, samim tim, one trebaju biti predmet kritičkog pregleda.

- Unatoč tome, šire konsultacije sa NVO-ima i građanima treba koristiti za tumačenje ključnih pitanja i potreba. Konsultacije o razvoju zakona ili procesa provedbe postojećih zakona su važni aspekti demokratskog društva.

- Partnerstva sa NVO-ima na nivou zajednice treba smatrati dopunskim u pokušajima lokalnih vlasti da identificiraju potrebe i pružaju usluge kao dio pluralističkog obrasca pružanja usluga lokalnih vlasti.

Za NVO-e

- Iako je kriza u društvenom i ekonomskom okruženju, kao posljedica rata, učinila neophodnim da se NVO-i u BiH fokusiraju na posebno hitna pitanja, koja se u velikoj mjeri odnose na pružanje zajedničkih dobara, iskustvo drugih zemalja pokazuje da postoji djelokrug za komercijalniji pristup nekim aktivnostima. NVO-i trebaju razmotriti stepen u kojem one imaju potencijal da kombiniraju svoje pružanje zajedničkih dobara s komercijalnijim aktivnostima, za koje bi potrošači bili spremni i koje bi plaćali, i u kojim bi mogle koristiti svoj ugled kao osiguranje kvaliteta usluga.

- Iako postoje dobri argumenti za komercijalniju aktivnost što se tiče NVO-a u BiH, takva aktivnost će vjerovatno oslabiti uticaj donatora. To potkrepljuje argumente za razvoj uspješnih procedura za upravljanje i praćenje rada u okviru NVO-a. Postoji potreba za izgradnjom kapaciteta – uključujući upravljačke vještine i natjecanje za Vladine ugovore.

- Potrebno je više smjernica o razvoju mreža s drugim NVO-ima i jačanju odnosa s lokalnim vlastima.

- Upravljačke vještine NVO-a treba razvijati, uz dovoljni razvoj kapaciteta, pogotovo finansijskih, u cilju uspješnog odgovaranja na konsultacije tokom formuliranja i razvoja javne politike i partnerstva u pružanju usluga.

- Funkcionalni upravni odbori trebaju postati jedan od temeljaca održivosti.

Za statističke institucije

- Dvije ankete su obezbijedile neke važne informacije u obliku koji je dosljedan s postojećim smjernicama UN-a. Ova informacija omogućuje BiH da pripremi Satelitski račun NPI u skladu s uputstvima iz Priručnika UN-a. Mi preporučujemo da se ovaj razvoj unaprijedi, tako da BiH formalizira ovu korisnu informaciju i učini je lakše dostupnom i na državnom i na međunarodnom nivou. Ova aktivnost bi učinila BiH pretečom u ovom području.

- NVO sektor ima značajan uticaj na radnu snagu u oba Entiteta, i bilo bi korisno imati dosljednije informacije i o zaposlenoj i o dobrovoljnoj radnoj snazi u NVO sektoru, kao i u privatnom i javnom sektoru. Stoga mi preporučujemo da treba ozbiljno razmotriti uključivanje i zaposlene i dobrovoljne radne snage u Anketu o radnoj snazi.

Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DFID)

BOSNA I HERCEGOVINA

RADNE I SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI: RAZVOJ POLITIKA DJELOVANJA I MJERA UBLAŽAVANJA NEGATIVNIH UTICAJA PRIVATIZACIJE

REFORMISANJE SISTEMA I STRUKTURA REŽIMA CENTRALNE I LOKALNE SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI

Ugovor broj CNTR 00 1368A i CNTR 00 1629

Kvalitativna studija 3

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 2: Ekonomska teorija i pozadina

4. april 2005.

Birks Sinclair & Associates Ltd.
Gatehouse Suite
Palatine House
Belmont Business Park
Durham, DH1 1TW
Velika Britanija

Telefon: 00 44 191 386 4484
Faks: 00 44 191 384 8013
E-mail: Office@Birks-Sinclair.com
Web strana (engleski):
www.Birks-Sinclair.com/BiH.htm

Nezavisni biro za humanitarna pitanja (IBHI)
Šaćira Sikirića 12
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Telefon: 00 387 33 219 780 /1
Faks: 00 387 33 268 750
E-mail: bosna1@ibhibih.org
Web strana (lokalni jezici):
www.ibhibih.org

Ovaj dokument je rezultat projekta koji podržava Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DfID). Mišljenja izražena u ovom dokumentu nisu nužno mišljenja DfID-a.

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 2: Ekonomska teorija i pozadina

Sadržaj

Lista skraćenica

I. UVOD 1

I.1 POZADINA 1
I.2 EKONOMIJA NVO-A: KRATKA HISORIJSKA PERSPEKTIVA 2
I.3 ORGANIZACIJA I OBIM IZVJEŠTAJA 2

II. FUNKCIJA NVO SEKTORA 4

II.1 EKONOMSKA PROIZVODNJA I INSTITUCIONALNA STRUKTURA 4
II.2 OBJAŠNJENJA ZA POSTOJANJE NVO SEKTORA 7

TABELA II.1: NVO-I PO GODINI REGISTRACIJE I OSNOVNOJ EKONOMSKOJ AKTIVNOSTI 8

II.3 KOJI JE EKONOMSKI DOPRINOS NVO-A U BIH? 9

III. NVO SEKTOR U MEĐUNARODNOM KONTEKSTU 11

III.1 PITANJE DEFINICIJA I KLASIFIKACIJA 11
III.2 IMPLIKACIJE ZA NACIONALNE RAČUNE 13
III.3 NVO-I U BIH: DRŽAVNE I MEĐUNARODNE PERSPEKTIVE 17

IV. ANALIZA PONAŠANJA NVO-A 19

IV.1 DA LI SU NVO-I RAZLIČITI? 19
IV.2 TEŽNJE OSOBA KOJE DONOSE ODLUKE UNUTAR NVO-A 19
IV.3 PRIRODA ODLUKA UNUTAR NVO-A 20

TABELA IV.1: DONACIJE I VOLONTERI U NVO-IMA KOJI PRUŽAJU EKONOMSKE I SOCIJALNE USLUGE 21

IV.4 DA LI JE POZITIVNO MIŠLJENJE O NVO-IMA OPRAVDANO? 22

V. ZAKLJUČCI I PREPORUKE 24

V.1 ZAKLJUČCI 24
V.2 PREPORUKE 24

Aneks

A Bibliografija

Lista skraćenica

BiH	Bosna i Hercegovina
CNP	Komparativni projekat neprofitnog sektora
DFID	Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije
GKP	Grupa korisnika podataka
FTE	Ekvivalentnost punom random vremenu
BDP	Bruto domaći proizvod
ICNPO	Međunarodna klasifikacija neprofitnih organizacija
ISIC	Međunarodna standardna klasifikacija ekonomskih aktivnosti
NACE	Statistička klasifikacija ekonomskih aktivnosti u Evropskoj zajednici
NVO	Nevladina organizacija
NPI	Neprofitna institucija
NPISH	Neprofitne institucije koje opslužuju domaćinstva
SNA	Standard nacionalnih računa

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 2: Ekonomska teorija i pozadina

I. UVOD

I.1 Pozadina

Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DFID) finansirao je dva velika projekta u Bosni I Hercegovini (BiH). Jedan od ovih projekata (***Radne i socijalne politike u Bosni i Hercegovini: razvoj politika djelovanja i mjera ublažavanja negativnih uticaja privatizacije [Projekat radne i socijalne politike]***) fokusirao se na prikupljanje i korištenje pouzdanih statističkih podataka za vođenje političkog razvoja, dok je drugi (***Reformisanje sistema i struktura režima centralne i lokalne socijalne politike u Bosni i Hercegovini [RSSSP]***) imao za cilj jačanje sistema socijalne politike.

Kao dio Projekta radnih i socijalnih politika, planirano je da se sprovedu tri Kvalitativne studije o temama o kojima su odlučile Grupe korisnika podataka (GKP)[1], upravne i savjetodavne grupe uspostavljene putem projekta. GKP odlučila je da će se Kvalitativna studija 3 (KS3) odnositi na ekonomski uticaj NVO-a.

Istovremeno, cilj RSSSP-a je da osnaži opštinski i kantonalni menadžment socijalne politike i pružanje socijalnih usluga. Budući da NVO-i imaju važnu i vidljivu ulogu u pružanju socijalnih usluga, poželjno je dobiti veće razumijevanje trenutnog statusa NVO sektora u BiH i njegovog potencijalnog razvoja. Stoga je KS3 relevantna za oba projekta.

Kao dio studije, podaci su prikupljeni od NVO-a putem dva metoda:

- Telefonsko istraživanje na uzorku od 1.430 NVO-a, čime su se dobile osnovne činjenične informacije o organizaciji; i

- Detaljni struktuirani intervjui na uzorku od 318 NVO-a u sedam područja istraživanja širom BiH, čime su se istraživala pitanja od značaja za NVO-e u nešto širem kontekstu.

Detaljni izvještaji o ova dva istraživanja su pripremljeni[2] i taj materijal se ovdje neće ponavljati. Ipak, ovo je bogat skup podataka, koji se može istraživati u analitičkom okviru koji će se razviti u ovom izvještaju.

Pored prikupljanja podataka, pripremljena su dva rada o institucionalnom kontekstu u kojem djeluju NVO-i u BiH.

[1] Entitetske grupe korisnika podataka i države BiH (DUGs), uspostavljene od strane DFID projekta, Radne i socijalne politike u Bosni i Hercegovini: Razvoj politika i mjera socijalnih ublažavanja.

[2] DFID Projekat, Radne i socijalne politike u BiH: Razvoj politika djelovanja i mjera ublažavanja negativnih uticaja privatizacije i Reformisanje sistema i struktura režima centralne i lokalne socijalne politike u BiH (mart 2005) "Kvalitativna studija br. 3, Zapošljavanje, pružanje socijalnih usluga i nevladin sektor: status i perspektive za BiH, analiza i implikacije za politike - Dokument 3: Izvještaj o telefonskom istraživanju NVO-a i Dokument 4: Izvještaj o detaljnj anketi NVO-ima", Sarajevo i Banja Luka.

I.2 Ekonomija NVO-a: kratka hisorijska perspektiva

Tradicionalno, ekonomisti su raspravljali o modelima proizvodnje dobara i usluga, poredeći "javnu" i "privatnu" proizvodnju. U smislu ove analize, "javnu" proizvodnju vrše vlade i ona se sastoji od takozvanih "javnih dobara", kao što su državna vojna zaštita i aktivnosti za zaštitu najugroženijih članova društva. Proizvodnja ovih dobara i usluga generalno se finansira oporezivanjem. "Privatnu" proizvodnju vrše preduzeća (ili, rjeđe, domaćinstva) i sastoji se od dobara i usluga koje se mogu prodati na privrednom tržištu. "Privatna" proizvodnja se, stoga, finansira prodajom krajnjih rezultata klijentima koji mogu ili žele da plate. [3]

Međutim, postalo je jasno da je u ovakvoj klasifikaciji (privatno naspram javnog) ispuštena značajna oblast: proizvodnja koju vrše privatne organizacije koje nemaju klijente i često se čini da su motivisane ciljevima koji nisu njihov vlastiti interes. Budući da su ovakve organizacije obezbijedile, na primjer, oko polovine svih bolničkih kreveta u SAD, jasno je da su od određenog značaja, naročito u kontekstu sve većih troškova medicinske njege. Stoga od 1970-ih[4] postoji sve veći interes za "treći sektor"[5]. Analitički i eksperimentalni rad koji je proistekao iz ovog interesa je veoma raznolik i interesantan. Tretiran je broj pitanja koja su od značaja za NVO sektor u BiH. Ova pitanja obuhvataju sljedeće:

- Zašto se određena dobra i usluge proizvode u "trećem sektoru"?
- Da li se aktivnosti ovog sektora tačno odražavaju u državnim statistikama?
- Da li se proizvodnja u ovom sektoru bitno razlikuje od proivodnje u javnom ili privatnom sektoru?
- Da li vlada treba imati politiku prema ovom sektoru, i, ako da, kakva bi trebala biti priroda ovakve politike?

Kao rezultat ovog istraživanja, sada postoji široko i sve veće razumijevanje o "trećem sektoru" u velikom broju zemalja. Stoga je ova studija u BiH blagovremena iz razloga što može iskoristiti postojeća istraživanja i iz njih dobiti uvid, istovremeno doprinoseći znanju u ovoj oblasti. Iako sektor ima različita imena u različitim zemljama, generalno ga oslovljavamo sa "NVO sektor", kao što je poznat i u BiH.

I.3 Organizacija i obim izvještaja

Izvještaj je organizovan oko četiri gore navedena pitanja.

Poglavlje II započinje analizu pregledom sve većeg obima literature o izboru institucionalnih sporazuma (javni, privatni ili NVO) za pružanje određenih dobara i usluga i razmatra do koje mjere podaci iz istraživanja mogu objasniti ovo pitanje u slučaju BiH. Mnogi čitaoci će biti već upoznati sa osnovnom ekonomskom teorijom javnih i privatnih dobara, ali zbog važnosti razumijevanja funkcije NVO-a, ova teorija je objašnjena za one koji nisu ekonomisti.

Poglavlje III će se nastaviti na ovaj pregled ispitivanjem definicija i klasifikacija aktivnosti koje su se pojavile iz jednog dijela istraživanja i ispitat će koliko daleko BiH može ići u praćenju preporuka UN-a o uključivanuju aktivnosti NVO-a u državne proračune. Ovo poglavlje će također razmotriti kakav je NVO sektor u BiH u smislu privrednog značaja u odnosu na NVO sektore u drugim državama.

[3] Ova konvencionalna podjela između javnog i privatnog sektora je donekle nejasna u BiH, kao i u ekonomijama mnogih tranzicijskih zemalja u kojima je rasprostranjeno javno vlasništvo kompanija koje proizvode "privatna" dobra. Uz to je u BiH kooperativno vlasništvo preduzeća koja proizvode "privatna" dobra bilo uobičajeno.

[4] Ustvari, neke pojedinačne diskusije su se pojavile ranije – na primjer, Buchanan (1965).

[5] Posvetit ćemo se definiciji ovog sektora u poglavlju III.

Poglavlje IV se fokusira na najveće pitanje u većini istraživanja NVO sektora – ponašanje organizacija u njemu. Da li se njihovo ponašanje znatno razlikuje od ponašanja organizacija u javnom i privatnom sektoru?

Konačno, poglavlje VI donosi zaključke i preporuke politika.

II. FUNKCIJA NVO SEKTORA

II.1 Ekonomska proizvodnja i institucionalna struktura

Privatni sektor na privrednom tržištu
Osnovna ekonomska teorija počinje proizvodnjom u privatnom sektoru. Privredno tržište dopušta potrošačima da registruju svoj *zahtjev* za određenim dobrom ili uslugom svojom mogućnošću ili spremnošću da plate. Preduzeća će biti spremna da udovolje njihovom zahtjevu *pružanjem* dobra ili usluge, dok god je cijena koju mogu primiti manja ili jednaka trošku proizvodnje. Ovaj trošak mora obuhvatati "normalan" profit kako bi podstakao preduzeće da ostane u industriji. Dugoročno, cijene se drže jednakim trošku proizvodnje natjecanjima, što će podstaći nova preduzeća da uđu u industriju ako su postojeća preduzeća u stanju da zarađuju više od normalnog profita. Također, preduzeća će napustiti industriju ukoliko je cijena preniska i ne dopušta im da obezbijede normalan profit. Smanjene u pružanju usluga će uzrokovati povećanje cijena dok se ne pokrije trošak proizvodnje.

Ovakvo natjecateljsko privredno tržište ima niz prednosti.

1. Ono olakšava efikasno prikupljanje i korištenje informacija

Potrošači su motivisani da budu iskreni po pitanju zahtjeva za proizvodnjom. Ako ne plate postojeću cijenu, neće dobiti proizvod. Stoga im je u interesu da plaćaju tu cijenu dok god je ona manja ili jednaka vrijednosti koju polažu na proizvod.

Proizvođačima je u interesu da budu iskreni po pitanju troškova. Ako naplaćuju više nego što su troškovi proizvoda, druga preduzeća će ući u industriju i spustiti cijenu. Svim preduzećima je u interesu da nastave proizvodnju dok god je cijena veća ili manja od troškova proizvodnje.

Dugoročno, postoji pritisak da cijena bude jednaka trošku proizvodnje i da dovoljno proizvoda bude proizvedeno da bi se zadovoljila potreba zahtjeva po toj cijeni. U planiranoj ekonomiji, kao što je bila u bivšem Sovjetskom Savezu, ova karakteristika se gubi i rezultat su redovi za običnim proizvodima (i često nezadovoljstvo raspoloživim proizvodima), što pokazuje koliko je teško centralnim odjelima za planiranje dobiti ovako detaljne informacije.

2. Ono je fleksibilno po pitanju promjena u zahtjevima ili proizvodnji

Ovo direktno slijedi iz prve tačke. Baš kao što privredno tržište pruža informacije o preferncijama i troškovima proizvodnje pod statičnim uslovima, tako i pruža informacije o promjenama u ovim uslovima. Na primjer, ako se troškovi proizvodnje smanje zbog tehničkih inovacija, postojeća preduzeća će zarađivati profit veći od normalnog. Nove kompanije će ući na tržište i povećan nivo proizvodnje će uzrokovati pad cijena. Potrošači će onda imati koristi od tehničkih promjena. Također, ako su veći zahtjevi za proizvodima, natjecanje među kupcima će uzrokovati rast cijena. Postojeće kompanije će imati porast profita, što će podstaći nove kompanije da uđu na tržište. Tako će doći do porasta u pružanju usluga kako bi se zadovoljili povećani zahtjevi.

3. Ono minimizira troškove proizvodnje

Svaka kompanija koja nađe načina da proizvodi sa manjim troškovima od svojih konkurenata postići će profit koji je veći od normalnog. Drugim kompanijama je u interesu da kopiraju njen metod i veliki nivo profita će podstaći druge kompanije da uđu u industriju. Cijena će se spustiti kako bi odražavala smanjene troškove proizvodnje, profit će se vratiti na normalan i dobro ili usluga će se proizvoditi sa najmanjim mogućim troškovima proizvodnje.

4. Ono smanjuje troškove praćenja i kontrole

Funkcionisanje privrednog tržišta zasniva se na vlastitom interesu potrošača i proizvođača. Naročito, kompanije pružaju dobra i usluge koje traže potoršači, ne zato što kompanije ispunjavaju neke javne interese nego što na taj način zarađuju profit. Kao što je Adam Smith (1776) famozno rekao "Ne očekujemo svoju večeru zahvaljujući ljubaznosti mesara, mljekara ili pekara, nego zato što je to u njihovom interesu." Ova analiza je danas jednako istinita kao što je bila i prije 230 godina. Stoga, kompanije ne treba prisiljavati da pružaju usluge potrošačima koji plaćaju njihove proizvode; oni će ih rado pružati kako bi ostvarili profit.

Međutim, lagano funkcionisanje privrednog tržišta zavisi od nihza pretpostavki o prirodi dobara i usluga. Ključne pretpostavke su:

- Korist od usluga ili dobara imaju samo oni koji za njih plaćaju;
- Potrošači lako primijete kvalitet usluge ili dobra;
- Kompanije mogu slobodno ući ili napustiti industriju.

Za bilo koje dobro ili uslugu za koju ne odgovaraju ove pretpostavke, privatne kompanije neće biti u stanju odgovoriti na zahtjeve potrošača na način kako je gore opisano. Doći će do *propasti tržišta*.

Javna proizvodnja u odnosu na propast tržišta

Ekonomska analiza uloge javnog sektora fokusira se na ove izvore propasti tržišta. U slučaju gdje ne postoji prva pretpostavka daje se osnov za pružanje usluga od strane javnog sektora. Većina dobara ili usluga – na primjer, proizvodnja hljeba ili frizerske usluge – daje koristi samo onim potrošačima koji za njih plaćaju[6]. Nekada se ovakve usluge nazivaju *čistim privatnim dobrima*.

Međutim, neka dobra i usluge se pružaju također onima koji za njih ne plaćaju. Na primjer, ako nema ulične rasvjete, svjetlo ispred moje kuće koristi ne samo meni, mojoj porodici i posjetiocima, nego i onima koji prolaze ulicom. Ove dodatne beneficije su poznate kao vanjski uticaji ("externalities")[7]. Budući da su potrošači spremni platiti cijenu koja odražava samo njihove vlastite koristi, vrijednost vanjskih uticaja neće se odražavati u tržišnoj cijeni, koja će, stoga, biti veoma niska. Rezultat će biti nedovoljna proizvodnja dobra ili usluge.

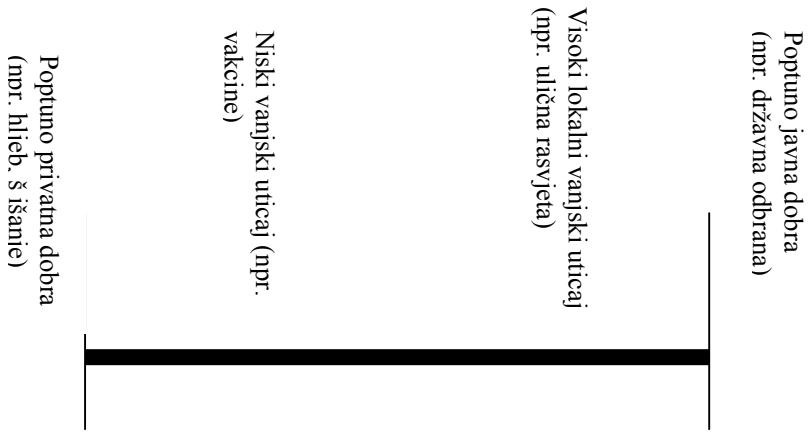
U nekim slučajevima, gdje su velike vanjske posljedice u odnosu na privatne koristi i gdje je trošak proizvodnje veoma velik u odnosu na individualnu privatnu korist, moža neće biti moguće da kompanija u privatnom sektoru proizvodi bilo koju uslugu ili dobro. Državna vojna zaštita je klasičan primjer takvog dobra. Nijedan pojedinac nije u stanju niti je spreman da je kupi jer bi čak i veoma nizak nivo zaštite koštao više nego što bi vrijedio pojedincu. Ipak, kad bi se pružila ova usluga, svaki pojedinac bi imao koristi i suma ovih koristi potencijalno je veća od troška. Ovakva dobra nazivaju se *javnim* dobrima. Jedini način na koji se oni mogu pružiti je putem kolektivne akcije. Postojanje javnih dobara je osnovni razlog za vladinu proizvodnju na privrednom tržištu.

Neke analize podrazumijevaju računanje između privatnih i javnih dobara kako bi se opravdalo pružanje usluga od strane javnog sektora. Međutim, jasno je iz gore navedenog da tako jasno računanje ne postoji. Radije postoji spektar dobara, od onih bez vanjskih uticaja (čista privatna dobra) s jedne strane do onih sa veoma velikim vanjskim uticajem (čista javna dobra), s druge.

[6] Ili članovima njegovog/njenog domaćinstva kojima ih on/a pruža.

[7] Ovaj primjer je pozitivan vanjski uticaj. Vanjski uticaji mogu također biti negativni, kada potrošnja određenog dobra ili usluge od strane potrošača nalaže troškove drugoj osobi koja nije kompenzirana tržišnim transakcijama.

Dijagram II.1: Privatno-javni spektar dobara

Iako se često tretira kao posebno pitanje, zahtjev potrošača za pravičnijim ili pažljivijim društvom uglavnom je zahtjev za određenim dobrom ili uslugama sa vanjskim uticajem. Tako, na primjer, ako moj susjed i ja imamo koristi od toga da se siromašnoj osobi pruži medicinska pomoć i ako će moj susjed platiti medicinsku njegu za siromašnu osobu, ja ću također imati koristi iako nisam ničim doprinjela. U ovom slučaju, tržište neću pružiti dovoljnu medicinsku pomoć za siromašne ljude.

Vlade mogu odgovoriti na postojanje vanjskih uticaja na različtite načine. Tamo gdje su vanjski uticaji relativno mali, vlada može pružiti pomoć da bi podstakla proizvodnju. Međutim, tamo gdje su vanjski uticaji veliki tako da je određeno dobro na kraju spektra javnih dobara, može biti efikasnije za javni sektor da koristi poreze kako bi direktno pružio dobra ili usluge.

Odgovarajući odgovor vlade na druge izvore propasti tržišta mogu biti regulisanje kvalitete, pružanje informacija ili prevencija monopola.[8]

Međutim, baš kao što postoji mogućnost propasti tržišta u privatnoj proizvodnji, postoji i mogućnost *vladine propasti* u javnoj proizvodnji. Izvori vladine propasti nalaze se u dvije oblasti:

1. Malo je interesa za produktivnu efikasnost

Dok tržišne snage podstiču proizvodnju sa najnižim troškovima, ne postoji ništa u procesu vladine proizvodnje što pruža takav interes. U privatnom sektoru, profit daje i signal i interes da se smanje troškovi. Takav dodatak ne postoji u javnom sektoru, koji bi podstakao menadžere da traže jeftinije metode proizvodnje i osiguraju da se korist od smanjenja troškova prepusti poreznim obveznicima. Međutim, trenutno se u UK vodi debata o menadžmentu javnih usluga i u pitanju je kako stvoriti interes za podsticanje produktivne efikasnosti.

2. Vladama je teško dobiti tačne informacije o preferencijama poreznih obveznika.

Kako bi pružile optimalan nivo javnih dobara, vlade trebaju znati koliko porezni obveznici cijene ta dobra i usluge. U određenoj mjeri, ove preferencije su vidljive na izborima gdje političke partije nude različite javne usluge. Međutim, izbori koji se dešavaju svake tri ili četiri godine dosta su nesiguran metod za otkrivanje zahtjeva potrošača, u odnosu na kontinuirane informacije koje dobijaju privatne kompanije za njihova dobra ili usluge. Stoga je veoma nevjerovatno da će vlade pružiti optimalan iznos javnih dobara.

[8] Za detaljniju i netehničku analizu propasti tržišta i odgovarajuću vladinu intervenciju, vidi Papps (1975).

NVO-i na privrednom tržištu

Gornja analiza ima sljedeće implikacije:

- Bez propasti tržišta, privatni sektor pruža dobra i usluge na najefikasniji način.
- Propast tržišta je razlog za intervenciju vlade.
- Javna dobra ne pruža privatni sektor.

Tradicionalna analiza nam pruža izbor između proizvodnje u privatnom i u javnom sektoru. Činjenica da postoje za i protiv za svaki zbir institucija će nas dovesti da odaberemo jednu koja vaga prednosti i mane za određeno dobro ili uslugu. Nema očigledne uloge NVO sektora u ovoj analizi.

Međutim, vidimo da postoji niz oblasti gdje se proizvodnja od strane NVO sektora vrši pored privatnog ili javnog sektora. NVO sektor obezbjeđuje polovinu bolničkih kreveta u SAD, dok drugu polovinu obezbjeđuje privatni sektor, a u manjoj mjeri, i javni sektor. NVO-i u BiH pružaju socijalne usluge kao i mnoge insitucije u javnom sektoru. Zašto postoje NVO-i?

II.2 Objašnjenja za postojanje NVO sektora

Mnoge analize vide razlog za postojanje NVO-a kao odgovor na duple probleme propasti tržišta i vlade[9]. Postoje tri velika razloga koja mogu biti interesantna u slučaju BiH.

1. Potrošači zahtjevaju kolektivno dobro, ali vlada nema informaciju da se to dobro traži ili nema kapacitet da kratkoročno odgovori na zahtjev.

Ovo je "tranzicijska" uloga[10] za NVO-e. Budući da je vladama teško dobiti informacije i to ide veoma sporo, grupa građana koja zajedno djeluje u nekom NVO-u može odgovoriti mnogo brže. Također, vlada koja ima slabe kapacitete ne može odgovoriti na nove potrebe. Ova situacija može biti posebno relevantna u slučaju BiH koja je u postratnom periodu. Izvještaj o telefonskom istraživanju pokazuje da je 74% NVO-a uspostvaljeno nakon 1995. Ovaj veliki procenat može biti rezultat niza faktora, uključujući: (a) tolerantniji stav prema NVO-ima u post-socijalističkom periodu; (b) destrukcija institucija za vrijeme sukoba i pokušaj da se ponovo izgrade; i (c) odgovor na nove potrebe kao rezultat rata. Ako je hipoteza o tranziciji (c) tačna, onda bi se moglo očekivati da će se lakše formirati NVO-i koji se bave socijalnim i zdravstvenim uslugama. Pored toga, nova tržišna privreda bi zahtjevala poslovna i profesionalna udruženja i, po mogućnosti, nove mogućnosti za obuku.

Međutim, kao što pokazuje Tabela II.1, nije očigledno da hipoteza o tranziciji vrijedi. Iako je porast NVO-a koji se bave zdravstvom bio veći od prosjeka u periodu od 1996-2000, kao i poslovnih i profesionalnih udruženja u periodu od 2001-2004, većinom je broj drugih NVO-a porastao sa veoma sličnom stopom. Čini se da je došlo do porasta u broju NVO-a generalno, više od porasta u određenom sektoru za odgovor na potrebe nastale u poslijeratnom periodu. Ovo, naravno, nije rigorozan test hipoteze o tranziticiji, nego pruža neke indiakcije da ona nije toliko relevantna za BiH kako bi se moglo očekivati.

[9] Vidi, na primjer, Weisbrod (1988).
[10] Vidi Hansmann *et al* (2003).

Tabela II.1: NVO-i po godini registracije i osnovnoj ekonomskoj aktivnosti

		Kultura i rekreacija	Obrazovanje i istraživanje	Zdravstvo	Ekonomske i socijalne usluge	Okoliš	Razvoj i stambena pitanja	Zakoni, zagovaranje i politika	Filantropski posrednici i promovisanje volontarizma	Međunarodne	Vjerske	Poslovne i profesionalne unije i udruženja	Ostalo	Ukupno
1892-1990	Br.	32	6	3	29	5	4	16	0	1	3	3	2	104
	%	*18*	*11*	*7*	*15*	*12*	*7*	*11*	*0*	*4*	*33*	*7*	*20*	*13*
1991-1995	Br.	17	6	4	37	1	7	20	1	5	3	1	1	103
	%	*10*	*11*	*10*	*19*	*2*	*12*	*14*	*7*	*18*	*33*	*2*	*10*	*13*
1996-2000	Br.	61	20	20	74	11	21	69	4	15	1	11	5	312
	%	*34*	*38*	*49*	*38*	*26*	*37*	*47*	*27*	*54*	*11*	*26*	*50*	*38*
2001-2004	Br.	67	21	14	56	25	25	43	10	7	2	28	2	300
	%	*38*	*40*	*34*	*29*	*60*	*44*	*29*	*67*	*25*	*22*	*65*	*20*	*37*
Total	Br.	177	53	41	196	42	57	148	15	28	9	43	10	819
	%	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*

Izvor: Telefonsko istraživanje NVO-a

U teoretskoj literature o NVO-ima, focus je na ulozi NVO-a u odgovaranju na nedostatak informacija javnog sektora, pružajući dobra i usluge[11] pojedincima. Međutim, jasno je da mnogi NVO-i također pokušavaju uticati na odluke o javnim politikama kroz zagovaračku ulogu. U telefonskom istraživanju, preko 25% NVO-a identifikovali su se kao da imaju zagovaračku ulogu. Pored toga, moglo bi se očekivati da poslovana i profesionalna udruženja i unije imaju zagovaračku ulogu, pa ipak se samo 7% ovih NVO-a identifikovala kao da imaju ovu ulogu.[12]

Iako se zagovaračka uloga ne tretira u teoretskoj literaturi o NVO-ima, veliki dio zauzima analiza o grupama pritiska (ili interesnim grupama, kako su poznatiji), što je relevantno za njihovu ulogu. Fokus ove analize[13] je uticaj interesnih grupa u političkim procesima i tretiraju se pitanja poput:

- Kakva je priroda aktivnosti ovih grupa? i
- Da li ove aktivnosti poboljšavaju kvalitet djavne politike?

[11] Jedna od ovih usluga mogla bi biti podrška pojedincima u sporovima sa javnim sektorom ili sa drugim pojedincima ili privatnim kompanijama. Primjeri su: Organizacija za prava na skrb; Biro za savjete građanima; i pravni centri koji pružaju besplatne usluge. Analiza pružanja ovih usluga ne razlikuje se bitno od analize pružanja usluga generalno.

[12] Teško je vjerovati ovom odgovoru. Osnovni cilj ovakvih organizacija u drugim zemljama je lobiranje u interesu njenih članova.

[13] Vidi Hix (2005), poglavlje 7, za kratak nestručni pregeld veoma stručne literature.

Većinom je ranija literatura navodila da interesne grupe utiču na politiku, usmjeravajući resurse na političare, putem doprinosa kampanjama ili direktnim podmićivanjem. Međutim, sofisticiranija analiza fokusira se na njihovu ulogu u pružanju informacija[14] o:

- Sklonostima glasača, demonstrirajući donosiocima odluka koje osjećanje vlada vezano za određeno pitanje; i
- Tehničkim pitanjima, na primjer posljedicama zagađenja, o kojima je grupa dobro informisana.

Čini se da su ove oblasti od posebnog značaja za zagovaračku ulogu NVO-a u BiH danas.

2. Potrošači traže kolektivna dobra ali njihovi ukusi nisu homogeni.

U ovom slučaju, državna vlada ne može istovremeno zadovoljiti potrebe svih poreznih obveznika. Koja god javna dobra da pružaju, određeni porezni obveznici će ostati nezadovoljni. U ovom slučaju, vlada može pružiti manje javnih dobara – to jeste, pružiti samo ona dobra za koja postoji opšti dogovor – nego što porezni obveznici/potrošači traže i ostaviti privatnim kolektivnim akcijama da pruže kolektivna dobra za jasno definisane grupe.

Na neki način, ovaj scenario je sušta suprotnost scenarija u BiH, gdje postoji značajan stepen lokalne autonomije u pružanju kolektivnih dobara, jer sam ustav priznaje visok stepen različitosti u državi. Iako je ova hipoteza, na prvi pogled, privlačna, teško je ustanoviti kako se može testirati u slučaju BiH.

3. Potrošači imaju manje informacija o kvalitetu dobra ili usluge koju pruža proizvođač.

Ovo je osnov za postojanje NVO-a, što je od posebnog značaja u SAD, gdje često postoji izbor između privatnog proizvođača – na primjer, za profit bolnica – i NVO-a koji pruža medicinsku njegu. Teško je za potrošače da procijene kvalitet medicinske njege i čini se da više imaju povjerenja u NVO, koji neće biti u iskušenju da smanji kvalitet jer nema profitnog interesa da to uradi. Da li NVO-i pružaju bolji kvalitet ili ne[15], za ovu hipotezu su važna vjerovanja potrošača. U ovom smislu, veoma je teško testirati hipotezu. Generalno, teže je ocijeniti kvalitet usluge nego dobra, a naročito je teško ocijeniti kvalitet usluge koja se ne kupuje redovno – na primjer, posebne medicinske procedure ili medicinska njega za odraslu osobu. U ovakvim slučajevima, teško je napraviti direktne lične uporedbe i često je važna reputacija institucije. Budući da mnogi NVO-i pružaju usluge ove vrste, postoji određena podrška ovoj hipotezi. Međutim, ponovo, ovo nije rigorozan test.

II.3 Koji je ekonomski doprinos NVO-a u BiH?

U ovom poglavlju se vrši pregled hipoteza o izboru NVO-a kao institucionalnog oblika. Teško je bilo doći do generalnog zaključka o osnovu za postojanje NVO-a u BiH. Rezultat je sličan rezultatu u drugim zemljama[16] i rezultatu većine istraživanja o institucionalnom izboru. Ova oblast istraživanja je još uvijek nova i jasni zaključci se još uvijek ne mogu donijeti.

Ipak, komponente ove analize nam dopuštaju da napravimo pregled okvira NVO-a u BiH kako bi se nagovijestila priroda njegovog ekonomskog doprinosa.

[14] Svrha pružanja ovih informacija može biti ekonomski vlastiti interes grupe (na primjer, kada poslovna organizacija finansira i/ili distribuira studiju koja pokazuje nepovoljne posljedice na domaću industriju od strane konkurencije) ili altruistička (na primjer, kada organizacija koja se bavi okolišom distribuira informacije o uticaju globalnog zagrijavanja).
[15] Detaljnije ćemo ispitati ovu hipotezu u sljedećem poglavlju.
[16] Vidi, na primjer, Salamon *et al* (2000) i Weisbrod (1988).

1. Većina aktivnosti NVO-a u BiH ima redistribucijski uticaj.

U prosjeku, NVO-i u BiH primaju samo 7% njihovih primanja od prodaje i 24% od članstva. Ostali prihodi su od donacija iz brojnih izvora, uključujući javni sektor. Neke od NVO-a pružaju kolektivna dobra kao što je zaštita okoliša i jedini način na koji mogu dobiti sredstva je putem donacija. Međutim, neki NVO-i – kao što su sportski i rekreacijski klubovi i poslovna i profesionalna udruženja – prvenstveno pružaju beneficije svojim članovima i mogu se, u principu, finansirati od troškova članstva. Ako razmotrimo ove dvije grupe NVO-a, vidjet ćemo da kulturni, sportski i rekreacijski klubovi primaju samo 24% njihovih prihoda od troškova članstva i čak poslovna i profesionalna udruženja dobijaju samo 50% od troškova članstva.

Tako da korisnici NVO-a imaju beneficije koje se prvenstveno finansiraju od strane međunarodnih ili BiH donatora. Iako je ova raspodjela namijenska i samim tim kolektivno dobro, ovo je veoma velik stepen raspodjele i važno je da bude dobro namijenjen.

2. Čini se da većina NVO-a popunjava nedostatke u postojećim pružanjima usluga.

Čini se da su glavni konkurenti NVO uslugama javni sektor i druge NVO, ali je u detaljnoj analizi definisano da je samo 44% NVO-a izjavilo da postoji druga NVO u opštini koja pruža slične usluge, dok je 46% navelo da postoji javna organizacija koja pruža slične usluge. Preko 40% NVO-a izjavilo je da nemaju konkurente ni u javnom ni u NVO sektoru.

3. Čini se da je relativno mali broj aktivnosti NVO-a u BiH povezan sa komercijalnim aktivnostima.

Kao što smo vidjeli, veliki dio literature SAD-a bavi se pitanjem uloge NVO-a u pružanju komercijalnih usluga (medicinska njega ili obrazovanje, na primjer) za potrošače u slučaju kada je teško pratiti kvalitet. Ove usluge se često pružaju u natjecanju sa privatnim sektorom. Budući da NVO-i u BiH rijetko naplaćuju tržišne cijene za svoje usluge, čini se da ne pružaju istu vrstu usluga kao privatne kompanije[17].

Ovo pokazuje da NVO-i značajno doprinose ekonomiji BiH i ovo može biti argument za podršku vlade ovom doprinosu. Generalno, čini se da NVO-i djeluju u nedostatku koji je uzrokovan propastima tržišta i vlade i ova karakteristika se koristi da bi se opravdao izuzetak NVO-a po pitanju oporezivanja. Ovo je važna karakteristika NVO sektora u SAD-u i neki komentatori naveli su da je to osnovni razlog za niže troškove proizvodnje u tom sektoru.[18]

Međutim, ovaj argument nije pobliže analiziran. Uglavnom, NVO-i pružaju mješavinu privatnih i kolektivnih dobara, gdje kolektivna dobra variraju od čisto javnih dobara do kolektivnih dobara na nivou područja određene interesne grupe. Nema razloga da prosječan porezni obveznik plaća[19] pružanje dobara i usluga od kojih ima koristi veoma ograničena grupa potrošača.

Međutim, iako nema dobrog argumenta za opšte izostavljanje NVO-a u plaćanju taksi, ovdje je slučaj podsticanja NVO-a da pružaju javna dobra od kojih ima koristi veliki broj poreznih obveznika. Ovaj podsticaj se može dati na razne načine, uključujući donacije NVO-ima, sa posebnom odgovornosti od interesa za vladu ili putem ugovora sa NVO-om da pruža usluge posebnim grupama – na primjer, briga za siročad.

[17] Iako nemamo direktne dokaze za ovo jer se u istraživanju nije postavljalo pitanje o natjecanju sa privatnim sektorom.
[18] Vidi, na primjer, Reinhardt (2000).
[19] Izuzetak od plaćanja taksi je vrsta pomoći u smislu da se smanjuje trošak proizvodnje.

III. NVO SEKTOR U MEĐUNARODNOM KONTEKSTU

III.1 Pitanje definicija i klasifikacija

Definicija sektora

Efikasno istraživanje zahtijeva odgovarajuće i pouzdane definicije. Dok javni i privatni sektor imaju jasne definicije koje se koriste već mnogo godina, praktična primjena ovih definicija je često nejasna zbog toga što se ne priznaju alternativne organizacije "trećeg sektora". Tako da su aktivnosti ovog sektora često pripisivane privatnom ili – ponekad – javnom skeotru zbog nedostatka odgovarajuće definicije. Traganje za ovom definicijom bio je najveći dio rada Projekta Komparativni neprofitni sektor (CNP) na Institutu za političke studije na Univerzitetu Johns Hopkins[20], kojeg je vodio Lester Salamon.

Sektor je poznat pod različitim imenima u različitim dijelovima svijeta. U SAD-u je poznat kao"neprofitni" sektor[21]. U UK on se naziva "volonterskim" sektorom, a u Francuskoj "*economie sociale*" ("socijalna ekonomija"). U većini centralnih i jugoi-istočnih evropskih zemalja, zovemo ga "NVO" sektorom. Salamon i Anheier (1997) prezentiraju rezultate rada CNP-a na definiciji i primjenjuju je na ispitivanje neprofitnih sektora u trinaest zemalja, kako bi se ocijenila njihova korist u različitim socijalnim, pravnim i ekonomskim kontekstima. Njihova definicija uključuje pet ključnih kriterija koje organizacija mora ispuniti kako bi bila uključena u neprofitni sektor:

- *Organizovani* tako da su u nekoj mjeri institucionalizovani. Iako ovo često znači da je organizacija pravno inkorporirana, to nije neophodno. Međutim, organizacija mora biti više od neformalnog skupa, tako da ima pravila/norme po kojim se vode njene aktivnosti i razvoj;
- *Privatna* tako da je institucionalno i praktično odvojena od javnog sektora. Iako javni sektor može pružiti finansijska sredstva, ne treba imati kontrolu nad aktivnostima organizacije;
- *Neprofitna* distribucija. Iako organizacija može postići profit (ili gubitak) i okretati ga iz godine u godinu, ne treba distribuirati profit van organizacije[22];
- *Samoupravna*, opremljena da vrši kontrolu vlastitih aktivnosti i ne pod kontrolom vanjskog tijela; i
- *Volonterska* u smislu da organizacija uključuje neke aspekte volontarizma u svom radu[23].

Oni nazivaju ovu definiciju "strukturalno-operacionalnom" i razmatraju njenu vrijednost u smislu Deutschovih (1963) triju kriterijuma[24] za odabir modela u prirodnim ili društvenim naukama. Upoređujući strukturalno-operacionalnu definiciju sa tri druge konkurentne definicije (koje definišu kao "pravnu", "finansijsku" i "funkcionalnu"), oni smatraju da sve četiri definicije imaju jake i slabe strane, ali se čini da je strukturalno-operacionalna definicija najkorisnija. Ostatak njihove knjige bavi se testiranjem ove definicije, primjenjujući je na različite zemlje.

Jedna od prednosti strukturalno-operacionalne definicije je ta što ona nije specifična ni za jednu zemlju. Ovi kriteriji se mogu primijeniti u svakom pravnom, ekonomskom ili kulturnom okruženju. Stoga može biti veoma korisna za analize širom zemalja i za prenošenje relevantnog iskustva iz jedne zemlje u drugu. Interesantna karakteristika strukturalno-operacionalne definicije je da naziv sektora u različitim zemljama naglašava jedan od kriterija. SAD naglašavaju *neprofitni* aspekt, UK *volonterski*

[20] Više informacija o CNP može se naći na web stranici: www.jhu.edu/ccss. Radni dokumenti navedeni u ovom izvještaju mogu se naći na ovoj stranici.
[21] Budući da većina teorijskog rada potiče iz SAD-a, neprofitni (NP) sektor je termin koji se najčešće sreće u literaturi.
[22] Neki pravni sistemi također eksplicitno zabranjuju distribuciju pojedincima u organizaciji. Kao što ćemo vidjeti (Poglavlje IV) ovakav zahtjev je značajan da bi se sačuvale razlike u ponašanju između neprofitnih i drugih organizacija.
[23] Osnovni primjeri volontarizma bile bi donacije vremena i/ili novca.
[24] (a) ekonomija; (b) značaj; i (c) predvidiva ili objašnjiva moć.

aspekt, Francuska *samo-upravni* aspekt, dok zemlje centralne i jugo-istočne Evrope naglašavaju *privatni* (to jeste, nevladin) aspekt. Međutim, iako ovo naglašavanje može mnogo reći o kulturnim perspektivama u kojima ove organizacije djeluju, Salamon i Anheier i njihove kolege pokazuju da i ostali kriteriji jednako vrijede u svakoj zemlji.

U ostatku izvještaja, prihvatit ćemo strukturalno-operacionalnu definiciju kada se pominje NVO sektor, koji je najrelevantniji termin za BiH. Ova definicija je veoma pouzdana za NVO-e koji su registrovani u BiH.

Klasifikacija aktivnosti

U okviru sektora, NVO-i vrše niz aktivnosti uključujući pružanje usluga kao što su medicinske i socijalne usluge, političko lobiranje i pružanje mogućnosti za rekreacijske aktivnosti poput sporta i muzike. Za neka pitanja politika, korisno je znati koje vrste aktivnosti su poduzete od strane NVO-a i kakav je balans između ovih aktivnosti. Salamon i Anheier navode da je klasifikacija aktivnosti jednako važna koliko i definicija sektora. Definicija sektora identifikuje faktore koji su zajednički ovim organizacijama; kalsifikacija aktivnosti identifikuje načine na koje se oni razlikuju.

Oni tretiraju pitanje klasifikacije putem dva pitanja:

- *Koja je jedinica analize?*
- *Koja je osnova klasifikacije?*

Jedinica analize: Oni smatraju da jedinica analize treba biti pojedinačna organizacija. Neke NVO su velike i kompleksne i mogu imati različite aktivnosti. Međunarodna NVO kao što je Oxfam, na primjer, može poduzeti aktivnosti hitnog oporavka, izgradnje kapaciteta, ekonomskog i socijalnog razvoja, socijalnog ili medicinskog pružanja usluga i političkog lobiranja. Klasifikacija ovog NVO-a pod jednu od ovih aktivnosti (vjerovatno onu koja uključuje najveći dio sredstava) bi oduzela značaj ostalim i dala bi pogrešnu informaciju o cjelokupnim aktivnostima. Klasifikacija na nivou organizacije, mada bi to još uvijek bilo pojednostavljivanje, budući da mnoge organizacije mogu vršiti više od jedne vrste aktivnosti, dala bi tačniju sliku.

Osnova klasifikacije: Oni također smatraju da bi osnva za klasifikaciju trebala biti osnovna ekonomska aktivnost organizacije – to jeste, vrste dobra ili usluge koja je osnovni proizvod NVO-a.

Koristeći ova dva principa i uzimajući Međunarodnu standardnu klasifikaciju ekonomskih aktivnosti (ISIC) i Statističku klasifikaciju ekonomskih aktivnosti u Evropskoj zajednici (NACE) kao polaznu osnovu, razvijaju klasifikaciju ekonomski aktivnosti NVO sektora. Njihov prijedlog za klasifikaciju, Međunarodna klasifikacija neprofitnih organizacija (ICNPO), je prihvačen od strane UN-a kao preporučena klasifikacija[25] koja se koristi za NVO sektor.

Tabela III.1 prikazuje preporučene grupe i podgrupe za ICNPO.

[25] Vidi Ujedinjene nacije (2003).

Tabela III.1: ICNPO grupe i podgrupe

Grupe	*Podgrupe*
1. Kultura i rekreacija	1 100 Kultura i umjetnost 1 200 Sportovi 1 300 Drugi rekreativni i društveni klubovi
2. Obrazovanje i istraživanja	2 100 Osnovno i srednje obrazovanje 2 200 Više obrazovanje 2 300 Drugo obrazovanje 2 400 Istraživanja
3. Zdravstvo	3 100 Bolnice i rehabilitacija 3 200 Domovi za njegu 3 300 Mental zdravlje i prevencija kriza 3 400 Druge zdravstvene usluge
4. Socijalne usluge	4 100 Socijalne usluge 4 200 Krizne situacije i humanitarna pomoć 4 300 Dopuna prihoda i izdržavanje
5. Okoliš	5 100 Okoliš 5 200 Zaštita životinja
6. Razvoj i stambena pitanja	6 100 Ekonomski i društveni razvoj i razvoj lokalne zajednice 6 200 Stambena pitanja 6 300 Zapošljavanje i obuka
7. Zakonodavstvo, zagovaranje i politika	7 100 Udruženja građana i organizacije za zagpvaranje 7 200 Zakonodavstvo i pravne usluge 7 300 Političke organizacije
8. Filantropski medijatori i promocija volontarizma	8 100 Fondacije za grantove 8 200 Drugi filantropski medijatori i promocija volontarizma
9. Međunarodne	9 100 Međunarodne aktivnosti
10. Vjerska pitanja	10 100 Vjerske zajednice i asocijacije
11. Poslovne i profesionalne asocijacije, sindikati	11 100 Poslovne asocijacije 11 200 Profesionalne asocijacije 11 300 Sindikati
12. Nisu klasificirani drugdje	12 100 Nisu klasificirani drugdje

Uz nekoliko izmjena koje odražavaju situaciju u BiH, ovo je klasifikacija koja je korištena u dva istraživanja sprovedena za svrhe ove studije.

III.2 Implikacije za nacionalne račune

UN Sistem nacionalnih računa (SNA) pruža standardni okvir za izvještavanje statističkih institucija o nacionalnim ekonomijama. SNA grupiše aktivnosti prema pet glavnih sektora: (1) nefinansijski korporacijski sektor; (2) finansijski korporacijski sektor; (3) generalni vladin sektor; (4) sektor domaćinstva; i (5) neprofitne institucije koje opslužuju domaćinstva (NPISH). Prije nego što je izrađen UN *Priručnik o neprofitnim institucijama u sistemu nacionalnih računa*, aktivnosti NVO-a bile su uključene u nacionalne račune na nešto komplesniji način, zavisno od njihove svrhe, ponašanja na tržištu, kontrole i strukture prihoda. Tako, na primjer, NVO-i koji pružaju nefinansijske usluge (na primjer, medicinske usluge) po "ekonomsko značajnim cijenama" i koji primaju više od polovine svojih prihoda od te prodaje svrstani su u sektor 1. NVO-i koji pružaju finansijske usluge (na primjer, kredite za mikropreduzeća) i koji primaju više od polovine svojih prihoda od te prodaje svrstani su u sektor 2, dok oni koji pružaju kolektivne usluge (na primjer, parkovi) svrstani su u vladin sektor. Samo oni NVO-i koji ne mogu biti svrstani u ova tri sektora svrstani su u NPISH sektor (5). Ovaj pristup gubi distanktivan karakter NVO sektora.[26]

[26] Vidi Anheier i Salamon (1998) za više detalja.

Ovaj pristup je veoma dobar za određene svrhe i jasno određuje strukturu rezultata proizvedenih u ekonomiji. Međutim, nejasan je metod kojim se vrši proizvodnja i teže je postaviti pitanja koja se odnose na politiku prema različitim institucionalnim oblicima. Štoviše, budući da se različite vrste rezultata različito ocjenjuju[27], odluka o tome gdje klasificirati aktivnosti NVO-a može uticati na procjene njihovog nivoa.[28] Opšti zaključak mora biti da tradicionalni pristup nacionalnih računa me pruža dobru osnovu za analizu NVO sektora.

Međutim, daleko je poznato da je svrha SNA da pruži "pojednostavljen prikaz veoma različite i složene ekonomije"[29]. Pod ovakvim okolnostima, možda neće biti moguće prilagoditi strukturu za tretiranje jednog niza pitanja a da SNA ne postane manje koristan uopšte. Pod ovakvim okolnostima, smjernice SNA navode da bi razvoj satelitskih računa mogao dati dodatne neophodne informacije. UN *Priručnik o neprofitnim institucijama u sistemu nacionalnih računa* pruža smejrnice za satelitski račun za NVO sektor.[30]

Satelitski račun ima za cilj prikupljanje korisnih informacija o NVO sektoru i njihovo predstavljanje u nizu računa. *Priručnik* usvaja trostrani pristup satelitskom računu. On se sastoji od:

1. *potpuno eleborirane* strukture satelitskog računa;
2. *proširени računi,* uključujući niz drugih socijalnih i ekonomskih indikatora za slučajeve gdje bi možda bilo korisno proširiti pokrivenost podataka sistema satelitiskog računa izvan monetarnog predstavljanja same ekonomske aktivnosti; i
3. *kratki oblik* koji se fokusira samo na najbitnije ili raspoložive varijable i odnose koji se mogu koristiti kao privremena osnova dok potpuna elaboracija ne postane moguća.

Ključne varijable predložene za svaki od ovih računa sažete su u Tabeli III.2. Vrijedi napomenuti da neke od ovih varijabli – na primjer, volonterski rad – jednostavno neće biti uzete u obzir u tradicionalnom pristupu SNA-i.

Tabela III.2: Ključne varijable i mjere za NPI[31]

Varijable[32]	**Potpuno razvijen satelitski račun**	**Prošireni**	**Kratka forma**	**Komentari**
Glavne monetarne varijable				
Tržišni proizvod *Od kojeg*: isplate od trećih aktera iz vlade	X X		X X	Zarada od prodaje, članarine, provizije itd.
Proizvod za sopstvenu krajnju upotrebu	X		X	
Drugi netržišni proizvod	X		X	Opretaivni troškovi, ukupno
Imputirana vrijednost netržišnih proizvoda tržišnih NPI	X		X	
Naknada uposlenika *Od kojeg*: Plate *Od kojeg*: Socijalni doprinosi poslodavca	X X X		X	Veže se za zapošljavanje, input od rada, karakteristike radne snage
Imputirana vrijednost zapošljavanja po nižoj plati	X			

[27] Proizvodi vladinog sektora cijene se troškom proizvodnje dok se proizvodi dva korporacijska sektora cijene tržišnom cijenom.
[28] Na primjer, Anheier i Salamon (1998) pokazuju da izbor da se univerziteti u SAD-u klasificiraju kao pružaoci "usluga istraživanja" (i stoga u vladinom sektoru) ili pružaoci "obrazovnih usluga" (i stoga u korporacijskom sektoru) može stvoriti razliku do 50 biliona $ godišnje.
[29] Anheier i Salamon (1998).
[30] Salamon *et al* (2001) daju kratak vodič za *Priručnik*.
[31] NPIs su neprofitne institucije – termin koji se koristi za NVO-e u UN Priručniku.
[32] Detaljna definicija svake varijable može se naći u *Priručniku*.

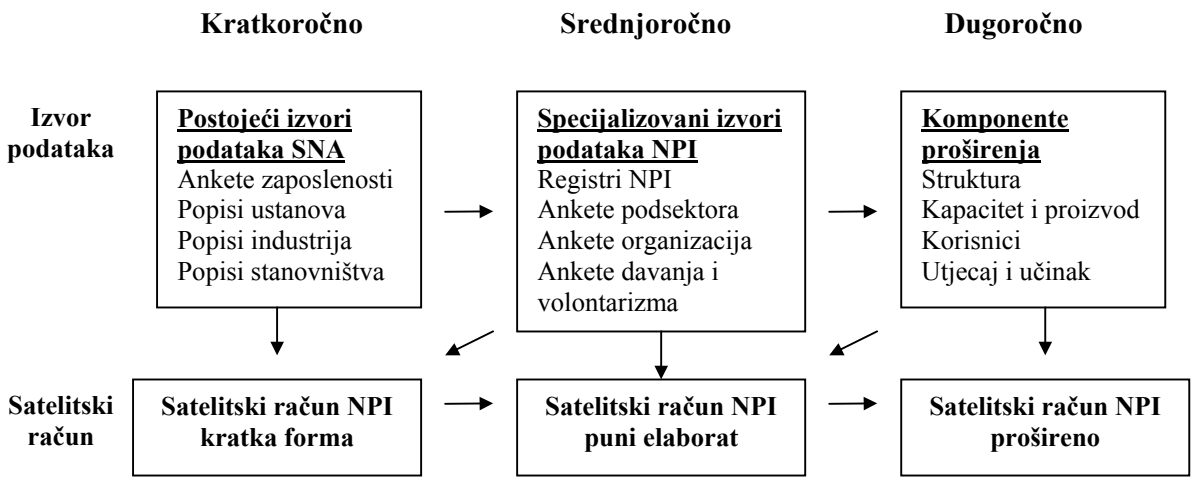
Varijable[32]	**Potpuno razvijen satelitski račun**	**Prošireni**	**Kratka forma**	**Komentari**
Potrošnja u međufazi	X		X	
Potrošnja fiksnog kapitala	X		X	
Porezi na proizvodnju (neto)	X		X	Porezi na proizvodnju neto olakšice od proizvodnje
Prihod od nekretnina *Od kojeg*: Kamata *Od kojeg*: Raspodijeljen prihod od korporacija *Od kojeg*: Renta	X X X X		X	Primljen i plaćen prihod od nekretnina
Drugi trenutni transferi *Od kojeg*: Privatna filantropija *Od kojeg*: Vladini grantovi i tranferi *Od kojeg*: Strani grantovi i transferi	X X X X		X X X X	Primljeni i urađeni transferi se povezuju sa davanjima, članovima/članarinama.
Kapitalni transferi *Od kojeg*: Privatna filantropija *Od kojeg*: Vladini grantovi i tranferi *Od kojeg*: Strani grantovi i transferi	X X X X		X X X X	Primljeni i urađeni transferi se povezuju sa davanjima, članovima/članarinama.
Finalna potrošnja konzumacije	X		X	
Socijalni transferi u naturi	X		X	
Stvarna finalna konzumacija	X		X	
Stvaranje bruto kapitala Dobra umanjena za raspolaganje neproizvedenim dobrima koja nisu finansijska	X X		X X	Prikupljanje dobara koja nisu finansijska
Neto finansijska dobara Neto finansijske obaveze	X X		X X	Prikupljanje finansijskih dobara i stvaranje finansijskih obaveza
Druge promjene u volumenu dobara Zadržana dobit	X X			
Stavke na bilansu stanja: Dobra koja nisu finansijska Finansijska dobra Finansijske obaveze	 X X X			Dobra koja nisu finansijska se vežu za mjere kapaciteta
*Addendum: s*tanovništvo	X		X	
Addendum: input od rada	X		X	
Varijable strukture				
Entiteti, broj	X	X	X	
Plaćeni rad, broj i FTE	X	X	X	Veže se za naknadu uposlenika
Volonterski rad, broj i FTE	X	X		Veže se za volonterski rad u osnovi
Članovi, broj	X	X		Veže se za primljene transfere
Članarine, broj	X	X		
Davanja	X	X		Veže se za primljene tranfere
Varijable proizvodnje i kapaciteta				
Fizičke mjere kapaciteta i proizvodnje Udio NPI u ukupnom kapacitetu i proizvodnji	X X	X X		Veže se za monetarne mjere proizvodnje i dobra koja nisu finansijska, NPI Veže se za monetarne mjere proizvodnje i dobra koja nisu finansijska, NPI i druge sektore
Varijable klijenata i korisnika				
Profili klijenata i korisnika, NPI i drugih sektora		X		

Varijable[32]	Potpuno razvijen satelitski račun	Prošireni	Kratka forma	Komentari
Uključivanje korisnika, klijenata, članova, NPI i drugih sektora		X		
Zadovokjstvo korisnika, klijenata, članova, NPI i drugih sektora		X		
Varijable utjecaja i učinka				
Efikasnost, NPI i drugi sektori		X		Veže se za mjere proizvodnje, produktivnosti, i dobra koja nisu finansijska, NPI i druge sektore
Jednakopravnost – aspekti redistribucije		X		Veže se za prihod domaćinstva
Jednakopravnost – socijalna inkluzija		X		

Satelitski račun se sastoji od ovih varijabli predstavljenih u šest tabela obično sa više dijelova.

Priručnik prepoznaje da će zemljama biti teško da postignu potpuno elaboriran satelitski račun u kratkom periodu. Stoga predlaže strategiju za prikupljanje podataka koja će moći kratkoročno postići satelitski račun sa postojećim podacima i vremenom razviti korisne informacije. Grafikon III.1 predstavlja šematski prikaz ove strategije, kao što je prikazano u *Priručniku*.

Grafikon III.1: Šematski prikaz procesa satelitskog računa NPI-a.

Grafikon III.1 pokazuje vrijednost trostranog pristupa. Postojeći izvori podataka mogu se koristiti da bi se kompilirao kratki oblik satelitskog računa, koji sadrži najvažnije varijable. Srednjoročno se dodatni izvori podataka mogu razviti – uključujući nova istraživanja – kako bi se kompletirala potpuno elaborirana verzija računa u okviru tradicionalnog SNA. Konačno, analiza može ići izvan tradicionalnog SNA, kako bi se pronašle varijable strukture i kapaciteta koje su od posebnog interesa za NVO sektor.

III.3 NVO-i u BiH: državne i međunarodne perspektive

Istraživanja koja su sprovedena za ovu studiju prikupila su podatje koji su u skladu sa predloženim satelitskim računom. Registrovani NVO-i većinom su u skladu sa pet kriterija iz UN *Priručnika*[33] i istraživanja su klasificirala pojedinačne NVO-e prema ICNPO, iako sa nešto manjim razlikama kako bi se uzeli u ovzir specifični aspekti NVO-a u BiH.

NVO sektor u BiH

Postoje brojni načini za mjerenje veličine organizacije. Različiti indikatori pružaju različite vrste informacija o uticaju na ekonomiju. Monetarna vrijednost prihoda i rashoda, broj radnika i – u okviru posebne vrste aktivnosti – obim proizvoda su sve moguće mjere za veličinu NVO-a. Svaka mjera nam govori nešto malo drugačije o organizaciji.

Vrijednost prihoda i rashoda: Izvještaj o telefonskom istraživanju pokazao je da je prosječan godišnji prihod za NVO-e u istraživanju 120.035 KM po organizaciji, dok je prosječna godišnja operativna potrošnja bila 65.223 KM. Ovo znači da su NVO-i u našem istraživanju mogli odvajati preko 45% svog trenutnog prihoda kao dodatak za naredne godine.

Korištenje ovih rezultata iz telefonske ankete za procjenu ukupnih prihoda i rashoda NVO sektora daje nam podatak da su godišnji prihodi za ovaj sektora 552.709.876 KM (4,5% BDP) i godišnji operativni rashodi 300.673.358 KM (2,4% BDP)[34]. Po svim standardima, ovo su značajni iznosi.[35]

Broj radnika: Ukupan broj zaposlenika koji rade ekvivalentno punom radnom vremenu (FTE) u istraživanju bio je 3.119, u prosjeku 10 za svaki NVO koji upošljava osoblje s punim radnim vremenom.[36] Za osoblje sa pola radnog vremena (koji rade u prosjeku 17 sati sedmično), prosjek je bio 7 zaposlenika. Izvještaj telefonskog istraživanja koristi ove rezultate da bi se procijenio ukupan broj FTE zaposlenika u NVO sekotru na 17.088 (1,45 ekonomski aktivnog stanovništva).

Ipak, zaposleni ne govore cijelu priču radnika u NVO sektoru, jer NVO-i tipično primaju značajne donacije u smislu vremena volonterskih radnika[37]. Telefonski intervjui su pokazali da je prosječan broj volontera u NVO u BiH 44. Detaljno istraživanje pružilo je informacije da volonteri rade u prosjeku 19 sati sedmično, s procjenom od 63.129 FTE volonterskih radnika u BiH. Ovaj broj je 5,36 ekonomski aktivnog stanovništva[38] i izuzetno je velik po međunarodnim standardima.[39] Vrijednost ovog doprinosa je 3,2% BDP-a.

---

[33] Vidi Stojanovic (2004), koji tvrdi da NVO-i registrovani u RS generalno ispunjavaju kriterije "iako postoje određene neregularnosti u nekim organizacijama u oblasti interiteta i nezavisnosti, kao i u oblasti strukturalne organizacije".

[34] Posljednja procjena BDP-a je za 2003. godinu i preuzeta je od Agencije za statistiku BiH.

[35] Postoci BDP-a pokazuju relativnu veličinu NVO sektora što omogućuje međunarodna poređenja. Međutim, nijedan postotak ne pruža stvarni odraz doprinosa NVO-a BDP-u i ovo vrijedi za sve zemlje. U najboljem slučaju, operativni rashodi pokazuju vrijednost inputa, mada izostavljaju vrijednost korištenja kapitalnih dobara, dok prihod od donatora pruža indikaciju vrijednosti aktivnosti a prihod od komercijalnih aktivnosti mjeri donju granicu vrijednosti rezultata.

[36] Samo 42% ispitanih NVO-a zapošljavaju osoblje s punim radnim vremenom.

[37] Salamon i Sokolowski (2001) pokazuju da u većini zemalja donacije vremena uveliko premašuju donacije novca. Ovo je zasigurno slučaj BiH gdje se vrijednost volonterskog rada može procijeniti četiri puta većom od od ukupnih primanja.

[38] Ekonomski aktivno stanovništvo se sastoji od osoba u radnoj dobi koja su zaposlena ili aktivno traže posao. Talas 3 Panel ankete *Življeti u BiH* je procjenio da je 34,5% stanovništva iznad 15 godina bilo ekonomski aktivno u 2003. godini. Korištenjem procjene stanovništva, starijeg od 15 godina, od 3.413.690 stanovnika, ekonomski aktivno stanovništvo je procjenjeno na 1.177.723.

[39] Najveći procenat koji su zabilježili Salamon i Sokolowski (2001) je 8% u Švedskoj ali je prosjek bio samo 2,5%, a modus je bio samo preko 2%.

Obim proizvoda: U analizama aktivnosti NVO-a u drugim zemljama, pokazalo se korisnim provjeriti nivo određenog proizvoda u odnosu na isti[40] proizvod od strane javnog ili privatnog sektora. Na primjer, kao što smo vidjeli, u SAD-u NVO sektor obezbjeđuje polovinu kreveta državne bolnice.

Nažalost, ovakve informacije još uvijek nemamo u BiH. Detaljno istraživanje postavilo je pitanja organizacijama o broju ljudi koji trenutno primaju usluge ali nije postavljeno pitanje koje su tačno ove usluge. Ipak, broj ljudi koji primaju usluge mogao bi biti preliminarni indikator obima proizvoda za uporedbu sa proizvodom drugih sektora. Ispitanicima je postavljeno pitanje koje organizacije pružaju usluge slične njihovim, ali nemamo direktne informacije o broju ljudi koji primaju usluge od ovih drugih organizacija. U mnogim opštinama, ovakva uporedba ne bi bila moguća. 40% ispitanika detaljnog istraživanja navelo je da ne postoji drugi NVO ili javna agencija koja pruža iste usluge.

NVO sektor u drugim zemljama

Salamon i Anheier (1996) pokazali su u svom uzorku od osam zemalja[41] za koje su mogli dobiti kompletne podatke, da su operativni rashodi NVO sektora oko 5% BDP-a. Slično tome, Salamon, Sokolowski i Anheier (2000) pokazuju da je zaposlenje NVO-a ispitano u 22 zemlje u prosjeku 4,8% ukupnog nepoljoprivrednog zaposlenja – od 12,6% u Nizozemskoj do 0,4% u Meksiku. Volontarizam također predstavlja značajan procenat radne snage. U 24 ispitane zemlje, Salamon i Anheier (2001) našli su da je prosjek bio 2,5% nepoljoprivrednog zaposlenja, od 8% u Nizozemskoj do 0,2% u Meksiku.

Kao i varijacije u nivou NVO sektora, promotrene su i znatne varijacije u njegovom sastavu. Salamon, Sokolowski i Anheier (2000) smatraju da obrazovne i socijalne usluge zajedno čine preko 55% NVO aktivnosti u zemljama EU u njihovom uzorku, dok u Centralnoj i Istočnoj Evropi ove dvije oblasti aktivnosti nose manje od 30% NVO aktivnosti. S druge strane, same kulturne aktivnosti čine skoro 35% NVO aktivnosti u Centralnoj i Istočnoj Evropi.

Poređenja sa BiH pokazuju da, iako je zaposlenje bilo na prilično jednakom nivou kao što je međunarodni prosjek, operativni rashodi bili su oko polovine međunarodnog prosjeka kao procenat BDP-a. Međutim, BiH ima mnogo veće od prosječnih stopa volontarizma.

[40] Neki analisti će tvrditi da, generalno, proizvodi nisu identični zbog razlika u kvalitetu u različitim sektorima.
[41] UK, SAD, Njemačka, Francuska, Italija, Švedska , Mađarska i Japan.

IV. ANALIZA PONAŠANJA NVO-a

IV.1 Da li su NVO-i različiti?

Analiza u poglavljima II i III pruža nam osnovu teoretskog okvira u kojem se istražuje ponašanje NVO-a i razumijevanje ovog ponašanje je od važnosti za razvoj politike prema ovim značajnim institucijama. Postoji mnogo tvrdnji o ponašanju NVO-a i počet ćemo ovo poglavlje pregledom tih tvrdnji, od kojih su mnoge proizišle – eksplicitno ili implicitno – iz analize u poglavlju II. Nastavit ćemo sa razvojem modela ponašanja NVO-a, i, ukoliko je moguće, ispitati prognoze ovog modela u kontekstu podataka prikupljenih u istraživanju.

Uglavnom dominiraju pozitivna mišljenja o ponašanju NVO-a. Najvažnija pozitivna mišljenja mogu se sažeti u sljedećem:

1. NVO-i mogu pružati dobra i usluge jeftinije nego kompanije u privatnom sektoru jer NVO-i ne moraju plaćati profit dioničarima.
2. Kada je potrošačima teško procijeniti kvalitet, više se može vjerovati NVO-ima jer oni ne moraju zadovoljiti dioničare.
3. NVO-i imaju za cilj pružanje usluga ugroženim ljudima; kompanije u privatnom sektoru imaju samo za cilj maksimalan profit.
4. Javni sektor je spor u reagovanju na nove načine vršenja stvari. NVO-i mogu reagovati fleksibilnije na promjene u zahtjevima ili metodama proizvodnje za kolektivna dobra.

Ako su ove tvrdnje uvijek tačne, teško je shvatiti zašto NVO-i obično proizvode samo oko 5% BDP-a. Tačke (1) i (2) same po sebi trebale bi osigurati da potrošači uvijek radije kupuju dobra i usluge od NVO-a. Drugim riječima, da su (1) i (2) tačni, NVO-i bi proizvodili auta, hljeb i sapun.

Ovo pokazuje da postoji implicitna pretpostavka iza ovih mišljenja o NVO-ima. Ova pretpostavka je da postoje neki ljudi koji donose odluke u NVO-ima i koji:

- Se brinu za dobrobit drugih;
- Ograničavaju svoju zabrinutost na određene pojedince i/ili određene vrste dobara i usluga; i
- Spremni su platiti kako bi ostvarili koristi za druge.

Druga od ovih pretpostavki objašnjava zašto NVO-i pružaju ograničen niz dobara i usluga ograničenim grupama korisnika. Prva pretpostavka objašnjava zašto nije potreban profitni motiv da bi se motiviralo pružanje ograničenog niza dobara i usluga. Treća objašnjava zašto je cjelokupna aktivnost NVO-a ograničena.

Stoga, kako bi se ispitale tvrdnje o superiornosti NVO-a, neophodno je rigoroznije integrirati ove pretpostavke u model ponašanja NVO-a. Vidjet ćemo da će NVO biti u stanju da ispune gore navedena očekivanja samo ako oni koji se brinu za druge kontroliraju procese donošenja odluka i u stanju su da efikasno prate operativno ponašanje. Generalno, sljedeća analiza se odnosi na zagovaračku ulogu NVO-a kao i na njihovu ulogu u pružanju dobara i usluga.

IV.2 Težnje osoba koje donose odluke unutar NVO-a

Postoje tri grupe ljudi koji donose odluke za koje se može očekivati da utječu na ponašanje NVO-a:

- donatori (i volonterski radnici);
- menadžeri i
- ključni radnici.

Da li možemo očekivati da sve tri grupe imaju altruističke težnje koje su u skladu sa ciljevima NVO-a?

Donatori

Tehnički, donatori podrazumijevaju volontere, koji su, kao što smo vidjeli, spremni pružiti veliki postotak ukupnih donacija. Međutim, detaljno istraživanje je pokazalo da većina NVO-a smatra da volonteri rade iz filantropskih razloga. Donatore privlače ciljevi NVO-a (medicinska njega za siromašne ili briga o siročadi, na primjer). Oni doniraju novac i/ili vrijeme jer se ovi ciljevi slažu sa njihovim ubjeđenjima. Oni će nastaviti doprinositi dok god smatraju da NVO pruža usluge u skladu sa njihovim ubjeđenjima. Stoga, NVO-i će morati uzeti u obzir ubjeđenja ljudi za održivu strategiju postizanja prihoda. Pored toga, većina odobra NVO-a uključuje predstavnike donatora, koji su stoga uključeni u strateško donošenje odluka NVO-a.

Neće svi ljudi sa ovim ubjeđenjima donirati vrijeme i/ili novac. Mnogi ljudi će promatrati kako drugi doniraju i kako se pružaju usluge koje oni podržavaju. Oni mogu imati koristi bez da doprinose. Ovi ljudi su poznati kao besplatni korisnici. Oni predstavljaju problem za pružanje kolektivnih dobara jer je nemoguće isključiti ih iz koristi iako ne doprinose. Iz ovog razloga se kolektivna dobra često pruža javni sektor koji ima moć oporezivanja ljudi i, na taj način, izbjegava problem besplatnih korisnika.

Volonteri

Volontere promatramo kao poseban slučaj, jer, iako su mnogi spremni da volontiraju iz filantropskih razloga, postoje potencijalne doddatne koristi za volontere, u smislu radnog iskustva i obuke. Ovo je češće slučaj u tranzicijskim ekonomijama sa visokim nivoom nezaposlenosti i promjenjivim okvirom rada koji dovodi do toga da se mnogo cijeni novo radno iskustvo i obuka. Ipak, vidjeli smo u zadnjem poglavlju da se volontarizam u BiH čini veoma velikim i, osim ako stanovništvo u BiH ima više filantropskih težnji od drugih, čini se vjerovatnim da su ovo dodatni razlozi za njihovo učešće. Nije baš sigurno da su njihove težnje u potpunosti altruističke.

Menadžeri

Menadžeri su odgovorni za operativne odluke i često su također odgovorni za savjetovanje odbora u strateškim odlukama. U novim NVO-ima, glavni menadžer je često osoba koja je odgovorna za uspostavu NVO-a i njegova početna ostvarenja prihoda. Glavnim menadžerima se obično daje plaća od strane NVO-a. U sljedećoj analizi, pretpostvaljamo da su svi menadžeri plaćeni. Ukoliko nisu plaćeni, oni su volonteri, i samim tim, donatori.

Stoga, nije bitno da menadžeri dijele ciljeve donatora. Oni su zaposleni da pružaju usluge prema ciljevima NVO-a i bit će plaćani po tržišnim cijenama za taj posao.

Ključni radnici

Ključni radnici su obično veliki profesionalci u NVO-ima. Oni mogu biti uvaženi doktori u bolnici, profesori na univerzitetu ili svećenici u vjerskim organizacijama. Ovi radnici doprinose u donošenju odluka na svakodnevnom operativnom osnovu, na primjer, odlučujući koji pacijenti trebaju biti operisani u situacijama kada su sredstva ograničena. Oni također doprinose strateškom donošenju odluka, dajući profesionalne savjete odborima. Ponovno, predpostavljamo da su svi ključni radnici plaćeni i ovo implicira da nema razloga za pretpostavku da oni dijele ciljeve donatora.

IV.3 Priroda odluka unutar NVO-a

Analiza u prethodnoj sekciji pokazuje da samo donatori trebaju imati altruističke težnje da bi postojali NVO-i. U ovoj sekciji ispitujemo posljedice različitih pretpostavki o težnjama menadžera, ključnih radnika i volontera na ponašanje NVO-a i vršimo pregled podataka iz BiH u ovom kontekstu.

Menadžeri

Ako menadžeri nemaju altruističke težnje, oni će pokušati maksimizirati koristi od zaposlenja za sebe same. Ove koristi će se sastojati od plaće i ekstremnih koristi, kao što su povoljni radni uslovi i opušten odnos prema radu. Budući da NVO-i nisu fokusirani na stvaranje profita, oni ne mogu povezivati plaće menadžera sa profitom i teško je odrediti koji drugi indicator efikasnosti bi se mogao koristiti. Stoga, vjerovatno je da će se NVO-om upravljati manje efikasno nego odgovarajućom organizacijom u privatnom sektoru ili će menadžeri moći iskoristiti određene beneficije pomoću plaća i drugih koristi.

S druge strane, ako menadžeri donekle dijele težnje donatora, neće im biti potreban poseban interes i NVO-om će upravljati efikasnije što su njihove težnje bliže težnjama donatora.

Jedan od načina da se testira altruizam menadžera je da se ispita plaća i radni uslovi menadžera u NVO-ima u odnosu na privatni sektor. Nažalost, nemamo informacije o plaćama u ova dva sektora u BiH[42], iako detaljno istraživanje pokazuje da 60% NVO-a smatra relativno laganim zapošljavanje novog osoblja i mali broj onih koji su imali poteškoća identifikuje nivo plaće kao poteškoću. Interesantno, više NVO-a je identifikovalo poteškoće u zapošljavanju ljudi koji su zaista posvećeni radu. To jeste, identifikovali su poteškoće u nalaženju radnika koji dijele težnje donatora. Relativno mali broj NVO-a prijavio je posebne teškoće sa odlaskom osoblja. Samo 13% izjavilo je da je previsok broj slučajeva napuštanja organizacije.

Međutim, imamo informacije o koristima – to jeste radnim satima. Kao što je pokazala telefonska analiza, radnici u NVO sektoru rade manje sati od radnika u ostatku ekonomije (39 sati sedmično u odnosu na 44 sata sedmično). Iako se ovo nikako ne može sa sigurnošću tvrditi, čini se da neki radnici mogu bolje iskoristiti beneficije organizacije nego ih prenijeti na korisnike.

Ključni radnici

Veliki dio analize koja se odnosi na menadžere može se također primijeniti na ključne radnike. Međutim, ključni radnici mogu također imati dodatne beneficije jer su u mogućnosti da svoj rad učine interesantnijim. Glaeser (2003) tvrdi da razvoj mnogih neprofitnih bolnica i univerziteta u istraživačke institucije odražava sve veću moć ključnih radnika (ugladnih doktora i profesora) da utiču na rad institucije. On tvrdi da je ovaj porast moći uveliko rezultat oslobađanja NVO-a od zavisnosti o donatorima i potrošačima povećajući vrijednost njihovih donacija. Ako je ovo tačno, onda možemo očekivati rastući uticaj ključnih radnika u BiH ubuduće. Naravno, preprano je ispitivati ovaj efekat jer su većina NVO-a relativno nove organizacije. Ipak, jedan od indikatora potencijalne kontrole ključnih radnika su izvori prihoda i procenat volontera prema datumu osnivanja NVO-a.

Podaci u slučaju BiH su upitni. Tabela IV.1 pokazuje da, iako je vjerovatnije da NVO-i koji su skoro uspostavljeni nego oni koji su uspostavljeni prije rata imaju volontere (relativno njihovoj veličini), oni primaju manji procenat prihoda od donacija. Ne postoje jasni dokazi da moć ključnih radnika raste relativno moći donatora. Ipak, moguće je da će njihova moć porasti u budućnosti. Kao što smo vidjeli u poglavlju II, NVO-i u našem istraživanju proizvode značajan višak koji im može pomoći da vremenom postanu neovisni o donacijama. Ovaj proces ispitivao je Glaeser.

Tabela IV.1: Donacije i volonteri u NVO-ima koji pružaju ekonomske i socijalne usluge

	% prihoda od donacija	Prosječan broj volontera u NVO-u	Prosječan broj radnika s punim radnim vremenom u NVO-u
1892-1995	65	95	5
1996-2006	58	122	2

Izvor: Telefonsko istraživanjeNVO-a

[42] Erus i Weisbrod (2003) nalaze da je finansijska nadoknada u SAD-u niža u neprofitnim nego u profitnim bolnicama.

Volonteri

Prema detaljnom istraživanju, 57% NVO-a smatra da volonteri uglavnom rade iz filantropskih razloga, ali 69% smatra da volonteri također rade jer smatraju da će to pomoći njihovim poslovnim perspektivama. Sami NVO-i smatraju da im volontiranje često pomaže da nađu posao i 66% NVO-a ovo smatra jednim od svojih ciljeva.

Jedan od načina na koje se mogu poboljšati perspektive za zaposlenje je obuka. 73% intervjuisanih NVO-a u detaljnom istraživanju reklo je da pružaju obuku kako bi kontinuirano ažurirali volontere za operativne potrebe. Ovo se sukobi sa istraživanjem o zaposlenima u sličnim područjima koje je sprovedeno u Kvalitativnoj studiji br. 2[43], gdje je samo 29% zaposlenih tvrdilo da pruža kontinuiranu obuku svojim radnicima.

Stoga, vidimo određenu čvrstinu u hipotezi da volonteri imaju duple ciljeve. Tako da oni nisu u potpunosti kao donatori koji pružaju novčane donacije jer značajan dio njihovih težnji nije altruistički.

IV.4 Da li je pozitivno mišljenje o NVO-ima opravdano?

Mogu li NVO-i proizvoditi jeftinije od privatnog sektora?

Dugoročno, NVO-i i privatne kompanije se suočavaju sa istim troškovima proizvodnje. Normalan profit predstavlja jednostavno trošak korištenja kapitala u industriji i nema razloga zašto bi troškovi kapitala trebali biti manji za NVO-e.

Iako NVO-i imaju veći potencijal za mobilizaciju donacija kapitala i rada, korištenje ovih resursa još je skupo sa tačke gledišta društva jer se mogu koristiti drugdje u ekonomiji. Činjenica da se beplatno daju NVO-ima ne znači da su besplatni sa ekonomske tačke gledišta.[44]

Stoga, uglavnom, nema razloga za vjerovanje da su troškovi proizvodnje niži u NVO-ima nego u privatnom sektoru. Ipak, postoji razlog da se vjeruje da mogu biti veći jer je teže pratiti rad menadžera u NVO sektoru zbog nedostatka profita. Ovo je analogno jednom od aspekata propasti vlade o čemu je ranije bilo riječi. Stoga, osim ako menadžeri ne dijele ubjeđenja donatora, moguće je da stvarni troškovi budu veći u NVO sektoru.

Međutim, za državu kao što je BiH, ovo tmurno viđenje može biti ublaženo pomoću dva faktora.
Prvo, jer mnoge donacije dolaze iz međunarodnih izvora i one predstavljaju neto priljev sredstava BiH ekonomiji. Ako su NVO-i sposobniji da mobiliziraju ove donacije od privatnog i javnog sektora, onda ovo predstavlja stvarnu korist primanja za NVO sektor. Međutim, jasno je da je ova korist kratkog vijeka budući da donatori napuštaju BiH. 49% ispitanika u telefonskom istraživanju smatralo je da je odlazak međunarodnih organizacija i smanjen interes donatora za BiH veći problem sada nego što je bio prije godinu dana.[45]

Drugo, zbog generalno teškog ekonomskog sistema, moguće je da volonteri neće moći naći posao u privatnom ili javnom sektoru. U ovom slučaju, NVO sektor uspješno mobilizira resurse koji bi u suprotnom ostali neiskorišteni. Ponovo, ova korist može biti kratkog vijeka budući da se ekonomija razvija.

---

[43] DFID Projekat, Razvoj radnih i socijalnih politika u BiH (december 2003) *"Kvalitativna studija br. 2: Vještine, nedostaci i potrebe za obukom: trenutni status i implikacije za politike – Nacrt za diskusiju"*. Sarajevo i Banja Luka.

[44] Uglavnom pružanje ovi resursa besplatno predstavlja prenos sredstava od donatora na korisnike usluga NVO-a. Stoga je ovo redistribucija prihoda.

[45] Međutim, ne možemo reći da li su zabrinuti zbog smanjenja domaćih i međunarodnih donacija.

Da li NVO-i djeluju altruistički?

Iako nema razloga da se očekuje altruističko ponašanje i od jedne grupe osim donatora, važno je da donatori imaju cjelokupnu kontrolu nad NVO, kako bi osigurali altruističko ponašanje. Neku vrstu kontrole vrše kvazi-tržišne snage, tako da će donatori nastaviti s davanjima samo ako smatraju da NVO-i ispunjavaju svoje altruističke ciljeve. Međutim, vanjskim posmatračima nije uvijek jednostavno da prosude da li se ovi ciljevi efikasno slijede. Nealtruistični menadžeri i ključni radnici imaju interes da "zgrabe" određene beneficije za sebe.

Kako bi efikasnije pratili menadžersko ponašanje, ključni donatori će zahtijevati prisustvo u upravnom odboru NVO-a i procedure praćenja kako bi osigurali da NVO ostvaruje svoje ciljeve. Donatori će imati veći uticaj što je veći postotak finansiranja koji dolazi iz trenutnih donacija. Kao što smo vidjeli, to je trenutno slučaj u BiH.

Štoviše, pojedinačni donatori će imati više uticaja što je veći procenat ukupnih sredstava koja doniraju. Telefonsko istraživanje je pokazalo da je 56% NVO-a u istraživanju primilo donacije od 3 ili manje donatora u tekućoj godini. Time je broj donatora za NVO-e u BiH dovoljno mali da bi bili u stanju da direktno utiču na politiku NVO-a kada bi to željeli.

Međutim, mogućnost uticaja ne garantuje da će donatori moći da ga vrše. NVO-i će trebati izraditi procedure upravljanja kako bi osigurali kontrolu donatora na strateškom nivou i interne procedure praćenja kako bi osigurali efikasan menadžment. Bez ovakvih procedura, ne postoje garancije da će menadžeri i ključni radnici slijediti ciljeve NVO-a.

Gore navedena analiza pretpostavlja da su ciljevi NVO-a altruistički. Međutim, kako smo vidjeli u poglavlju II, neki NVO-i su interesne grupe s ciljem ostvarivanja ekonomskog vlastitog interesa njihovih članova ili ciljanih grupa. Iako su očigledan primjer ovakvih interesnih grupa komercijalna i profesionalna udruženja i sindikati, treba se imati na umu da oni mogu također podrazumijevati udruženja veterana i neke sportske i kulturne grupe. Iako interesne grupe mogu pružiti vrijedne informacije javnom sektoru i time pomoći u poboljšanju kvalitete političkih odluka, treba se imati na umu da ove informacije imaju za cilj promovisanje interesa same grupe.

Da li su NVO-i fleksibilniji od javnog sektora?

Hansmann *et al* (2003) pokazuju da se čini da NVO-i brže odgovaraju na povećanja zahtjeva za kolektivnim dobrima nego privatni ili javni sektor, ali sporije odgovaraju na smanjenja.

U BiH, detaljno istraživanje pokazuje da NVO-i sa sigurnošću vjeruju da mogu fleksibilnije odgovoriti na promjene u zahtjevima i na drugačije načine rada. Međutim, bilo bi iznenađujuće da su izjavili suprotno. Imamo malo direktnih informacija po ovom pitanju.[46] Tražit će se detaljnije informacije o aktivnostima javnog – i NVO – sektora kako bi se razvila i testirala hipoteza o relativnoj fleksibilnosti.

[46] Veliki procenat nefunkcionalnih NVO-a koji je identifikovan putem telefonskog istraživanja (49.1%) može se interpretirati bili kao (a) izlazak NVO-a iz aktivnosti koje više nisu potrebne; ili (b) neodjavljivanje nepotrebnih NVO-a. (a) pokazuje fleksibilnost, dok (b) pokazuje suprotno.

V. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

V.1 Zaključci

U ovom izvještaju korišten je skori rad o ekonomiji neprofitnih institucija, kao osnov za istraživanje NVO sektora u BiH. Iako ne možemo donijeti jasan zaključak o osnovnim razlozima njegovog razvoja, naša analiza je otkrila nekoliko interesantnih karakteristika ovog sektora, naročito u kontekstu međunarodnih poređenja.

Čini se da NVO sektor ima značajan uticaj na ekonomiju u BiH. Procijenjeni prihod sektora je 4,5% BDP-a, dok su operativni rashodi 2,4%. Zaposleno osoblje u sektoru predstavlja 1,45 % ekonomski aktivnog stanovništva. Još značajnije, procjenjuje se da volonteri čine oko 5,36% ekonomski aktivnog stanovništva BiH i vrijednost volonterskog rada jednaka je 3,2% BDP-a. NVO sektor u BiH mobilizira ogroman iznos resursa ove zemlje.

U značajnoj manjini (40%) opština, NVO-i nemaju konkurencije. Ne postoje drugi NVO-i ili javne agencije koje pružaju iste usluge. Da nema NVO-a, usluga se ne bi pružala. Štoviše, ovaj rad ima značajan uticaj na raspodjelu dobrobiti. Veoma malo usluga NVO-a se naplaćuje i donacije su važan izvor prihoda za sve NVO-e, koja god da je priroda njihove aktivnosti. Stoga NVO-i ne samo da pružaju usluge, oni kao rezultat imaju prenos resursa od donatora do korisnika usluga.

Čini se da veoma mali broj NVO-a radi u komercijalnom okruženju. Za razliku od UK i SAD, na primjer, veoma je malo naplaćivanja – barem po ekonomskim cijenama.

Iako postoji niz popularnih vjerovanja o prirodi ponašanja NVO-a, vidjeli smo da se oni zasnivaju na prilično jakim pretpostavkama o ubjeđenjima donatora i radnika u sektoru. Rigorozno testiranje ovih pretpostavki je izvan okvira ove studije, ali smo primijetili neke nepotpune indikacije da i zaposleni i volonteri primaju nenovčane beneficije od svog rada. Zaposleni imaju kraći broj radnih sati sedmično nego što je norma u BiH, a čini se vjerovatnijom kontinuirana obuka volontera nego radnika u privatnom sektoru. Nemamo detaljne informacije o plaćama u NVO sektoru, što bi omogućilo još detaljniju analizu. Opšti zaključak je da nema razloga da se vjeruje da će se ijedna druga grupa osim donatora ponašati bez vlastitog interesa i stoga je kontrola donatora značajna za altruističko ponašanje NVO-a. Nalazimo da je BiH u mogućnosti da obezbijedi kontrolu donatora, ali ostali uslovi – uključujući dobro isplanirane procedure upravljanja i praćenja – su značajni da bi se implementirala ova kontrola.

Konačno, skora međunarodna postignuća u evidentiranju statističkih podataka NVO-a dozvolila su nam da napravimo neke preliminarne uporedbe, jer su se u oba istraživanja koja su sprovedena za ovu studiju koristile trenutne UN definicije i klasifikacije. Pokazalo se da je iskustvo BiH u velikoj mjeri u skladu sa prosječnim međunarodnim iskustvom, uz veliku iznimku u slučaju volontera. Volonteri čine mnogo veći procenat ekonomski aktivnog stanovništva u BiH nego u većini drugih zemalja.

V.2 Preporuke

Za javni sektor

- Generalno, nema dobrog argumenta za status izuzetka u plaćanju poreza za NVO-e. Međutim, kada NVO-i pružaju javna dobra sa široko rasprostranjenim beneficijama, posebna finansijska podrška bi omogućila optimalan nivo pružanja usluga. Javni sektor bi, stoga, trebao aktivno razmotriti kako bi se najbolje mogla pružiti ova podrška i kojim NVO-ima.
- Donacije javnog sektora su važan izvor prihoda za NVO-e u BiH. Budući da je, kao što smo vidjeli, većina aktivnosti NVO-a veoma redistributivna, javni sektor bi trebao osigurati da redistribucija bude u skladu sa javnim ciljevima. Naročito se treba osigurati da bude u skladu sa Strategijom za smanjenje siromaštva.

- Interesne grupe mogu pružiti javnom sektoru vrijedne informacije i tako pomoći u poboljšanju kvaliteta političkih odluka. Stoga, donosiocima odluka se savjetuje da u dijalog uključe NVO-e, kako bi osigurali bolje korištenje ovih informacija. Ipak, oni moraju imati na umu da je veoma često cilj ovih informacija promovisanje interesa same grupe i stoga trebaju biti podložni kritičkom ispitivanju.
- Budući da volonteri predstavljaju značajan procenat ekonomski aktivnog stanovništva, naročito je važno da se prepozna njihov ekonomski doprinos. Pomoglo bi kada bi se dalo priznanje volonterima putem socijalnih doprinosa.
- NVO-i bi bolje ispunjavali svoje altruističke ciljeve kada bi imali jasne procedure upravljanja, koje naročito održavaju položaj donatora. Potrebno je pripremiti smjernice za ove procedure.

Za NVO-e

- Iako je kriza u socijalnom i ekonomskom okruženju nakon rata učinila neophodnim za NVO-e u BiH da se fokusiraju na naročito hitna pitanja, koja se u velikoj mjeri odnose na kolektivna dobra, iskustva drugih zemalja pokazuju da postoji kapacitet za komercijalniji pristup određenim aktivnostima. NVO-i bi trebali razmotriti do koje mjere imaju potencijale da kombiniraju pružanja svojih kolektivnih dobara sa komercijalnijim aktivnostima za koja bi potrošači bili spremni platiti i u kojima bi mogli koristiti svoju reputaciju kao garanciju za kvalitet usluge.
- Iako postoji dobar osnov za komercijalnije aktivnosti NVO-a u BiH, ovakve aktivnosti bi vjerovatno oslabile uticaj donatora. Ovo potvrđuje argument za razvoj efikasnih procedura za upravljanje i praćenje u NVO-ima.

Za statističke institucije

- Dva istraživanja su dala važne informacije u formi koja je u skladu sa trenutnim smjernicama UN-a. Ove informacije omogućavaju BiH da pripremi NPI Satelitski račun, kao što je navedeno u UN Priručniku. Preporučujemo da se poduzme ova izrada, kako bi BiH formalizovala ove korisne informacije i učinila ih raspoloživim na državnom i međunarodnom nivou. Ova aktivnost bi BiH učinila jednom od preteča na ovim područjima.
- Jasno je da NVO sektor ima značajan uticaj na radnu snagu i bilo bi korisno imati više pouzdanih informacija o zaposlenim i volonterima u NVO sektoru, kao i u privatnom i javnom sektoru. Stoga preporučujemo da se veliki značaj da uključivanju zaposlenih i volontera u Istraživanje o radnoj snazi.

Aneks A

Bibliografija

Anheier, HK i Salamon, LM (1998) *Nonprofit Institutions and the 1993 Systems of National Accounts.* Working Paper No. 25. Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project. Johns Hopkins Institute for Policy Studies, Baltimore.

Buchanan, J (1965) "An Economic Theory of Clubs". *Economica*, tom. 32.

Deutsch, K (1963) *The Nerves of Government*. The Free Press, New York.

DFID Projekat, Radne i socijalne politike u Bosni i Hercegovini (decembar 2003) *"Vještine, nedostaci i potrebe za obukom: trenutni status i implikacije za politike – Nacrt za diskusiju"*. Sarajevo i Banja Luka.

DFID Projekti, Radne i socijalne politike u Bosni i Hercegovini i Reformisanje sistema i struktura režima centralne i lokalne socijalne politike u Bosni i Hercegovini (mart 2005) "*Zapošljavanje, pružanje socijalnih usluga i NVO sektor: status i perspektive za BiH, analiza i implikacije za politike - Dokument 3: Izvještaj o telefonskoj anketi NVO-a"*, Sarajevo i Banja Luka.

DFID Projekti, Radne i socijalne politike u Bosni i Hercegovini i Reformisanje sistema i struktura režima centralne i lokalne socijalne politike u Bosni i Hercegovini (mart 2005) "*Zapošljavanje, pružanje socijalnih usluga i NVO sektor: status i perspektive za BiH, analiza i implikacije za politike - Dokument 4: Izvještaj o detaljnoj anketi NVO-a"*, Sarajevo i Banja Luka.

DFID Projekti, Radne i socijalne politike u Bosni i Hercegovini i Reformisanje sistema i struktura režima centralne i lokalne socijalne politike u Bosni i Hercegovini (mart 2005) "*Zapošljavanje, pružanje socijalnih usluga i NVO sektor: status i perspektive za BiH, analiza i implikacije za politike - Dokument 6: Mišljenja praktičara iz RS "*, Sarajevo i Banja Luka.

Erus, B i Weisbrod, BA (2003) "Objective Functions and Compensation Structures in Nonprofit and For-Profit Organizations: Evidence from the "Mixed" Hospital Industry." U Glaeser (2003).

Glaeser, E. (urednik) (2003) *The Governance of Not-for-Profit Organizations*. University of Chicago Press, Chicago.

Hansmann, H, Kessler, D i McClellan, M (2003) "Ownership Forms and Trapped Capital in the Hospital Industry". U Glaeser (2003).

Hix, S (2005) *The Political System of the European Union*. Drugo izdanje. Palgrave, London.

Papps, I (1975) *Government and Enterprise*. Hobart Paper br.61. Institute of Economic Affairs, London.

Reinhardt, UE (2000) "The Economics of For-Profit and Not-For-Profit Hospitals". *Health Affairs*. Tom.19, Br.6.

Salamon, LM i Anheier, HK (urednici) (1997) *Defining the nonprofit sector: A cross-national analysis*. Manchester University Press, Manchester.

Salamon, LM, Sokolowski, W i Anheier, HK (2000) *Social Origins of Civil Society: An Overview.* Working Paper No. 38. Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project. Johns Hopkins Institute for Policy Studies, Baltimore.

Salamon, LM i Sokolowski, W (2001) *Volunteering in Cross-National Perspective: Evidence from 24 Countries.* Working Paper No. 40. Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project. Johns Hopkins Institute for Policy Studies, Baltimore.

Smith, A (1776) *An Inquiry into the Wealth of Nations*.

Tice, HS, Salamon, LM i List, RA (2001) *Finding a Sacred Bard: Portraying the Global Nonprofit Sector in Official Statistics.* Working Paper No. 19. Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project. Johns Hopkins Institute for Policy Studies, Baltimore.

United Nations (2003) *Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts*. Studies in Methods, Series F, No.91. Ujedinjene nacije, New York.

Weisbrod, BA (1988) *The Nonprofit Economy*. Harvard University Press, Cambridge, Mass.

Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DFID)

BOSNA I HERCEGOVINA

RADNE I SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI: RAZVOJ POLITIKA DJELOVANJA I MJERA UBLAŽAVANJA NEGATIVNIH UTICAJA PRIVATIZACIJE

REFORMISANJE SISTEMA I STRUKTURA REŽIMA CENTRALNE I LOKALNE SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI

Ugovor broj CNTR 00 1368A i CNTR 00 1629

Kvalitativna studija 3

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 3: Izvještaj o telefonskoj anketi NVO-a

31. mart 2005.

Birks Sinclair & Associates Ltd.
Gatehouse Suite
Palatine House
Belmont Business Park
Durham, DH1 1TW
Velika Britanija

Telefon: 00 44 191 386 4484
Faks: 00 44 191 384 8013
E-mail: Office@Birks-Sinclair.com
Web strana (engleski):
www.Birks-Sinclair.com/BiH.htm

Nezavisni biro za humanitarna pitanja (IBHI)
Šaćira Sikirića 12
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Telefon: 00 387 33 219 780 /1
Faks: 00 387 33 268 750
E-mail: bosna1@ibhibih.org
Web strana (lokalni jezici):
www.ibhibih.org

Ovaj dokument je rezultat projekta koji podržava Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DfID). Mišljenja izražena u ovom dokumentu nisu nužno mišljenja DfID-a.

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 3: Izvještaj o telefonskoj anketi NVO-a

Sadržaj

1. PRIKAZ GLAVNIH REZULTATA 1
2. CILJ 3
3. UZORAK 3
4. METODOLOGIJA 4
5. PROFIL UZORKA 7
5.1 GLAVNI SEKTORI 7
5.2 TRAJANJE ORGANIZACIJE 8
5.3 GEOGRAFSKI POLOŽAJ I NIVOI FUNKCIONISANJA 9
5.4 BROJ KANCELARIJA 9
5.5 OSNIVANJE NOVIH ORGANIZACIJA 10
5.6 BROJ PROJEKATA 10
6. LJUDSKI RESURSI 11
6.1 ČLANSTVO 11
6.2 UČEŠĆE ČLANOVA 11
6.3 VOLONTERI 12
6.4 UPOSLENICI 12
6.5 BUDUĆNOST UPOSLENIKA 13
6.6 LJUDSKI RESURSI, PREDNOSTI I SLABOSTI 13
7. FINANSIJSKI IZVORI 15
7.1 IZVORI PRIHODA 15
7.2 BROJ DONATORA 16
7.3 GODIŠNJI PRIHOD 16
7.4 GODIŠNJI TROŠKOVI 16
7.5 NETO GODIŠNJI PRIHOD 17
7.6 UKUPNI PRIHOD OD POČETKA RADA 17
7.7 SUBJEKTIVNA MIŠLJENJA O FINANSIJSKOJ SITUACIJI 17
8. PROBLEMI SA KOJIMA SE SUOČAVAJU NVO-I U BIH 18
8.1 RANGIRANJE PROBLEMA 18
8.2 STRATEGIJA ZA PROMJENE 18
9. MEĐUNARODNA POREĐENJA 19
9.1 IZVORI NEPROFITNIH PRIHODA 19
9.2 UKUPNI PRIHODI U POSTOCIMA BDP 19
9.3 UPOSLENICI I VOLONTERI U POSTOCIMA EKONOMSKE AKTIVNE RADNE SNAGE 20

Dijagrami

Dijagram 5.3: Nivo na kojem se funkcioniše, broj pominjanja (N=821)
Dijagram 5.4: Broj kancelarija, pored glavnog ureda (N=245)
Dijagram 6.2: Postotak članova koji su aktivno uključeni u organizaciju
Dijagram 6.4:Promjena u broju uposlenika u poređenju sa periodom prije 2 godine
Dijagram 6.5:Očekivanja u pogledu broja uposlenika u periodu od 12 mjeseci
Dijagram 6.6: Ocjena koliko uposlenici i volonteri ispunjavaju potrebe organizacije
Dijagram 7.1:Broj različitih izvora koji doprinose godišnjem prihodu (N=795)
Dijagram 8.2: Nivo na kojem se NVO strategija razvoja, broj pominjanja

Aneks

A Upitnik

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 3: Izvještaj o telefonskoj anketi NVO-a

1. Prikaz glavnih rezultata

Profil uzorka

- Veći broj NVO-a (38%) je registriran nakon rata u periodu, 1996-2000. Organizacije u RS su mlađe.

- Većina organizacija se još uvijek nalaze u većim gradovima, kao Banja Luka, Sarajevo, Zenica i Tuzla. Tri petine su fokusirale svoje aktivnosti na jednu zasebnu regijuili kanton.

- Prosječni broj kancelarija je 3 po organizaciji.

- 16% NVO-a je osnovalo nove organizacije, od kojih 73% čine drugi NVO-i a 7% su poslovne organizacije.

- Prosječni broj projekata po organizaciji je 4. NVO-i ulažu, u prosjeku, 57% svog vremena na pružanje usluga, 27% na lobiranje i 16% na druge aktivnosti.

Članovi, volonteri i uposlenici

- Prosječni broj članova je 2,256 po organizaciji. Prosjek je niži u međunarodnim organizacijama. Kulturne organizacije imaju najniži prosjek broja članova dok organizacije koje pružaju ekonomske i socijalne usluge imaju najviši prosjek.

- Nivoi učešća članova su se nalazili na dva suprotna pola, sa prosjekom od 45%. Manje organizacije su imale veće nivoe učešća kao i kulturne organizacije.

- 84% organizacija su imale volontere (prosjek od 44 po organizaciji). Međunarodni NVO-i su imali nešto manji niži prosjek nego lokalne NVO (38 prema 45). Sektor ekonomskih i socijalnih usluga u prosjeku je imao mnogo više volontera (82) nego građanski i pravni sektor (31) i organizacije uključene u kulturne aktivnosti (19).

- 42% je prijavilo povećanje broja volontera u protekle dvije godine dok većina nije zabilježila nikakve promjene. 12% je zabilježilo pad broja volontera, i najviši pad (iznad prosjeka) je zabilježen u uslugama vezanim za ekonomski i socijalni sektor. 15% organizacija je izvijestilo da su nailazili na teškoće usljed napuštanja organizacija od strane volontera.

- 42% organizacija ima uposlenike koji rade na puno i/ili skraćeno radno vrijeme. Prosječni broj radnika na punom radnom vremenu je 10 po organizaciji. Prosjek je bio viši u međunarodnim organizacijama nego u lokalnim NVO-ima. Prosječni broj radnika sa skraćenim radnim vremenom je 7 po organizaciji. Sektor socijalnih i ekonomskih usluga je imao veći broj radnika sa skraćenim radnim vremenom u odnosu na prosjek.

- Uposlenici na puno radno vrijeme radili su u prosjeku 39 sati u poređenju sa 17 sati radnog vremena uposlenika sa skraćenim radnim vremenom.

- 30% je prijavilo povećanje broja uposlenih. Prosjek povećanja broja uposlenih iznosi 45%.

- 16% prijavilo je pad broja uposlenih. Prosječni broj smanjenja uposlenih je 40%. 31% je imalo poteškoća usljed odlaska uposlenika.

- Većina NVO-a vjeruje da će ukupan broj uposlenika ostati isti u narednih 12 mjeseci. Trećina je optimistična u pogledu da će se broj njihovih uposlenika povećati. NVO-i u RS su mnogo optimističniji kada je riječ o povećanju njihove radne snage.

- Skoro polovina NVO-a se izjasnilo da njihovim uposlenicima i volonterima nedostaje potrebno znanje. Novije organizacije su češće prijavile ovaj nedostatak. Takođe, većina organizacija je rangirala svoje uposlenike ili volontere kao "glavnu snagu". Sektor socijalnih i ekonomskih usluga je najčešće rangirao svoje volontere pod ovom kategorijom.

Finansijski izvori

- Skoro sva sredstva su primljena kroz grantove ili donacije od strane vanjskih donatora ili samih članova. Samo 9% sredstava je obezbjeđeno od prodaje dobara ili pružanja usluga.

- Tri četvrtine organizacija se oslanjaju na jedan i dva izvora. Organizacije u ekonomskom i socijalnom sektoru se češće oslanjaju na samo jedan izvor prihoda za razliku od organizacija koje se bave kulturnim aktivnostima.

- Prosječni broj donatora koji su dali sredstva u ovoj godini je 3. FBiH je imala veći broj donatora u odnosu na RS.

- Ukupna godišnja zarada svih organizacija ispitanika je 84.864.769 KM, u prosjeku 120.035 KM po organizaciji. Prosjek za međunarodne organizacije je veći u odnosu na lokalne organizacije i veći u FBiH nego u RS.

- Prema anketi, ukupni godišnji troškovi iznose 52.916.854 KM, u prosjeku 80.299 KM po organizaciji. Prosjek je veći za međunarodne organizacije nego za lokalne NVO-e. Nivo troškova je nešto veći na nivou FBiH nego RS.

- Ukupni prihodi od osnivanja su bili 124.765.242 KM, u prosjeku 223.193 KM po organizaciji. Prosjek je bio veći u FBiH nego u RS i veći u međunarodnim organizacijama u odnosu na lokalne. Organizacije socijalnog i ekonomskog sektora su imale ukupnu zaradu iznad prosjeka od osnivanja.

- 36% organizacija je izjavilo da njihova sredstva “nisu dovoljna kako bi se pokrile osnovne aktivnosti”. Međunarodne organizacije su veoma rijetko prijavljivale svoje finasijske poteškoće. Sektor ekonomskih i socijalnih usluga je takođe rijeđe prijavljivao ovu vrstu poteškoća.

Problemi s kojima se susreće NVO sektor

- 55% NVO-a je izjavilo da se nivo podrške od strane vlasti unaprijedio tokom posljednje godine.

- Nedostatak kvalifikovanog osoblja je veći problem za skoro petinu NVO-a. Međunarodni NVO-i su prijavili ovaj slučaj kao veći problem nego lokalne organizacije. Nedostatak kvalifikovanog osoblja ili volontera je manji problem u FBiH nego u RS.

- Najveći problem sa kojim se suočava NVO sektor jeste smanjivanje interesa od strane donatora. 49% NVO-a je izjavilo da je ovo sada mnogo veći problem nego što je to bilo prije godinu dana. Lokalni NVO-i su u većem broju prijavile ovaj problem nego što je to slučaj sa međunarodnim organizacijama. NVO-i koji su uključeni u sektor socijalnih i ekonomskih usluga su u većem broju prijavile ovaj problem nego što su to uradili NVO-i uključeni u kulturne aktivnosti.

- 42% je izjavilo da postoji strategija razvoja NVO sektora. Većina njih smatra da se strategija razvija na nivou BiH.

2. Cilj

Ovaj izvještaj se sastoji od rezultata telefonske ankete sprovedene u periodu od juna do septembra 2004. godine. Podaci, na osnovu 821 anketa, dopuštaju da se donesu vjerodostojni statistički zaključci na državnom i entitetskom nivou. Ovi podaci pružaju veoma dobru osnovu za procjenu situacije NVO sektora u BiH. Također omogućuju međunarodna poređenja.

3. Uzorak

Ciljna populacija ove ankete je 9.095 NVO-a preuzetih iz NACE klasifikacije (Statistička klasifikacija ekonomskih aktivnosti u Evropskoj zajednici) urađene unutar statističkih zavoda RS, FBiH i Brčko Distrikta. Vrste organizacija koje su uključene u definiciju se mogu vidjeti u sljedećoj tabeli:

Tabela 3.1: Broj nevladinih organizacija koje su uključene u uzorak telefonske ankete

NACE ŠIFRA	NACE OPIS	FBIH	RS*	BIH
85.3	Socijalne usluge koje nisu državne ili privatne (bez i uključujući smještaj)	961	93	1054
91.11	Poslovna udruženja i udruženja poslodavaca	157	25	182
91.12	Profesionalna udruženja	220	179	399
91.20	Sindikati	1270	25	1295
91.31	Vjerske organizacije	138	10	148
91.32	Političke organizacije	722	39	761
91.33	Druge članske organizacije. Uključuje: - Aktivnosti organizacija koje su direktno povezane sa nekom političkom partijom, koje podržavaju javna pitanja putem javne edukacije, prikupljanje finansijskih sredstava, itd. - Posebne interesne grupe, kao klubovi koji idu na turneje i automobilske asocijacije i udruženja potrošaća - Udruženja ca ciljem društvenih zbližavanja, npr. "rotary klubovi", itd. - Omladinska udruženja, klubovi i društva, itd. - Kulturna ili rekreativna udruženja (ne uključujući sportska) - Udruženja za zaštitu životinja	2039	1381	3420
92.62	Druge sportske aktivnosti	1151	685	1836
UKUPNO		6658	2437	**9095**

* Uključuje 121 organizaciju registrovanu u Brčkom.

Višebrojna prijavljivanja: Višebrojna prijavljivanja istih organizacija su odstranjena kako bi se reducirala mogućnosti da se uzme prekomjerni uzorak. Na primjer, veći broj ruralnih gradova je imao Asocijacije veterana i većina njih je reducirana kako bi ostale samo kancelarije na opštinskom nivou. Mnoge političke stranke i sindikati su imale nekoliko podružnica sa istom kontakt osobom, tako da je broj ovakvih slučajeva također bio odstranjen. Ovako smo dobili uzorak od 6.540 NVO-a.

Stratifikacija: Uzorak je kreiran sa tri stratuma kako bi se uzeli u obzir raličiti brojevi različitih tipova organizacija. Na primjer, veliki broj sportskih klubova i njihovo korištenje bi značilo da bi ova vrsta prevladala i ostalo samo nekoliko primjera drugih tipova organizacija. Tri stratuma i njihovi intervali uzoraka su pokazani ispod:

1. Organizacije socijalnog rada i druge članske organizacije	3368	
Uzeta svaka treća a početak odabira se vrši metodom slučajnog izbora		1269
2. Poslovne, radne i profesionalne organizacije, sindikati, vjerske i političke organizacije	1342	
Uzeta svaka deseta a početak odabira se vrši metodom slučajnog izboda		110
3. Sportski klubovi	1830	
Uzeta svaka trideset i peta a početak odabira se vrši metodom slučajnog izbora		51
Ukupno	***6540***	***1430***

Konačne distribucije uzorka su prikazane ispod.

Tabela 3.2: Raspored uzorka po entitetima

ENTITET	**N**	**%**
RS	463	32%
FBiH	942	66%
Brčko	25	2%
Ukupno	**1430**	**100**

Rezervni uzorak: U periodu rada na terenu, identifikovano je da 24% od originalnog uzorka nije važeće (NVO-i su promijenili lokaciju ili prestali sa radom). Kod odabira uzorka omjer nevažećih je bio od ogromne važnosti zbog nedostatka podataka, tj. koliko je pouzdan bio NACE registrat. Kako bi suzbili veliki broj nevažećih NVO-a, originalnom uzorku od 1430 organizacije je dodan rezervni uzorak od 263 organizacija. Tako da je konačni ukupan broj uzorka bio 1693.

4. Metodologija

Zadaci anketara su bili da najmanje tri puta pokušaju telefonski kontaktirati organizaciju. Kako bi se njihovo predstavljanje učinilo lakšim svaka organizacija u uzorku je unaprijed dobila pismo kojim se poziva na učešće. Upitnik (Aneks A) sadrži unaprijed šifrirane odgovore i za sprovođenje je trebalo između 15-25 minuta.

Poštanski upitnik: U toku priprema, došlo je do saznanja da 18% NVO-a u uzoraku nije imalo telefonski broj. Zbog toga se putem pošte poslalo 215 upitnika. Upitnik i pozivno pismo su pripremljeni u IBHI-u Sarajevo i poslani u junu mjesecu.

U slučaju odbijanja učešća: Tokom rada na terenu, identificirano je 85 organizacija koje su odbile učestvovati (većina njih su bili sindikati, političke i vjerske organizacije). Upitnici su prebačeni menadžeru ankete u Travniku gdje su organizacije ponovo pozvane na učešće. Skoro polovina (49%) organizacija su prihvatile učešće u anketi.

Kontrola kvaliteta: Kontrolu kvaliteta telefonskih poziva je preuzeo IBHI i u ovom slučaju nije bilo nikakvih problema.

Skala odgovora: Tabela 4.1 pokazuje konačne postignute skale odgovora (A/C) od 95,4%. Visok stepen odgovora i odgovarajuća veličina uzorka znači da pouzdano možemo projicirati rezultate na nivo ukupnog stanovništva.

Tabela 4.1: Rangiranje odgovora

KONAČNI REZULTAT	**N**	**%**
A. INTERVJU (1+2)	**821**	**95.4%**
1. Ispitani	769	
2. Ispitani putem pošte	52	
B. BEZ ODGOVORA (3)	**40**	**4.6%**
3. Odbili odgovoriti	40	
C. Ukupan broj VAŽEĆIH (A+B)	**861**	**100%**
D. NEVAŽEĆI	**833**	***49,1***
4. Preselili ili više ne postoje	833	
N	**1694**	

Nevažeći: Tabela 4.1 takođe pokazuje da NACE baza podataka nije bila baš pouzdana. Skoro pola (49,1%) registrovanih organizacija nije više postojalo ili se odselilo. Tabela 4.2 pokazuje podjelu ispitanih i nevažećih organizacija u vezi sa NACE aktivnošću.

Tabela 4.2: Podjela NACE aktivnosti

ŠIFRA	**NACE OPIS**	**NACE datoteka**	**Ispitano**	**Nevažeći**
85.3	Aktivnosti socijalnog rada	16	15	16
91.11	Poslovne i radne organizacije	1	1	1
91.12	Profesionalne organizacije	2	1	2
91.20	Sindikati	1	2	2
91.31	Vjerske organizacije	1	0.5	1
91.32	Političke organizacije	1	1	2
91.33	Ostale organizacije članice	73	75.5	72
92.62	Ostale sportske aktivnosti	4	4	4
Ukupno		*100%*	*100%*	*100%*
N		*1694*	*821*	*805*

Razlike u podjelama su veoma male i neadekvatne organizacije nisu fokusirane ni u jednoj posebnoj aktivnosti. Isto tako, Tabela 4.3 pokazuje sličnost podjele po entitetima između NACE uzorka, ispitanih i nevažećih. Nešto više nevažećih je u RS, ali ne toliko da bi bilo zabrinjavajuće za vjerodostojnost podataka ako bi se ova razlika uzela u obzir.

Tabela 4.3: Podjela po entitetima (N=1694)

Entitet	NACE baza podataka	Ispitani	Nevažeći
FBiH	65,2	66,7	63,3
RS*	34,8	33,3	36,3
Ukupno	*100%*	*100%*	*100%*

* Brčko je u sklopu RS

Test značajnosti

Tokom proizvodnje presjeka tabela i upoređivanja aritmetičkih sredina, izvedena je provjera značaja (hi-kvadrat i ANOVA testovi, prema potrebi). Samo su rezultati koji su pokazali nivo uvjerljivosti od 95% ili više uključeni u ovaj izvještaj. Svi rezultati su provjereni za među-entitetske razlike kao i razlike u broju između međunarodnih (N=188) i lokalnih (N=633) NVO-a.

Prosjeci

Proscjeci dati u ovom izvještaju su izračunati samo pomoću pozitivnih odgovora, tj. za vrijednosti veće od nule. Jedini izuzeci se odnose na ukupne brojeve volontera i zaposlenih u NVO sektoru. Nulti odgovori su uključeni u ove slučajeve da omoguće poređenja sa međunarodnim podacima.

Ponderisanje

U procjenama svih NVO-a u BiH (vidi dole) podaci su bili ponderisani u odnosu na stratifikovani uzorak. Ostale tabele su bazirane na podacima koji nisu ponderisani.

Uzorak je bio podijeljen kako bi se fokusiralo na onu vrstu organizacija koje bi mogle dati odgovore na doprinos NVO sektora vezano za zaposlenost i budućnost socijalnih usluga u BiH. Ove organizacije su bile registrovane u kategorijama u grupi 1. Brojevi slučaja u grupama 2 i 3 su mali i zbog toga je ponderisanje veće. Ponderisanje redova grupa 1 i 2 koji imaju malu vrijednost bi moglo poremetiti podatke.

Tabela 4.4: Podjela po oblasti za registrirane i ispitane NVO-e.

OBLAST		**Ukupno registriranih NVO-a**		**Ukupno ispitanih NVO-a**	
		N	**%**	**N**	**%**
1.	Organizacije socijalnog rada i druge organizacije članice	4474	49,1%	745	90,7%
2.	Poslovne, radne i profesionalne organizacije, sindikati, vjerske i političke organizacije	2785	30,7%	48	5,8%
3.	Sportski klubovi	1836	20,2%	28	3,4%
N		*9095*	*100%*	*821*	*100%*

Ukupni broj NVO-a u BiH

Za svrhe ovog izvještaja, ukupan broj NVO-a koji djeluju u BiH je izračunat tako što se originalni broj organizacija registriranih u NACE registru (9095) pomnožio sa postotkom važećih organizacija iz tabele 4.1 (50,9%). Po ovoj računici postoji 4.629 NVO-a u BiH.

5. Profil uzorka

5.1 Glavni sektori

Tabela 5.1 pokazuje da su glavni sektori u kojima djeluju organizacije kultura i rekreacija, ekonomske i socijalne usluge te građanski i pravni sektor. Važno je naglasiti da ovo ne predstavlja sliku BiH. Proces stratifikacije uzorka i podjele u tabelama upravo odražava ovaj način odabira. Tabela 4.2 daje jasniju sliku aktuelnih proporcija nekih grupa, npr. sportskih klubova i sindikata.

Tabela 5.1: Sektori rada, broj pominjanja

Sektor	**Broj pominjanja**		
	FBiH	**RS**	**BiH**
Grupa 1: Kultura i rekreacija			
1 100 Kultura i umjetnost	96	56	149
1 200 Sport	49	24	73
1 300 Ostali rekreativni i društveni klubovi	24	13	37
Grupa 2: Obrazovanje i istraživanje			
2 100 Osnovno i srednje obrazovanje	14	12	26
2 200 Više obrazovanje	5	3	8
2 300 Ostalo obrazovanje	38	16	54
2 400 Istraživanje	12	16	28
Grupa 3: Zdravstvo			
3 100 Bolnice i rehabilitacija	6	10	16
3 200 Centri za zbrinjavanje	9	0	9
3 300 Mentalno zdravlje i krizne intervencije	14	4	18
3 400 Ostale zdravstvene organizacije	27	8	35
Grupa 4: Ekonomske i socijalne usluge			
4 100 Socijalne usluge	185	75	260
4 200 Urgentna pomoć	16	11	27
4 300 Socijalna pomoć i održavanje	21	2	23
4 400 Ekonomske usluge	5	1	6
Grupa 5 Okoliš			
5 100 Okoliš	38	41	79
5 200 Zaštita životinja	38	41	79
Grupa 6: Razvoj i stambena pitanja			
6 100 Ekonomski, socijalni razvoj, razvoj zajednice	50	33	83
6 200 Stambena pitanja	11	2	13
6 300 Zapošljavanje i trening	19	20	39
Grupa 7: Zakon, zagovaranje (lobiranje) i politika			
7 100 Građanske i zagovaračke organizacije	116	58	174
7 200 Zakon i pravne usluge	23	14	37
7 300 Političke organizacije	10	3	13
Grupa 8: Dobrotvorni posrednici i promoteri volonterizma.	19	16	35
Grupa 9: Međunarodne	38	10	48
Grupa 10: Religija	13	2	15
Grupa 11: Poslovne i profesionalne asocijacije i unije	39	14	53
Grupa 12: Nisu klasificirane	26	16	42
N	549	272	821

5.2 Trajanje organizacije

Većina NVO-a (38%) je prvi put registrirana u periodu nakon rata, 1996-2000. Preko jedne trećine (36%) NVO-a se registriralo u proteklih četiri godine. Većina međunarodnih NVO-a (43%) prvi put je registrirana u periodu 1996-2000 dok je najveći broj (40%) lokalnih NVO-a prvi put registrirano 2001-2004. Ovaj podatak nam ukazuje na oporavak lokalnih NVO-a i njihovo odvajanje od međunarodnih organizacija. Postoje značajne razlike između entiteta (Tabela 5.2). Organizacije u RS su se uglavnom registrirale u skorijem periodu.

Tabela 5.2: Godina registracije po entitetima (%)

Godina	**FBiH**	**RS**	**BiH**
1892 - 1990	14	11	13
1991- 1995	15	7	13
1996-2000	37	40	38
2001-2004	34	42	36
Ukupno	*100%*	*100%*	*100%*
N	*547*	*272*	*819*

Tabela 5.3: Mjesta, regije i kantoni, rangirani (broj pominjanja)

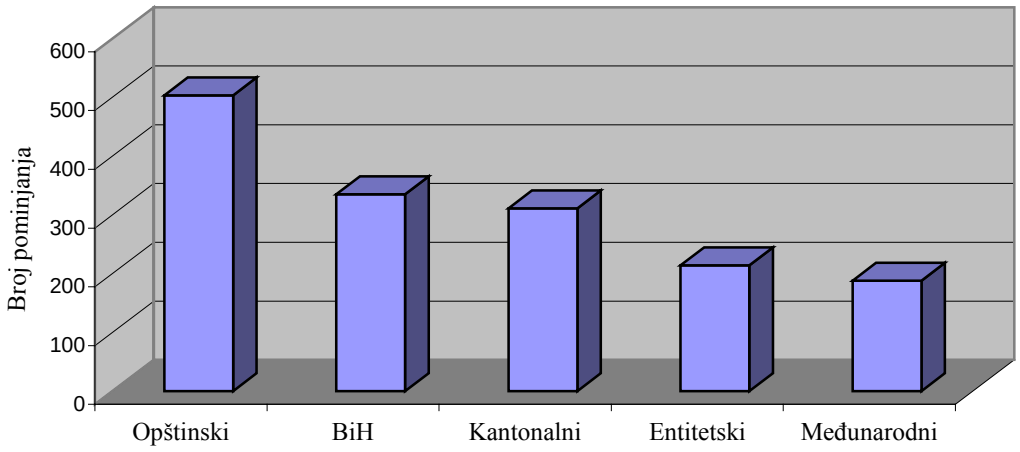
FBiH		**RS**		**BiH**	
1. Za cijelu BiH	114	1. Banja Luka	106	1. Za cijelu BiH	155
2. Sarajevo	103	2. Za cijelu BiH	41	2. Banja Luka	119
3. Tuzla	96	3. Za cijelu RS	34	3. Sarajevo	111
4. Zeničko-dobojski	91	4. Bijeljina	32	4. Zeničko- dobojski	105
5. Centralna Bosna	71	5. Doboj	26	5. Tuzla	104
6. Za cijelu FBiH	64	6. Zeničko-dobojski	14	6. Centralna Bosna	76
7.Hercegovačko-neretvanski	61	7. Istočno Sarajevo	12	7. Za cijelu FBiH	66
8. Unsko-sanski	51	8. Trebinje	12	8.Hercegovačko-neretvanski	63
9.Zapadno- hercegovački	28	9. Srbinje	12	9. Unsko-sanski	57
10. Herceg-bosanski	23	10. Tuzla	8	10. Bijeljina	39
11. Brčko	23	11. Sarajevo	8	11. Doboj	37
12. Bosansko-podrinjski	18	12. Unsko-sanski Kanton	6	12. Za cijelu RS	37
13. Banja Luka	13	13. Brčko	6	13. Brčko	29
14. Dobojska	11	14.Centralna Bosna	5	14.Zapadno-hercegovački	29
15. Posavina	10	15. Bosansko-podrinjski	4	15. Herceg-bosanski	24
16. Trebinje	9	16.Hercegovačko-neretvanski	2	16. Bosansko-podrinjski	22
17. Bijeljina	7	17. Za cijelu FBiH	2	17. Trebinje	21
18. Istočno Sarajevo	4	18. Herceg-bosanski	1	18. Istočno Sarajevo	16
19. Srbinje	3	19. Zapadno-hercegovački	1	19. Srbinje	15
20. Za cijelu RS	3	20. Posavina	1	20. Posavina	11

5.3 Geografski položaj i nivoi funkcionisanja

Većina organizacija se još uvijek nalazi u većim gradovima kao što su Banja Luka, Sarajevo, Zenica i Tuzla. Stanje se nije promijenilo u nekoliko posljednjih godina.[1]

Više od četvrtine (26%) pomenutih sprovode svoje aktivnosti u cijeloj BiH ili entitetu dok je 60% fokusiralo aktivnosti u posebnoj regiji ili kantonu. Nije iznenađujuće da samo manje od polovine (49%) međunarodnih NVO-a funkcioniše na nivou BiH ili entiteta u poređenju sa samo 20% lokalnih NVO-a. Najveći broj NVO-a funkcioniše na opštinskom nivou. (slika 5.3). Većina NVO-a (54%) je izjavilo da radi isključivo na jednom nivou.

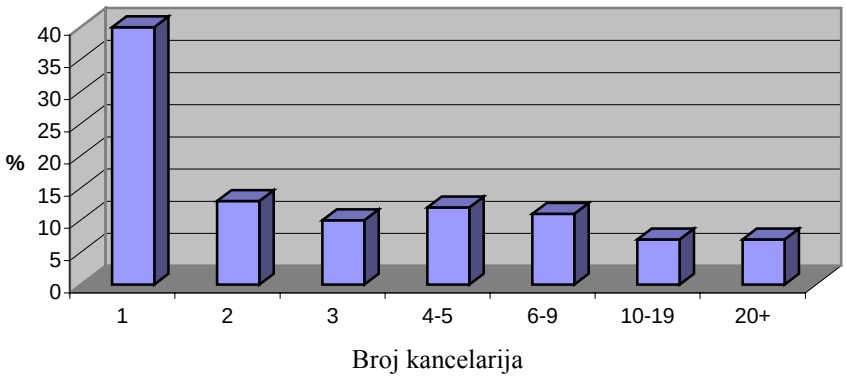
Dijagram 5.3: Nivo na kojem se funkcioniše, broj pominjanja (N=821)

5.4 Broj kancelarija

Ukupan broj kancelarija je bio 2365[2] (u prosjeku 3 kancelarije po organizaciji). Skoro trećina (30%) ima podružne kancelarije. Slika 5.4 pokazuje da većina NVO-a ima još jednu kancelariju pored glavne kancelarije, takođe su mnogi NVO-i prijavili i više ureda[3].

Dijagram 5.4: Broj kancelarija, pored glavnog ureda (N=245)

[1] Vidi Izvještaj NVO sektora, *Lokalni NVO sektor u BiH – problemi, analize i prep*oruke (1998), IBHI.
[2] 1544 podružnih kancelarija, plus 821 glavnih ili jedina kancelarija.
[3] Maksimum pominjanja = 80 kancelarija

5.5 Osnivanje novih organizacija

Kako bismo istražili povećanje broja NVO-a pitali smo ih da li je dolazilo do osnivanja novih na osnovu cijepanja stare organizacije. Skoro petina (16%) je osnovala nove organizacije, od kojih su 73% bile drugi NVO-i i 7% njih su bile poslovne organizacije. NVO-i koji su uključeni u građanski i pravni sektor (20%) su češće osnivale ovakve vrste organizacija.

Tabela 5.5: Osnivanje druge organizacije i vrsta (%).

Osnivanje druge organizacije?	
Ne	84
Da	16
Ukupno	*100%*
N	*821*

Ako da Koja vrsta organizacije**?**	**%**
Drugi NVO	73
Poslovna	7
Mreža NVO-a	5
Ostalo	15
Ukupno	*100%*
N	*131*

Desetina NVO-a je izjavilo da su planirali premjestiti svoje prostorije u narednih 12 mjeseci, dok je većina njih (47%) namjeravala proširiti svoje aktivnosti.

5.6 Broj projekata

Ukupan broj projekata (u trajanju više od jednog mjeseca) je bio 3.332 (u prosjeku 4 po organizaciji). U skladu sa svojim radom NVO-i ulože, u prosjeku, 57% svog vremena u pružanje usluga, 27% na lobiranje i 16% na druge aktivnosti.

Tabela 5.6: Broj projekata čija se implementacija očekuje ove godine

Broj projekata	**%**
Nijedan	20
1 projekat	19
2 projekta	22
3 projekta	15
4 projekta	8
5-9 projekata	11
10 + projekata	5
Ukupno	*100%*
N	*817*

6. Ljudski resursi

Od organizacija se tražilo da prijave broj članova, neplaćenih volontera i plaćenih uposlenika.

6.1 Članstvo[4]

Ukupan broj članova u podacima ovog istraživanja je 1.755.258 (u prosjeku 2.256 po organizaciji).[5] Najmanji prosjek je bio u međunarodnim NVO-ima (865) i veći u lokalnim organizacijama (2657). Kulturne organizacije su imale najniži prosjek članstva (572) dok su organizacije koje pružaju ekonomske i socijalne usluge imale najviši (4869).

Množeći brojeve koji predstavljaju NVO sektor u BiH u cjelini, broj ukupnog članstva 9.800.417. Ovaj broj predstavlja tri puta broj stanovnika u BiH.[6] Ovo može značiti i da neke organizacije imaju članove i u drugim državama (ovo nije bilo isključivo slučaj sa međunarodnim organizacijama jer je prosječni broj njihovih članova manji nego u lokalnim organizacijama). Ovako visok broj takođe može značiti da su iste osobe članovi nekoliko NVO-a u isto vrijeme.

6.2 Učešće članova

Slika 6.2 pokazuje da su nivoi učešća odvojeni u dvije grupe (dva rasporeda), sa prosjekom od 45%. Tabela 6.2 pokazuje da manje organizacije imaju veću stopu učešća članova. Kulturne organizacije takođe imaju veći nivo učešća članova (u prosjeku 51%).

Dijagram 6.2: Postotak članova koji su aktivno uključeni u organizaciju

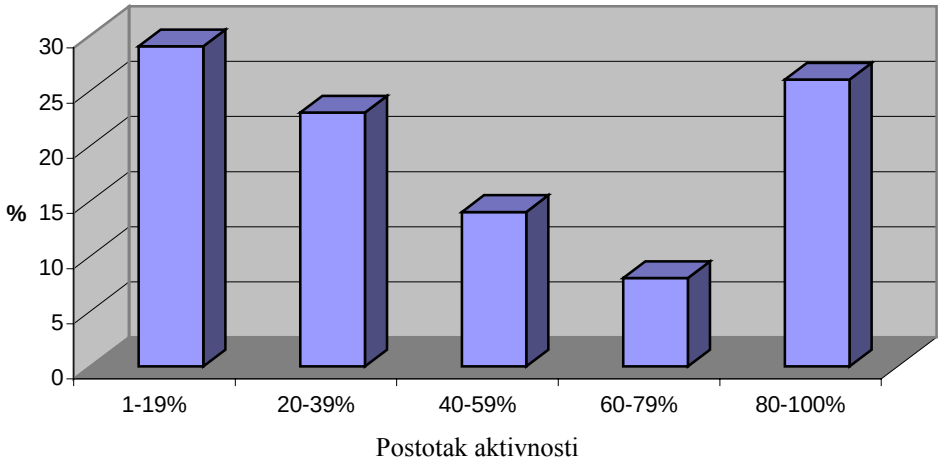

Tabela 6.2: Broj članova prema nivou aktivnosti članova

Broj članova	% aktivnih članova	*N*
1-24	73	*122*
25-49	50	*152*
50-99	40	*92*
100-499	38	*236*
500 +	31	*165*

[4] Definicija člana nije specificirana, NVO-i sami odlučuju o članstvu.
[5] Ekstremna vrijednost od 2.000.000 je odstranjen (vjerske organizacije), ostavljajući maksimalnu vrijednost = 500.000 (N=778)
[6] Broj stanovnika u BiH = 3.831.516. Podaci iz Agencije za statistiku BiH. 2003

6.3 Volonteri

Većina NVO-a ima volontere (84%) i organizacije su zamoljene da dostave podatke o broju volontera koji rade u ime organizacije. Posmatrajući podatke vidimo da je 21% organizacija dostavilo iste brojeve za članove i volontere, komentirajući da im je rašlanjivanje između članova i volontera unijelo zabunu. Kako se rezultati ne bi izobličili, u slučaju da su brojke bile iste za oba pitanja, odstranile su se kalkulacije koje se odnose na broj volontera. Prosječni broj volontera u ovom istraživanju je bio 44[7]. Međunarodni NVO-i su imali nešto manji prosjek u poređenju sa lokalnim organizacijama (38 prema 45). Prosječni broj volontera u ekonomskom i socijalnom sektoru je veći, kada su u pitanju volonteri, (82) nego građanski i pravni sektor (31) kao i organizacije koje su uključene u kulturne aktivnosti (19).

Rast broja koji predstavlja sektor kao cjelinu[8] odgovara broju od 63.129 volontera u BiH (sa punim radnim vriemenom)[9]. Da se plaćaju prosječnom mjesečnom platom od 520 KM, vrijednost volonterskog rada bi bila 32.827.080 KM mjesečno[10]. Ovo odgovara 5,4% od ukupne ekonomski aktivne radne snage[11].

Tabela 6.3: Promjene broja volontera u odnosu na period prije 2 godine

Promjene u brojevima	**%**
Povećanje	42
Smanjenje	12
Nepromijenjeno	46
Ukupno	*100%*
N	*685*

Imajući u vidu broj volontera u datom vremenskom periodu (tabela 6.3) dvije petine (42%) je izvijestilo o povećanju broja volontera, dok kod većine nije bilo značajnijih promjena. Više od desetine (12%) prijavilo je smanjenje broja volontera i u slučaju sektora ekonomskih i socijalnih usluga taj prosjek je bio veći, gdje je 16% prijavilo smanjen broj volontera. Relativno veliki broj NVO-a (15%) je izvijestilo da su naišli na poteškoće nakon odlaska volontera.

6.4 Uposlenici

Više od dvije petine (42%) organizacija ima uposlenike, punog i skraćenog radnog vremena. Prema istraživanju, organizacije upošljavaju 4.281 uposlenika.

Ukupan broj uposlenika u punom radnom vremenu u anketi je iznosio 3.119 (u prosjeku 10 po organizaciji). Prosjek je bio veći u međunarodnim nevladinim organizacijama (14) nego u lokalnim NVO-ima (9). Ukupan broj radnika sa skraćenim radnim vremenom je 1.162 (u prosjeku 7 po organizaciji). Međutim, sektor ekonomskih i socijalnih usluga ima veći prosjek radnika sa skraćenim radnim vremenom (13). Prosječni broj radnih sati u sedmici od strane uposlenika punog radnog vremena je 39 sati a 17 sati za uposlenike sa skraćenim radnim vremenom..

Množenjem ovih podataka opisuje se ovaj sektor u cjelini, i rezultira brojem od 17.088 uposlenika sa punim radnim vremenom[12]. Ovo predstavlja 1,5% ekonomsko aktivne radne snage u BiH.

---

[7] Ekstremna vrijednost od 55.000 je odstranjena, ostavljajući maksimalnu vrijednost = 7.347 i slučajevi gdje su se brojevi članova i volontera poklapali ili gdje nedostaju su odstranjeni (N=512)

[8] Kako bismo omogućili međunarodna poređenja (vidi dio 9), "cjelokupan NVO sektor" u daljem tekstu ne uključuje vjerske organizacije (N=4554 organizacije).

[9] Prosječan broj radnih sati u sedmici za volontere = 19.

[10] Prosječni dohodak domaćinstva = 650 KM. Prosječni broj uposlenih ljudi.
Po domaćinstvu = 0,80. Tako da prosječna mjesečna plata iznosi 520 KM.

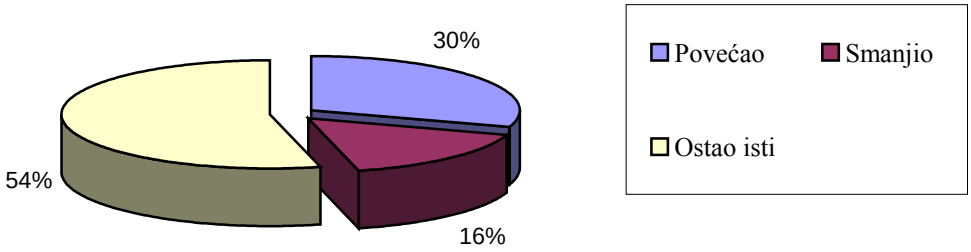
[11] Ukupan broj odraslih stanovnika BiH (iznad 15 godina) = 3.413.690 od kojih je 34,5% (1.177.723) ekonomski aktivno.

[12] Puno radno vrijeme u odnosu na prosječni broj radnih sedmica od 44 sata.
Gore pomenuti podaci preuzeti iz Življeti u BiH, Talas 3, 2003.

Skoro tri petine (59%) osoblja ima ugovore na neodređeni period što podrazumijeva da poslovi imaju prirodu stalnog zaposlenja.

Analizirajući broj uposlenika punog radnog vremena (slika 6.4), skoro trećina (30%) je potvrdila rast broja uposlenih. Prosjek povećanja broja uposlenih je prilično visok (45%). Veći broj (54%) organizacija nije uočila značajnije promjene. Takođe, skoro petina (16%) je prijavila smanjenje broja radnika. Prosjek ovog smanjenja broja uposlenika je takođe prilično visok (40%). Blizu jedne trećine NVO-a (31%) izjavilo je da ima poteškoća zbog odlaska svojih uposlenika.

Dijagram 6.4:Promjena u broju uposlenika u poređenju sa periodom prije 2 godine

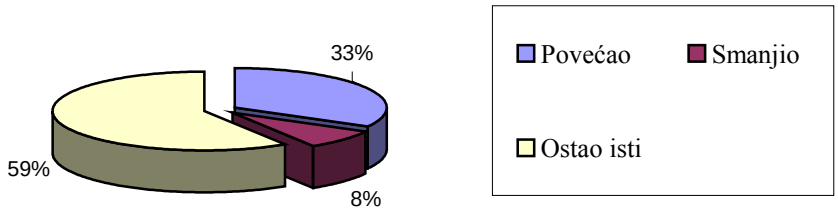
6.5 Budućnost uposlenika

Gledajući u budućnost, veći broj NVO-a smatra da će ukupan broj uposlenika ostati isti u narednih 12 mjeseci. Trećina ih je optimistična u pogledu povećanja broja njihovih uposlenika. NVO-i u RS imaju više optimizma kada je riječ o povećanju broja njihove radne snage.

Tabela 6.5: Očekivanju u pogledu broja uposlenika u periodu od 12 mjeseci po entitetima

Očekivanja	**FBiH**	**RS**
Isti broj	64	49
Manje	5	14
Više	31	37
Ukupno	*100%*	*100%*
N	*222*	*114*

Dijagram 6.5: Očekivanja u pogledu broja uposlenika u periodu od 12 mjeseci

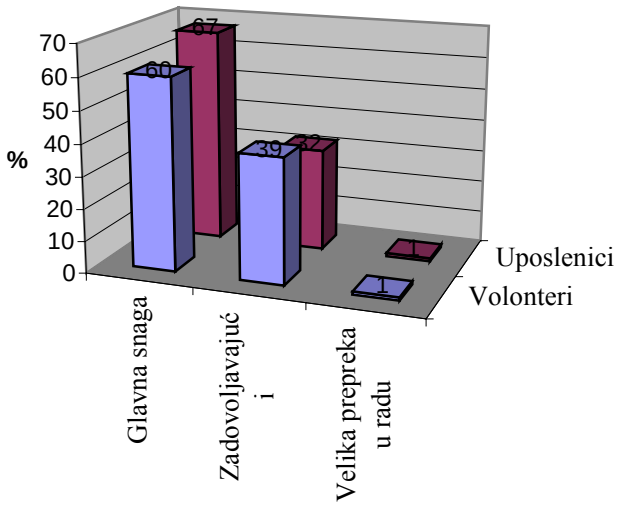
6.6 Ljudski resursi, prednosti i slabosti

Skoro polovina NVO-a je odgovorilo da njihovim uposlenicima ili volonterima nedostaju kvalifikacije. Novije organizacije su u više slučajeva prijavile ovaj nedostatak. (tabela 6.6). Bez obzira na ovo, većina organizacija je rangirala svoje uposlenike ili volontere kao "glavnu snagu". Organizacije ekonomskog i socijalnog sektora su u većini slučajeva na ovaj način rangirale svoje volontere (66%).

Tabela 6.6: Koliko kvalifikacije nedostaju uposlenicima ili volonterima prema godini registracije

Nedostatak kvalifikacije?	**1800-2000**	**2001-2004**	**Sve**
Da	45	53	48
Ne	55	47	52
Ukupno	*100%*	*100%*	*100%*
N	*514*	*298*	*814*

Dijagram 6.6: Ocjena koliko uposlenici i volonteri ispunjavaju potrebe organizacije

7. Finansijski izvori

Od organizacija je traženo da predoče informacije o njihovim primanjima i troškovima u protekloj godini.

7.1 Izvori prihoda

Jasno se može vidjeti da su skoro sva sredstva dobijena od grantova ili donacija od strane vanjskih donatora ili samih članova. Samo 9% prihoda je dobijeno prodajom proizvoda ili pružanjem usluga. Za upoređivanje možemo uzeti državne podatke Ujedinjenih Kraljevstva[13] koji nam govore da 34% prihoda NVO sektora dolazi od usluga ili prodaje proizvoda, a 46% od grantova i donacija.

Tabela 7.1a: Rangiranje izvora prihoda

Izvori primanja	%ukupnog pominjanja
1. Članarine	27%
2. Vladine donacije	21%
3. Međunarodne donacije	21%
4. Domaće donacije	18%
5. Ugovorene usluge	9%
6. Opštinski fondovi	2%
7. Ostalo	2%

Tabela 7.1b nam pokazuje da bez obzira što opštinski fondovi nisu pomenuti često, oni čine veći dio izvora prihoda organizacija.

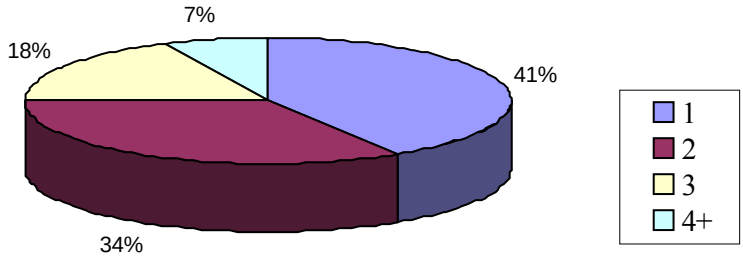
Tabela 7.1b: Izvori prihoda u postotku u okviru ukupnog prihoda

Izvori prihoda	Postotak ukupnog prihoda
1. Opštinski fondovi	75%
2. Međunarodne donacije	72%
3. Članarine	49%
4. Ostalo	48%
5. Vladine donacije	46%
6. Ugovorene usluge	45%
7. Domaće donacije	41%

Tri četvrtine ovih organizacija se oslanja na jedan ili dva izvora. Organizacije u ekonomskom i socijalnom sektoru u većini slučajeva zavise od samo jednog izvora prihoda (40%) za razliku od organizacija koje se bave kulturom (28%).

[13] NCVO 2000 UK Publikacija volonterskog sektora

Dijagram 7.1: Broj različitih izvora koji doprinose godišnjem prihodu (N=795)

7.2 Broj donatora

Prosječni broj donatora koji su dali svoja sredstva u ovoj godini je 3. Iz tabele 7.2 vidimo da su organizacije u FBiH imale koristi od većeg broja donatora. Ukupni godišnji prihod podijeljen sa ukupnim brojem donatora (ove godine) i daje iznos prosječne donacije od 48.000 KM.

Tabela 7.2: Broj donatora koji su dali svoja sredstva ove godine (%)

Broj donatora	FBiH	RS	BiH
0	14	32	21
1	31	25	29
2	17	13	15
3	13	11	12
4+	25	19	23
Ukupno	*100%*	*100%*	*100%*
N	*367*	*241*	*608*

7.3 Godišnji prihod

Ukupni godišnji prihod[14] organizacija koje su bile ispitane je 84.864.769 KM, sa prosjekom od 120.035 KM po organizaciji. Prosjek za međunarodne organizacije je veći (181.861 KM) u odnosu na lokalne organizacije (100.462 KM). Prosjek godišnjeg prihoda u FBiH je bio 140.052 KM a u RS 77.707 KM.

Množenje procjene prihoda da predstavljaju ukupan sektor daje brojku od 552.709.876 KM. Ovo predstavlja 4,5%[15].

7.4 Godišnji troškovi

Ukupni godišnji troškovi u ovom istraživanju su 52.916.854 KM, u prosjeku 80.299 KM po organizaciji. Kod međunarodnih organizacija, ovaj prosjek je veći (105.318) nego u lokalnim NVO-ima (73.115 KM). Nivo troškova je veći u FBiH (88.659 KM) nego u RS (62.914 KM).

[14] *Izračunato oduzimanjem cifre od* P33 "Molim Vas možete li mi okvirno reći godišnji budžet Vaše organizacije u KM" (odgovorilo 62% ispitanika, N=510) i dodajući 200 slučaja koji su dali podatke samo u grupama (P34).

P34 Okvir prihoda	N	Šifrirano kao
1 – 10.000 KM	126	5.000
10.000 – 100.000 KM	45	50.000
Iznad 100.000 KM	29	150.000
Ukupno	**208**	**200 slučaja dodano P33**

[15] Bruto domaći proizvod = 12.303.000.000 KM. Podaci Agencije za statistiku BiH, 2003

Množenje procjena da predstavljaju ukupna sektor daje godišnjetroškovi iznose 300.673.358 KM.

7.5 Neto godišnji prihod

Oduzimanjem ukupnog godišnjeg troška sektora od ukupnog godišnjeg prihoda dobijamo neto godišnji prihod od 252.036.518 KM. Ovaj podatak odgovara prosjeku od 55.343[16] KM za svaki NVO u BiH.

7.6 Ukupni prihod od početka rada

Ukupni prihod od početka rada za uzorak je bio 124.765.242 KM, u prosjeku 223.193 KM[17] po organizaciji. Prosjek u FBiH je bio 272.571 KM a u RS 120.911 KM. Prosjek za međunarodne organizacije je bio 283.656 KM a za lokalne 207.188 KM. Prosjek u ekonomskom i socijalnom sektoru iznosi 267.132 KM dok je on manji u kulturnom i iznosi 105.109 KM.

Množeći procjene za sektor u cjelini[18] ukupni prihod od perioda registracije je 3.212.125.486 KM.

7.7 Subjektivna mišljenja o finansijskoj situaciji

Više od trećine (36%) organizacija je izjavilo da njihova sredstva "nisu dovoljna za pokrivanje osnovnih aktivnosti". Međunarodne organizacije su rijeđe prijavljivale svoje finansijske poteškoće. Jedna trećina je izdvojila kategorije 1 ili 2 u Tabeli 7.7 u odnosu na 26% lokalnih NVO-a. Sektor ekonomskih i socijalnih usluga ima manje finansijskih problema (28%) u odnou na NVO-e u kulturnom sektoru (22%).

Tabela 7.7: Opiši finansijsku situaciju u svojoj organizaciji

Finansijska situacija	**%**
1. Nemamo finansijskih poteškoća	7
2. Imamo dovoljno sredstava ali neki programi nisu dovoljno pokriveni	20
3. Većina naših programa ima finansijskih poteškoća	14
4. Sredstva koja imamo nisu dovoljna da pokriju naše osnovne aktivnosti	36
5. Nemamo sredstava	23
Ukupno	*100%*
N	*816*

[16] Ukupan broj NVO-a ne sadrži vjerske organizacije, N=4554
[17] Odstranjena ekstremna vrijednost od 200.000.000
[18] Ekstremna vrijednost od 200.000.000 uvrštena u ovu kalkulaciju

8. Problemi sa kojima se suočavaju NVO-i u BiH

Pitali smo NVO-e o poznatijim teškoćama sa kojima se susreće NVO sektor. Pitanje je bilo da li se situacija pogoršala ili poboljšala u protekloj godini.

8.1 Rangiranje problema

Tabela 8.1 predstavlja rangiranje problema od najmanjeg pa do najvećeg. Više od polovine (55%) NVO-a je istaklo da se podrška od strane vlasti poboljšala u protekloj godini. Takođe dvije petine je izjavilo da se porezne regulacije poboljšavaju. Odlazak kvalifikovanog osoblja je veliki problem za skoro petinu NVO-a. Međunarodnim NVO-ima je ovo veći problem (22%) nego lokalnim organizacijama (17%). Ali nedostatak ili odlazak kvalifikovanog osoblja ili volontera je manji problem u FBiH (32%) nego u RS (23%).

Tabela 8.1: Problemi koji su manji ili veći u odnosu na proteklu godinu (rangirani od manjih)

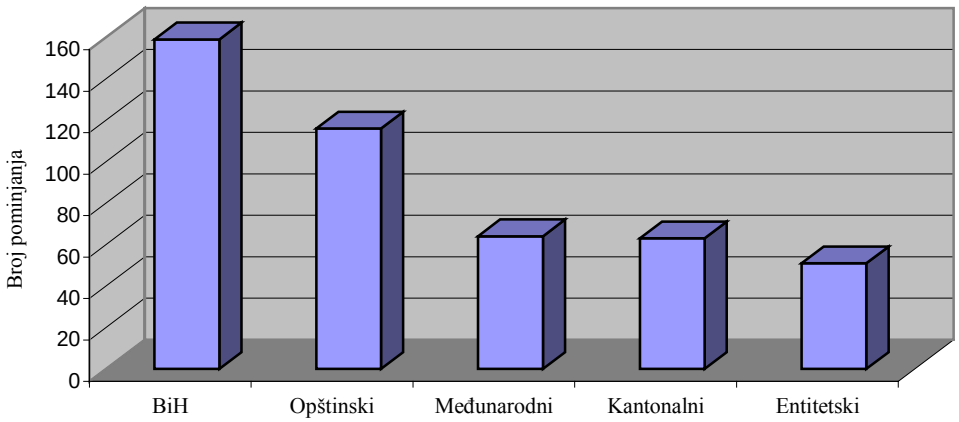
Problem	Manji	Veći	Nije problem	*Ukupno*	*N*
1. Nivo podrške od strane vladajućih struktura	55	23	22	*100%*	*788*
2. Sistem oporezivanja na entitetskom i državnom nivou	40	15	45	*100%*	*741*
3. Odlazak kvalifikovanog osoblja ili volontera	29	18	53	*100%*	*788*
4. Neformalni odnosi sa javnim sektorom	27	30	43	*100%*	*761*
5. Zakonodavstvo vezano za NVO-e na entitetskom i državnom ni	20	39	41	*100%*	*760*
6. Odlazak međunarodnih organizacija i smanjenje interesa donatora za BiH	13	49	38	*100%*	*774*

Najteži problem sa kojim se susreću NVO-i jeste smanjenje interesa donatora. Skoro polovina (49%) NVO-a je izjavila da je ovo znatno veći problem nego što je to bio prošle godine. Lokalne organizacije su mnogo češće prijavljivale ovaj problem (52%) u odnosu na međunarodne organizacije (37%). NVO-i koji su uključeni u ekonomske i socijalne usluge su češće naglasile prisustvo ovog problema (59%) u odnosu na organizacije koje se bave kulturnim aktivnostima (38%).

8.2 Strategija za promjene

Organizacije su pitane da li vjeruju da postoji strategija za razvoj NVO sektora. Čak preko dvije petine od ukupnog broja organizacija (42%) je izjavilo da strategija postoji. Slika 8.2 pokazuje da najveći broj njih smatra da postoji strategija razvoja na nivou BiH. Većina (72%) smatra da se razvoj odvija na samo jednom nivou.

Dijagram 8.2: Nivo na kojem se razvija strategija NVO sektora, broj pominjanja (N=313)

9. Međunarodna poređenja

Tabele u ovom dijelu se baziraju na podacima od strane John Hopkins Projekta za upoređivanje neprofitnog sektora[19]. Ovaj ogroman projekat je prikupio podatke iz 36 zemalja, i na taj način omogućio upoređivanja u sklopu neprofitnog sektora (isključujući vjerske organizacije). Ovo je jedini specifični istraživački projekat koji se vodio sa ciljem stvaranja jedinstvene baze podataka ovog sektora. Podaci za druge države se odnose na 1995. godinu. Bez obzira na ovu činjenicu, prikazani su dobri indikatori za situaciju u BiH u odnosu na druge zemlje.

9.1 Izvori neprofitnih prihoda[20]

Možemo vidjeti da BiH ima najveću stopu prihoda od filantropskih aktivnosti ali da u isto vrijeme najviše ovisi od donacija. Finansijska podrška od strane državnih vlasti je najniža za razliku od drugih zemalja.

Tabela 9.1: Međunarodna poređenja izvora neprofitnih prihoda.

	Državne vlasti	Filantropija	Privatne takse i uplate
BiH	23%	39%	36%
Francuska	58%	8%	35%
Njemačka	64%	3%	32%
Mađarska	27%	18%	55%
UK	47%	9%	45%
SAD	31%	13%	57%

9.2 Ukupni prihodi u postocima BDP

Tabela pokazuje da NVO sektor daje značajan doprinos bruto domaćem proizvodu, i to u većem postotku u odnosu na nekoliko najbližih susjednih zemalja.

Table 9.2: Međunarodno poređenje ukupnih prihoda % bruto domaćeg proizvoda

	Ukupni prihodi u postocima BDP
BiH	4,5%
Francuska	3,8%
Njemačka	4,0%
Mađarska	2,8%
UK	6,8%

[19] Svi podaci za 36 zemalja i metodologija se mogu naći na www.jhu.edu/cpn

[20] Državne vlasti: podrazumijeva prihode koji dolaze od strane svih državnih struktura (administrativne, pravosudne, i zakonodavne) kao i drugih segmenata kao što su osiguravajući fondovi na svim nivoima (državnom, po odjelima, opštinskom itd.).
Filantropija: podrazumijeva prihode koje dolaze kao pomoć od individua; grantova privatnih fondacija; donacija firmi; i raznih davanja putem različitih grantovskih programa.
Privatne takse i uplate uključuju: članarine; plaćanje usluge od strane klijenta za pružene usluge; prihodi od investicija; prihodi od prodaje dobara ili pružanja usluga koje su vezane ili ne za misiju organizacije.

9.3 Uposlenici i volonteri u postocima ekonomske aktivne radne snage

Tabela pokazuje da BiH ima jednu od najnižih omjera radne snage uposlene u NVO sektoru. Međutim, vezano za volontere, omjer je znatno veći.

Tabela 9.3: Međunarodno poređenje uposlenika i volontera u % ekonomsko aktivne radne snage.

	Uposlenost (puno radno vrijeme) Broj	**Postotak ekonomske radne snage**	**Volonteri (puno radno vrijeme) Broj**	**Postotak ekonomsko aktivne radne snage**
BiH	17.088	1,5%	63.129	5,4%
Francuska	974.867	3,8%	1.114.816	4,2%
Njemačka	1.480.850	3,6%	1.211.474	3,0%
Mađarska	45.101	0,9%	10.107	0,2%
UK	1.473.443	5,0%	1.664.003	5,6%

ANEKS A

Serijski broj

NVO-i, rade za BiH

Telefonska anketa - juni 2004.

Dobroj jutro/dan. Ja sam (IME) i zovem Vas da zamolim da učestvujete u kratkoj anketi koju provodimo u ime Nezavisnog biroa za humanitarna pitanja. Anketa će trajati oko 15 minuta. Cilj nam je da dobijemo što vjerodostojniju sliku stanja nevladinih organizacija u BiH. Ovo će biti prvi reprezentativni uzorak nevladinih organizacija u BiH i kontaktirat ćemo oko 1,000 organizacija. Zbog naučnog pristupa stvaranju uzorka, ne možemo zamijeniti Vašu organizaciju s nekom drugom, te bismo Vam bili veoma zahvalni na učešću. Prikupljeni rezultati ovog istraživanja će biti postavljeni na našoj web stranici u toku narednih mjeseci. Moći ćete im pristupiti i koristiti, ili ako želite možemo Vam ih poslati. Informacije koje nam date ostaju povjerljive i neće biti moguće identifikovati nijednu pojedinačnu organizaciju.

A. Prilikom intervjua bih trebao/la razgovarati s osobom iz centralnog ureda Vaše organizacije, da li sam nazvao/la pravi broj?

1. Da **SKOK NA C**
2. Ne

B. Molim Vas možete li mi dati telefonski broj i ime osobe s kojom bih mogla razgovarati. UPISATI IME

_____

C. Prilikom intervjua bih trebao/la razgovarati s osobom koja je detaljno upoznata s radom organizacije. Da li ste to Vi?

1. Da **SKOK NA G**
2. Ne

D. Da li je osoba koja bi znala ove detalje slobodna u ovom momentu?

1. Da
2. Ne **SKOK NA F**

E. Da li bi ta osoba sada bila u mogućnosti odgovoriti na pitanja?

1. Da **SKOK NA P1**
2. Ne, više nam odgovara drugi termin
3. Ne, odbili učešće **SKOK NA NASLOVNU STRANU**

F. Molim Vas možete li mi reći ime ove osobe i vrijeme kad bih je mogao/la naći?

UPISATI IME _____

Vrijeme _____ Datum _____

G. Da li ste sada u mogućnosti odgovoriti na pitanja?

1. Da **SKOK NA P1**
2. Ne, više mi odgovara drugi termin
3. Ne, odbili učešće **SKOK NA NASLOVNU STRANU**

H. Kada bi Vam odgovaralo da nazovem ponovo?

Vrijeme _____ Datum _____

Upitnik

1. Želio/la bih početi sa pitanjem kada je Vaša organizacija prvi put registrovana u BiH? UPISATI GODINU

2. Da li možete opisati glavne sektore kojima se bavi Vaša organizacija. UPISATI

_____ ŠIFRA a __ __ __ __ ___

_____ ŠIFRA b __ __ __ __ ___

_____ ŠIFRA c __ __ __ __ ___

_____ ŠIFRA d __ __ __ __ ___

_____ ŠIFRA e __ __ __ __ __

3. Da li se Vaše aktivnosti provode na općinskom, kantonalnom, entitetskom, državnom ili međunarodnom nivou? MOŽETE ZAOKRUŽITI VIŠE ODGOVORA

1. Općinskom
2. Kantonalnom
3. Entitetskom
4. BiH
5. Međunarodnom

4. Koliko ureda, osim centralnog ureda, imate?

Ukoliko nijedan upisati 00

5. Da li je Vaša organizacija osnivač neke druge organizacije?

1. Da
2. Ne **SKOK NA P7**

6. Da li je ta druga organizacija biznis, druga nevladina organizacija ili neki drugi tip organizacije?

1. Biznis
2. NVO
3. Ostalo UPISATI _____

7. Koja područja uglavnom pokrivate Vašim aktivnostima? ZAOKRUŽITE DO 10 ODGOVORA

FBiH
1. Unsko-Sanksi Kanton
2. Posavski Kanton
3. Tuzlanski Kanton
4. Zeničko-dobojski Kanton
5. Bosansko-podrinjski Kanton
6. Srednjobosanski Kanton
7. Hercegovačko-neretvanski Kanton/Županija
8. Zapadno-hercegovački Kanton/Županija
9. Sarajevski Kanton
10. Herceg-bosanski Kanton/Županija

RS (regije)
11. Banjalučka regija
12. Prijedorska regija
13. Srbinje
14. Srpsko Sarajevo
15. Trebinje
16. Bijeljina

BRČKO
17. Brčko

18. Cijela RS
19. Cijela FBiH
20. Cijela BiH

8. Da li planirate da promijenite lokaciju svojih aktivnosti u narednih 12 mjeseci?

1. Da
2. Ne **SKOK NA P10**

9. Zašto ćete možda mijenjati lokaciju? UPISATI

_____

_____

10. Možda će ovo biti teško odgovoriti, otprilike koji postotak Vašeg rada se sastoji od……

a. Pružanja usluga | | | | %

b. Zagovaranja | | | | %

c. Ostalo | | | | %

11. Koliko projekata, koji traju više od mjesec dana, očekujete da ćete implementirati ove godine?

12. Koliko članova ima Vaša organizacija?

UKOLIKO NEMA ČLANOVA SKOK NA P14

13. Šta mislite, koji postotak članova je aktivno uključen u rad Vaše organizacije?

			%

14. Da li u Vašoj organizaciji trenutno ima volontera?

1. Da
2. Ne **SKOK NA P19**

15. Koliko volontera imate?

16. Kako biste ocijenili volontere u pogledu ispunjavanja potreba Vaše organizacije, da li su oni PROČITAJTE MODALITETE NA GLAS

1. glavna pokretačka snaga
2. zadovoljavajući
3. ili velika prepreka u provođenju aktivnosti?

17. U poređenju s periodom prije 2 godine, da li se broj volontera povećao, smanjio ili je ostao isti?

1. Povećao
2. Smanjio
3. Ostao isti

18. Tokom posljednje 2 godine, da li ste imali poteškoća zbog odlaska volontera iz Vaše organizacije?

1. Da
2. Ne

19. Da li u Vašoj organizaciji ima i plaćenog osoblja?

1. Da
2. Ne **SKOK NA P30**
3. *Odbili* **SKOK NA P30**

20. Koliko osoba radi puno radno vrijeme?

21. U prosjeku, koliko sati sedmično rade osobe koje rade puno radno vrijeme?

22. Koliko osoba radi kraće od punog radnog vremena?

23. U prosjeku, koliko sati sedmično rade osobe koje rade kraće od punog radnog vremena?

24. Koliko osoba ima ugovor na neodređeno vrijeme?

25. Željeli bismo dobiti Vaše osobno mišljenje o tome u kojoj mjeri Vaši uposleni zadovoljavaju potrebe organizacije. Da li su oni PROČITAJTE MODALITETE NA GLAS

1. glavna pokretačka snaga
2. zadovoljavajući
3. ili velika prepreka u provođenju aktivnosti?

26. U poređenju s periodom prije 2 godine, da li se broj uposlenika povećao, smanjio ili ostao isti?

1. Povećao
2. Smanjio
3. Ostao isti **SKOK NA P29**

27. Za koliki postotak, otprilike?

%

28. Da li ste u posljednje 2 godine imali problema zbog manjeg broja uposlenika?

1. Da
2. Ne

29. Ako uzmete u obzir ukupan broj uposlenika, da li očekujete da se u narednih 12 mjeseci taj broj poveća, smanji ili ostane isti?

1. Poveća
2. Smanji
3. Ostane otprilike isti

30. Ako uzmete u obzir uposlenike i/ili volontere, da li biste rekli da u Vašoj organizaciji imate manjak potrebnih vještina?

1. Da
2. Ne

31. Narednih nekoliko pitanja se tiču finansija. Prvo, od koliko donatora ste dobili sredstva do sada u ovoj godini?

32. Iz opcija koje ću Vam sada pročitati, kako biste opisali finansijski status Vaše organizacije. Izbori su: PROČITAJTE MODALITETE NA GLAS

1. Nemamo finansijskih poteškoća
2. Imamo dovoljno sredstava ali neki programi nisu dovoljno pokriveni
3. Većina naših programa ima finansijskih poteškoća
4. Sredstva koja imamo nisu dovoljna da pokriju naše osnovne aktivnosti
5. Nemamo sredstava

33. Molim Vas možete li mi okvirno reći godišnji budžet Vaše organizacije u KM?

							KM	**SKOK NA P35**

<u>Ukoliko odbili upisati 9999999 i pitati P34</u>

34. Ukoliko ne želite da mi kažete iznos, možete li mi reći da li spada u jednu od ove tri veoma široke kategorije. Između: PROČITAJTE MODALITETE NA GLAS

1. 1 i 10,000 KM
2. 10,000 i 100,000 KM
3. više od 100,000 KM
4. Odbili ponovo

35. Možete li mi molim Vas reći iz kojih sljedećih 5 izvora se finansira Vaš rad? Da li dobijate sredstva putem PROČITAJTE NA GLAS

	P35
Međunarodnih donacija ili grantova?	Da 1 Ne 2
Domaćih privatnih donacija ili grantova?	Da 1 Ne 2
Vladinih donacija ili grantova?	Da 1 Ne 2
Članarina?	Da 1 Ne 2
Usluga pod ugovorom i istraživačkih članarina?	Da 1 Ne 2

36. Koji postotak Vašeg budžeta dolazi iz ovih izvora?

a. Međunarodne donacije ili grantovi
			%

b. Domaćih privatnih donacija i grantova
			%

c. Vladinih donacija ili grantova
			%

d. Članarina
			%

e. Usluga pod ugovorom i istraživačkih članarina
			%

37. Da li sam izostavio/la neki drugi izvor sredstava koja primate?

1. Da
2. Ne **SKOK NA P40**

38. Koji je to izvor?

UPISATI _____

---

39. I koji postotak Vaših sredstava dolazi iz ovog izvora?

			%

40. Molim Vas možete li mi sada okvirno reći ukupne godišnje troškove poslovanja koje Vaša organizacija ima. Pod troškovima poslovanja smatramo iznos koji otpada na plate, dodatne beneficije, ostale troškove osoblja, kupovinu materijala i usluga. Molim Vas nemojte uključiti novac utrošen na kupovinu prostora/zgrada i vozila koji se uglavnom plaćaju u dužem periodu.

							KM

Prethodna istraživanja o NVO-ima u BiH su nam ukazala na probleme s kojima se suočavaju. Molimo Vas da nam kažete da li su sljedeći problemi manji ili veći u Vašoj organizaciji nego prije godinu dana.

41. Prvo, da li je odlazak međunarodnih organizacija i smanjenje interesa donatora u BiH manji ili veći problem za Vas nego prije godinu dana?

1. Veći
2. Manji
3. Nije problem
4. Ne znam

42. Da li zakonodavstvo vezano za NVO-e na entitetskom i državnom nivou predstavlja manji ili veći problem za Vas nego prije godinu dana?

1. Veći
2. Manji
3. Nije problem
4. Ne znam

43. Da li sistem oporezivanja na entitetskom i državnom nivou predstavlja manji ili veći problem za Vas nego prije godinu dana?
    1. Manji
    2. Veći
    3. Nije problem
    4. Ne znam

44. Da li je nivo podrške od vlade manji ili veći problem?
    1. Manji
    2. Veći
    3. Nije problem
    4. Ne znam

45. Da li je odlazak kvalifikovanog osoblja ili volontera iz Vaše organizacije manji ili veći problem?
    1. Manji
    2. Veći
    3. Nije problem
    4. Ne znam

46. Da li je neformalni odnos s javnim sektorom manji ili veći problem?
    1. Manji
    2. Veći
    3. Nije problem
    4. Ne znam

47. Da li smatrate da postoji strategija razvoja NVO sektora?
    1. Da
    2. Ne **SKOK NA P49**
    3. Ne znam

48. Šta mislite, na kojem nivou se razvija ta strategija? MOŽETE ZAOKRUŽITI VIŠE ODGOVORA
    1. Općinskom
    2. Kantonalnom
    3. Entitetskom
    4. BiH
    5. Međunarodnom

49. Na kraju bismo Vas zamolili za procjenu koliko je finansijskih sredstava dobila Vaša organizacija iz svih izvora nakon osnivanja, pri čemu ne morate biti potpuno precizni.

								KM

Puno Vam hvala na pomoći. Rezultati ovog istraživanja će biti postavljeni na web stranici IBHI-ija www.ibhibih.org za nekoliko mjeseci. Ukoliko imate bilo kakvih pitanja o anketi, molimo Vas da kontaktirate Anu Abdelbasit na 033 219 781. Ukoliko bude neophodno da Vas nazovemo ponovo radi provjere podataka, možete li mi reći svoje ime, prezime, direktan telefonski broj, Vašu poziciju unutar organizacije i e-mail.

Ime _____

Prezime _____

Broj telefona _____

Pozicija _____

E-mail _____

Još jednom Vam se zahvaljujem na pomoći.

Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DFID)

BOSNA I HERCEGOVINA

RADNE I SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI: RAZVOJ POLITIKA DJELOVANJA I MJERA UBLAŽAVANJA NEGATIVNIH UTICAJA PRIVATIZACIJE

REFORMISANJE SISTEMA I STRUKTURA REŽIMA CENTRALNE I LOKALNE SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI

Ugovor broj CNTR 00 1368A i CNTR 00 1629

Kvalitativna studija 3

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 4: Izvještaj o detaljnoj anketi NVO-a

31. mart 2005.

Birks Sinclair & Associates Ltd.
Gatehouse Suite
Palatine House
Belmont Business Park
Durham, DH1 1TW
Velika Britanija

Telefon: 00 44 191 386 4484
Faks: 00 44 191 384 8013
E-mail: Office@Birks-Sinclair.com
Web strana (engleski):
www.Birks-Sinclair.com/BiH.htm

Nezavisni biro za humanitarna pitanja (IBHI)
Šaćira Sikirića 12
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Telefon: 00 387 33 219 780 /1
Faks: 00 387 33 268 750
E-mail: bosna1@ibhibih.org
Web strana (lokalni jezici):
www.ibhibih.org

Ovaj dokument je rezultat projekta koji finansira Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DfID). Mišljenja izražena u ovom dokumentu nisu nužno mišljenja DfID-a.

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 4: Izvještaj o detaljnoj anketi NVO-a

Sadržaj

1. SAŽETAK OSNOVNIH REZULTATA 1

2. CILJ 3

3. UZORAK 3

4. METODOLOGIJA 3

5. PARTNERSTVA 4

GLAVNI ZAKLJUČCI 4
5.1 GLAVNI PARTNERI 5
5.2 KORISNICI 6
5.3 DUŽINA TRAJANJA PROJEKATA 6
5.4 OČEKIVANJA ZA BUDUĆNOST 7
5.5 OBUKA ZA KORISNIKE 7

6. NVO-I KAO POSLODAVCI 8

GLAVNI ZAKLJUČCI 8
6.1 PROFIL RADNE SNAGE 9
6.2 ODGOVARAJUĆA RADNA SNAGA 10
6.3 ODLAZAK OSOBLJA 10
6.4 ZAPOŠLJAVANJE OSOBLJA 11
6.5 STAVOVI O OBUCI RADNE SNAGE 12

7. VOLONTERI 14

GLAVNI ZAKLJUČCI 14
7.1 PROFIL VOLONTERA 15
7.2 PODUZETE AKCIJE I PODRŠKA 16
7.3 NIVOI VOLONTERA 17
7.4 RAZLOZI MALOG BROJA VOLONTERA 17
7.5 ODLAZAK VOLONTERA 19
7.6 ANGAŽOVANJE VOLONTERA 20
7.7 PREPREKE VOLONTARIZMU 21
7.8 STAVOVI O NIVOU VOLONTERSKIH KVALITETA 21

8. VOLONTERSTVO KAO SREDSTVO ZA PRONALAZAK POSLA 23

GLAVNI ZAKLJUČCI 23
8.1 "ODSKOČNA DASKA" ZA POSAO 24
8.2 STAVOVI O VEZI IZMEĐU RADA I VOLONTARIZMA 25
8.3 PRIGOVARAČI SAVIJESTI KAO VOLONTERI 26

9. JAKE I SLABE STRANE NVO SEKTORA 27

GLAVNI ZAKLJUČCI 27
9.1 JAKE I SLABE STRANE U ODNOSU NA DRUGE SEKTORE 27
9.2 JAKE STRANE VLASTITE ORGANIZACIJE 27
9.3 PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA KOJA TREBA UČINITI VLADA 28
9.4 PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA OD STRANE SAMOG NVO SEKTORA 28
9.5 KONAČNI KOMENTARI 29

Aneksi

A Upitnik i kartice za odgovore
B Presjek vrsta usluga koje pružaju NVO-i

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 4: IZVJEŠTAJ O DETALJNOJ ANKETI NVO-A

1. Sažetak osnovnih rezultata

- Ukupno 1,095,554[1] ljudi primilo je usluge od intervjuisanih organizacija. Ovo odgovara procentu od 29% ukupnog stanovništva BiH, iako očigledno postoje preklapanja, gdje neki ljudi dobijaju usluge od više od jedne organizacije.

- Do sada većina projekata je trajala godinu dana ili manje. Međutim, četiri petine nastavljaju nakon inicijalnog finansiranja. Ovo označava veliki procenat uspješno implementiranih projekata koji ulijevaju povjerenje donatorima da nastave finansirati određenu organizaciju. Donacije su I dalje osnovni izvor sredstava.

- Većina odrađenog posla je poduzeta na volonterskom osnovu. Manje od polovine (48%) organizacija zapošljava osoblje.

- Za plaćene radnike i menadžere u nekoj organizaciji jednako su važne lične kvalitete kao i kvalifikacije. Najviše se cijene ljudi koji imaju dara za dobre interpersonalne odnose i komuniciranje. Petina organizacija smatrala je da njihovom osoblju donekle nedostaju ove kvalitete.

- Konačan broj osoba zaposlenih u ovih 318 organizacija u posljednje dvije godine je 58 (383 je napustilo organizaciju i 441 se pridružilo eksternim putem). Pored toga, bilo je 165 internih premještaja i unapređenja.

- Četiri petine (81%) NVO-a imali su volontere, ali se 28% njih žalilo da je jihov broj veoma mali. NVO-i su svjesni potencijalnih uzroka malog broja volontera, naročito jer je u BiH nedostatak tradicije i kuluture volontarizma. Najviše napora je fokusirano na poboljšanje imidža volontarizma u javnosti.

- Konačan broj volontera u posljednje dvije godine u intervjuisanim organizacijama je 4127 (937 je napustilo i 5064 je zaposleno).

- Volonteri s punim radnim vremenom rade u prosjeku 27 sati sedmično, dok povremeni volonteri rade u prosjeku 11 sati sedmično. Ove cifre su visoke u poređenju sa UK[2] gdje je prosjek 4 sata sedmično.

- Očekivanja od volontera su dosta velika. Najpoželjniji atributi za volontere su veoma slični onima koji važe za službenike na radnom mjestu – međuljudski odnosi i sposobnost komunikacija. Drugi najvažniji kvalitet je motiviranost za rad. Možda su se zbog visokih očekivanja dvije petine organizacija žalile na nedostatke. Osnovna sposobnost koja nedostaje je iskustvo i nedostatak kvalifikacija.

- Većina organizacija se složila da volonterski rad treba postati profesionalniji. Oni također smatraju da mnogi volonteri rade jer u tome vide šansu da dobiju perspektive za posao. Samo je malo više od polovine (57%) organizacija smatralo da volonteri rade uglavnom iz filantropskih razloga. Nije sigurno da li bi udaljilo volontere kada bi se volonarizam poistovjetio sa radom.

[1] Jedna međunarodna organizacija koja navodi da pruža usluge 500.000 osoba je izbačena iz uzorka, a sljedeća sa najvećim brojem korisnika je 200.000.
[2] Treće istraživanje o volonterima na nivou države, 1997 Državni centar za volontarizam

- Dvije trećine organizacija izjavile su da smatraju pomaganje volonterima da dobiju posao jednim od njihovih ciljeva. U prosjeku je 87% volontera dio uvezanog plana da im se nađe posao. Preko polovine (55%) izjavilo je da je, bez obzira da li je to jedan od njihovih ciljeva ili ne, njihova organizacija bila "odskočna daska" za volontere da nađu posao. Veliki broj NVO-a koji se fokusiraju na mlade kao korisničku grupu mogu objasniti neočekivano velike brojeve.

- Broj volontera koji su počeli raditi u posljednje dvije godine je 526 (122 u intervjuisanim NVO-ima i 404 u drugim organizacijama). Od ukupnog broja volontera, 10.280, u ovom istraživanju, ovo predstavlja 1 na 20 ljudi.

- Organizacije su ocijenile sposobnosti i iskustva svoje radne snage većim od volonterskih. Oni su se više fokusirali na obuku svojih uposlenih nego volontera. Oni su također smatrali da će volonteri, prije nego zaposleni, napustiti organizaciju ako budu obučeni i da je rad volontera nekvalifikovan i za njega nije potrebna obuka.

- Veliki procenat NVO-a izjavili su da neke kvalitete nedostaju zaposlenim i volonterima. Ali kada smo tražili da ocijene nivo sveukupnog iskustva, visoko su ga ocijenili.

- U nastojanjima da se zaposle radnici i volonteri sa posebnim kvalifikacijama ili atributima, stopa uspjeha ocijenjena je visokom.

- Da bi se otklonile teškoće zbog napuštanja radnih mjesta od strane uposlenih i mali broj volontera, uobičajena solucija bila je povećanje broja radnih sati i produktivnosti postojećeg osoblja. Ovo je kratkoročno rješenje i možda krajnje štetno za kvalitet pruženih usluga.

- Vezano za pružanje usluga, organizacije su zamoljene da ocijene svoj vlastiti rad i rad cjelokupnog sektora. Samo je 10% organizacija ocijenilo da je NVO sektor u cjelosti "veoma efikasan" u pružanju usluga. Ali je četvrtina (25%) ocijenila svoju vlastitu organizaciju kao "veoma efikasnog" pružaoca usluga. Većina organizacija (85%) ocijenila je pružanje usluga od strane cjelokupnog sektora kao "prilično efikasan", u odnosu na 73% u procjeni vlastite organizacije. Čini se da je nekoliko organizacija imalo više mišljenje o svojoj organizaciji nego što to misle njihove kolege iz drugih NVO-a.

- Prilično je visok nivo neinformisanosti o drugim NVO-ima ili javnim organizacijama (u istoj opštini) koje pružaju slične usluge.

- Sektor je veoma podijeljen po pitanju njihovog mišljenja o beneficijama i poreznom sistemu i zakonima koji se odnose na NVO sektor.

2. Cilj

Cilj ovog izvještaja je da prikaže osnovne podatke dobijene od 318 detaljnih intervjua NVO-a, koji su sprovedeni od jula do septembra 2004. godine.

3. Uzorak

Za razliku od telefonskog istraživanja, uzorak za detaljne intervjue nema za cilj da bude reprezentativan za BiH. Sedam odabranih područja za intervjuisanje bili su Zenica, Travnik, Tuzla (FBiH), Prijedor, Trebinje, Banja Luka (RS) i Sarajevo (FBiH i RS). Ove opštine su odabrane jer se smatraju osnovnim centrima aktivnosti NVO-a u BiH. Originalne četiri opštine koje su bile preporučene u planu rada (Travnik, Trebinje, Prijedor i Zenica) proširene su na sedam, zbog preporuke sa prvog sastanka Upravne grupe. Prve četiri su bile odabrane jer su bile lokacije na kojima je ranije sprovedena kvalitativna studija (KS1 i KS2) i stoga su osnova za longitudinalnu analizu. Trenutno su one fokus DFID RSSSP-a i ranijeg projekta Podrška socijalnom sektoru koji je finansirala Finska.

U originane četiri pilot opštine sproveden je popis svih NVO-a, a uzorak od 60 organizacija odabran je za dodatna tri područja (Banja Luka, Sarajevo i Tuzla). Intervjuisani NVO-i su odabrani sa liste NACE pod imenom "organizacije socijalnog rada i druge partnerske organizacije". Međutim, preskočene su one organizacije koje se nalaze u ovoj kategoriji, a koje se bave zaštitom okoliša. Intervjuisane su samo organizacije koje su se klasificirale kao pružaoci usluga. Primjeri vrste usluga koje se pružaju prikazani su u Aneksu B.

4. Metodologija

Uspostavljen je kontakt sa članom NVO-a koji je informisan i upoznat sa svim aspektima rada i organizacije. Intervjui su sprovedni uz pismo odobrenja. U prosjeku je trebalo jedan sat da se popuni upitnik. Pitanja su bila označena šiframa i otvorena. Upitnik i kartice za odgovore se nalazi u Aneksu A.

Ukoliko su NVO-i odbili saradnju ili više ne postoje, onda se vođama istraživanja davalo uputstvo da ih zamijene sa drugim organizacijama. Lokalno poznavanje vođa istraživanja bilo je značajan faktor za uključivanje glavnih aktera. Ukupno je sprovedeno 318 intervjua, od kojih su 87% glavni uredi NVO-a i 13% terenski uredi.

Tabela 4.1: Broj obavljenih intervjua u svakoj opštini

Banja Luka	34
Prijedor	53
Sarajevo	38
Travnik	36
Trebinje	23
Tuzla	43
Zenica	91
Ukupno	**318**

5. Partnerstva

Glavni zaključci

- *85% NVO-a radi sa drugim partnerima*
- *Srednji prosječan broj partnera je 5*
- *Dvije petine je izjavilo da postoji drugi NVO ili javna organizacija koja pruža slične usluge u istoj opštini*
- *15% ne zna da li postoji drugi NVO ili javna organizacija koja pruža slične usluge u istoj opštini*
- *Mladi su glavna ciljana grupa, zatim siromašni i raseljene osobe*
- *Tri petine se specijaliziraju za pružanje usluga u jednoj oblasti*
- *Samo 12% projekata traju duže od jedne godine*
- *Ali preko 80% projekata se nastavlja nakon isteka inicijalne finansijske podrške*
- *Tri petine očekuju da će se nivo usluga povećati u narednih 12 mjeseci*
- *Ocjena saradnje sa drugim organizacijama = 1.drugi NVO-i 2, vladine organizacije, 3. privatni sektor, 4. neformalno sa centrima za socijalni rad, 5. formalno sa centrima za socijalni rad.*
- *Četiri petine imaju strateški plan*
- *73% je organizovalo obuku za svoje korisnike u posljednje 2 godine*

5.1 Glavni partneri

Većina NVO-a rade sa partnerima (85%). Prosječan broj partnera je 11 (maksimum 150). Glavni partneri koji su spomenuti su:

- NVO-i u BiH
- Međunarodni NVO-i
- Opštine
- Ministarstva
- Centri za socijalni rad
- Crveni krst
- Policija
- Sindikati
- Škole

Generalno je saradnja ocijenjena kao "dobra" i uključuje zajedničku organizaciju aktivnosti, donaciju sredstava, razmjenu informacija i zajedničke konkurse. Dvije petine (41%) izjavilo je da postoje drugi NVO-i u opštini koji pružaju slične usluge istoj vrsti ljudi. Iznenađujuće je da je 15% izjavilo da "nemaju" ovu informaciju. Slični procenti su izračunati kada su upitani da li postoji neka druga javna organizacija u opštini koja pruža slične usluge. Skoro dvije petine (38%) izjavilo je da postoje i ponovno dosta veliki procenat onih koji nisu znali (16%). Navedene javne organizacije koje pružaju usluge su:

- Opštine
- Centri za socijalni rad
- Zavodi za zapošljavanje
- Ministarstva
- Crveni krst
- Pozorišta
- Muzeji
- Biblioteke

Tabela 5.1. Ocijenjeni procenat partnerstva sa različitim vrstama organizacija

PARTNER	%
1. Drugi NVO-i	88%
2. Vladine organizacije	72%
3. Privatne organizacije	65%
4. Centri za socijalni rad neformalno	46%
5. Centri za socijalni rad formalno	39%

Većina NVO-a (88%) sarađuje sa drugim NVO-ima. Saradnja je uzela oblik zajedničkih programa, zajedničko korištenje prostora i razmjene informacija i iskustava. 12% koji ne sarađuju sa drugim NVO-ima izjavilo je da je razlog za to jer žele raditi nezavisno, još uvijek nisu imali kontakata, nedostaju im informacije i podrška za njihov rad.

Skoro tri četvrtine (72%) NVO-a sarađuju sa vladinim organizacijama (opštine, Vijeće ministara, ministarstva, kantonalne skupštine, bolnice, škole i policija). Koordinirani napori su razmjena informacija, lični kontakti, zajedničko traženje donacija i zajednička koordinacija projekata. Većina onih koji ne sarađuju izjavili su da je to zato što ne postoji vladina organizacija koja bi im mogla pomoći u njihovom radu.

Dvije trećine organizacija (65%) sarađuju sa privatnim organizacijama. U većini slučajeva saradnja sa privatnim sektorom rezultat je donacija i sponzorstva. Trećina NVO-a izjavili su da ne sarađuju sa privatnim sektorom, često navodeći da "oni nisu zainteresirani za rad koji mi obavljamo".

Oko polovine (46%) NVO-a sarađuje sa centrima za socijalni rad neformalno. Ovo je uglavnom postignuto putem ličnih kontakata. Druge vrste saradnje koje su navedene su:

Saradnja sa radnicima centara za socijalni rad na izdavanju i štampanju stranih radova
Jer predsjednik predstavlja NVO i sarađuje
Razmjena mišljenja sa socijalnim radnicima
Direktor centra za socijalni rad istovremeno radi na nekim našim projektima

Nekoliko NVO-a izjavilo je da ima formalnu saradnju sa centrima za socijalni rad (39%). Ona se sastoji od razmjene informacija o porodicama, aktivnostima obuke i partnerstva u donacijama. Osnovni razlog za nedostatak saradnje sa centrima za socijalni rad, formalno i neformalno, bilo je jer "nema potrebe". Ostali razlozi su nepostojanje ponuda i nepoznavanje uslova za saradnju sa centrima za socijalni rad.

5.2 Korisnici

Tri petine (60%) svih organizacija uključuju mlade u svoje korisničke grupe, zatim siromašne (navedeno 44%) i raseljene osobe. Svi odgovori su prikazani u tabeli 5.2. Ponovo naglašavamo da sektor okoliša nije zastupljen u ovom istraživanju.

Tabela 5.2: Redosljed korisničkih grupa kojima se pružaju usluge.

KORISNIČKE GRUPE	% navedenih
1. Mladi	60
2. Siromašni	44
3. Raseljene osobe	39
4. Izbjeglice	37
5. Stari ljudi	35
6. Žene	34
7. Osobe s invaliditetom	33
8. Ostali *	30
9. Samohrane majke	29
10. Siročad	28
11. Osobe s psihološkim problemima	27
12. Romi	25

*Ostali uključuju zaposlene, demobilisane borce, studente, nastavnike, djecu samohranih majki i "sve gore navedene kategorije"

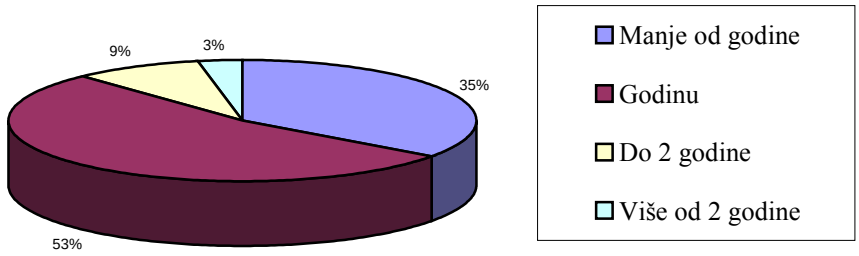
Aritmetička sredina od 5.390 ljudi primila je usluge od ovih organizacija. Ovaj prosjek postaje asimetričan jer su međunarodne organizacije prijavile da pružaju usluge za 500.000 ljudi. A medijana pokazuje prosjek od 200 ljudi koji primaju usluge.

Skoro dvije trećine (61%) organizacija su se specijalizirale u pružanju usluga u jednoj specifičnoj oblasti.

5.3 Dužina trajanja projekata

Preko trećine (35%) projekata trajalo je manje od godinu dana i ostalih 53% samo do godinu dana, što naglašava kratkoročnu prirodu većine projekata.

Grafikon. 5.3: Koliko mjeseci obično traju projekti ili aktivnosti pružanja usluga?

Međutim, preko četiri petine (81%) projekata nastavilo se nakon isteka inicijalne podrške. Organizacije su izjavile da je ovo postignuto napornim radom i entuzijazmom volontera i članova, dobijanjem dalje finansijske pomoći od partnera i drugih donatora, zajedničkim naporima sa novim partnerima i proširenjem vrste rada. Većina organizacija (79%) izradila je strateški plan.

5.4 Očekivanja za budućnost

Skoro tri petine (58%) očekuju da će se nivo usluga koje pružaju povećati, 31% da će ostati isti i 11% da će se smanjiti. Osnovni razlozi zbog kojih očekuju da će se nivo usluga povećati je jer smatraju da još uvijek ima potreba na koje treba odgovoriti, broj korisnika se povećava i očekuju dalje donacije. Ostali odgovori su:

Jer je naš program kvalitetan
Povećan interes mladih da budu uključeni
Sve više i više bolesnih ljudi traži pomoć kada saznaju da je na raspolaganju
Preselili smo u nove prostorije, što omogućava da se uključi veći broj mladih u različite klubove, radionice, itd.
Imamo dobre kontakte sa akterima lokalne zajednice, dobar strateški plan

Većina NVO-a očekuju finansiranje njihove organizacije u sljedećih 12 mjeseci putem drugih donacija. Sljedeći metod koji je naveden je naplaćivanje usluga. Najčešći razlog koji je naveden od strane onih koji smatraju da će se nivo usluga smanjiti je nedostatak raspoloživih finansijskih sredstava i depresivni ekonomski okoliš.

5.5 Obuka za korisnike

Skoro tri četvrtine (73%) organizacija sprovelo je programe obuke za svoje korisnike u posljednje dvije godine[3]. Obuka je uglavnom sprovedena u obliku radionica i seminara. Česti su bili kursevi kompjutera i jezika. Ostali odgovori su:

Uvođenje "ISO standarda"; izrada biznis plana; komuniciranje putem interneta
Obrazovanje studenata prava; pomoć u izgradnji kapaciteta NVO-a; obrazovanje žena o osnovnim pravima
Učenje brajovog pisma; sportska natjecanja
Interni seminari o ljudskim pravima, demokratizaciji i primjeni ljudskih prava; o psihoterapiji;
Pisanje znanstvenih radova i muzičko obrazovanje
Mladi i menadžment, učenje medijskih vještina, obuka za menadžment omladinskih klubova
Obuka za popravku cipela (nove metode)

[3] ICVA je tokom jula 2003. godine sprovela Anketu o pružanju obuke, čiji su rezultati prikazani u Priručniku za 2003. godinu

6. NVO-i kao poslodavci

Glavni zaključci

- *Samo manje od polovine NVO-a zapošljava plaćene radnike*
- *Aritmetička sredina radne snage je 14 uposlenih*
- *Dvije trećine uposlenih su na puno radno vrijeme; 50% su žene i dvije trećine u dobi između 25-44 godina starosti*
- *Skoro polovina NVO-a navodi da njihova radna snaga nema dovoljne sposobnosti ili kvalifikacije*
- *Nedostatak sposobnosti uposlenih manji je u upravnom sektoru*
- *49% imali su iskustvo (u prosjeku 5) radnika koji su otišli u posljednje 2 godine*
- *29% imali su iskustvo (u prosjeku 8) radnika koji su postali višak*
- *Četiri petine organizacija navode da je nivo odlaska osoblja "otprilike realan"*
- *Osnovni razlog napuštanja radnog mjesta od strane velikog broja osoblja bile su bolje plaće na drugim mjestima*
- *54% su popunili nove pozicije u posljednje 2 godine, u prosjeku 6 sa novim eksternim zapošljavanjem i 4 sa internim premještajima.*
- *40% navodi da je bilo "teško" popuniti prazna radna mjesta*
- *Teškoće u zapošljavanju odgovarajućeg osoblja dovele su do "slabije efikasnosti" i "lošijeg standarda usluga"*
- *Više prekovremenog rada i povećana produktivnost bili su glavni načini za minimiziranje teškoća u zapošljavanju*
- *Osnovni metod za prevazilaženje teškoća u zapošljavanju bila je spremnost da se obuči slabije kvalifikovano osoblje*
- *29% su koristili posebne procedure kako bi ohrabrili posebne kandidate i u većini slučajeva ove procedure su bile uspješne*
- *88% se složilo da imaju kvalitetno i iskusno osoblje.*
- *86% je navelo da kontinuirano ažuriraju i obučavaju osoblje kako bi mogli odgovoriti na operativne potrebe*
- *73% se ne slažu da će uposleni prije otići ukoliko su obučeni*

6.1 Profil radne snage

Samo manje od polovine organizacija (48%) upošljavaju osoblje. Ovo je samo malo veći postotak nego za cijeli sektor (42%).

Tabela 6.1: Opis radne snage

	Aritmetička sredina broja ljudi	**Postotak radne snage**
Uposleni s punim radnim vremenom	9	64%
Uposleni s pola radnog vremena	5	36%
Žene u radnoj snazi	7	50%
PRESJEK STAROSNE DOBI		
16-24 godina	2	14%
25-44 godina	9	64%
45 i više	3	22%
NIVO OBRAZOVANJA		
Bez diplome	0	0%
Diploma osnovne škole	1	6 %
Do diplome srednje škole	7	47 %
Diploma višeg obrazovanja	2	13 %
Diploma visokog obrazovanja	5	34 %
VRSTA ZANIMANJA		
Grupa 1	2	14 %
Grupa 2 službenici	8	57 %
Grupa 3 Menadžeri	4	29 %

Grupa 1: Čistači/ce, osoblje za popravke, vozači, osiguranje, recepcionari/ke

Grupa 2: Službenici: Administrativno osoblje, logistika, personal, IT, marketing, komunikacije, terensko osoblje, lični asistenti

Grupa 3: Menadžeri: Uredski menadžeri, personal, IT, marketing, komunikacije, finansije, terenski menadžeri, projektni menadžeri, viši menadžeri

Grupisanja po zanimanju proizišla su iz istraživanja koje je sprovela ICVA 2002. godine prema platama NVO osoblja. Veličina uozrka bila je veoma mala (16 slučajeva) i ni u kom slučaju ne može se reći da odražava cijeli sektor[4]. Plate u NVO sektoru su općenito više nego u drugim sektorima, zbog distorzija od strane međunarodne zajednice. Međutim, da bi se pružile neke indikacije nivoa plata u ovoj maloj grupi, na osnovu odgovora iz istraživanja ICVA-e, izračunati su sljedeći prosjeci:

- Grupa 1 - 987 KM
- Grupa 2 - 1604 KM
- Grupa 3 - 2020 KM.

[4] 16 NVO-a koji su pružili podatke su samo međunarodne organizacije i iznosi koje su dali uključuju doprinose.

6.2 Odgovarajuća radna snaga

Tabela 6.2a: Redosljed pet najvažnijih kvaliteta za svaku grupu zanimanja

	Grupa 1	Grupa 2	Grupa 3
1	Iskrenost/integritet	Međuljudski odnosi / vještine komuniciranja	Međuljudski odnosi / vještine komuniciranja
2	Pouzdanost/motiviranost za rad	Pouzdanost/motiviranost za rad	Kreativnost/originalnost
3	Fleksibilnost/sposobnost pokrivanja zadataka odsutnih	Kreativnost/originalnost	Pouzdanost/motiviranost za rad
4	Međuljudski odnosi / vještine komuniciranja	Fleksibilnost/sposobnost pokrivanja zadataka odsutnih	Iskrenost/integritet
5	Iskustvo sa sličnim radom / radna okolina	Iskrenost/integritet	Sposobnost slaganja sa ostalima u timu

Na pitanje da li postoje razlike između kvaliteta koje imaju uposleni i onih koje bi oni željeli da imaju, 37% organizacija odgovorilo je da grupi 1 nedostaju kvalitete prikazane u tabeli 6.2. Petini grupe 2 i grupe 3 nedostaju kvalitete, naznačavajući da za najslabije plaćene poslove često nedostaju najpoželjniji atributi.

Na pitanje da li su kvalitete u tabeli 6.2 više, jednako ili manje važne od kvalifikacija, može se zaključiti da su za slabije plaćene poslove kvalitete važnije od kvalifikacija. Ali za bolje plaćene poslove (grupa 3) značaj ličnih kvaliteta je manji.

Tabela 6.2b: Da li su ove kvalitete više, jednako ili manje važne od kvalifikacija?

	Grupa 1	Grupa 2	Grupa 3
Više	32%	19%	14%
Jednako	65%	78%	83%
Manje	3%	3%	3%
N	*68*	*107*	*96*

Samo je manje od polovine organizacija (46%) navelo da njihovoj radnoj snagi nedostaju posebne vještine ili kvalifikacije, u odnosu na 48% za cijeli sektor. Između ostalog, manjak vještina obuhvata sljedeće:

Poznavanje engleskog jezika
Poznavanje problema u okolini i instanci koje bi ih riješile
Lobiranje za programe udruženja
Pisanje projekata (obrazovanje, medijsko predstavljanje)
Menadžerske vještine
Timski rad, više nezavisnosti u radu
Profesionalizam čak na višim nivoima
Više iskustva u radu
Multitalentiranost
Iskustvo

6.3 Odlazak osoblja

Skoro dvije trećine (63%) navelo je da u odnosu na različite vrste zanimanja podjela radne snage se nije promijenila u posljenje 2 godine. Od onih koji su rekli da jeste, promjene su se sastojale od zapošljavanja novog osoblja sa vještinama u posebnim oblastima, unapređenju postojećeg osoblja ili utvrđivanju viška radne snage ili promjene broja radnih sati za neke osobe.

Što se tiče odlaska osoblja, samo je manje od polovine (49%) organizacija imalo slučajeve odlaska osoblja u posljednje 2 godine (u prosjeku 5 osoba u ovom periodu). Samo je manje od trećine (29%) njih bilo višak. U prosjeku je 8 osoba utvrđeno kao višak u ovom periodu. Veliki brojevi slučajeva viška radne snage su vjerovatno rezultat završetka projekata, kada se veliki broj ljudi istovremeno otpušta.

Većina (82%) smatra da je broj osoblja koje odlazi otprilike realan (potvrđujući mišljenje da je ovo vezano za završetak projekata), dok 13% smatra da je broj prevelik i veoma mali postotak (5%) smatra da je broj mali. Ovi koji su naveli da je broj mali objasnili su da je to zbog očiglednog nedostatka poslova za ljude.

Devetnaest NVO-a navelo je da je veliki broj odlazaka bio problem za određenu vrstu radnika. Nekoliko ih je navelo da je odlazak projektnog koordinatora bio poseban problem. Drugi navedeni posebni poslovi su terenski administratori, službenici za finansije i pravnici. Osnovni razlozi za visoku stopu odlazaka su jer druge organizacije daju veće plaće ili nedostatak finansijskih sredstava za organizaciju.

Tabela 6.3: Razlozi za visoku stopu odlazaka u posljednje dvije godine

RAZLOZI ODLASKA	**%**
1. Bolja plaća na drugom mjestu	35%
2. Drugi (finansijski nedostaci)	29%
3. Porodični razlozi	18%
4. Ljudi ne žele dugo raditi isti posao	12%
5. Neprijatna priroda rada	6%
N	*17*

Mjere koje su poduzete da bi se spriječilo da ljudi napuštaju radna mjesta su povećanje plaća, dodatne obuke i diskusije. Jedan NVO je razvio biznis s ciljem korištenja fondova za finansiranje aktivnosti NVO-a.

6.4 Zapošljavanje osoblja

Preko polovine (54%) organizacija zaposlilo je novo osoblje u posljednje dvije godine, bilo internim unapređenjem radnika ili eksternim zapošljavanjem. U prosjeku je 6 radnika eksterno zaposleno i 4 interno premješteno ili unaprijeđeno. Oni koji nisu zaposlili novo osoblje istakli su kao razlog nepostojanje slobodnih radnih mjesta (53%) i nepostojanje finansijskih sredstava (45%).

Dvije petine (40%) navelo je da je bilo teško popuniti radna mjesta. Osnovni razlozi su nedostatak kvalifikacija, vještina i iskustva. Ostali navedeni razlozi su:

> *Bilo je teško zaposliti nekoga jer je neophodno posebno iskustvo, posvećenost, vjera i ljubav za ovu profesiju i posao nije jednostavan*
> *Proces zapošljavanja zahtijeva profesionalniji pristup i posvećeno vrijeme, posebnu proceduru, definisanje kriterija, s druge strane postoji pritisak rokovima*
> *Jer se ljudima teško odlučiti da rade u NVO-u*
> *Nedostatak kvalifikovanih profila i teškoće u nalaženju odgovornih i posvećenih ljudi*
> *Nedostatak kvalifikovanog osoblja, oni koji su adekvatni nisu zadovoljni plaćom*
> *Ljudi nisu motivirani da rade ovakvim intenzitetom, neadekvatne kvalifikacije, previsoka očekivanja*
> *Veliki broj kandidata, nedovoljno vremena da se testiraju njihove kvalifikacije*

Tri četvrtine onih koji su zaposlili osoblje u posljednje dvije godine naveli su da je bilo teško naći osobe s odgovarajućim kvalifikacijama. Navedene kvalifikacije koje nedostaju su projektni menadžment, povećanje sredstava, medijska svijest, iskustvo u radu NVO-a i strani jezici.

Osnovne posljedice poteškoća u zapošljavanju bile su manje efikasne usluge, što je navela skoro trećina (32%) organizacija, zatim slabiji standard usluga.

Tabela 6.4a: Posljedice poteškoća u zapošljavanju

POSLJEDICE TEŠKOĆA U ZAPOŠLJAVANJU	% NAVEDENOG
1. Manja efikasnost	32 %
2. Slabiji standard usluga	22 %
3. Posljedice na korisnike	18 %
4. Veći troškovi privremenog osoblja	14 %
5. Slabiej raspoloženje, stres zaposlenih	7 %
6.Druge negativne posljedice	7 %
N	*28*

Osnovni koraci koji su poduzeti za minimiziranje posljedica poteškoća u zapošljavanju bili su povećanje prekovremenog rada i produktivnosti postojećeg osoblja.

Tabela 6.4b: Poduzeti koraci za minimiziranje posljedica poteškoća u zapošljavanju na aktivnosti organizacije

PODUZETI KORACI	% NAVEDENOG
1. Povećan broj radnih sati postojećeg osoblja	28 %
2. Povećana produktivnost postojećeg osoblja	28 %
3. Nisu tražili novi posao/smanjen obim posla	14 %
4. Povećan broj poslova koje obavlja postojeće osoblje	14 %
5. Ostalo	10 %
6. Zaposleno osoblje pod fleksibilnim uslovima	3 %
7. Promijenjena organizacijska struktura	3 %
N	*29*

Pružanje obuke manje kvalifikovanom osoblju je osnovna metoda koja se koristi kako bi se izbjegle teškoće u zapošljavanju.

Tabela 6.4c: Da li ste poduzeli ijedan od sljedećih koraka kako bi se poboljšale sposobnosti zaposlenih?

PODUZETI KORACI ZA POBOLJŠANJE SPOSOBNOSTI ZAPOŠLJAVANJA	% NAVEDENOG
1. Spremni da obučite manje kvalifikovano osoblje	35 %
2. Proširili spektar ljudi koje ste spremni da razmotrite	28 %
3. Ponudili veću plaću ili bolje uslove od uobičajenih	17 %
4. Uposlili više radnika na pola radnog vremena	7 %
5. Više potrošili na zapošljavanje ili koristili skuplje metode	7 %
6. Koristili veći niz kanala za zapošljavanje nego inače	3 %
7. Drugo	3 %
N	*29*

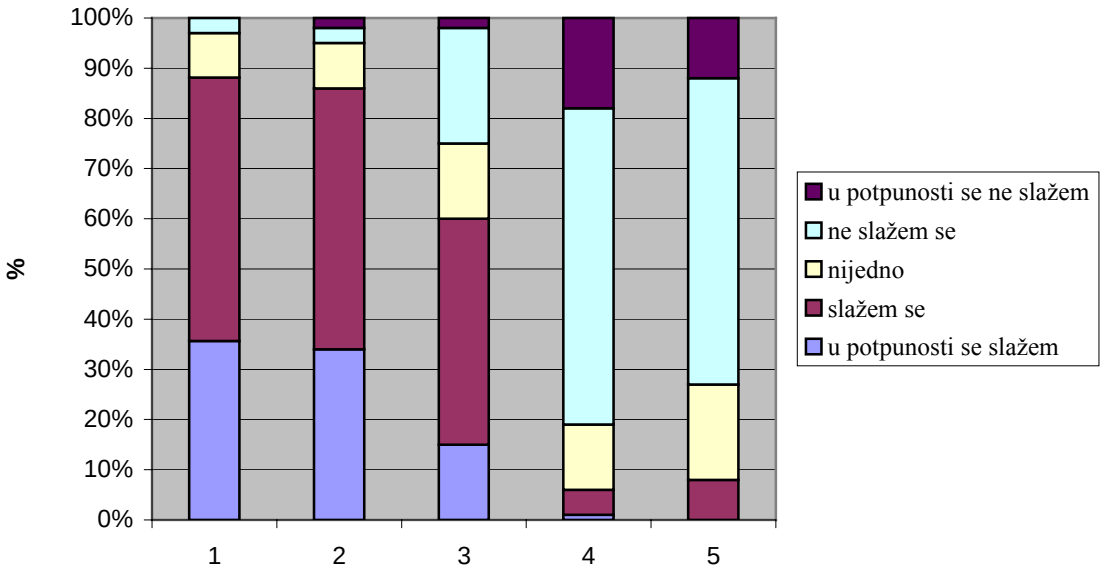
U posljednje dvije godine 29% organizacija koristilo je posebne procedure kako bi podstakli apliciranje posebnih vrsta ljudi. Potencijalni zaposlenici koje su nastojali podstaći su ratni invalidi, roditelji djece sa posebnim potrebama i članovi porodice demobilisanih boraca. Kada su korištene posebne metode za zapošljavanje posebne vrste ljudi, stopa uspjeha bila je 85%.

6.5 Stavovi o obuci radne snage

Postavljen je niz pitanja organizacijama o nivou sposobnosti i obuci njihove radne snage. Grafikon 6.5 prikazuje da se većina organizacija slaže da imaju sposobnu i iskusnu radnu snagu, da kontinuirano obučavaju ljude kako bi odgovorili na njihove potrebe i obično zapošljavaju ljude koji su već prošli

obuku. Dok se većina ne slaže da je njihov rad nestručan i da im nije potreban trening i da zaposleni prije napuštaju radna mjesta ako su prošli obuku.

Grafikon 6.5 Stavovi o obuci radne snage (N=318)

1. Imamo stabilnu radnu snagu koja je već osposobljena i iskusna
2. Kontinuirano ažuriramo i obučavamo osoblje da bi se odgovorilo na operativne potrebe.
3. Obično zapošljavamo ljude koji su već obučeni
4. Većina našeg rada je nestručna i ne zahtijeva trening
5. Uposlenici će prije otići ukoliko ih obučimo

7. Volonteri

Glavni zaključci

- *Četiri petine NVO-a imaju volontere*
- *Aritmetička sredina broja volontera je 32*[5]
- *48% volontera su žene i 43% također rade, 60% žive u urbanim područjima i 55% su starosne dobi od 25-44*
- *Volonteri, koji rade na neodređeno vrijeme, rade u prosjeku 27 sati sedmično*
- *Volonteri koji rade na određeno vrijeme rade u prosjeku 45 sati mjesečno*
- *Međuljudske i komunikacijske sposobnosti su najvažnije kvalitete za volontera*
- *Dvije petine volontera nemaju kvalitete koje bi organizacija željela da imaju*
- *Volonteri ostaju, u medijanskom prosjeku, 1 godinu u organizaciji*
- *28% navodi da je broj volontera "premali"*
- *Mali broj volontera doveo je do nefikasnosti i viših troškova privremenog osoblja*
- *Povećan iznos vremena i zadataka koje obavljaju postojeći volonteri bio je osnovni način za minimiziranje teškoća u zapošljavanju*
- *Najveći problem koji objašnjava mali broj volontera je ograničeno tradicionalno i kulturno shvatanje volontarizma*
- *Osnovna metoda koja se koristila za povećanje broja volontera je poboljšanje imidža volontarizma*
- *48% imali su slučajeve (u prosjeku 8) volontera koji su napustili u posljednje 2 godine*
- *71% imali su slučajeve (u prosjeku 27) volontera koji su se pridružili organizaciji u posljednje 2 godine*
- *27% navodi da je broj novih volontera "premali"*
- *Dvije trećine su proširile spektar osoba koje bi bili spremni razmotriti kao volontere*
- *Uspostavljanje veza sa školama bio je osnovni metod za upošljavanje volontera*
- *72% se slažu da imaju stručne i iskusne volontere.*
- *73% se slažu da kontinuirano ažuriraju i obučavaju volontere kako bi odgovorili operativnim potrebama*
- *66% se ne slaže da će volonteri prije napustiti organizaciju ukoliko budu obučeni*
- *Polovina navodi da zakoni u BiH djeluju kao barijere volontarizmu*

[5] Na osnovu ukupne populacije NVO-a, tj. bez obzira da li u NVO-u rade volonteri ili ne. Ukoliko se isključe NVO-i u kojima rade volonteri, aritmetička sredina iznosi 40.

7.1 Profil volontera

Preko četiri petine (81%) imaju volontere u svojim organizacijama, malo manje nego za cijeli sektor (84%).

Tabela 7.1a: Karakteristike volontera

	Aritmetička sredina	**% svih volontera**	**Rezultati UN istraživanja ***
Broj volontera	40	100%	
VOLONTERI SU ŽENE	19	48 %	49%
Volonteri također imaju posao	17	43 %	
Volonteri su u penziji	7	18 %	
Volonteri žive u urbanim područjima	24	60 %	64%
Volonteri rade na neodređeno vrijeme	12	30 %	
Starosna dob između 16-24 godine	16	29 %	45%
Starosna dob između 25-44 godine	22	40 %	50%
Starosna dob od 45 godina i više	17	31%	5%
Bez obrazovanja	-	-	5%
Osnovna škola	-	-	13%
Srednja škola	-	-	55%
Profesionalna diploma	-	-	10%
Univezitet	-	-	17%

* Ranije istraživanje o volontarizmu u BiH koje je sproveo UN[6] (206 intervjua) pokazalo je slične rezultate u profilu volontera.

Za one volontere koji rade na neodređeno vrijeme, prosječan broj radnih sati je 27 sati sedmično, dok je za one volontere koji rade na privremenom osnovu prosječan broj radnih sati sedmično 11.

Kvalitete koje se traže od volontera slične su kvalitetama grupe 2 uposlenih (službenika).

Tabela 7.1b: Pet kvaliteta volontera koje su najvažnije za vašu organizaciju

1. Međuljudske /komunikacijske sposobnosti
2. Pouzdanost/motivisanost za rad
3. Kreativnost/originalnost
4. Iskrenost/integritet
5. Sposobnost slaganja sa ostalim u timu

Međutim, nedostatak kvaliteta volontera veći je nego za sve grupe zaposlenih. Samo manje od dvije petine (39%) organizacija navelo je da postoji razlika između kvaliteta koje generalno imaju njihovi volonteri i onih koje bi oni idealno željeli da imaju. "Iskustvo" je osnovna kvaliteta koja nedostaje, a osim toga:

Spremnost i izdržljivost u radu
Stručnost u pisanju projekata
Poznavanje stranih jezika, kompjuterske vještine
Kreativnost, samoinicijativa

[6] A. Kačapor, novembar 2002, UN Istraživanje o volonterima iz 2002. godine

Izdržljivost, kreativnost, stručnost
Upornost i iskustvo u sličnim poslovima
Lobiranje za programe u zajednici; Instance za rješavanje problema
Vještine razvijanja timskog rada – komunikacija sa ostalim članovima
Veće sposobnosti pronalaska finansijskih sredstava za organizaciju; veća sposobnost za rad bez nadzora; kreativnost / originalnost
Više fizičke spremnosti
Više iskustva, obuka u oblasti zaštite invalida od rada i prevencija
Različitost religijskih uvjerenja,različitost starosne strukture, socijalnog položaja, porodične strukture
Veća briga za radne prostorije

Na pitanje da li postoje razlike u kvalifikacijama i sposobnostima koje njihovi volonteri uglavnom imaju i onim koje bi oni idealno željeli da imaju, preko dvije petine je pozitivno odgovorilo. Ova razlika u kvalifikacijama je veća među volonterima nego zaposlenima (41% u odnosu na 26%). Osnovne kvalifikacije koje nedostaju su, kao što je također zabilježeno među zaposlenima, kompjuterske vještine i poznavanje jezika. Druge kvalifikacije koje nedostaju su fizička izdržljivost, organizacijske i menadžerske vještine i generalno veći nivo obrazovanja.

7.2 Poduzete akcije i podrška

Podaci koji su prikupljeni putem UN istraživanja, ali koji nisu prikupljeni u ovom istraživanju bili su podaci o osnovnim zadacima koje su izvršili volonteri. Tabela 7.2a pokazuje da su rad u uredu i prikupljanje sredstava bile osnovne aktivnosti (zadaci koji održavaju organizaciju operativnom) zatim slijede stvarne usluge za korsinike (pružanje savjeta, predavanja, posjete, itd).

Tabela 7.2a Akcije poduzete od strane volontera (rezultati UN istraživanja, 2002)

AKCIJE PODUZETE OD STRANE VOLONTERA	% NAVEDENOG
Uredski rad /Administracija	55%
Prikupljanje sredstava	55%
Pružanje informacija i savjeta korisnicima	49%
Predavanja i obuka	45%
Zagovaranje i kampanje	43%
Posjete, druženje	31%
N	*206*

Najrasprostranjenija vrsta podrške su troškovi prevoza. Preko dvije trećine organizacija navelo je da ne daju nikakvu vrstu podrške volonterima. Najčešće se spominju troškovi hrane i naknade. U istom istraživanju je zabilježeno da 30% volontera također doniraju organizacije u kojima rade.

Tabela 7.2b Podrška koju primaju volonteri (rezultati UN istraživanja, 2002)

PODRŠKA KOJU PRIMAJU VOLONTERI	% NAVEDENOG
Prevoz	48%
Ništa	31%
Hrana	24%
Naknade	23%
Džeparac	18%
Smještaj	15%
Radni certifikat	5%
N	*206*

7.3 Nivoi volontera

Na pitanje da li su primijetili razlike među ljudima koji volontiraju u posljednje dvije godine, odgovori su podijeljeni 50/50. Volonteri su postali više ili manje motivisani i više ili manje stručni bez jasno definisanog trenda.

U prosjeku volonteri ostaju 27 mjeseci, međutim ovaj podatak postaje asimetričan, budući da neki volonteri rade 20 godina (medijana rada u jednoj organizaciji je 12 mjeseci).[7] Većina organizacija (71%) smatra da je ovaj broj "otprilike realan" (budući da većina projekata traje godinu dana ovo se može smatrati tačnim). Međutim, preko četvrtine (28%) organizacija žalilo se na mali broj volontera i samo 1% je reklo da je njihov broj previsok. Oni koji su naveli da je broj volontera premalen rekli su da veliki broj korisnika i potreba za različitim vještinama dovode do toga da se ovaj nedostatak osjeti. Rezultati malog broja volontera mogu se vidjeti u tabeli 7.3a.

Tabela 7.3a: Posljedice malog broja volontera na organiazciju

POSLJEDICE NA ORGANIZACIJU	% NAVEDENOG
1. Slabija efikasnost	31%
2. Veći troškovi privremenog osoblja	18%
3. Slabiji standard usluga	17%
4. Nedostatak planiranja unaprijed, razvoja biznisa	16%
5. Lošije raspoloženje/stres na volontere	8%
6. Lošije raspoloženje/stres na uposlene	5%
7. Drugi negativni uticaji	3%
8. Posljedice na korisnike	2%
N	*132*

Slično kao sa uposlenima, poduzete akcije za minimiziranje posljedica malog broja volontera bile su davanje više zadataka postojećim volonterima.

Tabela 7.3b: Poduzeti koraci za minimiziranje posljedica malog broja volontera na aktivnosti organizacije

1. Povećan broj radnih sati za postojeće volontere	19%
2. Povećan broj zadataka za postojeće volontere	16%
3. Povećana produktivnost postojećih volontera	14%
4. Zaposleno osoblje sa fleksibilnim uslovima	10%
5. Nisu tražili novi posao/smanjen teret radnih zadataka	8%
6. Povećan broj zadataka za uposlene	8%
7. Promijenjena organizacijska struktura	7%
8. Pod-ugovorni rad za specijalizovano osoblje	6%
9. Povećana produktivnost uposlenih	6%
10. Povećan broj radnih sati za uposlene	6%
N	*152*

7.4 Razlozi malog broja volontera

U pokušaju da razumijemo glavne uzroke malog broja volontera, postavljen je niz pitanja pomoću kojih se pokušava izmjeriti uticaj niza potencijalnih uzroka. Najveći problem s kojim se suočavaju organizacije je nedostatak tradicionalne i kulturne prihvatljivosti volontarizma, zatim metod zapošljavanja volontera.

[7] UN istraživanje je pokazalo dosta niske stope vremenskog perioda rada volontera u jednoj organizaciji sa 39% onih koji ostaju manje od mjesec dana.

Tabela 7.4: U kojoj mjeri sljedeći razlozi predstavljaju problem malog broja volontera

	1.	**2.**	**3.**	**4.**
	Tradicija ili kulturno shvatanje	**Metode zapošljavnaja**	**Obuka**	**Sveukupna uprava**
Veliki problem	24%	17 %	12 %	8 %
Prilino veliki problem	36 %	29 %	25 %	28 %
Manji problem	22%	28 %	24 %	31 %
Uopšte nije problem	18%	26 %	39 %	33 %
N	*80*	*83*	*83*	*83*
Poduzeti koraci	71%	65%	64%	50%

Tabela 7.4 pokazuje da su poduzeti koraci za poboljšanje situacije u većini slučajeva, a naročito za prve dvije kategorije. Ovo znači da je prioritiziranje napora za rješavanje problema ispravno fokusirano.

Većina organizacija (71%) poduzima korake da poboljša imidž i potrebu za volontarizmom. Sljedeći koraci su poduzeti:

Evaluacija rada postojećih volontera; generalno informisani o radu
Pokušavamo naglasiti u svim prilikama ljudima (volonterima) šta znači raditi za korist zajednice
Organizacija godišnje skupštine
Informisanje i diskusija sa članovima
Javni oglasi i diskusije sa pojedincima
Redovni kontakti sa članovima
Organizujemo terenske urede u manjim gradovima
Poziv članovima da rade u organizaciji
Pružanje finansijskih sredstava i radnih uslova –prostor i muzički instrumenti
Traženje sredstava za plaćanje volontera
Povećati motiviranost i materijalnu satisfakciju putem projekata
Razgovor sa ljudima koji bi se mogli uključiti u rad našeg drušva
Putem medija, okruglih stolova, štampanih medija, itd.
Redovni kontakti sa postojećim volonterima i naglasiti humanost njihovog angažmana.
Lobiranje putem medija i sastanaka
Putem diskusija sa predsjednicima opštinskih udruženja
Slanje volontera u međunarodne kampove za mlade (Slovenija,itd.), učešće na seminarima u BiH, stimulisanje putem medija
Druženje i inovacije u radu, saradnja sa školama
Angažovati volontere, podrška za stalni posao

Skoro dvije trećine poduzimaju korake da poboljšaju proces zapošljavanja. Ovo uključuje:

Javni poziv liderima određenih sekcija, pružanje besplatnih usluga organizacije
Dogovori, diskusije
Informacije, priručnici, itd.
Prestavljanje organizacije na fakultetima, razgovori sa studentima
Pozivi novim članovima, prezentiranje programa rada
Agresivnije širenje informacija o značaju rada kojim se bavimo, putem medija i ličnim putem
Diskusije sa pojedincima i grupama
Zu dokumentaciju koja dokazuje nivo obrazovanja, dostavlja se i iskustvo i reference
prijedloga plana rada

Organizacija piknika i manifestacije i druge društvene aktivnosti
Intervjui sa različitim osobama
Lobiranje i obavještavanje javnosti
Direktni pozivi pojedincima u udruženjima
Pružamo uslove za uspostavu jakih veza između volontera i korisnika (pokušavamo uspostaviti veze između volontera i korisnika što je duže moguće)
Putem stimulacije (oni koji su na dužnosti primaju simbolične naknade)
Javni oglasi, direktni intervjui, lični kontakti
Pojednostavljen pristup volonterskom radu
Boja organizacija rada
Angažujemo volontere, stručna obuka, podrška za stalni posao,unapređenje na poslu.
Druženje sa drugim studentskim organizacijama, organizacija sportskih aktivnosti, itd.

Skoro dvije trećine poduzimaju mjere da poboljšaju obuku. Metode su sljedeće:

Angažovanje boljih stručnjaka
Savjetovanje, seminari, razmjena iskustava, kontakti sa drugim NVO-ima
Pružanje finansijskih sredstava i uslova rada
Putem razmjene informacija na obukama sa sličnim udruženjima
Dovesti profesore iz različitih oblasti
Seminari, partnerstvo sa vladinim organizacijama koje pružaju slične usluge
Često razgovaramo sa korisnicima i utvrdimo njegove/njene potrebe i zatim o tome razgovaramo sa volonterima
Upućujemo ich na treninge u drugim organizacijama (seminari,okrugli stolovi, radionice);
Angažujemo gostujuće stručnjake

Polovina organizacija poduzima mjere za poboljšanje cjelokupnog menadžmenta, i to:

Uzajamno savjetovanje, obuka iz menadžmenta, itd.
Redovni sastanci upravnog odbora i organizacija u opštini
Redovni sastanci i informisanje putem telefona
Diskusije, predavanja
U izvršavanju zadataka, vodimo računa o mogućnostima za prevazilaženje poteškoća
Svakodnevna komunikacija
Programiranje obuke, dikusije o motivacijama i preferencama, uključivanje u seminare i radionice
Aktivno učešće volontera u diskusijama i odlukama
Konitnuiran rad volontera sa potrebnom dokumentacijom (izvještaji o radu, evaluacija)
Razviti sistem nagraživanja s ciljem stimulisanja za rad
Učešće na seminarima
Konstantno vodimo računa o potrebama korisnika i vezama mežu volonterima
Priprema pravilnika o radu
Priprema legislative
Izrađujemo i ažuriramo podsjetnike za rad volontera, ažuriramo postojeće direktive za rad volontera
Obuka i edukacija članova tima i uprave
Putem administracije zadataka koje sprovode volonteri, putem zapošljavanja koordinatora na pola radnog vremena.
Koordinacija volonterskog menadžmenta kao dio programa

UN istraživanje je utvrdilo da 50% organizacija nema politiku volonterskog menadžmenta.

7.5 Odlazak volontera

Manje od polovine (48%) organizacija imali su volontere koji su napustili organizaciju u posljednje dvije godine, što je veoma slično procentu uposlenih koji su napustili organizacije u istom periodu (49%). U prosjeku je 8 volontera napustilo organizacije u posljednje 2 godine. Preko četiri petine

(86%) organizacija izjavilo je da je ovaj procenat "prilično realan". Skoro deset posto (9%) smatra da je odlazak volontera "prevelik" i 5% "premalen". Osnovni razlog za napuštanje organizacija od strane volontera je preseljenje u drugo mjesto i povratak kućama. Drugi razlozi su:

Stalno zaposlenje koje ne ostavlja dovoljno vremena za volonterski rad
Naporan rad u NVO; nemogućnost finansiranja rada
Zainteresovanost za neku drugu aktivnost; bolest, itd.
Penzionisanje, gubitak članstva i smrt člana
Pronalazak adekvatnijeg posla
Finansijski problemi
Neispunjeni lični interesi
Istek ugovora o realizaciji projekta

Samo je nekoliko mjera poduzeto za sprečavanje odlaska volontera, uključujući diskusije, kućne posjete i odmor.

7.6 Angažovanje volontera

Više je volontera angažovano u organizacijama od radnika u posljednje dvije godine (71% odnosu na 54%). Prosječan broj volontera koji su angažovani je 27. Preko četvrtine NVO-a žalilo se da je broj novih volontera "premalen" (27%), ostatak smatra da je "prilično realan".

Kako bi se povećao broj volontera, korištene su različite metode. Tabela 7.6 pokazuje da su preko tri četvrtine organizacija uspostavile veze sa školama (budući da je 60% NVO-a navelo mlade kao jednu od njihovih korisničkih grupa, ovo nije iznenađujuće). Sljedeći najčešći metod bio je proširenje spektra ljudi koje bi razmatrali za volontere. Oni koji su koristili ovaj metod naveli su lobiranje posebnih grupa ili ljudi sa posebnim kvalitetama i traženje baza podataka za posebne vrste ljudi.

Tabela 7.6 Metode za povećanje broja volontera

	Proširen spektar	**Izgradnja veza sa školama**	**Korištenje većeg broja kanala za angažovanje**	**Veći troškovi angažovanja**
Da	64 %	77 %	45 %	51 %
Ne	36 %	23 %	55 %	49 %
N	*250*	*257*	*255*	*229*

Većina koja nije razmatrala nikakve metode za poboljšanje angažovanja rekla je da im nije bilo potrebno ili da imaju optimalan broj volontera. Ostali razlozi su:

Nedostatak finansijskih sredstava
Nismo imali vremena
Zbog nedostatka prostora
Jer sami dolaze

Preko četvrtine (28%) organizacija koristilo je posebne procedure kako bi stimulisali posebne vrste ljudi da volontiraju, kao što su:

Obrazovani ljudi i stručnjaci
Učenici srednjih škola, studenti na fakultetima i drugi NVO-e
Mladi članovi i visoko obrazovani
Intelektualci
Umjetnici iz svih oblasti
Koreografi i lideri
Kreativni mladi ljudi

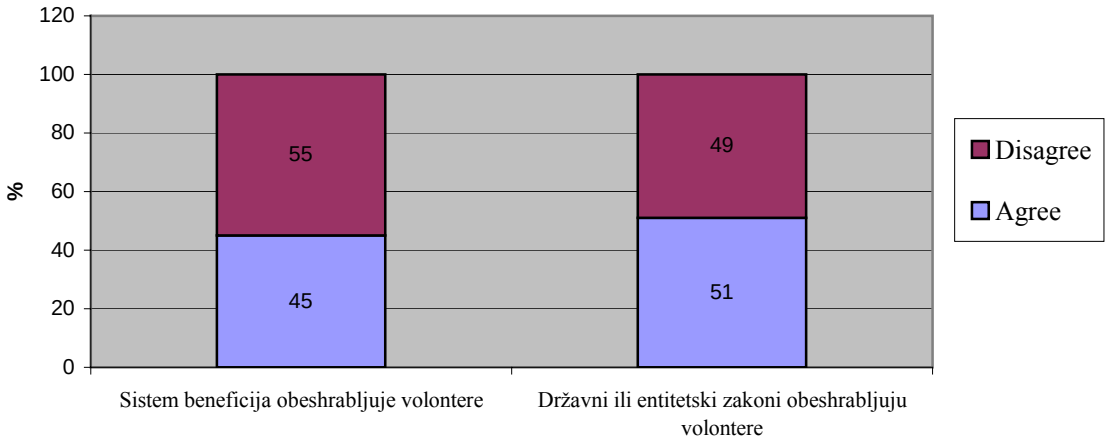
Arhitekti i doktori
Profesori, inžinjeri, itd.
Stručnjaci motivisani da pomažu drugima
Nastavnici i profesori u školama
Romi

Stopa uspjeha korištenja metoda za stimulisanje ljudi bila je visoka (90%).

7.7 Prepreke volontarizmu

Podjela mišljenja o sistemu beneficija i zakonima i njihov uticaj na NVO sektor je skoro 50/50.

Grafikon 7.7: Prepreke volontarizmu

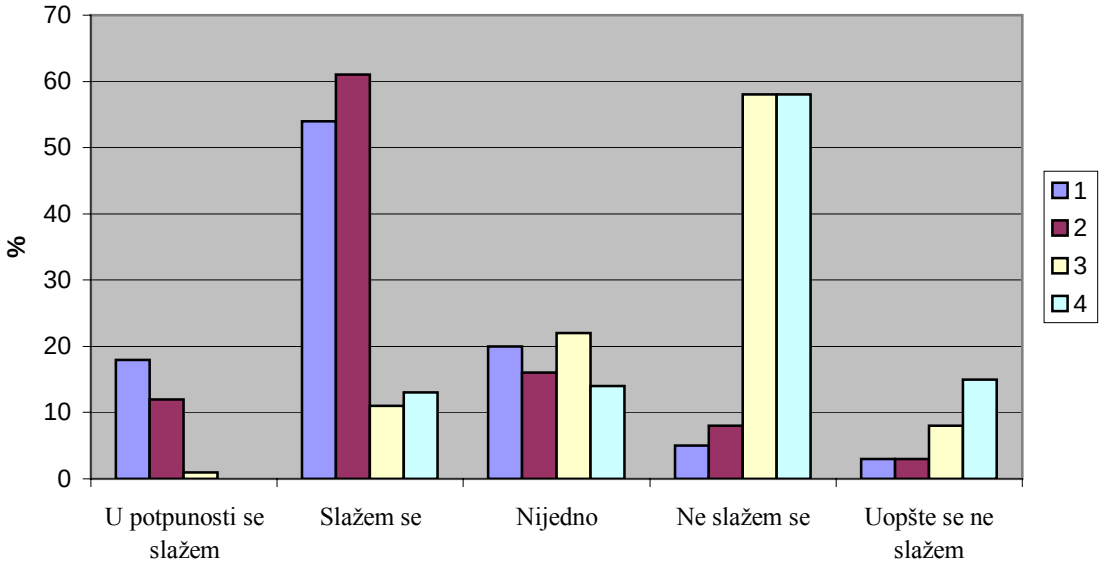
Često navedeni problemi odnosili su se na visok nivo poreza i doprinosa koje sektor treba platiti i nejasne pravne regulative. Posebni problemi odnosili su se na:

Nije u skladu sa regulativom PIO-a
Priznavanje volonterskog rada za zdravstveno osiguranje
Bez plaćanja doprinosa nema penzionerskih beneficija i motivacija za volontarizam opada
Zbog plaćanja osiguranja koje utiče na projektni budžet
"Neprihvatanje" radnog staža za PIO
Nije pravno regulisano na kvalitetan način, nema stimulacije
Zbog zvaničnih radnih uslova i velikih doprinosa
Ne priznaju rad volontera u određenim oblastima (rad sa djecom, bolesni i stari, itd.)
Nije pravno definisano šta "poslodavac" pruža volonteru. Šta je volontarizam?.
Ne stimuliše poslodavce da angažuju volontere i poštuju preporuke

7.8 Stavovi o nivou volonterskih kvaliteta

Postavljen je sličan niz pitanja organizacijama o nivou sposobnosti i obuci njihovih volontera. Grafikon 7.8 pokazuje da se većina organizacija složila da imaju stručne i iskusne volontere, da kontinuirano obučavaju ljude kako bi odgovorili na njihove potrebe i obično zapošljavaju ljude koji su već prošli obuku. Većina se nije složila, dakle, da je njihov rad nestručan i da ne zahtijeva obuku, i da su spremniji da napuste organizaciju ukliko prođu obuku.

Grafikon 7.8: Stavovi o nivou volonterskih kvaliteta (N=318)

1. Imamo stručne i iskusne volontere
2. Kontinuirano ažuriramo i obučavamo volontere da bi odgovorili operativnim potrebama.
3. Volonteri će prije otići ukoliko budu obučeni
4. Većina našeg rada je nestručna i ne treba trening

Organizacije su ocijenile kvalitete i iskustvo njihove radne snage bolje od kvaliteta njihovih volontera (89% se složilo ili u potpunosti složilo sa izjavom u odnosu na 72% za uposlenike). Organizacije su spremnije da obučavaju svoje radnike nego volontere (86% u odnosu na 73%). Više je izjava da će volonteri prije napustiti organizaciju ukoliko budu obučeni (12% u odnosu na 8% za radnike) i da je rad volontera nestručan i ne zahtijeva obuku (13% u odnosu na 6% za uposlene).

8. Volonterstvo kao sredstvo za pronalazak posla

Glavni zaključci

- *Dvije trećine smatraju pomaganje volonterima da dobiju posao jednim od nihovih ciljeva*
- *55% navode da je njihova organizacija bila "odskočna daska" za volontere da dobiju posao*
- *Skoro jedna petina NVO-a su uposlili (u prosjeku 4) volontera za poslove u njihovim organizacijama*
- *Skoro dvije petine su pomogli (u prosjeku 5) volontera da nađu posao u drugoj organizaciji*
- *Motivacija i pružanje samopouzdanja ljudima bio je najveći uticaj koji je imao volontarizam na pomaganje ljudima da nađu posao*
- *77% su upoznati sa kampanjom Prigovora savijesti i 76% su zainteresovani da daju mjesta*
- *Neprepoznavanje veze između volontarizma i sigurnog zaposlenja je osnovni razlog zašto ljudi ne koriste volontarizam kao sredstvo za pronalazak zaposlenja,*
- *69% se slažu da volonteri rade jer to vide kao šansu da otvore sebi perspektive za posao*
- *57%se slažu da volonteri rade uglavnom iz filantropskih razloga*
- *41% se slažu da poistovjećivanje volontarizma sa radom može udaljiti volontere*

8.1 "Odskočna daska" za posao

Dvije trećine organizacija su navele da smatraju pomoganje volonterima da dobiju posao jednim od njihovih ciljeva. U prosjeku 87% volontera dio su povezanog plana za pronalazak posla. Preko polovine (55%) navelo je da, bez obzira da li je to jedan od njihovih ciljeva ili ne, njihova organizacija je bila "odskočna daska" za volontere da nađu posao. Veliki broj NVO-a koji se fokusiraju na mlade kao korisničke grupe može objasniti ovako neočekivano velike brojeve.

Načini na koje volontarizam ima ulogu odskočne daske za volontere da nađu posao uključuju:

Sticanje reputacije i potvrđivanje postojećih profesionalnih kvaliteta
Jer se za vrijeme rada stiče iskustvo i upoznaju novi ljudi
Putem sticanja iskustva i obrazovanja
Širenje poznanstva kruga organizacija
Afirmacija putem rada
Pored znanja stečenog u školi, oni stiču znanje u praksi
Sticanje znanja i samopouzdanja
Članovi se više druže i bolje komuniciraju sa ostalima
Na osnovu stečenog iskustva i mogućnosti prenošenja znanja
Sticanje znanja i širenje kruga prijatelja
Dokazan rad i povjerenje u organizacijii
Ekonomska nezavisnost
Dodatno obrazovanje, lobiranje, preporuke
Davanjem većih prilika za komunikaciju i sastanke sa predstavnicima vlasti i firmama
Svi volonteri završavaju kurseve kompjutera (kao jedan od preduslova za zaposlenje), mladi novinari usavršavaju novinarske tehnike (neki od njih su već angažovani u medijima u proteklim godinama)
Pruža veće mogućnosti za komunikacije
Rad u NVO-u pruža mogućnosti za sticanje iskustva koje se ne može steći obrazovanjem
Jer ih obučavamo i naše preporuke vrijede

17% je navelo da su volonteri primljeni da rade u njihovim organizacijama u posljednje dvije godine. U prosjeku su 4 volontera primljena da rade u NVO-ima. Preko trećine volontera (37%) dobilo je posao u drugoj organizaciji. U prosjeku je 5 volontera dobilo posao u drugoj organizaciji.

Motivisanje ljudi i izgradnja samopoštovanja bio je glavni faktor pomaganja ljudima da se zasposle, zatim volonterski rad koji uspostavlja vezu sa radnim okruženjem.

Tabela 8.1a: Faktori koji pomažu volonterima da nađu posao

	Mogućnost obuke	**Veza sa radnim okruženjem**	**Način da se izgradi identitet**	**Izgradnja socijalne mreže**	**Motivisanje i samopoštovanje**
Veliki uticaj	22%	30%	24%	34%	40%
Prilično veliki uticaj	71%	65%	68%	57%	60%
Uopšte nema uticaja	7%	5%	8%	9%	-
N	*111*	*112*	*113*	*113*	*113*

Organizacija smatra da je osnovni razlog zašto ljudi ne koriste volontarizam kao mogućnost da nađu zaposlenje taj što ne smatraju da je volontarizam potencijalan put da tržišta rada. Sljedeći najčešći razlog su negativne percepcije volontarizma, i može se povezati sa tabelom 7.4, gdje nedostatak kulture volontarizma u BiH djelomično objašnjava mali broj volontera.

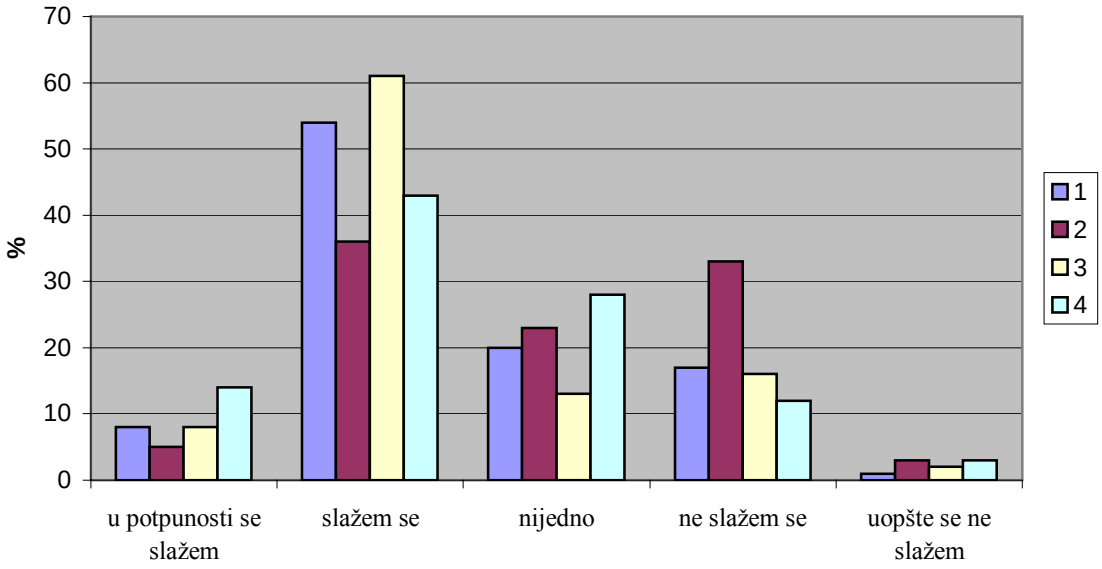
Tabela 8.1b: Razlozi ljudi koji ne koriste volontarizam kao mogućnost da nađu posao

RAZLOZI ZA NEKORIŠTENJE VOLONTARIZMA KAO NAČINA DA SE NAĐE POSAO	% NAVEDENOG
1. Veza između učešća u volonterskim aktivnostima i obezbjeđenja posla nije priznata	27%
2. Negativne percepcije o volontarizmu i volonterima	19%
3. Nezaposleni ljudi su neraspoloženi i trebaju dodatne savjete i podršku	12%
4. Zabrinuti da nemaju da ponude prave kvalitete	10%
5. Strah da ne budu na raspolaganju i aktivni u traženju zaposlenja	8%
6. Strah da ne budu pogrešno prijavljeni za neprijavljen plaćeni rad	7%
7. Nakompatibilnost sa planovima za zaposlenje	6%
8. Zabrinutost da ne budu bez novca	5%
9. Problemi prevoza	4%
10. Problemi brige za djecu	2%
N	*762*

8.2 Stavovi o vezi između rada i volontarizma

Na pitanje o njihovim stavovima o volontarizmu, većina organizacija složila se da bi volonterski rad trebao postati profesionalan. Također su smatrali da mnogi volonteri rade zato što to vide kao šansu za razvoj svojih poslovnih perspektiva. Preko polovine (57%) organizacija smatra da volonteri uglavnom rade iz filantropskih razloga. Nejasno je da li bi udaljilo volontere kada bi se volontarizam poistovjetio sa radom.

Grafikon 8.2 Stavovi o vezi između rada i volontarizma

1 Volonterski rad bi trebao postati profesionalniji
2 Poistovjećivanje volontarizma sa radom može udaljiti volontere
3 Volonteri rade jer to vide kao priliku da poboljšaju svoje poslovne perspektive
4 Volonteri rade uglavnom iz filantropskih razloga

UN istraživanje obuhvatalo je pitanje o razlozima zašto volonteri učestvuju u aktivnostima[8]. Osnovni razlog koji je naveden bio je da upoznaju ljude (naročito među mladima). Drugi najčešće navedeni razlog bio je da steknu nove vještine. Ovo potvrđuje da mnogo volontera učestvuje u aktivnostima zbog vlastite koristi a ne iz čisto filantropskih razloga.

[8] Ovo pitanje je postavljeno organizaciji, ne samim volonterima.

Tabela 8.2: Razlozi zašto ljudi volontiraju (UN istraživanje, 2002)

RAZLOZI ZA VOLONIRANJE	% NAVEDENOG
Da se upoznaju ljudi	74%
Da se steknu nove vještine	58%
Volonteri su dobri za aktivnosti	47%
Vlastite potrebe	40%
Da obezbijede strukturu	13%
Društveni/politički principi	13%
N	*206*

8.3 Prigovarači savijesti kao volonteri

Kampanja za prigovor savijesti u BiH započela je u januaru 2002. godine i postvljeno je pitanje organizacijama "U odnosu na potencijalan broj radnika i volontera, da li ste upoznati sa kampanjom za prigovor savijesti?" Preko tri četvrtine (77%) organizacija bilo je upoznato s kampanjom. Na pitanje da li bi njihova organizacija bila zaintresovana da obezbijedi mjest za prigovarače savijesti, sličan postotak (76%) dao je pozitivan odgovor. Oni koji su naveli da nisu zainteresovani, rekli su da nisu ispunili uslove propisane zakonom. Nekoliko ih je navelo da je njihov rad preopasan.

9. Jake i slabe strane NVO sektora

Glavni zaključci

- *Najsnažnije strane NVO-a su da mogu fleksibilno odgovoriti na promjenjive uslove i mogu implementirati nova saznanja.*
- *85% navodi da je, u smislu pružanja usluga, NVO sektor "prilično efikasan"*
- *U smislu pružanja usluga, 25% navode da je njihova organizacija "veoma efikasna"*
- *Skoro svi navode da pružanje usluga i rad sa partnerima ne kompromet uje njihovu zagovaračku ulogu.*

9.1 Jake i slabe strane u odnosu na druge sektore

Postavljeno je pitanje organizacijama da ocijene svoje jake i slabe strane. Dvije osnovne jake strane su veća fleksibilnost nego kod javnog sektora i imaju više mogućnosti da implementiraju nova saznanja.

Tabela 9.1 Jake strane NVO sektora

JAKE STRANE NVO SEKTORA	% ONIH KOJI SE SLAŽU ILI SE U POTPUNOSTI SLAŽU
1. Mogu fleksibilnije odgovoriti na promjenjive uslove nego javni sektor	85%
2. Imaju više mogućnosti da implementiraju nova saznanja	85%
3. Fleksibilniji su u razvijanju rada nego javni sektor	81%
4. Mogu mobilizirati rad koji nije na raspolaganju javnom sektoru	79%
5. Imaju bolji pristup informacijama o novim načinima za rad	69%

U odnosu na pružanje usluga, postavljeno je pitanje organizacijama da ocijene vlastiti rad i rad cijelog sektora. Samo 10% organizacija ocijenilo je cijeli NVO sektor "veoma efikasnim" u pružanju usluga. Ali je četvrtina (25%) organizacija ocijenila vlastitu organizaciju "veoma efikasnom" u pružanju usluga. Većina organizacija (85%) ocijenila je pružanje usluga od strane cijelog sektora "prilično efikasnim", u odnosu na 73% kada ocijenjuju vlastite organizacije. Čini se da nekoliko organizacija ima bolje mišljenje o sebi samima nego što to njihove kolege iz drugih NVO-a misle o njima.

Skoro sve organizacije (96%) navele su da pružanje usluga u njihovom radu ne kompromituje njihovu zagovaračku ulogu. Samo 1% navelo je da partnerstvo u njihovom radu kompromituje njihovu zagovaračku ulogu. Samo nekolicina onih koji smatraju da je njihova zagovaračka uloga kompromitovana rekli su da je to zato što je njihov rad osjetljiv i vremenski intenzivan i "teško je biti aktivno uključen, implementirati i razvijati stvari".

9.2 Jake strane vlastite organizacije

Na pitanje da navedu pozitivne karakteristike vlastite organizacije, mnogi su naveli transparentnost, visok kvalitet usluga, humanost, brigu o drugima i fleksibilnost. U smislu negativnih karakteristika, glavni navedeni problem je finansijska nesigurnost. Ostali su:

Nedostatak radnog prostora
Nedostatak dobrih projekata, dobrih volontera
Nemamo dovoljno iskustva ni finansijskih sredstava
Starosna dob i bolest članova
Nedostatak interesa za rad i neadekvatna podrška opštine i drugih institucija
Nepoznavanje osnovnih prava u ekonomskoj politici

Nedostatak kontinuiteta u pružanju donacija
Odupiranje novim idejama, konzervativne državne strukture
Zastarjela radna oprema
Udaljenost od moćnih centara (geografski)
Članovi su veoma udaljeni jedni od drugih

9.3 Prijedlozi za poboljšanja koja treba učiniti Vlada

Osnovne preporuke za poboljšanje situacije koje treba učiniti Vlada, vezano za pružanje usluga od strane NVO sektora, su poboljšanje zakonodavstva, veće razumijevanje za NVO sektor, povećan angažman i komunikacije sa NVO sektorom i povećan nivo finansijske podrške. Ostalo obuhvata:

Promjene u zakonu kojim se definiše NVO sektor. Dati olakšice za humanitarni rad. Planirati državni budžet novcem za razvoj NVO sektora. Aktivirati rad i modernizacija vlastitih institucija / centara za socijalni rad i drugih, i podsticati NVO sektor kao partnera i poboljšanje usluga za građane. Redefinisati zakone o finansijskom menadžmentu NVO sektora – nije korisno plaćanje poreza na donaciju, da potencijalni filantrop nema neku vrstu olakšica.

Odrediti kontakt osobu u vladi za rad sa NVO-ima; učešće u budžetskim sredstvima kao podrška NVO-ima

Pokriti troškove usluga za zajednicu sa manjim cijenama (grijanje)

Početi sa primjenom odredaba Zakona o udruženjima i fondacijama koje su vezane za utvrdjivanje NVO-a koje imaju javne ovlasti. Dati određene beneficije volonterima

Obezbjeđivanje fondova za stipendije, fleksibilniji rad inspekcijskih vlasti

Zakoni bi se trebali preciznije interpretirati u svim segmentima i uspostaviti prava NVO-a, zakoni ne bi trebali biti nejasni i da ih svako interpretira na svoj način, što stvara probleme u radu.

Primopredaja zadataka na NVO sektor u skladu sa zakonom i obezbijediti različite olakšice za NVO-e i privatni sektor, što pomaže NVO-ima, sve u sladu sa evropskim modelom

Motivirati razvoj domaće filantropije putem redefinisanja donatoriskih prava i obaveza.

Poboljšati proces registrovanja stranih NVO-a

9.4 Prijedlozi za poboljšanja od strane samog NVO sektora

Akcije koje NVO sektor može sam učiniti kako bi pružanje usluga bilo efikasnije uglavnom podrazumijeva poboljšanje partnerstva i saradnje. Ostalo obuhvata:

Odgovoriti na potrebe korisnika usluga, veće kampanje, bolje angažovanje volontera
Ojačati veze sa zvaničnim vlastima
Uzajamna saradnja i razmjena informacija
Veće angažovanje volontera koji imaju volonterske kvalitete
Kontinuirani razvoj partnerstva među NVO-ima i sa vladinim sektorom
Angažovanje većeg broja maladih u aktivnostima
Više transparentnosti i bolja organizacija
Razvoj dobrih programa samofinansiranja
Uključivanje u vijeća, savjetodavne odbore; javne kampanje
Održivost – otvaranje radnih jedinica za pronalazak finansijskih sredstava
Zakonodavstvo, bolja raspodjela finansijskih sredstava za NVO-e; amaterska udruženja; transparentnost u radu javnog sektora

Formiranje NVO mreže sa jednim ciljem: Zagovaranje za rješavanje problema NVO-a
Naši volonteri bi trebali biti dio tijela izvršne vlasti; da predstavnici NVO-a imaju položaj u vladi
Razvoj partnerstva sa javnim sektorom
Educirati upravne odbore NVO-a
Bolja obuka i organizacija, posebne specijalizacije
Zakonodavstvo, bolji uslovi u smislu carina, poreza, itd.
Izgradnja kapaciteta za PR osoblje i one koji rade na podizanju budžeta.
Zagovarati promjene postojećeg zakona o udruženjima i fondacijama
Samo putem fizičkog rada – ovo je jedini način da se nešto postigne
Jaka saradnja sa NVO-ima na državnom i entitetskom nivou

Na pitanje o njihovim osnovnim potrebama za poboljšanje radnih uslova i opreme, većina je navela više finansijske podrške, radne prostore, opremu za IT i automobile.

9.5 Konačni komentari

Na kraju intervjua, NVO-ima je postavljeno pitanje da li ima nešto što bi generalno željeli reći. Većina intervjuisanih iskoristila je priliku da zagovara svoje stavove, dok su drugi rekli:

NVO sektor nije ujedninjen. Neophodno je umrežavanje na svim nivoima, u svrhu rješavanja ključnih pitanja za NVO sektor u cjelosti (oprema, finansije, materijalna oprema, itd.

1. Okrugli sto "Radni sati radnika" – državna kompanija – privatni sektor, 2. Stvaranje koalicije NVO-a i određivanje predstavnika u vladi, opštini, kantonu, 3. Smanjivanje kamata za kredite za zapošljavanje / kupovinu opreme, mali biznis, 4. Jasno definisati kriterije za raspodjelu donacija, pozajmica, evidencija o njihovoj potrošnji

Monopol određenih NVO-a treba prestati, Forum NVO-a

Preporuka: NVO-i ujedinjeni u Uniju NVO-a, bolje afirmisanje u javnosti, tako da se građani upoznaju sa radom NVO-a

Započeti razgovore o NVO-ima i pomoći sa konkretnim rješenjima (poreske olakšice, obezbjeđenje uredskih prostorija)

Obezbijediti certifikate ili nagrade za rad i angažovanje koje je od društvenog značaja

1. Apsolutno nepoznavanje NVO sektora kada se vladi govori o greškama, 2. Slaba organizacija vladinog sektora, 3. Nesposobnost ispunjavanja obaveza u pravnom okviru, 4. Nedostatak znanja određenih izvršilaca

NVO-i se trebaju dobro organizovati i izbjegavati praksu unutarnjih nepravednih natjecanja. Pitanje baze podataka treba definitivno riješiti

Određene olakšice se trebaju dati preduzećima koja zapošljavaju osobe sa posebnim potrebama, neko vrijeme, dok ne postanu konkurencija na tržištu

Uspostavljeni prije 6 godina, izgradili dobre tehničke i ljudske kapacitete, mnoge aktivnosti su bile spontane ali su ispale fantastične i moja preporuka je da se ne trebamo uvijek držati strateškog plana.

ANEKS A

SERIJSKI BROJ

Raditi za BiH
Faza 2
juli 2004.

Dobro jutro/dan. Zovem se (IME) i provodim anketu za Nezavisni biro za humanitarna pitanja. Kao dio ovoga projekta u junu smo intervjuisali preko 1000 NVO-a širom BiH kako bismo dobili opštu sliku o ovom sektoru. U nekoliko opština sada ponovo sprovodimo ankete kako bismo dobili mnogo detaljniji uvid u prilike i probleme sa kojima se suočavaju NVO-i. NVO-i će imati sve veći značaj u BiH i mi bismo trebali saznati više o njima i o onome šta mogu postići i doprinijeti.

Za popunjavanje upitnika je potrebno oko 45 minuta i vezan je za detaljne informacije o Vašoj organizaciji. Rezultati ove ankete će biti postavljeni na našu web stranicu kroz nekoliko mjeseci. Bićete u mogućnosti da te rezultate preuzmete sa naše web stranice i da ih koristite ili Vam ih mi možemo poslati ako to želite. Informacije koje nam vi pružite će ostati povjerljive i rezultati neće dozvoliti da se organizacije prepoznaju.

Dio 1: Pružanje usluga

1. Da li Vaša organizacija pruža bilo kakvu vrstu usluga?
   1. Da
   2. Ne IDITE NA KRAJ

2. Koju vrstu usluga pruža Vaša organizacija? UPIŠITE
   _____
   _____
   _____

3. Da li ovaj posao uključuje rad sa drugim partnerima?
   1. Da
   2. NeIDITE NA 7

4. Sa koliko partnera radite?

Želio bih da Vam postavim nekoliko pitanja o svakom partnerstvu.
POPUNITE TABELU ZA PRVA ČETIRI KOJA STE POMENULI

Partnerstvo Broj	5. Ko su partneri? UPIŠITE ISPOD	6. Možete li opisati kako to partnerstvo funkcioniše? UPIŠITE ISPOD
1		
2		
3		
4		

7. Da li postoji neka druga NVO u ovoj opštini koja pruža slične usluge istoj kategoriji ljudi kojima Vi pružate usluge?
   1. Da
   2. Ne IDITE NA 9
   3. Ne znam IDITE NA 9

8. Koja? UPIŠITE_____

9. Da li postoji neka javna ustanova u ovoj opštini koja pruža slične usluge istoj kategoriji ljudi kojima Vi pružate usluge?
   1. Da
   2. Ne IDITE NA 11
   3. Ne znam IDITE NA 11

10. Koja? UPIŠITE _____

11. Posmatrajući Karticu za odgovore 1, možete li, molim Vas da kažete na koga su primarno usmjerene Vaše usluge? ZAOKRUŽITE SVE NA KOJE SE TO ODNOSI
   1. Siromašne osobe
   2. Romi
   3. Samohrane majke
   4. Siročad
   5. Izbjeglice
   6. Raseljene osobe
   7. Osobe sa psihološkim problemima
   8. Žene
   9. Mlade osobe
   10. Osobe sa ograničenim sposobnostima
   11. Starije osobe
   12. Ostali, UPIŠITE _____

12. Možete li mi reći koliko približno osoba trenutno prima usluge Vaše organizacije?

13. Da li je Vaša organizacija specijalizovana za pružanje usluga za jednu određenu oblast?
   1. Da
   2. Ne IDITE NA 15

14. Koja je to oblast? UPIŠITE
_____
_____

15. Koliko mjeseci obično traju projekti ili aktivnosti pružanja usluga?

16. Da li su se neki od Vaših projekata ili aktivnosti nastavili nakon završetka početne finansijske podrške?
   1. Da
   2. Ne IDITE NA 18

17. Kako ste to postigli? UPIŠITE
_____
_____

18. Tokom narednih 12 mjeseci da li očekujete da se nivo usluga koje pružate… PROČITAJTE
   1. Poveća
   2. Smanji
   3. Ili ostane isti?

19. Zašto tako mislite? UPIŠITE
_____
_____

20. Da li sarađujete sa drugim NVO-ima?
   1. Da
   2. Ne

21. **AKO JE ODGOVOR DA** Na koji način? **AKO JE ODGOVOR NE** Zašto ne? UPIŠITE
_____

22. Da li postoji neka neformalna saradnja od strane pojedinaca iz Vaše organizacije sa centrima za socijalni rad?

1. Da
2. Ne

23. **AKO JE ODGOVOR <u>DA</u>** Na koji način? **AKO JE ODGOVOR <u>NE</u>** Zašto ne? UPIŠITE

_____
_____

24. Da li postoji neka formalna institucionalna saradnja Vaše organizacije sa centrima za socijalni rad?

1. Da
2. Ne

25. **AKO JE ODGOVOR <u>DA</u>** Na koji način? **AKO JE ODGOVOR <u>NE</u>** Zašto ne? UPIŠITE

_____
_____

26. Da li sarađujete sa nekom drugom vladinom organizacijom?

1. Da
2. Ne

27. **AKO JE ODGOVOR <u>DA</u>** Na koji način? **AKO JE ODGOVOR <u>NE</u>** Zašto ne? UPIŠITE

_____
_____

28. Da li sarađujete sa privatnim sektorom?

1. Da
2. Ne

29. **AKO JE ODGOVOR <u>DA</u>** Na koji način? **AKO JE ODGOVOR <u>NE</u>** Zašto ne? UPIŠITE

_____
_____

30. Da li Vaša organizacija ima strateški plan?

1. Da
2. Ne IDITE NA 33

31. Možete li mi ga ukratko opisati? UPIŠITE

_____
_____

32. Koji su ciljevi strateškog plana?

_____
_____

33. Na koje načine očekujete da će se Vaša organizacija finansirati u narednih 12 mjeseci? UPIŠITE

_____
_____

34. Da li ste u protekle dvije godine organizovali bilo kakve programe obuke za Vaše <u>korisnike</u>?

1. Da
2. Ne IDITE NA 36

35. Koja je bila vrsta te obuke? UPIŠITE

_____

<u>Dio 2: Zaposleni</u>

36. A sada ću Vam postaviti nekoliko pitanja o zaposlenima u Vašoj organizaciji. O volonterima ću Vas pitati kasnije. Postoje li osobe zaposlene u Vašoj organizaciji koje za to primaju platu?

1. Da
2. Ne IDITE NA 83

37. Koliko osoba sa punim radnim vremenom radi u Vašoj organizaciji?

38. Koliko osoba radi kraće od punog radnog vremena u Vašoj organizaciji?

39. Koliki je broj žena među zaposlenim u Vašoj NVO?

40. Možda će na ovo biti teže odgovoriti, ali Vas molim da pogledate Karticu za odgovore 2 i da mi kažete približan broj Vašeg ukupnog osoblja koji se uklapa u sljedeće tri starosne grupe?

1. 16 - 24 godina
2. 25 -44 godina
3. 45 godina i više

41. Posmatrajući Karticu za odgovore 3, možete li mi reći približan broj Vašeg osoblja koje imaju jedan od 5 navedenih različitih nivoa obrazovanja?

1. Nema diplomu
2. Do svjedožbe o završenoj osnovnoj školi
3. Do svjedožbe o završenoj srednjoj školi
4. Do više škole
5. Diploma o završenom fakultetu (uključuje magisterij ili doktorat)

42. Možete li molim Vas pogledati Karticu za odgovore 4 i reći mi koliko Vaših zaposlenika, sa punim radnim vremenom i sa kraćim od punog radnog vremena, spadaju o svaku od ovih grupa?

Grupa 1
Grupa 2 Službenici
Grupa 3 Upravitelji

Želio/la bih sada da Vam postavim nekoliko pitanja o svakoj grupi.

Broj Grupe UPIŠITE	43. Kartica za odgovore 5 pokazuje neke kvalitete, koji nisu vezani za stručne kvalifikacije, a koje poslodavci traže. Kojih 5 kvaliteta sa ove liste smatrate najvažnijim za ovu grupu? UPIŠITE BROJEVE	44. Za ovu grupu, da li su pomenuti kvaliteti važniji, podjednako važni ili manje važni od stručnih kvalifikacija?	45. Postoji li razlika između kvaliteta koje imaju zaposleni u ovoj grupi, i kvaliteta za koje vi smatrate da bi bilo idealno da ih posjeduju?	46. Koji kvaliteti po Vašem mišljenju nedostaju tim zaposlenima? UPIŠITE
		1. Važniji 2. Podjednako važni 3. Manje važni	1. Da 2. Ne SLJEDEĆA GRUPA	
		1. Važniji 2. Podjednako važni 3. Manje važni	1. Da 2. Ne SLJEDEĆA GRUPA	
		1. Važniji 2. Podjednako važni 3. Manje važni	1. Da 2. Ne	

47. Generalno, da li mislite da osoblju Vaše organizacije nedostaju neke određene vještine ili kvalifikacije?
1. Da
2. Ne IDITE NA 49

48. Koje? UPIŠITE
_____

49. Da li se li se profil kadrova promijenio u poslednje 2 godine?
1. Da
2. Ne IDITE NA 51

50. Na koji način? UPIŠITE
_____
_____

51. A sada nekoliko pitanja o ljudima koji su napustili Vašu organizaciju. Da li su neki zaposleni napustili Vašu organizaciju tokom protekle dvije godine?
1. Da
2. Ne IDITE NA 61

52. Koliki je približan broj?

53. Da li su neki od ovih ljudi bili višak radne snage?
1. Da
2. Ne IDITE NA 55

54. Koliki je približan broj?

55. Da li smatrate da je broj ljudi koji su napustili Vašu organizaciju u protekle 2 godine….PROČITAJTE
1. Otprilike koliki i treba da bude IDITE NA 61
2. Prenizak IDITE NA 60
3. Ili previsok?

56. Da li visoka stopa izmjene osoblja predstavlja određeni problem za određeno radno mjesto?
1. Da
2. Ne IDITE NA 58

57. Koje je radno mjesto u pitanju? UPIŠITE
_____

58. Posmatrajući Karticu za odgovore 6, koje od sljedećih razloga biste prepoznali kao uzrok visoke stope izmjena u sastavu osoblja tokom protekle 2 godine? ZAOKRUŽITE SVE NA KOJE SE TO ODNOSI
1. Bolja plata na drugom mjestu
2. Ljudi ne žele da ostanu dugo na jednom poslu
3. Neprijatan posao/priroda posla
4. Porodične obaveze
5. Nedostatak mogućnosti da se unaprijedi karijera
6. Promjene u vlasničkoj ili upravljačkoj strukturi organizacije
7. Vrbovanje osoblja od strane drugih poslodavaca ili NVO-a
8. Ostalo UPIŠITE_____

59. Da li su, i koje, mjere poduzimane da bi se pokušalo zaustaviti odlazak ljudi? UPIŠITE
_____
_____

IDITE NA 61

60. Zašto mislite da je stopa izmjena u sastavu osoblja preniska?
_____
_____

61. A sada nekoliko pitanja o zapošljavanju novog osoblja koje će biti plaćeno. Jeste li popunili neka radna mjesta tokom protekle 2 godine, bilo pomjeranjem osoblja unutar organizacije ili novim zapošljavanjem?

1. Da IDITE NA 63
2. Ne

62. Zašto niste imali potrebu za otvaranjem novih radnih mjesta u protekle 2 godine?

1. Politika "nezapošljavanja"
2. Nije bilo slobodnih radnih mjesta
3. Ostalo UPIŠITE _____

IDITE NA 74

63. Koje vrste poslova ste dopunjavali tokom protekle 2 godine? UPIŠITE

_____

64. Koliko ste novih radnika zaposlili u protekle 2 godine?

65. A koliko je bilo pomjeranja osoblja unutar organizacije ili unapređenja?

66. Da li je bilo lako ili teško popuniti slobodna radna mjesta tokom protekle 2 godine?

1. Lako IDITE NA 73
2. Teško

67. Zašto je bilo teško? UPIŠITE

_____
_____

68. Da li je bilo teško naći nove radnike sa odgovarajućim kvalifikacijama?

1. Da
2. Ne IDITE NA 70

69. Koje vrste kvalifikacija nedostaju?

_____

70. Posmatrajući Karticu za odgovore 7, kako su teškoće sa angažovanjem novog osoblja uticale na ovu organizaciju? ZAOKRUŽITE SVE NA KOJE SE TO ODNOSI

1. Slabiji standard usluge
2. Manja efikasnost
3. Nepostojanje planiranja unaprijed/poslovnog razvoja
4. Niži moral/stres kod zaposlenih
5. Veći troškovi za privremeno osoblje/stalno osoblje/ugovore o saradnji
6. Ostali negativni efekti UPIŠITE_____
7. Pozitivni efekti UPIŠITE (npr. stimulisanje racionalizacije)_____

71. Posmatrajući Karticu za odgovore 8, da li su i koji koraci poduzimani da se umanje efekti problema angažovanja novog osoblja na aktivnosti ove organizacije? ZAOKRUŽITE SVE NA KOJE SE TO ODNOSI

1. Nije se tražio novi posao/smanjen je obim posla
2. Povećan prekovremeni rad postojećeg osoblja
3. Povećana produktivnost postojećeg osoblja
4. Povećan obim poslova koje obavlja postojeće osoblje
5. Osoblje angažovano pod fleksibilnim uslovima (npr. privremeno, osoblje pod ugovorom)
6. Promijenjena organizaciona struktura
7. Ostalo, UPIŠITE_____

72. Posmatrajući Karticu za odgovore 9, da li su poduzeti neki od sljedećih koraka kako bi se poboljšala Vaša sposobnost angažovanja novog osoblja? ZAOKRUŽITE SVE NA KOJE SE TO ODNOSI

1. Ponuđena bolja plata ili veća stimulacija nego obično
2. Proširen spektar osoba koje biste bili spremni uzeti na razmatranje
3. Spremnost obezbijediti dodatnu obuku za slabije kvalifikovane nove radnike
4. Angažovanje većeg broja privremenih radnika
5. Stvaranje veza sa školama/fakultetima
6. Sniženi nivo potrebnih kvalifikacija putem delegiranja nekih zadataka drugim članovima osoblja
7. Korištenje više načina angažovanja novog osoblja nego obično
8. Više potrošeno na angažovanje novog osoblja ili korištene skuplje metode
9. Ostalo, UPIŠITE _____

IDITE NA 74

73. Koji su glavni razlozi zbog kojih trenutno nemate problema sa angažovanjem novog osoblja? UPIŠITE

_____

74. Da li ste tokom protekle 2 godine koristili posebne procedure da ohrabrite određenu kategoriju ljudi da konkuriše za posao?

1. Da
2. Ne IDITE NA 78

75. Koju kategoriju ljudi ste pokušali da ohrabrite? UPIŠITE

_____

76. Da li su te procedure bile uspješne?

1. Da IDITE NA 78
2. Ne

77. Zašto nisu? UPIŠITE

_____

78. Posmatrajući Karticu za odgovore 10, da li se slažete ili ne sa sljedećih pet izjava?
Imamo stabilno osoblje koje je već obučeno i iskusno.

1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Ne slažem se
5. U potpunosti se ne slažem

79. Obično angažujemo ljude koji su već obučeni.

1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Ne slažem se
5. U potpunosti se ne slažem

80. Većina našeg posla nije stručna i ne zahtjeva obuku.

1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Ne slažem se
5. U potpunosti se ne slažem

81. Veoma je vjerovatno da će zaposlenici otići ako ih obučimo.

1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Ne slažem se
5. U potpunosti se ne slažem

82. Kontinuirano obučavamo zaposlene i usavršavamo njihovo znanje kako bismo odgovorili na operativne potrebe.

1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Ne slažem se
5. U potpunosti se ne slažem

Dio 3: Volonteri

83. A sada nekoliko pitanja o volonterima. Ima li volontera u Vašoj organizaciji?

1. Da
2. Ne IDITE NA 155

84. Koliko imate volontera?

85. Koliko, približno, ima žena među volonterima?

86. Koliko Vaših volontera, približno, ima posao?

87. Koliko, približno, ima penzionera među volonterima?

88. Koliko, Vaših volontera približno, živi u urbanim dijelovima?

89. Koliko Vaših volontera, približno, radi za stalno?

90. Koliki je prosječan broj radnih sati u sedmici za one koji rade za stalno?

SATI/SEDMICA

91. Koliki je prosječan broj radnih sati u mjesecu za one koji rade privremeno?

SATI /MJESEC

92. Možda će na ovo biti teže odgovoriti, ali Vas molim da pogledate Karticu za odgovore 2 i da mi kažete, približan broj od svih Vaših volontera koji se uklapa u sljedeće tri starosne grupe?

			1. 16 - 24 godina
			2. 25 - 44 godina
			3. 45 i više

93. Kartica za odgovore 11 pokazuje neke kvalitete koje mogu biti vrednovane kod volontera. Kojih 5 kvaliteta sa ove liste smatrate najvažnijim za Vašu organizaciju? ZAOKRUŽITE BROJEVE

1. Sposobnost čitanja i pisanja/računanja
2. Iskustvo na sličnom poslu
3. Spretnost u radu s rukama/koordinacija pokreta i vida
4. Fizička spremnost/snaga
5. Podnošenje rada koji se ponavlja
6. Sposobnost uspostavljanja dobrih međuljudskih odnosa/komunikativnost
7. Komercijalna/poslovna svijest
8. Kreativnost/originalnost
9. Poštenje/integritet
10. Pouzdanost/motivacija za rad
11. Sposobnost rada bez velikog nadzora

12. Sposobnost slaganja sa drugim članovima tima
13. Dobro predstavljanje samog sebe
14. Prebivalište je u lokalnoj zajednici
15. Spremnost za rad van uobičajenog radnog vremena

94. Postoji li razlika između kvaliteta koje Vaši volonteri imaju, i kvaliteta za koje Vi smatrate da bi bilo idealno da ih posjeduju?
1. Da
2. Ne IDITE NA 96

95. Koji kvaliteti nedostaju? UPIŠITE
_____
_____

96. Postoji li razlika između kvalifikacija ili vještina koje Vaši volonteri generalno imaju, i onih za koje Vi smatrate da bi bilo idealno da ih posjeduju?
1. Da
2. Ne IDITE NA 98

97. Koje kvalifikacije ili vještine nedostaju? UPIŠITE
_____
_____

98. Znam da tu postoje razlike, ali koliko u prosjeku volonteri ostaju u Vašoj organizaciji?

MJESECI

99. Da li ste primijetili razlike u kategorijama ljudi koji se bave volonterskim radom tokom protekle 2 godine?
1. Da
2. Ne IDITE NA 101

100. Koje su to razlike? UPIŠITE
_____
_____

101. Da li mislite da je broj volontera u Vašoj organizaciji… PROČITAJTE
1. Otprilike koliki i treba da bude IDITE NA 110
2. Previsok IDITE NA 109
3. Ili prenizak?

102. Zašto mislite da je prenizak?
_____

103. Posmatrajući Karticu za odgovore 12 , kakvi su efekti malog broja volontera na ovu organizaciju? ZAOKRUŽITE SVE NA KOJE SE TO ODNOSI
1. Slabiji standard usluge
2. Manja efikasnost
3. Nepostojanje planiranja unaprijed/razvoja posla
4. Niži moral/stres kod volontera
5. Niži moral/stres kod zaposlenih
6. Veći troškovi za privremeno/stalno osoblje/ugovore o saradnji
7. Ostali negativni efekti UPIŠITE_____
8. Pozitivni efekti UPIŠITE (npr. stimulisanje racionalizacije)_____

104. Posmatrajući Kartica za odgovore 13 da li su i koji koraci poduzimani da se umanje efekti malog broja volontera na aktivnosti ove organizacije? ZAOKRUŽITE SVE NA KOJE SE TO ODNOSI
1. Nije se tražio novi posao/smanjen je obim posla
2. Povećano vrijeme rada postojećih volontera
3. Povećana produktivnost postojećih volontera
4. Povećan obim poslova koje obavljaju postojeći volonteri
5. Povećano vrijeme rada zaposlenih

6. Povećana produktivnost zaposlenih
7. Povećan obim poslova koje obavljaju zaposleni
8. Osoblje angažovano pod fleksibilnim uslovima (npr. privremeno, osoblje vezano ugovorom)
9. Rad po ugovoru koji izvodi obučeno specijalizovano osoblje
10. Promijenjena organizaciona struktura
11. Ostalo, UPIŠITE_____

Posmatrajući Karticu za odgovore 14, a vezano za objašnjenje malog broja, koliki problem predstavljaju sljedeća pitanja?

105. Tradicija ili kulturna prihvaćenost volonterizma.
1. Veliki problem
2. Prilično veliki problem
3. Mali problem
4. Uopšte ne predstavlja problem

106. Metode angažovanja volontera
1. Veliki problem
2. Prilično veliki problem
3. Mali problem
4. Uopšte ne predstavlja problem

107. Obuka volontera
1. Veliki problem
2. Prilično veliki problem
3. Mali problem
4. Uopšte ne predstavlja problem

108. Ukupno vođenje volonterizma
1. Veliki problem
2. Prilično veliki problem
3. Mali problem
4. Uopšte ne predstavlja problem

IDITE NA 110

109. Zašto mislite da je broj previsok?
_____
_____

110. Poduzimate li korake da popravite sliku o volonterizmu i povečate interes za volonterskim radom?
1. Da
2. Ne IDITE NA 112

111. Koji su to koraci? UPIŠITE
_____
_____

112. Poduzimate li korake da poboljšate način angažovanja volontera?
1. Da
2. Ne IDITE NA 114

113. Koji su to koraci? UPIŠITE
_____
_____

114. Poduzimate li korake da pokušate poboljšati obuku koju pružate volonterima?
1. Da
2. Ne IDITE NA 116

115. Koji su to koraci? UPIŠITE
_____
_____

116. Poduzimate li korake da pokušate poboljšati ukupni način upravljanja volonterima?

1. Da
2. Ne IDITE NA 118

117. Koji su to koraci? UPIŠITE

_____

_____

118. A sada nekoliko pitanja o volonterima koji su napustili Vašu organizaciju? Da li je ijedan volonter napustio Vašu organizaciju tokom protekle 2 godine?

1. Da
2. Ne IDITE NA 123

119. Koliko ih je otišlo tokom protekle 2 godine?

120. Da li smatrate da je taj broj... PROČITAJTE

1. Otprilike koliki i treba da bude
2. Previsok
3. Ili prenizak?

121. Šta su po Vašem mišljenju glavni razlozi za odlazak ljudi? UPIŠITE

_____

_____

122. Da li ste i koje mjere poduzimali da pokušate spriječiti odlazak ljudi? UPIŠITE

_____

_____

123. A sada pitanja o volonterima koji su se pridružili Vašoj organizaciji. Da li se ijedan volonter pridružio Vašoj organizaciji u protekle 2 godine?

1. Da
2. Ne IDITE NA 126

124. Koliki je taj broj?

125. Da li smatrate da je taj broj... PROČITAJTE

1. Otprilike koliki i treba da bude
2. Previsok
3. Ili prenizak?

126. Da li su poduzimani neki od sljedećih koraka s ciljem poboljšavanja Vaše mogućnosti za angažovanje osoblja? Kao prvo, da li ste proširili spektar osoba koje biste bili spremni uzeti na razmatranje?

1. Da IDITE NA 128
2. Ne

127. Zašto niste? UPIŠITE

_____

IDITE NA 129

128. Na koji način ste proširili taj spektar?

_____

129. Da li ste izgradili veze sa školama/fakultetima?

1. Da IDITE NA 131
2. Ne

130. Zašto niste? UPIŠITE

_____

131. Da li ste koristili više načina angažovanja novog osoblja nego obično?
1. Da IDITE NA 133
2. Ne

132. Zašto niste? UPIŠITE
_____

133. Da li ste potrošili više na angažovanje ili ste koristili skuplje metode?
1. Da
2. Ne

134. Kada govorimo o posljednje 2 godine, da li ste koristili neke posebne procedure radi animiranja određene kategorije ljudi za volonterski rad?
1. Da
2. Ne IDITE NA 138

135. Koje kategorije ljudi ste pokušali da animirate? UPIŠITE
_____

136. Da li su te procedure bile uspješne?
1. Da IDITE NA 138
2. Ne

137. Zašto nisu? UPIŠITE
_____

138. Posmatrajući Karticu za odgovore 10, koliko se slažete ili ne sa sljedećim izjavama?

Prvo, imamo obučen i iskusan tim volontera
1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Ne slažem se
5. U potpunosti se ne slažem

139. Većina našeg posla nije stručna i ne zahtjeva obuku.
1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Ne slažem se
5. U potpunosti se ne slažem

140. Veoma je vjerovatno da će volonteri otići ako ih obučimo.
1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Ne slažem se
5. U potpunosti se ne slažem

141. Kontinuirano obučavamo volontere i usavršavamo njihovo znanje kako bismo odgovorili na operativne potrebe.
1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Ne slažem se
5. U potpunosti se ne slažem

142. Da li, kao jedan od Vaših ciljeva, razmatrate pružanje pomoći volonterima da nađu posao?
1. Da
2. Ne IDITE NA 144

143. Koji broj Vaših volontera je dio plana Vaše organizacije da im pomognete da nađu posao u budućnosti?

144. Bez obzira da li je to jedan od Vaših ciljeva ili ne, da li biste rekli da je Vaša organizacija "odskočna daska" u pravcu pronalaženja posla za volontere?

1. Da
2. Ne IDITE NA 146

145. Na koji način?

_____

146. U protekle 2 godine da li je iko od Vaših volontera prebačen na stalne poslove u okviru Vaše organizacije?

1. Da
2. Ne IDITE NA 148

147. Koliko?

148. U protekle 2 godine da li je iko od Vaših volontera dobio posao u nekoj drugoj organizaciji?

1. Da
2. Ne IDITE NA 150

149. Koliko?

AKO STE NA PITANJA 146 i 148 ODGOVORILI SA NE IDITE NA 155

150. Kako biste ocijenili uticaj koji su sljedeći aspekti imali za pomoć ljudima da nađu posao?

Prvo, volonterski rad pruža mogućnost za obuku.

1. Ogroman uticaj
2. Prilično veliki uticaj
3. Nema nikakvog uticaja

151. Volonterski rad omogućava vezu sa radnom okolinom za koju su zainteresovani.

1. Ogroman uticaj
2. Prilično veliki uticaj
3. Nema nikakvog uticaja

152. Volonterski rad je način za formiranje identiteta.

1. Ogroman uticaj
2. Prilično veliki uticaj
3. Nema nikakvog uticaja

153. Volonterski rad je način da se ostvari socijalna mreža.

1. Ogroman uticaj
2. Prilično veliki uticaj
3. Nema nikakvog uticaja

154. Volonterski rad motiviše i pruža ljudima osjećaj samopoštovanja.

1. Ogroman uticaj
2. Prilično veliki uticaj
3. Nema nikakvog uticaja

155. Uzimajuci u obzir potencijalnu radnu snagu i volontere, da li ste svjesni postojanja kampanje "Prigovor savjesti"?

1. Da
2. Ne IDITE NA 158

156. Da li bi Vaša organizacija bila zainteresovana da angažuje prigovarača savjesti?

1. Da IDITE NA 158
2. Ne

157. Zašto ne?

_____

158. Posmatrajući Karticu za odgovore 15, koje problemi su po Vašem mišljenju faktori zbog kojih ljudi ne koriste mogućnost volonterskog rada kao priliku da nađu posao? ZAOKRUŽITE SVE NA KOJE SE TO ODNOSI

1. Negativni stavovi o volonterima i volonterskom radu
2. Nije prepoznata veza između volonterskih aktivnosti i obezbijeđivanja posla
3. Problemi sa prevozom
4. Problemi sa čuvanjem djece
5. Briga da mogu izgubiti novac
6. Briga da ne mogu ponuditi odgovarajuće vještine i znanje
7. Neslaganje sa planovima za zapošljavanje
8. Strah da će poslodavci smatrati da sam zauzet/a i da aktivno ne tražim posao
9. Strah da će me pogrešno prijaviti za volonterski rad kao rad "na crno"
10. Nezaposlene osobe klonulog duha trebaju više savjetovanja i podrške

159. Da li smatrate da sistem doprinosa (PIO/MIO, zdravstv. osiguranje, itd.) sputava volonterski rad?

1. Da
2. Ne IDITE NA 161

160. Na koje načine? UPIŠITE

_____

161. Da li smatrate da državni ili entitetski zakoni sputavaju volonterski rad?

1. Da
2. Ne IDITE NA 163

162. Na koje načine? UPIŠITE

_____

163. Posmatrajući ponovo Karticu za odgovore 10, recite mi molim Vas da li se slažete ili ne sa sljedećim izjavama. Prvo, volonteri bi trebali postati profesionalniji.

1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Ne slažem se
5. U potpunosti se ne slažem

164. Poistovječivanje volonterizma sa "poslom" može da otuđi volontere.

1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Ne slažem se
5. U potpunosti se ne slažem

165. Volonteri rade jer to vide kao priliku da poboljšaju mogućnosti za posao.

1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Ne slažem se
5. U potpunosti se ne slažem

166. Volonteri rade uglavnom zbog humanih razloga.

1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Ne slažem se
5. U potpunosti se ne slažem

Dio 4: Prednosti i slabosti NVO sektora

167. Posmatrajući Karticu za odgovore 10, želio/la bih da mi kažete da li se slažete ili ne sa sljedećim izjavama koji poređuju NVO-e sa javnim sektorom.
Prvo, NVO-i mogu reagovati fleksibilnije na promjene nego javni sektor.
1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Ne slažem se
5. U potpunosti se ne slažem

168. NVO-i imaju više fleksibilnosti od javnog sektora u aktiviranju radne snage.
1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Ne slažem se
5. U potpunosti se ne slažem

169. NVO-i imaju bolji pristup informacijama o novim metodama za rad.
1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Ne slažem se
5. U potpunosti se ne slažem

170. NVO-i su spremniji da primijene novo znanje.
1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Ne slažem se
5. U potpunosti se ne slažem

171. NVO-i su u stanju da mobiliziraju radnu snagu koja nije dostupna javnom sektoru.
1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Ne slažem se
5. U potpunosti se ne slažem

172. Vezano za pružanje usluga, da li mislite da je NVO sektor kao cjelina... PROČITAJTE
1. Veoma efikasan
2. Prilično efikasan
3. Potpuno neefikasan?

173. A vezano za pružanje usluga, da li mislite da je Vaša organizacija ... PROČITAJTE
1. Veoma efikasna
2. Prilično efikasna
3. Potpuno neefikasna?

174. Da li Vaš rad koji uključuje pružanje usluga ugrožava Vašu ulogu zagovarača?
1. Da
2. Ne IDITE NA 176

175. Na koji način?
_____
_____

176. Da li Vaš rad koji uključuje bilo koje partnerstvo ugrožava Vašu ulogu zagovarača?
1. Da
2. NeIDITE NA 178

177. Koje partnerstvo je u pitanju i na koji način?
_____

178. Koji su najbolji i najjači kvaliteti Vaše organizacije? UPIŠITE

_____

179. A koje su najslabije tačke Vaše organizacije? UPIŠITE

_____

180. Ako postoje, koje su glavne potrebe za buduće aktivnosti a tiču se uslova rada i opreme? UPIŠITE

_____

181. Koje su, po Vašem mišljenju, glavne mjere koje vlada treba da poduzme kako bi poboljšala efikasnost NVO-a u pružanju usluga? UPIŠITE

_____

182. Postoji li išta što NVO sektor može da uradi za sebe da bi poboljšao efikasnost pružanja usluga? UPIŠITE

_____

183. Mogu li samo provjeriti, da li je ovo centralni ili terenski ured Vaše organizacije?

1. Centralni ured
2. Terenski ured

184. A sada dolazimo do kraja intervjua. Prije nego što završimo, ima li nešto što se tiče Vaše organizacije ili NVO sektora u cjelini, a što biste željeli da kažete? UPIŠITE

_____
_____
_____

Ovo je kraj intervjua. Hvala Vam puno na vremenu koje ste nam posvetili.

KARTICA 1

1. Siromašne osobe
2. Romi
3. Samohrane majke
4. Siročad
5. Izbjeglice
6. Raseljene osobe
7. Osobe sa psihološkim problemima
8. Žene
9. Mlade osobe
10. Osobe sa ograničenim sposobnostima
11. Starije osobe
12. Ostali - navedite detalje

KARTICA 2

16-24
25-44
45 i VIŠE

KARTICA 3

Nema diplomu
Do svjedožbe o završenoj osnovnoj školi
Do svjedožbe o završenoj srednjoj školi
Do više škole
Diploma o završenom fakultetu
(obuhvata magisterij ili doktorat)

KARTICA 4

Grupa 1: čistači, radnici iz održavanja, vozači, čuvari/obezbjeđenje, recepcioneri
Grupa 2: Službenici: administracija, logistička služba, ljudski resursi, informativna tehnologija, marketing, komunikacije, terenska služba, lični pomoćnici
Grupa 3: Upravitelji: uredski, ljudski resursi, informativna tehnologija, marketing, komunikacije, finansije, terenski, projektni menadžeri, viši dužnosnici

KARTICA 5

1. Sposobnost čitanja i pisanja/poznavanje brojeva
2. Dobre preporuke od bivšeg poslodavca/škole
3. Iskustvo u sličnoj vrsti rada/radnog okruženja
4. Povijest stalne zaposlenosti
5. Spretnost u radu s rukama/koordinacija pokreta i vida
6. Fizička spremnost/snaga
7. Podnošenje rada koji se ponavlja
8. Svestranost/sposobnost da mijenjaju odsutne
9. Sposobnost uspostavljanja dobrih međuljudskih odnosa/komunikativnost
10. Komercijalna i poslovna svijest
11. Kreativnost/originalnost
12. Poštenje/integritet
13. Pouzdanost/motiviranost za rad
14. Sposobnost rada bez većeg nadzora
15. Sposobnost slaganja sa drugim članovima tima
16. Dobro predstavljanje samog sebe
17. Živi u lokalnoj sredini
18. Spremnost za radom u večernjim/ranim jutarnjim satima

KARTICA 6

1. Bolja plata na drugom mjestu
2. Ljudi ne žele da ostanu dugo na jednom poslu
3. Neprijatan posao/priroda posla
4. Porodične obaveze
5. Nedostatak mogućnosti da se unaprijedi karijera
6. Promjene u vlasničkoj ili upravljačkoj strukturi organizacije
7. Vrbovanje osoblja od strane drugih poslodavaca ili NVO-a
8. Ostalo - navedite detalje

KARTICA 7

1. Slabiji standard usluge
2. Manja efikasnost
3. Nepostojanje planiranja unaprijed/poslovnog razvoja
4. Niži moral/stres kod zaposlenih
5. Veći troškovi za privremeno/stalno osoblje/ugovore o saradnji
6. Ostali negativni efekti - navedite detalje
7. Korisni efekti - navedite detalje

KARTICA 8

1. Nije se tražio novi posao/smanjen je obim posla
2. Povećan prekovremeni rad postojećeg osoblja
3. Povećana produktivnost postojećeg osoblja
4. Povećan obim poslova koje obavlja postojeće osoblje
5. Osoblje angažovano pod fleksibilnim uslovima (npr., privremeno osoblje, osoblje pod ugovorom)
6. Promijenjena organizaciona struktura
7. Ostalo – navedite detalje

KARTICA 9

1. Ponuđena bolja plata ili veća stimulacija nego obično
2. Proširen spektar osoba koje biste bili spremni uzeti na razmatranje
3. Spremni obezbijediti dodatnu obuku za slabije kvalifikovane nove radnike
4. Angažovanje većeg broja privremenih radnika
5. Stvaranje veza sa školama/fakultetima
6. Sniženi nivo potrebnih kvalifikacija putem delegiranja nekih zadataka drugim članovima osoblja
7. Korištenje više načina angažovanja novog osoblja nego obično
8. Više potrošeno na angažovanje novog osoblja ili korištene skuplje metode
9. Ostalo – navedite detalje

KARTICA 10

U potpunosti se slažem
Slažem se
Niti se slažem niti se ne slažem
Ne slažem se
U potpunosti se ne slažem

KARTICA 11

1. Sposobnost čitanja i pisanja/računanja
2. Iskustvo na sličnom poslu
3. Spretnost u radu s rukama/koordinacija pokreta i vida
4. Fizička spremnost/snaga
5. Podnošenje rada koji se ponavlja
6. Sposobnost uspostavljanja dobrih međuljudskih odnosa/komunikativnost
7. Komercijalna i poslovna svijest
8. Kreativnost/originalnost
9. Poštenje/integritet
10. Pouzdanost/motivacija za rad
11. Sposobnost rada bez velikog nadzora
12. Sposobnost slaganja sa drugim članovima tima
13. Dobro predstavljanje samog sebe
14. Prebivalište je u lokalnoj sredini
15. Spremnost za rad van uobičajenog radnog vremena

KARTICA 12

1. Slabiji standard usluge
2. Manja efikasnost
3. Nepostojanje planiranja unaprijed/ razvoja posla
4. Niži moral/stres kod volontera
5. Niži moral/stres kod zaposlenih
6. Veći troškovi za privremeno/stalno osoblje/ugovore o saradnji
7. Ostali negativni efekti - navedite detalje
8. Korisni efekti – navedite detalje

KARTICA 13

1. Nisu tražili novi posao/smanjen je obim posla
2. Povećano vrjeme rada postojećih volontera
3. Povećana produktivnost postojećih volontera
4. Povećan obim poslova koje obavljaju postojeći volonteri
5. Povećano vrijeme rada zaposlenih
6. Povećana produktivnost zaposlenih
7. Povećan obim poslova koje obavljaju zaposleni
8. Osoblje angažovano pod fleksibilnim uslovima (npr., privremeno osoblje, osoblje pod ugovorom)
9. Rad po ugovoru koji izvodi obučeno specijalizovano osoblje
10. Promijenjena organizaciona struktura
11. Ostalo - navedite detalje

KARTICA 14

Veliki problem
Prilično veliki problem
Mali problem
Uopšte ne predstavlja problem

KARTICA 15

1. Negativni stavovi o volonterima i volonterskom radu
2. Nije prepoznata veza između volonterskih aktivnosti i obezbijeđivanja posla
3. Problemi sa prevozom
4. Problemi sa čuvanjem djece
5. Briga da mogu izgubiti novac
6. Briga da ne mogu ponuditi odgovarajuće vještine i znanje
7. Neslaganje sa planovima za zapošljavanje
8. Strah da će poslodavci smatrati da sam zauzet/a i da aktivno ne tražim posao
9. Strah da će me pogrešno prijaviti za volonterski rad kao rad "na crno"
10. Nezaposlene osobe klonulog duha trebaju više savjetovanja i podrške

ANEKS B Presjek vrsta usluga koje pružaju NVO-i

Zaštita životnih interesa boračke populacije (zapošljavanje, stambeno pitanje, socijalna i materijalna zaštita, obrazovanje, medicinska zaštita, obrazovanje, itd.)

Udruženje studenti; aktivnosti na poboljšavanju studentskog života

Prikupljanje humanitarne pomoći za Rome; obezbjeđivanje ekonomske i socijalne sigurnosti za Rome; održavanje tradicije, jezik i običaji Roma; zdravstvena zaštita Roma; organizacija odmora i rekreacije; zadovoljavanje kulturnih potreba Roma; saradnja s drugim NVO

Okupljanje i završavanje programa izviđačke organizacije; organizacija izleta, putovanja, itd.; kampiranje i boravci od nekoliko dana u prirodi

Pomoć u samo-zapošljavanju; pomoć u socijalnoj zaštiti članova porodica; organizacija sportskih događaja i druženje; pomoć članovima u školovanju i stambenim pitanjima

Obrazovanje mladih vatrogasaca; obrazovanje radnih ljudi i građana; obrazovanje zaposlenika koji rukuju sa zapaljivim materijalima

Davanje kredita svojim članovima; daje pravnu i ekonomsku pomoć; istraživanje ekonomske situacije

Učešće u kulturnim-sportskim događajima sa malim donacijama; davanje finansijske pomoći za medicinsko liječenje van zemlje; školarine za nadarene učenike i studente

Usluge humanitarne prirode – nabavka lijekova, hrane; finansijska pomoć u slučaju smrti; traženje povlastica za javni prevoz; kulturni i sportski događaji

Besplatna pravna pomoć za žene

Obrazovanje penologa u FBiH; poboljšavanje rada organizacije; pružanje informacija, savjetovanje

Pomoć slijepim članovima; realizacija mišljenja novih članova u okviru UG; slanje u škole

Informiranje građana o postojećim procesima povratka i pružanje pomoći u realizaciji ljudskih prava

Kulturni-amaterski program; obuka muzičara i folklornih ansambla

Organizacija manifestacija, izložbi, izleta u vezi s obilježavanjem lika i rada druga Tita

Usluge medicinske zaštite u kući

Povezivanje mladih iz zemlje i inostranstva, organizacija kurseva stranih jezika i računara

Pomoć pojedincima sa multipla sclerosis, obezbjeđivanje lijekova, pelena i drugih materijala

Organizacija rekreacije i takmičenja sa osobama sa slušnim problemima

Zaštita invalida rada II kategorije prava u skladu sa zakonom, uticaj na vlasti u cilju poboljšavanja stanja invalida rada, usklađivanje osnovnih prava

Medicinske usluge (njega u kući, pomoć starijim, briga za bolesne, održavanje kuće); higijenski program; prevoz osoba na hemodijalizu i hemoterapiju

Obrazovanje na polju komunikologije (nenasilna komunikacija), sprječavanje sukoba, mentalna zaštita osoba

Obrazovanje i prevencija (osnovna medicinska); obrazovno-pedagoški rad

Obrazovne; obuka korisnika za pristup etičkom i profitabilnom poslovanju

Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DFID)

BOSNA I HERCEGOVINA

RADNE I SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI: RAZVOJ POLITIKA DJELOVANJA I MJERA UBLAŽAVANJA NEGATIVNIH UTICAJA PRIVATIZACIJE

REFORMISANJE SISTEMA I STRUKTURA REŽIMA CENTRALNE I LOKALNE SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI

Ugovor broj CNTR 00 1368A i CNTR 00 1629

Kvalitativna studija 3

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 5: Studija djelovanja nevladinog sektora u Ujedinjenom kraljevstvu i dobre prakse u EU

23. septembar 2004.

Birks Sinclair & Associates Ltd.
Gatehouse Suite
Palatine House
Belmont Business Park
Durham, DH1 1TW
Velika Britanija

Telefon: 00 44 191 386 4484
Faks: 00 44 191 384 8013
E-mail: Office@Birks-Sinclair.com
Web strana (engleski):
www.Birks-Sinclair.com/BiH.htm

Nezavisni biro za humanitarna pitanja (IBHI)
Šaćira Sikirića 12
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Telefon: 00 387 33 219 780 /1
Faks: 00 387 33 268 750
E-mail: bosna1@ibhibih.org
Web strana (lokalni jezici):
www.ibhibih.org

Ovaj dokument je rezultat projekta koji finansira Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DfID). Mišljenja izražena u ovom dokumentu nisu nužno mišljenja DfID-a.

Izvještaj pripremili:

The Back to Work Company (Kompanija "Povratak na posao")
The Gatehouse
Mansion Gate
Chapel Allerton
Leeds
LS7 4RF

Telefon: 00 44113 262 2789
Faks: 00 44 113 262 3006
E-mail: mail@thebacktoworkcompany.com
www.thebacktoworkcompany.com

The back to work company

DOKUMENT 5: Studija djelovanja nevladinog sektora u ujedinjenom kraljevstvu dobre prakse u evropskoj zajednici

Sadržaj

PRVI DIO – Opis stanja 1

Uvod i smjernice za čitaoce 1

Opis stanja u BiH 1

NVO sektor u BiH 2

Terminologija 2

Studije pojedinačnih slučajeva 3

DRUGI DIO – Dobrovoljni sektor u UK 4

Razvoj dobrovoljnog sektora 4

Dobrovoljni sektor danas 5

Odnosi s Centralnom Vladom 5
Uloga organizacija 5
Oporezivanje 7
Poreske olakšice za donatore 8
Neizravni porez 8
Doprinos dobrovoljnog sektora u UK 8
Dobrovoljni sektor kao poslodavac 9
Dobrovoljni sektor i dobrovoljni rad kao sredstva za borbu protiv socijalne isključenosti 10
Uloga dobrovoljnog sektora u pružanju usluga 11
Propisi 11
Upravljanje dobrovoljnim sektorom 12
Vrste upravnih tijela 13
Slika u novije vrijeme 13
Uprava u kojoj učestvuju svi na koje utiču donesene odluke 14
Vladine inicijative 14
Jedinica za aktivne zajednice 15
Okvirne organizacije 15
Dobrovoljni sektor u Evropi 16

TREĆI DIO - Teme koje potiču iz eseja o lokalnim kontekstima 20

Prikaz stanja 20

Prilike za dobrovoljni rad 22

Partnerstva 23

Rad u zajedništvu 24
NCVO 24
Pružanje podrške lokalnim strategijama 27
Povećavanje razumijevanja 27

Upravljačke vještine 27

Okvirne organizacije 28
Okviri kvaliteta 30

Zakonski i fiskalni okvir i finansiranje *32*
Zakoni 32
Fiskalni aranžmani 32
Finansiranje 33
Zakon o postotku 34
Društveno preduzeće 34
Dobrotvorne prodavnice 35
Prerada namještaja (recikliranje) 35
Savjetnički položaj/obučavanje 35
EU Fondovi - "CARDS" 35
Grantovi iz dobrotvornih fondacija 36

ČETVRTI DIO – Prema planu djelovanja 38

Aneks A – Empirijska klasifikacija nevladinih organizacija 40

Aneks B – Publikacija EU 42

Aneks C – Bibliografija 43

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 5: Studija djelovanja nevladinog sektora u ujedinjenom kraljevstvu i dobre prakse u EU

PRVI DIO – Opis stanja

Uvod i smjernice za čitaoce

Birks Sinclair su, kao dio treće kvalitativne studije (KS3) u okviru DfID-ovog projekta - "Radne i socijalne politike u Bosni i Hercegovini: Razvoj politika i mjera za ublažavanje negativnih posljedica privatizacije", naručili od kompanije "Back to work" preduzimanje jednog akciono-orijentiranog istraživanja u cilju izvještavanja o ulozi NVO sektora u UK i identificiranja dobre prakse u EU. Ova ocjena razvija fokus na to kako NVO sektor u UK i EU potiče zapošljavanje, prikladnost za zapošljavanje i uključivanje ekonomije i društva i kako doprinosi razvoju.

Ovaj rad dopunjava druge dvije inicijative u okviru KS3:

- anketa putem upitnika, razgovora putem telefona i licem u lice, radi prikupljanja podataka o prirodi, obimu i finansiranju NVO sektora u Bosni i Hercegovini (BiH) i
- priprema dva entitetski zasnovana eseja koji daju komentare o pitanjima koja utiču na razvoj NVO i o dobrim i lošim stranama razvoja postojećih NVO – jedan esej se fokusira na Federaciju Bosne i Hercegovine (FBiH), a drugi na Republiku Srpsku (RS).

Rasprave sa autorima entitetskih eseja u nacrtnoj fazi su pomogle u određivanju glavnih tema oko kojih se pojavljuje zabrinutost. To nam je omogućilo da istaknemo ove oblasti u našem izvještaju, koji predstavlja preliminarni prijedlog za raspravu.

Iz tih razloga smo podijelili ovaj izvještaj na četiri dijela:

1. Uvod i sažetak
2. Razvoj i uloga NVO sektora u UK
3. Primjeri načina na koji se teme iz lokalnih eseja tretiraju u UK i Evropi
4. Spisak mogućih prijedloga za djelovanje koje treba iskoristiti kao poticaj za raspravu.

Ovaj izvještaj je prvi prijedlog namijenjen za raspravu u Upravnom odboru KS3 i za komentare drugih osnovnih učesnika projekta u ovoj studiji. Ovaj prijedlog će zatim biti pročišćen i podijeljen većem broju učesnika radi rasprave. O njemu će se raspravljati u svezi sa ostalim izlaznim rezultatima KS3, s namjerom da se dođe do skupa praktičnih preporuka, orijentiranih na politiku i djelovanje, za jaču ulogu NVO i trećeg, ili dobrovoljnog sektora, u pružanju doprinosa socijalnom i ekonomskom razvoju BiH.

Pravovremenost izvještaja je posebno istaknuta s obzirom na povećanu orijentaciju kreiranja politike i razvoja BiH na omogućavanje pristupa EU, kao što se jasno vidi iz ostatka teksta ovog dokumenta.

Opis stanja u BiH

Nakon rata, reakcijama socijalne politike u BiH je vladala humanitarna pomoć međunarodnih agencija. Devet godina nakon Opšteg okvirnog sporazuma za mir, BiH se nastavlja suočavati s visokim nivoima siromaštva, nezaposlenosti i socijalne isključenosti.

U takvim uslovima, i sa kretanjima prema privatizaciji, Vlada je prepoznala potrebu za suštinskim reformama u socijalnim politikama. Opštinske vlasti u oba entiteta BiH imaju najistaknutiji položaj u odgovornostima za provođenje socijalne politike i osiguravanje efektivnog pružanja usluga lokalnim zajednicama, uglavnom kroz Centre za socijalni rad (CSR). U ovom decentraliziranom okviru, postoje visoki, i vjerovatno rastući, nivoi siromaštva i socijalne isključenosti, u isto vrijeme kao i smanjivanje međunarodno pružane humanitarne pomoći. Tako se opštine istovremeno suočavaju sa ozbiljnim ograničenjima u njihovoj sposobnosti da zadovolje potražnju nametnutu na lokalne usluge i sa povećavanjem lokalnim potreba, koje postaju dugoročne i zahtijevaju održivi i kreativni odgovor.

NVO sektor u BiH

Savremene nevladine organizacije (NVO) su se pojavile u BiH kao rezultat promjene u političkim sistemima. Nakon završetka rata, BiH je ostala s mnogo problema i te organizacije su se razvile radi pokušaja da ih riješe; pitanja kojima su se bavile su uglavnom humanitarna, kao što su izbjeglice, raseljene osobe, ljudska prava, jednakost spolova, razvijanje mira, itd.

Bilo kako bilo, ovaj sektor je naišao na prepreke u svom razvoju; ključna pitanja s kojima se suočava postojeći NVO sektor u BiH, istaknuta u kontekstualnim esejima pisanim prije ovog izvještaja, obuhvataju nedostatak: upravljačkih vještina i struktura, finansija, saradnje među državnim vlastima, dobrotvornih sklonosti stanovništva – uglavnom uslijed političkog prelaska sa socijalizma na demokratiju, poreskih olakšica za organizacije i donatore i lošeg viđenja tih organizacija u javnosti. Ova obilježja se osjećaju u oba entiteta, u nekim slučajevima u različitoj mjeri, ali se ipak radi o pitanjima koja treba rješavati radi osiguravanja efikasnog i efektivnog razvoja NVO sektora.

Terminologija

Mi smo na organizacije iz "sektora nevladinih organizacija (NVO)", "dobrovoljnog sektora" i "neprofitnog sektora" aludirali na jedan zamjenjivi način u okviru ovog izvještaja. To odražava teškoću u definiranju i kategoriziranju tih organizacija. U Evropi, evropska zakonodavna tijela sve više koriste izraz 'Economie Socijale' – što je izraz koji dopušta da se aludira kolektivno na razne organizacije za socijalnu pomoć iz svih evropskih zemalja i bez razlike ili precizne definicije; to je urađeno zbog različitih nacionalnih tradicija na kojima se zasnivaju i njihovoj sklonosti da imaju više od jedne vrste aktivnosti ili cilja[1].

Većina dobrovoljnih (neprofitnih) organizacija se također klasificira kao NVO, jer se u opštem smislu ne nalaze pod izravnom kontrolom države. Ipak, ovaj izraz se rijetko koristi za opisivanje organizacija koje se bave pitanjima unutar UK; on se više koristi ili za velike, međunarodno aktivne organizacije/međunarodne organizacije za pomoć u katastrofama, sa bazom u UK, ili male grupe za samo-pomoć zajednici, sa bazom van UK, koje ne mogu biti lako klasificirane u okviru sistema UK, ali koje se ne nalaze pod izravnom političkom ili državnom kontrolom, dok izraz "neprofitne" ima različite definicije prema zakonodavnom okviru.

Izraz "dobrovoljni sektor" podrazumijeva potpuni oslonac na dobrovoljni rad, ali bi zaposleni u dobrovoljnom sektoru naglasili da se njihova upotreba riječi "dobrovoljno" odnosi na njihovu opštu namjenu – osnova za njihovo formiranje je provođenje funkcija za koje nije postojala nikakva statutorna odgovornost ili je postojala ograničena statutorna odgovornost. I zaposleni i dobrovoljci mogu nadgledati aktivnosti, upravljati njima ili ih obavljati. U praksi, ove organizacije uglavnom djeluju sa mješavinom plaćene i neplaćene pomoći.

Kombinirani sektori sačinjavaju jednu mješavinu organizacija koje se kreću od malih grupa u lokalnoj zajednici do velikih nacionalnih organizacija sa više ogranaka.

Ovaj izvještaj se posebno zanima za pitanje doprinosa NVO sektora ili dobrovoljnog sektora u zapošljavanju, pružanju usluga i prilikama za stvaranje bogatstva i socijalnog i ekonomskog kapitala i,

[1] Promoviranje uloge dobrovoljnih organizacija i fondacija u Evropi – Izjava iz Evropske komisije.

u tom smislu, nas posebno zanimaju lokalne organizacije (okrug, regija, opština) i organizacije bazirane u zajednici, koje bi sebe stavile u kategoriju "dobrovoljni sektor" u UK

Mi ćemo donijeti zaključke o reakcijama na nivou entiteta i države koje su potrebne za pružanje podrške aktivnostima na lokalnom nivou. Time se pridržavamo filozofije davanja preporuka i razvoja politike koja je, u suštini, usmjerena od praktičnih detalja ka opštim načelima.

Radi jasnoće u ovom izvještaju, koristili smo izraz "dobrovoljni sektor" kao "osnovnu" oznaku.

Studije pojedinačnih slučajeva

Obezbijedili smo niz raznovrsnih studija pojedinačnih slučajeva, raspoređenih po cijelom ovom izvještaju, radi isticanja dobre prakse organizacija dobrovoljnog sektora i u UK i u Evropi.

DRUGI DIO – Dobrovoljni sektor u UK

Dio 2 predstavlja studiju dobrovoljnog sektora u UK, koja opisuje njegov razvoj i poteškoće s kojima se trenutno suočava. To je potkrijepljeno kratkom analizom uloge NVO u drugim zemljama u Evropi.

Ova studija određuje kontekst za pristup pitanjima i mogućnostima vezanim za BiH – utvrđenim u entitetskim esejima – koji se zasniva na informacijama iz međunarodnih iskustava, a koji će biti specifično prilagođen lokalnoj situaciji.

U UK, dobrovoljni sektor obuhvata oko 600000 organizacija, uključujući 188000 registriranih dobrotvornih organizacija; desetine hiljada drugih dobrotvornih organizacija nisu obavezne da se registriraju. U novije vrijeme, u ovom sektoru je povećan prihod, broj organizacija i zaposlenost[2], i on čini sve važniji ekonomski i socijalni doprinos društvu u cjelini. Studije su pokazale da ovaj sektor pruža vitalne usluge i jača zajednice i da postojanje dobrovoljnog sektora, koji je uspješan, koji raste i identificira nove potrebe, predstavlja značajnu korist za društvo.

Razvoj dobrovoljnog sektora

Nakon stvaranja sistema socijalne sigurnosti četrdesetih godina prošlog stoljeća, osnovne usluge i određene vrste novčane pomoći su postale automatsko pravo pojedinca, što je značilo da je došlo do smanjenja velikog broja ljudi ovisnih od dobrotvorne pomoći. Mnoge stare poznate dobrotvorne organizacije su ubrzo počele prepoznavati i popunjavati praznine koje su postale očite u uslugama koje je pružala država. Organizacije su počele raditi zajedno sa državom u pružanju socijalne pomoći; to je odobreno od strane države, koja je počela pružati finansijsku podršku kroz grantove mnogim organizacijama – pri čemu su te organizacije djelovale kao predstavnici Vlade u pružanju usluga.

Sa opštom recesijom sedamdesetih godina prošlog stoljeća, Vlada se počela sve više fokusirati na efikasnost, ekonomiju i efektivnost u svim javnim troškovima. Uloga lokalnih vlasti se promijenila od pružaoca usluga na ko-ordinatore i moderatore usluga, koji koriste svoja novčana sredstva za dobijanje ekonomičnog pružanja usluga za svoje klijente. Dosta veliki dio novčanih sredstava dobrovoljnih organizacija je bio srezan, od organizacija je traženo da budu odgovornije i poslovnije – od njih je traženo da se natječu za dobijanje ugovora o uslugama od lokalnih vlada, putem učestvovanja u licitaciji za posao, utemeljujući sporazume o nivou usluga i politika brige o mušterijama za klijente. Pružanje usluga je postalo zasnovano na potražnji klijenta, umjesto da bude po nahođenju organizacije.

Dobrovoljne organizacije su počele raditi na jedan profesionalniji i komercijalniji način, uprkos produženom oslanjanju na dobrovoljnu radnu snagu. U cilju prikupljanja novčanih sredstava, neke dobrotvorne organizacije su počele trgovati – što se obično ne smatra dobrotvornom aktivnošću – komercijalna trgovina je nezakonita za dobrotvorne organizacije – to je dovelo do formiranja specijalnih ogranaka za trgovinu sa statusom preduzeća ograničene odgovornosti.

Osamdesetih godina prošlog stoljeća su povećana ograničenja na državne fondove značila da su neke škole i bolnice državne zdravstvene službe (NHS) povukle iz državne kontrole. To je značilo da one nisu bile dio niti javnog niti komercijalnog sektora, već su sad bile u trećem sektoru – dobrovoljnom sektoru. U cilju uzimanja u obzir zdravstvenih i obrazovnih tijela – organizacije koje su radile za javnost, ali se nisu oslanjale na dobrovoljne radnike ili upravu – u kombinaciji sa novim radnim praksama većine ustanovljenih dobrovoljnih organizacija, razvijen je novi izraz za taj sektor, 'Treći' sektor.

[2] Javno djelovanje, privatna korist – Izvještaj jedinice za strategiju, september 2002. (Public Action, Private Benefit – Strategy Unit Report, September 2002).

Dobrovoljni sektor danas

Sadašnje stanje dobrovoljnog sektora u UK je složeno, raznovrsno i dinamično, i stalno se mijenja da bi se zadovoljile potrebe društva. Posljednjih godina je povećana finansijska podrška iz centralne i lokalne vlade dovela do trajnog rasta ovog sektora u UK, i kao poslodavca i kao pružatelja usluga.

Ovaj sektor također ima sve veću centralnu ulogu u Vladinoj debati o razvoju politike 'koja se zasniva na dokazima'; to se odražava u nizu faktora, uključujući zanimanje političara za zamjenu 'etatističkih' (državnih) rješenja sa 'partnerskim' rješenjima za socijalne probleme; političko preduzetništvo malog broja predanih pojedinaca i, u najnovije vrijeme, tvrdnja da razvijanje aktivnosti ovog sektora može povećati glavnicu 'socijalnog kapitala'[3] UK

Odnosi s Centralnom Vladom

Neovisnost dobrovoljnog sektora je vitalna za njegov uspjeh; međutim, važno je prepoznati ključnu ulogu koju Centralna Vlada također igra u određivanju okvira u kojem ovaj sektor djeluje. Vladina strategija prema pružanju podrške ovom sektoru ima za cilj da:

- pomogne organizacijama da igraju veću ulogu u ponovnom oživljavanju zajednica i ovlašćivanju građana.
- stimulira podršku javnosti.
- pomogne ovom sektoru da postane efektivniji i efikasniji.
- osposobi ovaj sektor da postane aktivniji partner sa Vladom u oblikovanju i primjeni politike.

Vlada je već promovirala podršku na niz načina, uključujući: uvođenje 'Sporazuma' – što predstavlja novi Kodeks dobre prakse, koji je objavljen u svrhu poboljšanja odnosa između Vladinog i dobrovoljnog sektora; poreske promjene u svrhu poticanja dobrotvornog davanja; inicijative za dobrotvorno davanje; inicijative za dobrovoljni rad i bliže partnerstvo između centralne i lokalne vlade i ovog sektora u inicijativama kao što je Nacionalna strategija za ponovno oživljavanje lokalnih zajednica[4].

Uloga organizacija

Dobrovoljni sektor je sastavljen od mješavine organizacija, čiji opseg se kreće od malih grupa iz lokalne zajednice do velikih nacionalnih organizacija sa više ogranaka. Glavne uloge organizacija dobrovoljnog sektora mogu biti grupirane u pet glavnih kategorija:

1. pružatelji usluga – obezbjeđivanje usluga članovima ili klijentima, kao što su socijalne usluge, zdravstvena zaštita, obučavanje, informacije, savjet ili podrška.
2. organizacije za međusobnu pomoć (samo-pomoć – grupe za podršku svog članstva) – obično ih formiraju grupe pojedinaca sa zajedničkim interesom ili potrebom, u svrhu pružanja međusobne pomoći, informacija, podrške i saradnje.
3. grupe koje vode kampanje/interesne grupe koje rade na reformi mišljenja društva.
4. organizacije za javnu podršku – promocija i odbrana prava.
5. davanje grantova – resursi i koordinacija – takozvana 'posrednička tijela', koja ko-ordiniraju aktivnosti, ili obezbjeđuju informacije i podršku ili pojedinačnim organizacijama, koje rade u određenom polju, ili ovom sektoru uopšte. Takve organizacije ispunjavaju važnu funkciju obezbjeđivanja veze između ovog sektora i javnih dužnosnika.

Organizacije dobrovoljnog sektora također mogu biti grupirane u ovisnosti od njihove zakonske klasifikacije, u okviru čega postoji osam glavnih naslova.

[3] *Dobrovoljni sektor: komparativne perspektive u U.K.*, Jeremy Kendall, objavio Routledge, a finansirao CAF (Fondacija za dobrotvornu pomoć).
[4] Javno djelovanje, privatna korist – Izvještaj jedinice za strategiju, september 2002.

Registrirane dobrotvorne organizacije

Dobrotvorna organizacija može imati niz različitih oblika. Postoji 188000 registriranih dobrotvornih organizacija u Engleskoj i Velsu (od kojih je 27000 ogranaka ili podružnica drugih dobrotvornih organizacija). Njihov broj raste za oko 1800 godišnje od 1990. Većina registriranih dobrotvornih organizacija je prilično mala.

Da bi jedna organizacija bila klasificirana kao dobrotvorna organizacija, ona mora ispuniti dva osnovna zakonska uslova:

1. Njena namjena se mora uklapati u jedan od sljedeća četiri naslova:
    - ublažavanje siromaštva
    - unapređivanje obrazovanja
    - unapređivanje religije
    - ostale namjene od koristi za zajednicu, koje ne potpadaju pod jednu od ostala tri naslova.
2. Njen rad mora biti javno koristan.

Naslov *dobrotvorna organizacija* se također daje grupama koje ne moraju biti klasificirana dobrotvorna organizacija – uslijed toga što priroda njihovog rada nije za javno dobro, već samo za dobro njihovih članova – kao što su stambena udruženja. Također postoji veliki broj dobrotvornih organizacija koje nisu registrirane, uključujući organizacije s veoma malim prihodom; druge dobrotvorne organizacije, uključujući univerzitete, stambena udruženja i neke škole, nisu registrirane iz razloga što njih reguliraju druge agencije. Takve organizacije se nazivaju 'povlaštene' dobrotvorne organizacije.

Postoji golema raznovrsnost među organizacijama koje nemaju status dobrotvorne organizacije; a ne označavaju se ni kao poslovne organizacije. Procijenjeno je da postoji otprilike između 180000 i 360000 organizacija na nivou zajednice koje imaju male nivoe prihoda, ali veliki broj učesnika i članova.

Kompanije ograničene jamstvom

Kompanija ograničena jamstvom je organizacija koja je dioničko društvo, tj., ima definiran zakonski identitet i status ograničenog jamstva – to ograničava zakonsku odgovornost uprave ili povjerenika po pitanju finansijskih gubitaka koje kompanija može pretrpiti. Direktori ovakve organizacije daju nominalno jamstvo i nisu osobno odgovorni za gubitke preko tog iznosa. Dobrotvornim kompanijama ograničenog jamstva je zabranjeno dijeliti zarade svojim direktorima ili članovima i u tome se podudara sa neprofitnim klasifikacijama. One se moraju pridržavati i zakona o dobrotvornim organizacijama i zakona o kompanijama, pri čemu njihovi direktori djeluju i kao direktori kompanije i povjerenici dobrotvornih organizacija. Neke dobrotvorne organizacije se dijele na određeni broj povezanih dijelova, od kojih svaki ima različit zakonski status, što znači da svaki dio može imati koristi od različitih zakonskih ili poreskih olakšica.

Trustovi/Fondacije

Organizacija koja nema status ograničenog jamstva; u najednostavnijem smislu se može smatrati skupom novca ili imovine, koji se koristi za određene dobrotvorne namjene. Zakonski dokument nazvan 'Povelja o trustovima' upravlja ili kontrolira trust i daje okvir namjena za koje će se novac/imovina koristiti, a grupa povjerenika se imenuje da osigura da se organizacija pridržava povelje. Organizacije koje se bave skupljanjem novca i davanjem grantova se često osnivaju kao trustovi, kao i mnoge male dobrotvorne organizacije koje nisu uključene u ugovaranje da njihove usluge obavlja neka druga organizacija i ne stvaraju potencijalno značajno jamstvo za njihove povjerenike.

Lokalni trustovi

Ovaj izraz se koristi za aludiranje na privatne škole, univerzitete i trustove NHS (bolnice).

Stambena udruženja
Stambena udruženja su neprofitne organizacije uspostavljene za poticanje poboljšavanja ili gradnje smještaja. Njih finansira i njima upravlja Stambena korporacija, a imaju status ograničenog jamstva. Stambena udruženja su primjeri industrijskih ili potpornih društava koja rade kao ko-operative za dobrobit zajednice.

Prijateljske korporacije / zajednička društva
Ova vrsta organizacija pruža socijalnu podršku ili podršku u zajednici svojim članovima koji plaćaju članarinu, kao i usluge medicinskih i pravnih savjeta. One također nude proizvode koji se zasnivaju na osiguranju, koje članovi nisu obavezni kupovati. Mnoge od ovih organizacija su se razvile u kreditna udruženja za građevinske zajmove ili osiguravajuće kompanije, i tako postale dio komercijalnog sektora.

Udruženja koja nisu korporacija
Ova vrsta organizacija nema status ograničenog jamstva – tu spada većina grupa iz zajednice, sportski ili socijalni klubovi, itd. Ovakve organizacije je obično lako uspostaviti i rukovode se prema relativno jednostavnim pravilima – većina njih ima izabranu upravnu komisiju, koja djeluje kao povjerenik tokom svog mandata.

Grupe koje vode kampanje i interesne grupe
Ova vrsta rada organizacija se smatra izravnim političkim radom – drugim riječima, njihova misija je promjena mišljenja ili ponašanja javnosti i vlade ili kod kuće ili van zemlje – radi toga se ove grupe ne mogu klasificirati kao dobrotvorne organizacije, npr. Amnesty International.

Studija pojedinačnog slučaja 1: St Georges Crypt – mala organizacija iz dobrovoljnog sektora koja pruža podršku beskućnicima u Leedsu, U.K.

Ova dobrovoljna organizacija i registrirana dobrotvorna organizacija je počela s radom 1930. kao noćno sklonište ispod crkve u centru grada, za ljude koji su izgubili posao i kuću uslijed ekonomske depresije koja je pogodila U.K.

Tokom godina ova organizacija odgovara na razvojne potrebe obespravljenih ljudi i obezbjeđuje smještaj u domovima za ljude otpuštene iz zatvora, pruža podršku osobama ovisnim o drogi i alkoholu, pomaže izbjeglicama u učenju jezika, ima službu za pružanje podrške porodicama i pruža informativno-tehnološku obuku i pristup.

Sada zapošljava 30 radnika i ima podršku 80 dobrovoljaca.

Preko 60 godina je ova organizacija djelovala isključivo na osnovu dobrotvornih donacija i podrške dobrovoljaca, ali posljednjih godina prima novčana sredstva od države za njihov rad na rješavanju problema beskućnika, podršku EU kroz Europski socijalni fond za njihov rad sa izbjeglicama, i novčana sredstva iz Centra za zapošljavanje za pružanje obuke. 2004. je ova organizacija otvorila dobrotvornu prodavnicu u kojoj rade dobrovoljci, koja obezbjeđuje koristan izvor prihoda.

Oporezivanje[5]

U dobrovoljnom sektoru UK je dopušten određeni stepen olakšice od izravnog oporezivanja, ili putem oslobađanja organizacije od poreskih nameta na kompanije i druge vrste preduzeća koja ostvaruju zaradu, ili putem nametanja niže stope nego što je stopa koju plaćaju kompanije, ili putem uspostavljanja najnižeg praga prihoda ispod kojeg se porez ne nameće.

[5] Promocija uloge dobrovoljnih organizacija i fondacija u Europi – Izjava Komisije – juni 1997.

Ovi oblici olakšica, međutim, nisu međusobno isključivi. U slučajevima kad su dobrovoljne organizacije oslobođene poreza na kompanije, možda će morati plaćati porez na prihod umjesto toga. Može im biti dopušteno djelomično ili potpuno oslobađanje od poreza na imovinu na stvarnu imovinu koju posjeduje ili zauzima dobrovoljna organizacija ili fondacija. Osim toga, mada rijetko, može postojati djelomično oslobađanje od poreza na zapošljavanje. Poreske olakšice se razlikuju po zemljama-članicama EU.

Poreske olakšice za donatore

Poreske olakšice se daju donatorima dobrovoljnih organizacija, bez obzira da li se radi o pojedincima ili kompanijama ilil drugim vrstama organizacija. Olakšice mogu biti dopuštene do najvećeg iznosa u jednoj poreskoj godini ili, umjesto toga, do najvećeg dijela (%) ukupnog prihoda pojedinca nakon poreza. Aranžmani za kompanije su obično slični, s tim da se olakšica odobrava ili do najvećeg iznosa ili do dijela zarada prije ili poslije poreza. Najveći iznosi ili dijelovi mogu biti nametnuti i, u slučaju kompanija, dozvoljena osnova za proračunavanje najvećeg poklona može biti promet umjesto zarada.

Neizravni porez

Određene aktivnosti od javnog interesa su oslobođene od poreza na dodatu vrijednost (PDV). Te aktivnosti obuhvataju bolničku i medicinsku njegu, proizvode i usluge blisko vezane za socijalnu pomoć i rad na socijalnoj sigurnosti ili zaštiti djece i mladih ljudi, obrazovanje i obučavanje, itd. Pošto je dobrovoljni sektor opsežno uključen u ove aktivnosti, njihovo poslovanje je oslobođeno od PDV, pod uslovom da prethodno dobiju ovlaštenje.

Doprinos dobrovoljnog sektora u UK

Raznovrsnost i složenost dobrovoljnog sektora danas ukazuje na to da je prostor za uopštavanje koji se tiče doprinosa ovog sektora relativno ograničen. Ipak, u isto vrijeme rastu očekivanja koja se tiču uloga koje dobrovoljni sektor može i koje bi trebao imati, pogotovo u oblikovanju i primjeni politike u UK.

Dobrovoljni sektor sada igra važnu ulogu u svim aspektima društva. Dobrovoljne organizacije su priznate zbog njihove sposobnosti da dopru i uključe ljude u svim elementima društva. Zbog jedinstvenog znanja i pristupa koji ovaj sektor posjeduje, on predstavlja glavni faktor u vršenju uticaja na državne politike i njihovom oblikovanju i djeluje kao katalizator za stvaranje promjene.

Studije su pokazale da dobrovoljni sektor daje značajan doprinos naporima i ekonomije i vlade u borbi protiv socijalne isključenosti. Ovaj doprinos se razlikuje u svom obliku od izravnog i neizravnog otvaranja radnih mjesta, obučavanja i razvijanja sposobnosti do obnove lokalne zajednice i pružanja socijalne zaštite[6]. Aktivnosti ovog sektora su često upravljene na najugroženije grupe i siromašne zajednice u društvu i mogu se pohvaliti velikom raznovrsnošću funkcija, uključujući:

- pružanje vitalnih usluga;
- osnaživanje zajednica;
- identificiranje novih socijalnih potreba i pitanja;
- zastupanje važnih interesa koji su, u drugom slučaju, u riziku od marginalizacije;
- doprinos javnim dobrima, kao što je zaštita okoline i
- pronalaženje novih načina za rješavanje socijalnih problema.

[6] Uloga dobrovoljnog sektora i zajednice u pružanju usluga – Pregled poprečnog presjeka, septembar 2002.

Dobrovoljni sektor kao poslodavac

Ovaj sektor postaje sve značajniji poslodavac: broj poslova sa punim radnim vremenom je povećan za 6,7% između 1998. i 2000., više nego u privatnom ili javnom sektoru. Obične dobrotvorne organizacije sada zapošljavaju preko pola miliona radnika, što predstavlja ekvivalent od 451000 poslova sa punim radnim vremenom ili 2,2% ukupne radne snage UK. To se može uporediti sa otprilike 2,3% radne snage koju zapošljavaju ko-operative, fondacije i udruženja u drugim zemljama u Evropi[7].

Obične dobrotvorne organizacije, koje obuhvataju opće poznate državne dobrotvorne organizacije i ogroman broj lokalnih dobrotvornih organizacija, broje 141000 i imaju korist od doprinosa nešto preko 3 miliona dobrovoljaca, što predstavlja ekvivalent od 1,5 miliona poslova sa punim radnim vremenom, i oko 750000 ljudi koji djeluju kao povjerenici. Procijenjeno je da je ukupna vrijednost neplaćenog rada u običnim dobrotvornim organizacijama u 2000. bila preko 15 milijardi £[8].

Ekonomski rast, aktivnosti dobrovoljnih organizacija na skupljanju novca i određeni broj novih vladinih inicijativa, kao što su Jedinica za socijalnu isključenost i Novi dogovor, značile su da je između 1990. i 1997. postotak plaćene radne snage u dobrovoljnom sektoru porastao za 60%[9]. Nakon toga je sve više postajala priznata vrijednost dobrovoljnog sektora da je u stanju da obezbijedi i mogućnosti za zapošljavanje i poboljšavanje prikladnosti za zapošljavanje, i za profesionalce i 'teže dostupne' u društvu, čime daje sve veći doprinos ostvarivanju pune zaposlenosti, a dobrovoljni sektor se sada uvjerljivo može smatrati sposobnim da doprinosi popunjavanju praznine koju ostavljaju javni i privatni sektori u ostvarivanju pune zaposlenosti.

Stalni razvoj dobrovoljnog sektora se smatra dopunjavanjem postojećeg obima politika u zapošljavanju u okviru okvirnog izraza 'učiniti da se rad isplati' da svi traže načine za povećavanje brojeva osoba raspoloživih za zapošljavanje. Tu su obuhvaćeni poreski krediti, najniža plata, nacionalno osiguranje i modernizacija poreza, kao i programi 'preko socijalne pomoći do posla'. Razvoj dobrovoljnog sektora dopunjava ove politike za poticanje ljudi da se zapošljavaju na dva načina. Na jednoj strani, to omogućuje dodatne prilike za zapošljavanje, koje stvaraju javni i privatni sektori, osobama koje ulaze na tržište rada. Na drugoj strani, to poboljšava njihovu prikladnost za zapošljavanje kroz osposobljavanje osoba isključenih iz javnih i privatnih sektora da održavaju i poboljšavaju njihove sposobnosti koje su vezane za posao. U tom smislu, dobrovoljni sektor je osnovna dopuna postojećem političkom programu 'učiniti da se rad isplati'. Posao zahtijeva ne samo da osoba bude raspoloživa, već i priliku za zapošljavanje i prikladno kvalificiranu osobu. Uloga dobrovoljnog sektora je da obezbjeđuje ove dodatne prilike za zapošljavanje, te da ujedno poboljšava prikladnost za zapošljavanje kroz pomoć ljudima da održavaju i stiču sposobnosti, razvijaju samopouzdanje i samopoštovanje.

Ocjenjivanje efektivnosti ove uloge za dobrovoljni sektor obuhvata broj zvaničnih radnih mjesta koje stvara jedna inicijativa, njegovu sposobnost da olakšava sticanje i održavanje sposobnosti, da li pruža okruženje za ispitivanje novih potencijalnih zvaničnih poslova, njegovu sposobnost da razvija samopoštovanje i da održava etiku zapošljavanja.

Dobrovoljnom sektoru se daje još jedna uloga u budućnosti rada i socijalne pomoći; umjesto da se dobrovoljni sektor promatra kao dio strategije prema punoj zaposlenosti, neki tvrde da je njegova osnovna uloga pomaganje zemlji da ostvari 'punu uključenost'[10] – situacija u kojoj su svi građani sposobni da se uključe u rad (ili putem zapošljavanja ili samo-pomoći u zajednici) u cilju zadovoljavanja svojih osnovnih materijalnih potreba. Drugim riječima, uloga dobrovoljnog sektora nije samo stvaranje radnih mjesta i poboljšavanje prikladnosti za zapošljavanje, već i olakšavanje aktivnosti samo-pomoći u zajednici – uz ovakav pristup, međutim, također dolazi ideja da postoji

[7] Javno djelovanje, privatna korist – Izvještaj jedinice za strategiju, september 2002.
[8] Javno djelovanje, privatna korist – Izvještaj jedinice za strategiju, september 2002.
[9] www.getalife.org.uk
[10] Uloga trećeg sektora u utiranju 'Trećeg puta', Colin C. Williams, 2001.

potreba da se smanje uočene važnosti koja se pripisuje konvencionalnoj zaposlenosti i priznaju širi socijalni doprinosi ljudi kroz ocjenjivanje vrijednosti vogromne i sve veće količine aktivnosti samo-pomoći koja se odvija u društvu.

Međutim, ukoliko se ne razvijaju pro-aktivne politike, izrabljivanje i socio-ekonomske nejednakosti koje predstavljaju suštinu takvog rada će i dalje prevladavati. Osobe isključene iz zaposlenosti su, isto tako, osobe koje su najmanje sposobne da koriste samo-pomoć i zajedničku pomoć u svrhu zadovoljavanja svojih potreba. Otuda, u cilju pomaganja ljudima da pomognu sebi, postoji potreba za instrumentima koji mogu olakšati samo-pomoć u zajednici i tu dobrovoljni sektor ulazi u jednačinu. Njegova dodatna uloga je obezbjeđivanje pristupa mogućnostima za samo-pomoć i socijalnu uključenost.

Dobrovoljni sektor i dobrovoljni rad kao sredstva za borbu protiv socijalne isključenosti

U izvještaju objavljenom 2001., *Uloga trećeg sektora u utiranju trećeg puta'*, identificirana su četiri glavna razloga za socijalnu isključenost nezaposlenih i grupe s niskim prihodima. Prvo, njima nedostaje novac za nabavku dobara i resursa potrebnih za učestvovanje (ekonomski kapital). Drugo, oni poznaju mali broj ljudi dovoljno dobro da ili zatraže da urade nešto ili da ti ljudi zatraže od njih da urade nešto (kapital socijalne mreže). Treće, nedostaju im odgovarajuće sposobnosti, pouzdanje ili fizička sposobnost da se uključe u samo-pomoć (ljudski kapital) i četvrto i konačno, oni se plaše da će biti prijavljeni poreskim i/ili socijalnim vlastima, ako se uključe u takav rad (institucionalna prepreka).

Za prepoznavanje potencijala dobrovoljnog sektora u rješavanju ovih pitanja koristi se jedan širi opseg pokazatelja. Osim prethodno pomenutih, koji pokazuju sposobnost neke inicijative ovog sektora da djeluje kao sredstvo za stvaranje radnih mjesta i poboljšanje prikladnosti za zapošljavanje, dobrovoljni sektor je isto tako priznat u smislu njegove sposobnosti da prevazilazi ove četiri prepreke za učestvovanje u samo-pomoći u zajednici.

Dobrovoljni sektor ima koristi od angažiranja 3 miliona neplaćenih dobrovoljaca koji redovito dolaze iz velikog broja različitih sredina, od profesionalaca do nezaposlenih. Za osobe koje su i same socijalno isključene, dobrovoljni rad može obezbijediti važnu ulogu u prekidanju osobne izolacije i ovlastiti pojedince, pružajući osjećaj važnost kad pomažu drugima. Pojedinci koji koriste usluge također imaju koristi, pogotovo osobe čiji životi su u drugom slučaju možda ograničeni. U ispitivanju veze između dobrovoljnog rada i socijalne isključenosti, koje je tokom 2003./2004. proveo Institut za istraživanje dobrovoljnog rada, otkriveno je da dobrovoljni rad može doprinositi ublažavanju isključenosti zbog određenog broja razloga. On može ovlastiti ljude koji su isključeni, ili koji su u riziku da budu isključeni, tako što će im obezbijediti nove sposobnosti i znanje, povećati njihovo samo-pouzdanje i uvjerenje u vlastitu vrijednost i pomoći im da shvate da i oni mogu dati doprinos i da, samim tim, nisu sasvim ovisni. On također pruža usluge socijalno isključenim osobama, na primjer, usluge koje nisu pristupačne ili koje ne pružaju statutorna tijela negdje drugdje.

Dobrovoljni rad također može obezbijediti put ka zapošljavanju, što Vlada (i mnogi drugi) sa svoje strane promatraju kao glavni put za izlazak iz isključenosti. Obezbjeđivanjem sposobnosti, znanja i osobnog razvoja ljudima, dobrovoljni rad pomaže ljudima da pomognu sami sebi i često se koristi kao sredstvo za dobijanje plaćenog zaposlenja. Na jednom osobnijem nivou, dobrovoljni rad predstavlja vitalni izvor međusobnog djelovanja u društvu za mnoge ljude, čime se smanjuje njihov osjećaj izolacije, koji je identificiran kao važan element u socijalnoj isključenosti.

Dobrovoljni rad je isto tako izvor ponosa i dostojanstva, što omogućuje ljudima da daju važan doprinos zajednici iz koje su možda bili isključeni prethodno. U isto vrijeme, učestvovanjem u dobrovoljnom radu, ljudi mogu oboriti široko rasprostranjene pogrešne predodžbe o "socijalno isključenim" grupama. Oni mogu osporiti pretpostavku da su članovi takvih grupa uvijek samo predmet dobrovoljnog rada. Na taj način, dobrovoljni rad može pomoći u prevazilaženju predrasuda koje produžuju socijalnu isključenost.

Međutim, bilo bi suviše ambiciozno misliti da će dobrovoljni rad sam dovesti do socijalne uključenosti. Smatra se da Vlade (kao i praktičari i istraživači) trebaju biti realistične po pitanju toga što dobrovoljni rad može postići. Dobrovoljni rad je samo jedan dio većeg skupa politika, programa i oblika građanskog angažmana, koji trebaju funkcionirati zajedno radi rješavanja socijalne isključenosti – i ima vlastita pitanja oko posvećenosti i produktivnosti.

U isto vrijeme, ipak, priznaje se da dobrovoljni rad može dati posebno važan doprinos.

Uloga dobrovoljnog sektora u pružanju usluga

Dobrovoljni sektor ima određeni broj specifičnih obilježja, koji mu omogućuju da igra ključnu ulogu u pružanju usluga; to su: pružanje različitih/specijaliziranih usluga, ekonomičnost pružanja, fleksibilnost i inovacija, zalaganje za prava i učešće građanstva.

Priznaje se da dobrovoljni sektor igra ključnu ulogu u ostvarivanju cilja Vlade da pruža javne usluge svjetske klase. Britanija ima dugu tradiciju dobrovoljnih akcija i pružanja usluga, kao što je pomenuto ranije, a sposobnost ovog sektora da pokreće promjenu društva utrla je put ka rješavanju problema nezaposlenosti, siromaštva i lošeg zdravlja. Ovaj sektor nastavlja činiti značajan doprinos u pružanju usluga i jačanju zajednica i ključni je partner u primjeni vladinih politika; s tim na umu, vlada je veoma odlučna u namjeri da stvori jedan okvir u kojem ovaj sektor može nastaviti da napreduje, bude jak i neovisan.

Da bi ovaj sektor bio angažiran u pružanju visokokvalitetnih usluga, Vlada mora raditi efektivno s njim. 70% organizacija dobrovoljnog sektora djeluje na lokalnom nivou, tako da je lokalna dimenzija suštinski značajna ako se želi postići neki uticaj. U Pregledu *Uloge dobrovoljnog i komunalnog sektora u pružanju javnih usluga* iz 2002. prepoznata su sljedeća obilježja i strukture ovog sektora kao obilježja koja im omogućuju da djeluju u sredinama koje država i njene agencije smatraju teškim ili nemogućim za djelovanje:

- specijalističko znanje, iskustvo i/ili sposobnosti – to se može pojavljivati kroz izravno iskustvo korisničke perspektive, npr., bivši prestupnici rade s mladim kriminalcima.
- specifični načini uključivanja ljudi u pružanje usluga ili kao korisnici ili grupe samo-pomoći/autonomne grupe.
- neovisnost od postojećih i bivših struktura/modela usluga – organizacije dobrovoljnog sektora nisu ograničene strukturama i pravilima na načine na koje su ograničene tradicionalnije agencije javnog sektora – to im omogućuje da pokušaju pružati usluge na nove i inovativne načine.
- pristup široj zajednici sa institucionalnim nasljedstvom – radnici javnih službi se često doživljavaju kao predstavnici vlasti prema kojoj određene grupe imaju stečeno nepovjerenje. Dobrovoljni sektor je neovisan od Vlade i time slobodan da bude na strani korisnika.
- sloboda i fleksibilnost od institucionalnih pritisaka – usluge nisu zasnovane na budžetima i ciljevima u okviru javnog sektora, tako da usluge mogu biti prijemljive – da dopuštaju fleksibilnost.

Propisi

Dobrovoljni sektor je reguliran propisima zbog određenog broja razloga, uključujući: da se osigura da glavni učesnici dobijaju dovoljan broj informacija, da se vode knjige, da se rukovođenje provodi na pravilan način, da se vodi računa o interesima glavnih učesnika i da se sprečavaju prevare. Propisi mogu biti usmjereni na zaštitu javnih interesa, zaštitu donatora i promociju povjerenja javnosti.

Registrirane dobrotvorne organizacije su u opštem smislu više regulirane propisima od neregistriranih dobrotvornih organizacija, uslijed činjenice da one obično dobijaju poreske olakšice i javne donacije. Također je potrebno provjeravati da li povjerenici primjereno koriste prihod i imovinu.

Ne postoji jedinstveni regulator za dobrovoljni sektor; umjesto toga, propisi se očituju na četiri nivoa:

- propisi po zakonskom statusu – to obično označava status dobrotvorne organizacije i propise od Komisije za dobrotvorne organizacije.
- propisi po zakonskom obliku – registracija za kompanije i industrijska i potporna društva.
- propisi po aktivnosti ili funkciji – za registrirane vlasnike društvene imovine od Stambene korporacije, za ustanove visokog obrazovanja od Vijeća za finansiranje.
- samo-regulacija – za organizacije koje se nalaze ispod praga koji se mora registrirati kao dobrotvorne organizacije, ili su u drugom slučaju oslobođeni propisa.

Upravljanje dobrovoljnim sektorom

Uslijed sve veće uloge dobrovoljnog sektora u pružanju usluga, Vlada postaje sve više zainteresirana za upravljačke strukture i mehanizme odgovornosti u ovom sektoru[11]. To je dovelo do toga da je upravljanje sada jedno veoma aktualno pitanje u sadašnjem dobrotvornom i dobrovoljnom sektoru. Sa povećavanjem sklapanja ugovora o zaštiti i drugim uslugama sa dobrovoljnim sektorom, umjesto sa komercijalnim ili javnim sektorima, novinari, političari i komentatori prepoznaju slabosti uprave koje su ranije bile zanemarivane zbog perspektive 'dobrog povoda'.

Od organizacija dobrovoljnog sektora se uvijek traži da imaju "Odbor". Odbor[12], bez obzira kako sastavljen ili nazvan, ima krajnju zakonsku odgovornost za organizaciju. Dobar dio odgovornosti može biti prenesen na druge, ali se zahtijevaju jasne linije uprave, pogotovo one koje definiraju izvještavanje o odgovornosti, radi osiguravanja da informacije prave vrste i detalja za veličinu i složenost organizacije stižu do članova Odbora u prihvatljivom vremenskom roku. Strategija, politička pitanja i praćenje efikasnosti i efektivnosti se često navode kao funkcija Odbora. Operativni detalji se često prepuštaju osoblju i dobrovoljcima. Bilo kako bilo, pogotovo u manjim organizacijama, nije lako biti tako jasan. Članovi Odbora mogu biti blisko uključeni u rad i često će komentirati na svoje iskustvo na 'prvoj liniji'.

Funkcije Odbora mogu biti klasificirane pod pet naslova:

- Odbor je poslodavac,
- Odbor formulir ciljeve organizacije i prati privrženost ciljevima,
- Odbor obezbjeđuje i štiti resurse,
- Odbor je mjesto konačne odgovornosti,
- Odbor predstavlja vezu ili tampon između organizacije na jednoj strani i njenih spoljnjih glavnih učesnika i sredine na drugoj.

Pravila za povjerenike/članove upravnog komiteta su različita u ovisnosti od toga da li je organizacija kompanija ograničena jamstvom ili se radi o registriranoj dobrotvornoj organizaciji. Ako je organizacija kompanija ograničena jamstvom, članovi odbora su direktori kompanije i podliježu zakonu kompanije, a to je također slučaj ako je organizacija registrirana u okviru zakona o industrijskim i potpornim/prijateljskim društvima. Ako je organizacija registrirana dobrotvorna organizacija, članovi odbora su povjerenici i podliježu zakonu o dobrotvornim organizacijama – koji regulira Komisija za dobrotvorne organizacije.

Također je važno da su svi članovi Odbora upoznati sa sljedećim dužnostima, koje su potrebno provoditi u okviru organizacije:

- zdravlje i sigurnost,
- finansijska kontrola,
- odgovornosti poslodavca (i uprave dobrovoljaca),
- osiguranja,

[11] www.governance-works.org.uk

[12] 'Odbor' je isto što i: Upravni komitet, Odbor povjerenika ili direktora, ili bilo koji drugi naslov koji ima upravljačko tijelo.

- kreiranje politike,
- ugovori koji prenose odgovornost,

a treba biti upoznat i sa sljedećim:

- najnoviji godišnji računi i procedure revizije računa,
- statut kompanije,
- procedure za provođenje sastanaka Odbora i drugih sastanaka (mogu se nalaziti u statutu ili zasebnom 'stalnom poslovniku'),
- spisak usvojenih politika i procedura, i kako napraviti više primjeraka.

Vrste upravnih tijela

Identificirano je pet 'vrsta' upravnih tijela, koja se primjenjuju u dobrovoljnom sektoru. Ovakav pristup može biti korišten za ispitivanje odnosa između uprave i ostatka organizacije i posljedica upravljanja[13]:

- **Sporazumno upravno tijelo**. Dobro organizirano, opslužuje ga profesionalni upravnik koji daje preporuke za sva glavna pitanja, sa pod-komitetima i nekoliko glasova.
- **Rukovodioci**. Počasni službenici ili cijela grupa su veoma posvećeni i revni u njihovom slijeđenju ciljeva organizacije, sa osobljem za provedbu. Komunikacija je često personalna, a od viših dužnosnika se očekuje nedvojbena lojalnost.
- **Zastupnik**. Svi glavni učesnici su zastupljeni u upravljačkom tijelu, sa višestrukim i potencijalno proturječnim ciljevima, zadacima i vrijednostima. Postojaće borba za vlast, a osoblje i članovi upravnog odbora se promatraju više u smislu njihove posvećenosti nego zvaničnih uloga. Viši upravnik će morati biti politički lukav!
- **Upravno tijelo koje zastupa mišljenje većine**. Odbacuje tradicionalne uloge i strukture i samo ih priznaje na papiru, kad zakon nalaže tako. Rotirajući uredi, razmjena iskustava i odgovornosti, itd., su karakteristični. Viši upravnik daje potrebnu podršku komitetima i mišljenju većine. Vjerovatno će se pojaviti trzavice oko prava zaposlenih, a neki će imati znatnu korist od prilika koje se ukažu.
- **Angažirano upravno tijelo**. Nedostaje jasan pravac, vodstvo ili dogovorena namjena. Velika količina energije i posvećenosti, ali nedostaje ko-ordinacija. Ostvarenja će biti neujednačena, a od višeg upravnika se može očekivati i da pruža podršku i da bude pod oštrom kontrolom upravnog tijela. Ovakav scenario je čest u ranim danima jedne dobrovoljne organizacije.

Slika u novije vrijeme

Iz istraživanja, koje je obavio Chris Cornforth u Poslovnoj školi Otvorenog univerziteta, korištenjem poštanskih upitnika koji su poslati do 2797 dobrotvornih organizacija, sa 26% (oko 727) stope odgovaranja:

- Samo oko 35% dobrotvornih organizacija obezbjeđuje opis poslova za članove odbora.
- Samo 23% obezbjeđuje neku vrstu početne obuke ili indukcije za nove članove odbora.
- Ovi postoci su nešto veći za veće dobrotvorne organizacije (njihov opseg se kreće od 20% za najmanje do 77% za najveće!).
- Prosječna učestalost sastanaka odbora je bila između 5 i 7 godišnje.
- Veličina odbora u malim i srednjim dobrotvornim organizacijama se povećava, ali se smanjuje u velikim dobrotvornim organizacijama.
- Prosječna veličina odbora se povećava s veličinom organizacije, kreće se od ispod 9 u najmanjim dobrotvornim organizacijama, do skoro 21 za najveće[14].

[13] Istraživanje Vica Murraya i Pata Bradshaw-Camballa, u obliku u kojem je reproducirano na kursu Poslovna škola Otvorenog Univerziteta B789.

Uprava u kojoj učestvuju svi na koje utiču donesene odluke

Uslijed konteksta dobrovoljnog sektora koji se mijenja, postoji veća potreba da organizacije budu više otvorene u svojim strukturama i praksama. Pogotovo postoji potreba za 'uključivanjem', da tradicionalno isključene grupe imaju kontrolu nad odlukama koje će imati uticaja na njih i njihove živote i da 'vode' organizacije osnovane radi pružanja socijalne zaštite ili zastupanja u njihovo ime. Promjene u samoj prirodi demokratije, pogotovo na lokalnom nivou, sa većim naglaskom na lokalno partnerstvo i konsultacije, su također imale snažan uticaj na to kako se donose odluke i ko je uključen u lanac donošenja odluka. Dolazak javnih partnerstva/partnerstva u zajednici i Vladinih težnji za većim učešćem javnosti je također dovelo do potražnje za tim da grupe koje se osnivaju u zajednici učestvuju u sve većem broju ovakvih partnerstva. I finansijeri, pogotovo Upravni odbori Lutrije, traže da organizacije pokažu učešće korisnika/članova u upravljanju.

Studija pojedinačnog slučaja 2: NACRO (Nacionalno udruženje za zaštitu i rehabilitaciju prestupnika) **– vodeća nacionalna neovisna dobrovoljna organizacija U.K.**

NACRO je registrirana dobrotvorna organizacija formirana 1966. i ima za cilj smanjenje kriminala kroz podršku bivšim prestupnicima. Godišnje pomogne više od 25000 ljudi širom Engleske i Velsa.

Njihove usluge obuhvataju sljedeće:

- stambeni projekti za bivše zatvorenike,
- centri za obuku za bivše zatvorenike radi poboljšanja njihovih šansi za dobijanje posla,
- telefonska linija za pomoć, nudi savjete za zatvorenike na odsluženju kazne, bivše prestupnike i njihove porodice,
- obuka za službenike u zatvorima u pružanju savjeta o preseljenju i vodi savjetovališta u određenom broju zatvora,
- traženje poslova i savjetovanje o karijerama u zatvorima,
- podrška bivšim zatvorenicima u nalaženju i zadržavanju posla,
- savjetovanje poslodavaca o zapošljavanju bivših zatvorenika,
- obezbjeđivanje aktivnosti i obuke za mlade ljude koji žive u siromašnim oblastima koji su u opasnosti od prestupništva i
- preduzimanje istraživanja i savjetovanje o pitanjima koji se odnose na smanjenje kriminala i prestupništvo.

NACRO prima novčana sredstva iz velikog broja izvora, uključujući grantove i ugovore od lokalnih, regionalnih i nacionalnih vladinih ministarstava i agencija. Osim toga, oni dobijaju podršku od brojnih pojedinaca, dobrotvornih trustova i kompanija.

Vladine inicijative

Vladin dokument, Pregled uloge *Dobrovoljnog i komunalnog sektora u pružanju usluga* iz 2002., je prepoznao da dobrovoljni sektor i Vlada imaju zajednički interes u izgradnji kapaciteta dobrovoljnih i komunalnih organizacija. Ovaj izvještaj je dao niz preporuka usmjerenih na jačanje dostupne podrške i pomoći za dobrovoljne i komunalne organizacije.

[14] www.volresource.org.uk

Istaknute su četiri glavne oblasti:

- Treba osigurati da je infrastruktura ovog sektora is prikladna namjeni.
- Treba jačati upravljanje i podršku povjerenicima i članovima odbora.
- Treba razvijati sposobnosti radne snage sektora.
- Treba graditi posvećenost i odgovarajuća sredstva za poboljšavanje rada[15].

Jedinica za aktivne zajednice

Vlada, kroz svoje postojeće inicijative, teži da ima jake, aktivne i ovlašćene zajednice – sve sposobnije da same obavljaju zadatke, definiraju probleme s kojima se suočavaju i zatim ih rješavaju zajedno, tako da ljudi svih starosnih dobi, rasa ili socijalnih sredina imaju osjećaj pripadnosti i materijalni interes u društvu.

Jedinica za aktivne zajednice radi na stvaranju društva u kojem dobrovoljna i komunalna aktivnost cvjeta i u kojem su svi pojedinci i zajednice osposobljene da igraju punu ulogu u građanskom društvu.

U junu 2004. Jedinica za aktivne zajednice je objavila '*ChangeUp*' Okvir za izgradnju kapaciteta i infrastrukture za dobrovoljni i komunalni sektor, razvijen u partnerstvu s ovim sektorom. Cilj "ChangeUp" je da do 2014. budu zadovoljene potrebe frontalnih dobrovoljnih i komunalnih organizacija, kroz podršku koja je: raspoloživa širom zemlje, strukturirana za maksimalnu efikasnost, nudi odlično pružanje usluga, pristupačna svima, istinski odražava i promovira raznolikost i održivo je finansirana. "Change Up" opisuje osnovnu arhitekturu podrške koju frontalne organizacije trebaju.

Provedbu ChangeUp podržava ulaganje Ministarstva za unutarnje poslove od 80 miliona £, tokom 2003./4. – 2005./6. Ovo ulaganje će katalizirati modernizaciju pružanja infrastrukture radi poboljšanja njene održivosti, kvaliteta i dometa u skladu sa visokim ciljevima određenim u "ChangeUp".

Pošto su već uložili 8 miliona £ u razvoj "ChangeUp" i početne troškove, £72 miliona preostaje za podršku provedbe – što čini do 66 miliona £ prihoda i kapital od 16 miliona £ – koji treba uložiti do marta 2006.

Okvirne organizacije[16]

Okvirna tijela opslužuju veliki broj dobrovoljnih organizacija i provode širok opseg aktivnosti; ipak, te aktivnosti se provode na neizravan način, a ta tijela rijetko sama vrše "frontalne" aktivnosti. Neka okvirna tijela su usvojila dugi spisak priznatih dobrotvornih namjena u jednom naporu da pokušaju obuhvatiti sve organizacije koje ona opslužuju i opseg njihovih aktivnosti. Kao rezultat toga, neka okvirna tijela imaju višestruke namjene da smanje siromaštvo, da unaprijede obrazovanje i religiju, da obezbijede rekreacione objekte, da zaštite i očuvaju zdravlje, i tako dalje. U stvari, te funkcije ne odražavaju stvarne aktivnosti okvirnih tijela i opštu namjenu, što je obezbjeđivanje savjeta, podrške i pomoći dobrovoljnom sektoru, ili da ove dobrovoljne organizacije teže pomaganju ne-dobrotvornog, kao i dobrotvornog dobrovoljnog sektora.

Vrste usluga koje okvirna tijela pružaju u dobrotvornom i ne-dobrotvornom dobrovoljnom sektoru često obuhvata neke od sljedećih usluga ili sve:

- uvezivanje dobrotvornih organizacija, dobrovoljnih organizacija, vladinih agencija i drugih grupa oko relevantnih pitanja,
- pružanje obuke, organiziranje konferencija i seminara o temama relevantnim za efikasnost dobrovoljnog sektora,

[15] www.homeoffice.gov.uk

[16] Uzeto iz: Promocija dobrovoljnog sektora za dobrobit javnosti: Dokument za raspravu – februar 2002.

- identificiranje potreba u dobrovoljnom sektoru i organiziranje projekata ili politika za njihovo zadovoljavanje,
- pomaganje dobrotvornim i dobrovoljnim organizacijama da upravljaju programima za prikupljanje novčanih sredstava, da prate grantove, preporučuju grantove, pomoć u prijavljivanju za grantove,
- obezbeđivanje informacija štampi i javnosti o djelovanju dobrovoljnog sektora ili o problemima s kojima se suočava,
- pružanje usluga, kao što su savjetodavne usluge za dobrovoljni sektor, u oblasti zakona, računovodstva i uprave,
- davanje savjeta i informacija o tehnikama prikupljanja novčanih sredstava, koje su primjerene za dobrovoljne i dobrotvorne organizacije,
- djelovanje kao zastupnik dobrovoljnog sektor u odnosu na vladine politike i zakone,
- savjetovanje preduzeća o dobrotvornim davanjima i poticanje zaposlenih na učestvovanje u dobrovoljnom radu,
- promoviranje neovisnosti i inovacije,
- pružanje primjerene kvalitetne podrške i savjeta o razvoju organizacije,
- razvijanje partnerskog duha i izgradnja mreža za pomoć u jačanju resursa i povećavanje uticaja, samim tim, jačanje ovog sektora.

Osim toga, okvirna tijela mogu biti uključena u davanje savjeta i informacija javnosti i postojećim organizacijama o tome kako osnivati dobrotvorne i dobrovoljne organizacije.

Organizacije koje promoviraju dobrovoljni sektor obezbjeđuju opipljivu korist organizacijama i pojedincima koji dobijaju njihovu izravnu pomoć. Iz toga slijedi da rad organizacija koje pružaju usluge za promociju dobrovoljnog sektora, ipak rezultira konkretnom koristi za javnost. Osim toga, okvirna tijela obezbjeđuju određeni broj neopipljivih koristi za javnost koja prima pomoć od dobrovoljnog sektora i društvu u cjelini. Takve koristi su:

- poticanje altruizma u društvu,
- razvijanje bliže veze između građana i dobrotvornih organizacija i njihovih korisnika,
- identificiranje i pružanje podrške dobrovoljnom sektoru u njegovoj sve značajnijoj ulozi u pomaganju obespravljenim u zajednici,
- olakšavanje rada dobrotvornih organizacija, da bi im se omogućilo da rade efektivnije sa NVO i neprofitnim organizacijama.

Dobrovoljni sektor je očigledno sastavljen od raznih različitih organizacija, ali sve te organizacije ipak imaju određeni broj zajedničkih obilježja, među kojima su to da se one rukovode vrijednostima, drugim riječima, one su osnovane radi određene namjene u zajednici/socijalnoj pomoći; sve su sastavljene od samo-upravljačkih tijela; one su pod kontrolom zakona, umjesto pod izravnom vladinom ili političkom kontrolom i sve imaju upravljačko tijelo odgovorno za upravne poslove.

Takve organizacije mogu biti izuzetno važne u izgrađivanju povjerenja i kohezije u zajednicama i u razvijanju sposobnosti osoba koje su uključene u njihovo rukovođenje. Vlada im može pomoći tako što će osigurati da zakonski i regulatorni sistem ne uguši aktivnost malog obima.

Dobrovoljni sektor u Evropi

U Evropi, evropska zakonodavna tijela sve više koriste izraz ‘Economie Socijale’ – taj izraz obuhvata različite nacionalne tradicije na kojima se zasniva ovaj sektor i njegovu tendenciju da ima više od jedne vrste aktivnosti ili ciljeva, i dopušta da se aludira kolektivno na razne organizacije za socijalnu pomoć iz svih evropskih zemalja i to bez razlike ili precizne definicije.

Dobrovoljni sektor u Evropi ima mnoga slična obilježja kao UK, on igra važnu ulogu na skoro svim poljima socijalne aktivnosti i daje sve veći doprinos razvoju Evrope. Dobrovoljne organizacije doprinose stvaranju radnih mjesta, aktivnom građanstvu, demokratiji, pružaju široku lepezu usluga,

igraju vodeću ulogu u sportskim aktivnostima, predstavljaju interese građana pred raznim javnim vlastima i igraju vodeću ulogu u promoviranju i zaštiti ljudskih prava, kao što imaju i ključnu ulogu u razvijanju politika. Ovaj sektor također prepoznaje važnost poticanja i razvijanja građanskog dijaloga u cilju obavještavanja građana o razvoju socijalne politike i pogotovo provođenju mjera oblikovanih za borbu protiv socijalne isključenosti i diskriminacije.

Mnogi problemi i izazovi s kojima se suočavao dobrovoljni sektor u UK odražavaju se širom Evrope, a njegov razvoj na nacionalnom i evropskom nivou je važan radi poboljšanja sposobnosti ovog sektora da odgovori na buduće potrebe i maksimalno poveća svoj doprinos evropskoj integraciji.

Građanski dijalog se može opisati kao recipročna razmjena informacija između najširih slojeva građana i evropskih institucija, što olakšava razvoj socijalne politike koja brzo reagira na stvarne potrebe, od evropskog nivoa do lokalnog nivoa, kroz promociju evropskog građanstva i učešća. Počeci građanskog dijaloga sa više struktura i dosljednosti potiču iz vremena Ugovora iz Maastrichta, koji je sigurno pohranio Deklaraciju 23, koja naglašava važnost "saradnje između [evropskih institucija] … i dobrotvornih udruženja i fondacija kao institucija odgovornih za ustanove i usluge socijalne pomoći". Na evropskom nivou je pokazana iskrena politička volja za sistematičke konsultacije, i u pripremi i u provedbi politika, od vremena usvajanja Deklaracije 23.

U izjavi Komisije 1997. o *Promociji uloge dobrovoljnih organizacija i fondacija u Evropi*[17] je priznat doprinos koji dobrovoljni sektor daje evropskoj integraciji. Ova izjava također ističe sve bolju saradnju između dobrovoljnog sektora i evropskih institucija (dobrovoljni sektor prenosi informacije građanima i razmjenjuje svoje znanje i iskkustvo sa institucijama).

Međutim, dobrovoljni sektor je morao rješavati svježe probleme i izazove vezane za proširenje svoje uloge. Na primjer, dobrovoljne organizacije koje pokušavaju razvijati transnacionalne evropske aktivnosti naišle su na niz prepreka, kao što su:

- poteškoće u nalaženju partnera u drugim zemljama za zajedničke projekte,
- nepostojanje finansiranja na evropskom nivou,
- kašnjenje isplata Finansijske pomoći za zajednice,
- nereprezentativna priroda nekih organizacija,
- nepostojanje odgovarajuće obuke.

U odgovoru na ove probleme, Komisija i zemlje-članice su smatrale da je važno napraviti strategiju i dosljednu politiku za ovaj sektor. Dobrovoljnom sektoru je predložen određeni broj ideja za ispitivanje, i na nacionalnom i na evropskom nivou.

Na nivou zemalja-članica:

Udovoljavajući načelu subvencioniranja, Komisija je smatrala da se glavnina aktivnosti treba dešavati na nacionalnom ili čak regionalnom ili lokalnom nivou i posebno predložila da se:

- otkrije više o ovom sektoru na svim nivoima,
- razvija partnerstvo između javnih vlasti i dobrovoljnog sektora, uz osiguravanje njihove stvarne neovisnosti,
- razvije jasniji zakonski i poreski okvir za dobrovoljne organizacije i fondacije,
- osigura da dobrovoljni sektor ima odgovarajuće mogućnosti za obučavanje.

Na nivou dobrovoljnih organizacija i fondacija:

Dobrovoljne organizacije trebaju biti otvorenije i pristupačnije, tako da se građani i javne vlasti mogu približee upoznati s njihovim ciljevima i metodama rada.

[17] Izjava iz Komisije o Promociji uloga dobrovoljnih organizacija i fondacija u Europe, juni 1997.

One bi također trebale:

- učiniti raznolikim svoje izvore finansiranja,
- poticati svoje osoblje da traže obuku,
- bliže povezati sa javnim vlastima i poslovnom zajednicom.

Na nivou zajednice:

Treba razviti dijalog između dobrovoljnih organizacija i institucija i tijela iz zajednice.

Mogu se preduzimati i druge akcije u cilju:

- poboljšanja pristupa evropskim programima obučavanja za članove dobrovoljnih organizacija koje se žele proširiti u Evropi,
- poticanja pristupa određenim Fondovima za zajednice,
- stvaranja specijalnog fonda radi poticanja transnacionalnih aktivnosti dobrovoljnih organizacija.

Oporezivanje u Evropi

Sve zemlje-članice dopuštaju nekim dobrovoljnim organizacijama – uopšteno govoreći, organizacijama za koje se smatra da imaju namjene u interesu javnosti – određeni stepen olakšica od izravnog oporezivanja, ili kroz njihovo izuzimanje od poreza koji se nameću kompanijama i drugim oblicima preduzeća koja ostvaruju zaradu, ili korz nametanje niže stope od stope koju plaćaju kompanije, ili kroz uspostavljanje praga najnižeg mogućeg prihoda ispod kojeg se porez ne nameće. Ovi oblici olakšica nisu nužno međusobno isključivi. U slučajevima kad su dobrovoljne organizacije izuzete od poreza na kompanije, one možda moraju umjesto toga plaćati porez na prihod. Neke zemlje-članice dopuštaju djelomično ili potpuno izuzeće od poreza na imovinu za nekretnine koju posjeduje ili zauzima dobrovoljna organizacija. Osim toga, u rijetkim slučajevima može postojati djelomično izuzeće od poreza na zapošljavanje. Sve zemlje-članice također dopuštaju određeni stepen poreskih olakšica za donatore dobrovoljnih organizacija, bez obzira da li se radi o pojedincima ili kompanijama ili drugim oblicima organizacija[18]. Sljedeća veza pruža važne, detaljne informacije o Zakonskom i fiskalnom okviru za dobrovoljne organizacije (udruženja) i fondacije širom evropskih zemalja-članica.

http://europa.eu.int/comm/enterprise/library/lib-socijal_economy/orgfd_en.pdf

[18] Izjava iz Komisije o Promoviranju uloge dobrovoljnih organizacija i fondacija u Europi, juni 1997.

Studija pojedinačnog slučaja 3: Kompanija za dobrobit javnosti za rehabilitaciju i zapošljavanje UWYTA – mađarska organizacija sa sve većim brojem aktivnosti i raznolikim izvorima finansiranja.

UWYTA je osnovana 1995. kao inicijativa Fondacije TÁMASZ (PODRŠKA) i Južno-transdunavske fondacije UNITED WAY. Okružni sud Baranya je registrirao UWYTA kao organizaciju za dobrobit javnosti, a Ministarstvo finansija je registriralo kao organizaciju usmjerenu na zapošljavanje.

Ova kompanija preduzima sljedeće aktivnosti:

- Obezbjeđuje smještaj i pomoć beskućnicima da se vrate u zajednicu sa smještajem i poslom.
- Privremeni dom za porodicu pruža podršku i smještaj porodicama s djecom u krizi.
- Obezbjeđivanje posla za prestupnike, koje je Okružni sud Baranya osudio na rad u zajednici, u tijesnoj saradnji sa socijalnom službom za nadzor osoba na uslovnoj slobodi, na osnovu dogovora između te dvije organizacije.
- Zapošljavanje preko 1300 ljudi sa ograničenjima u zaštićenim radnim uslovima u sljedećim aktivnostima: vrtlarstvo, uzgoj stoke, održavanje, bio-farme, rad u kuhinji i obrada drveta, pakiranje, recikliranje, podešavanje odjeće i rad sa tekstilima, rad s informacijama, socijalni rad, administracija.
- Raznoliki projekti zapošljavanja usmjereni na pružanje podrške u rehabilitaciji i reintegraciji zaposlenika sa ograničenjima u glavne tokove zapošljavanja.

Novčana sredstva dobijaju iz ugovora sa regionalnim, lokalnim i centralnim vlastima, prihod iz subvencija za zapošljavanje pomaže u pružanju podrške drugim vidovima njihovog rada, a njihova zaštićene radionice obavljaju rad pod ugovorom za velike industrijske koncerne. Također su imali novčana sredstva za pilot projekte od EU, Vlade Velike Britanije i Soroš Fondacije.

TREĆI DIO - Teme koje potiču iz eseja o lokalnim kontekstima

Treći dio govori o glavnim temama koje proizilaze iz lokalnih kontekstualnih eseja. Mi smo pokazali kako se ovim temama bave organizacije dobrovoljnog sektora u UK i širom Evrope, sa primjerima dobre prakse.

Naša namjera je da ovaj dio predstavi Praktični vodič o toma kako se mogu rješavati ključna pitanja u okviru identificiranih tema u dva entiteta BiH. Nadamo se da će to potaknuti razmišljanje i raspravu o tome kako se nešto od ove dobre prakse može iskoristiti kao izvor informacija za razvoj dobrovoljnog sektora u BiH. Ta rasprava se zatim može fokusirati na niz praktičnih akcija i kao primjereni prijedlozi za razvoj politike.

U okviru KS3, paralelno s ovim izvještajem i kao njegova dopuna, radi se na proizvodnji:

- dosad nezabilježene studije o obimu i prirodi dobrovoljnog sektora u BiH, koja će dati korisne analize na kojima se može zasnivati buduća strategija i
- dva lokalno pripremljena entitetska eseja, koji opisuju kontekst u okviru kojeg rade organizacije dobrovoljnog sektora, i ograničenja s kojima se suočavaju.

Iz tih dokumenata proizilazi:

- prikaz veličine, prednosti i slabosti NVO ili dobrovoljnih organizacija BiH i
- identifikacija važnih tema i oblasti, koje se mogu iskoristiti ukoliko se želi da se doprinos ovog sektora u napretku BiH razvije do svog punog potencijala.

Važne teme se mogu okarakterizirati kao teme koje pokrivaju:

- predožba javnosti o ovom sektoru,
- partnerstvo,
- upravne sposobnosti,
- zakonski i fiskalni okvir,
- finansiranje.

Ove važne teme nisu neuobičajene za BiH – u većem dijelu se ove teme pojavljuju kao najveći problem u raspravama o NVO u UK, Evropi i, štoviše, na mnogo načina globalno. Uvijek, mada su odgovori na ova globalna pitanja lokalni i specifični.

Sljedeći odlomci teksta pokrivaju pojedinačne aspekte redom, uz pokazivanje načina na koji se ta pitanja rješavaju u UK i drugim evropskim državama, i primjere dobre prakse. To je osnova za razvoj specifičnih lokalnih koraka i rješenja koja će biti primjenjiva u BiH.

Prikaz stanja

Zakoni

Početna tačka za izgradnju i održavanje dobre predodžbe javnosti o NVO je postojanje temeljitih zakona koji pomažu da se osigura postojanje dobro reguliranih organizacija. Iskustvo u Istočnoj Evropi je pokazalo da loši zakoni dopuštaju pojavu "NVO" koje koriste nejasnoće u zakonima za dobitak beskrupuloznih pojedinaca ili za aktivnost koja se graniči s kriminalom. Takve pojave stvaraju nepovjerenje u cijeli sektor.

Pouzdana uprava

Organizacije dobrovoljnog sektora mogu uraditi dosta na promociji i zaštiti predodžbe koju javnost ima o njima kroz zajednički dogovor o pravljenju svog Kodeksa ponašanja i praćenje i reguliranje njegove primjene. Takav Kodeks bi se bavio sljedećim:

- mjerila unutarnjeg upravljanja,
- finansijska mjerila i transparentnost,
- odgovornost,
- komuniciranje s javnošću,
- smjernice za prikupljanje novčanih sredstava,
- procedure za godišnji izvještaj,
- mjerila za zapošljavanje i obučavanje.

Takav samo-regulatorni mehanizam, koji pokazuje njihovu posvećenost integritetu u okviru ovog sektora, i dodjeljivanje znaka ili svjedodžbe o zadovoljavanju mjerila bi dao javnosti do znanja da oni pripadaju grupi koja zagovara visoka mjerila ponašanja NVO.

Ocjenjivanje

Dio svake dobre upravne prakse je neprekidno poboljšanje, koje se zasniva na ocjenjivanju ranijih rezultata i procjena trenutnih prioriteta.

Rezultati ocjenjivanja, prikazani na privlačan način, mogu biti moćno sredstvo u promociji predodžbe javnosti o dobrovoljnim organizacijama. Glavne poruke, zasnovane na objektivnoj ocjeni koju daje treća osoba, mogu uvjeriti finansijere u pružanje podrške budućih zahtjeva za finansiranjem, kao što mogu i pomoći da se provjeri napredak programa i organizacije u cjelini.

Ocjenjivanje vlastitog rada koje radi sama organizacija daje referentne tačke, koje mogu pomoći u praćenju napretka organizacije u odnosu na ciljeve.

Odnosi s javnošću

Veći dio onoga što je rečeno pod naslovom "partnerstva" je značajno kad se razmatra "predodžba javnosti", pogotovo po pitanju rada u zajedništvu. Kad organizacije djeluju zajedno, njihov uticaj je potencijalno veći sa nekom promotivnom aktivnosti.

Vrsta aktivnosti koje mogu koristiti kao pomoć u sticanju – i održavanju – imena i aktivnosti u očima javnosti. Relevantne aktivnosti obuhvataju:

Saopštenja za štampu

Organizacija koja dobro koristi medije će imati utvrđenu medijsku strategiju, pristup ljudima osposobljenim za komuniciranje s medijima i osoblje/direktore obučene za odgovaranje na intervjue. To će pomoći da maksimalno povećaju mogućnosti za aktivno učešće u saopštenjima za štampu i osposobljeni su za reagiranje na pitanja štampe koja mogu biti potencijalno kritička.

Aktivno učešće u saopštenjima za štampu znači da treba biti žustar u odnosu na stvari koje su zanimljive kao vijesti, ključna ostvarenja u rezultatima rada, potpisivanje novog ugovora, otvaranje nove usluge ili novog objekta, priča o uspjehu koja je zanimljiva ljudima. Veoma često su oni koji rade na frontalnom dijelu pružanja usluga tako zadubljeni u svakodnevnu aktivnost da ih propuštaju.

Za rješavanje negativnog izvještavanja je potrebno jasno razumijevanje toga ko će se baviti takvim pitanjima i kakva uputstva će dobijati.

Malo je vjerovatno da jedna mala organizacija dobrovoljnog sektora može obezbijediti ovakav nivo podrške i ova aktivnost je prikladna za rad neke okvirne organizacije.

Studija pojedinačnog slučaja 4: Inovativni pristup u svrhu promocije predodžbe javnosti o dobrovoljnom sektoru

U Rumuniji je 2000. bila pokrenuta jedna složena kampanja, oblikovana u svrhu promocije predodžbe javnosti o sektoru NVO, što je bio prvi takav pokušaj u Rumuniji. Zvala se "Premošćavanje jaza". Postojalo je nekoliko različitih dijelova njenog programa, uključujući desetodijelni radio program na Aktualnim pitanjima Radio Romanie, "Ljudi za ljude"; pet epizoda TV programa na ProTV (najveća privatna TV stanica u zemlji), "Više od sna"; seminar i natječaj za reklamne spotove: "Objava javne službe – U čiju korist?" i komplet za obuku u odnosima s javnošću, "PREDODŽBE JAVNOSTI – nevladine organizacije i masovni mediji". Sve ovo je urađeno tokom perioda od 18 mjeseci, uz pomoć BBC World Service Trusta i novčanih sredstava od Britanske nacionalne lutrije.

Konferencije

Upoznavanje šire zajednice s nekim pitanjem i pažnja medija mogu se ostvariti kroz konferencije – možda konferencije kao jednog dijela redovitog niza. One ne trebaju biti duge po trajanju – polovica dana može biti dovoljna za prenošenje glavne poruke. Neki istaknuti važni govornik može osigurati zanimanje medija tog dana ali, u odsustvu toga, dobro napisano saopštenje za javnost i fotografije kao kasnija aktivnost mogu obezbijediti koristan materijal za novinare.

Izložbe i otvoreni dani

Prenošenje poruke na lokalnom nivou može se dešavati na nezvaničnim dešavanjima u zajednici – izložba ili otvoreni dan. Takva dešavanja omogućuju ljudima da saznaju više o tome šta rade promotivne organizacije. Iskustva iz UK pokazuju da je veći broj posjetilaca kad se takva dešavanja organiziraju na mjestima koja zajednica često koristi, gdje se ljudi osjećaju prijatno pri posjeti i gdje je tema možda nezvanična.

Neke Grupe u zajednici privlače porodice organiziranjem "zabavnih dana", sa aktivnostima za djecu i zakuskom i pićem, čime se maskira jedna ozbiljnija poruka da ljude treba zainteresirati za programe obučavanja ili obrazovne programe, ili kampanje za zdrav život.

Obezbjeđivanje gostujućih govornika na događajima koje organiziraju druge organizacije

Organizacije koje žele pojačati predodžbu javnosti o njima, ne odbijaju prilike da govore na odgovarajućim dešavanjima. Dobro izvedena prezentacija može učiniti dosta na jačanju profesionalizma organizacije koju predstavljaju. Korisno je imati ljude koji su obučeni u tehnikama prezentacija, sa materijalom za skripte, informativnim paketima i vizualnim pomagalima.

Leci/posteri

Dobro oblikovani reklamni materijali mogu pomoći u prenošenju poruke o nekoj organizaciji uopšte ili o određenoj usluzi koju nudi. Te poruke, međutim, moraju biti u skladu s opštom atmosferom ili duhom projekta – sjajni i očigledno skupi materijali mogu izazvati kritike. Kad se koriste slike učesnika, potrebno je da one odražavaju veličinu grupe klijenata.

Prilike za dobrovoljni rad

U uvodu našeg izvještaja, dali smo komentar na široko rasprostranjeno korištenje dobrovoljne pomoći u organizacijama dobrovoljnog sektora. Korištenje resursa radne snage na ovakav način pruža priliku ljudima koji su, zbog ovog ili onog razloga, isključeni iz tržišta rada da učine nešto što ima vrijednost za zajednicu.

Pojedincima koji su uključeni u dobrovoljni rad, to može:

- pomoći da ispune inače slobodno vrijeme,
- dati samo-pouzdanje i kontakt s društvom,
- omogućiti izgradnju pouzdanja,
- dati priliku da isprobaju nove oblike rada,
- obezbijediti nove sposobnosti i radon iskustvo koje će im valjati prilikom prijavljivanja za plaćeno zaposlenje.

Ponuda dobro organiziranih i strukturiranih prilika za dobrovoljce može poboljšati predodžbu javnosti o organizaciji u oblasti pružanja svojih usluga. U nekim organizacijama postoji dobro definirana ruta za obučavanje dobrovoljaca, što služi jačanju pozitivne predodžbe javnosti.

Sponzoriranje

Kompanije iz privatnog sektora će često djelomično sponzorirati aktivnosti dobrovoljnog sektora, ili sa gotovinom ili doprinosom "u naturi" (posuđivanje opreme ili vozila, donacija viška materijala). Zauzvrat, sponzori mogu zatražiti da se koristi znak njihove kompanije da pokaže njihovo opredjeljenje. Ako javnost ima dobru predodžbu o samim sponzorima, ovakvo povezivanje organizacije ili projekta sa poznatom organizacijom može imati pozitivni efekt na predodžbu javnosti.

Partnerstva

Građenje partnerstva

"Izgradnja efektivnih lokalnih partnerstva", publikacija Upravnog odbora za lokalnu upravu UK, nudi kao definiciju:

> *Partnerstvo je sporazum između dva ili više partnera da rade zajedno na ostvarivanju zajedničkih ciljeva.*

"Partnerstvo" je pretjerano korištena riječ, ali se sve više potiče rad u partnerstvu u svrhu pružanja prilika organizacijama koje djeluju na nivou zajednice da rješavaju zajedničke probleme kroz ujedinjavanje zajedničkih resursa u oblasti sposobnosti i inteligencije.

Partnerstva:

- omogućuju bolji način za rješavanje problema sa ograničenim resursima i potiče rješenja koja se zasnivaju na strategiji.
- mogu smanjiti konkurenciju u dobijanju ograničenih novčanih sredstava.
- smanjuju zbunjenost među partnerima i izbjegavaju natjecanje za primaoce.

U Evropi proces natjecanja za novčana sredstva potiče partnerstva, pri čemu je glavni uslov da ponude podržavaju učešće ključnih partnera.

Iskustvo pokazuje da se partnerstva ne dešavaju tek tako – potrebno je raditi na njima, ako se želi postići stvarni duh partnerstva, razbiti sumnje i rivalstva iz prošlosti i postići rezultate korisne za sve. Ali, sljedeća stvar koju treba imati na umu je da je potrebno vrijeme za izgradnju efektivnih partnerstva, i korisno je "početi s malim" i graditi dalje tokom razvijanja povjerenja i predanosti.

Prilikom izgradnje partnerstva potrebno je razmisliti o sljedećim oblastima:

- Kakva je svrha potencijalnog partnerstva?
- Da li je rad u partnerstvu najbolji način za ostvarivanje gornje namjene i rezultata?
- Ko su potencijalni partneri i ko je od njih najznačajniji u smislu ostvarivanja zadataka?

- Da li partneri dijele zajedničku sliku onoga što treba ostvariti?
- Kako će biti ocijenjen uticaj partnerstva – koja je dodana vrijednost partnerstva?

Partnerstva mogu postojati u nezvaničnim ili privremenim aranžmanima, kao što je sporazum o razmjeni informacija ili upućivanju klijenata – mrežni aranžman – ili zajednički rad na kratkoročnim projektima.

Ili se može težiti trajnijim aranžmanima kroz zvanično osnivanje konzorcija, ko-operativa ili zajedničkih preduzeća.

Kad razmatramo aktivnost dobrovoljnog sektora u pružanju podrške ekonomskoj i društvenoj obnovi, vidimo da partnerstvo utiče na dva načina:

1. NVO rade zajedno da bi dijelili resurse i stručno znanje na način na koji mogu rješavati određena pitanja sa većim uticajem.
2. Statutorna tijela angažiraju NVO na nacionalnom ili lokalnom nivou radi konsultacija, dogovora o prioritetima, planiranja djelovanja i širenja informacija.

Rad u zajedništvu

"Okvirne grupe" su razvile reprezentativne grupacije NVO – sa zajedničkim interesom, možda po geografskim ili interesnim područjima. One se održavaju uglavnom putem doprinosa, ali neke od njih primaju pomoć u grantovima od opština ili Regionalnih razvojnih tijela, dok neke stvaraju fondove kroz pružanje usluga ili provedbu projekata.

Njihove funkcije mogu pokrivati:

- Zastupanje dobrovoljnog sektora u konsultativnim grupama i lobiranje za inovaciju i promjenu.
- Obezbjeđivanje prilika za umrežavanje i razmjenu dobre prakse. To se može dešavati kroz konferencije, sastanke tematskih grupa, publikacije i sve više veb-stranice.
- Izrađivanje i objavljivanje istraživačkih dokumenata o specijalnim pitanjima.
- Razvijanje i nuđenje obuke za upravnike, osoblje i dobrovoljce u organizacijama-članicama.
- Obezbjeđivanje informativnog resursa o zakonima, dobroj praksi, prilika za finansiranje.
- Davanje savjeta i pomoći sa natjecanjem za novčana sredstva i možda sami preuzimaju vodstvo kao partner u natjecanju za novčana sredstva.
- Promoviranje rada dobrovoljnog sektora i dobrovoljnog rada kroz reklamiranje.
- Objavljivanje slobodnih mjesta i prilika za dobrovoljni rad u ovom sektoru.

NCVO

Nacionalno vijeće za dobrovoljne organizacije (NCVO) je okvirno tijelo za dobrovoljni sektor u Engleskoj.

NCVO predstavlja stavove dobrovoljnog sektora na nacionalnom nivou kreatorima politika i Vladi i konsultira se s ovim sektorom radi dobijanja informacija za naša političja stajališta o pitanjima koja su zajednička za ovaj sektor. Oni također provode detaljna istraživanja u svrhu promoviranja boljeg razumijevanja ovog sektora i njegovih aktivnosti.

NCVO has a growing membership of over 3400 dobrovoljne organizacije, ranging from large national organizacije to small lokal community grupe.

Usluge koje nudi NCVO kroz svoju središnju organizaciju i projekte podružnica obuhvataju sljedeće: informativna služba sa besplatnom telefonskom linijom za sve osobe uključene u ovaj sektor – dobrovoljce, plaćene radnike, povjerenike (a free phone Helpdesk), informiranje o politici, obučavanje, informativne mreže, podrška za dešavanja i publikacije koji se odnose na razvoj kvaliteta.

Jedan primjer izvora prihoda za NCVO izvučen je iz njihovog godišnjeg pregleda za 2002./2003., kad su izvori prihoda bili sljedeći:

- Doprinosi od članova • 11%
- Središnji grant od vlade • 16%
- Donacije • 15%
- Zarađeni prihod – od konferencija, publikacija, obuke • 25%
- Grantovi za projekte • 28%

Razne okvirne organizacije:

Studija pojedinačnog slučaja 5: The Wheel, Irska Republika

The Wheel je neprofitni, neovisni resursni centar i promoter za organizacije u zajednici i dobrovoljne organizacije u republici Irskoj. Oni nude podršku, promoviranje i vodstvo za aktivnosti u zajednici i dobrovoljne aktivnosti širom zemlje.

Aktivnosti se finansiraju kroz mješavinu naplaćivanja usluga, donacija dobrotvora, grantova za projekte i sponzorstva korporacija.

Studija pojedinačnog slučaja 6: Kuća građanskih zajednica u Pečuhu, Okrug Baranya u Mađarskoj, je primjer vrste međusobne podrške organizacija koja se razvija širom Mađarske. Njen cilj je "pomoći pokrete građana i najširih slojeva s njenim unutarnjim i spoljnim resursima da bi oni bili jači, aktivniji i da potiču razvoj"…

Od 1998. se pedeset i četiri lokalne organizacije pridružilo ovoj Kući. Osim korištenja opreme te zgrade, one imaju koristi od obuke, konferencija, profesionalnog savjetovanja, baza podataka, prijava za dobijanje novčanih sredstava, pristup internetu i knjižnici, koje obezbjeđuje ova kuća.

Finansijska podrška u gotovini i naturi dolazi od opštinske Vlade, doprinosa, prikupljanja novčanih sredstava i Europske zajednice.

Planovi za razvoj uključuju veći naglasak na obezbjeđivanje obuke za ljude koji rade sa NVO i obezbjeđivanje informacija i podrške kao pomoći u razvoju NVO (vidite uravnotežavanje mješavine izvora finansiranja pod naslovom "finansiranje").

Studija pojedinačnog slučaja 7: Danska – koordinacioni dobrovoljni rad

Međusobno učešće između dobrovoljnih socijalnih organizacija i javnog sektora igra važnu ulogu u socijalnom uređenju Danske. Danska politika dobrovoljnog rada se razvija dugo, a danas je obilježavaju dva osnovna elementa: saradnja između dva sektora i različiti oblici finansiranja.

1983. je Ministar za socijalna pitanja osnovao Danski komitet za akcije dobrovoljaca. To je politički komitet sastavljen od predstavnika dobrovoljnih organizacija i javnih vlasti. Cilj Komiteta za akcije dobrovoljaca je unapređivanje mogućnosti da pojedinci, grupe građana i privatna udruženja učestvuju u rješavanju zadataka na socijalnom polju. U praćenju ovog cilja, jedna od dužnosti Komiteta je prikupljanje informacija i podnošenje prijedloga i javnom sektoru i dobrovoljnim socijalnim organizacijama. Osnovna funkcija Komiteta je, ipak, savjetovanje Ministra za socijalna pitanja.

U svrhu pružanja većeg obima usluga dobrovoljnim organizacijama, 1992. je osnovan Centar za dobrovoljce u Danskoj. Centar je ustanovljen kao samo-upravljačka institucija, tj., jedna neovisna jedinica sa vlastitim nadzornim odborom u okviru Ministarstva za socijalna pitanja. Ovaj Centar pruža, između ostalog, savjetodavne i savjetničke usluge, kurseve i konsultacije dobrovoljnim socijalnim organizacijama.

Dobrovoljni socijalni rad se izvodi na dobrovoljnoj osnovi, ali nije besplatan. Samim tim se obezbjeđuju različite vrste finansiranja. Pomoć od centralne vlade se obezbjeđuje iz raznih programa, dijelom kao osnovni grantovi, dijelom kao grantovi za projekte. Osnovni grantovi se, za razliku od grantova za projekte, dodjeljuju organizacijama koje nisu namijenjene za specifičnu aktivnost ili specifični projekt. Osim osnovnih grantova i grantova za projekte, također postoji veći broj privremenih programa sa specifičnim ciljevima.

Danska tradicionalno podržava dobrovoljni socijalni rad kroz ove fondove centralne vlade. Međutim, Zakon o socijalnim uslugama iz 1998. uveo je odlomak koji obavezuje okružne i lokalne vlasti da sarađuju sa dobrovoljnim socijalnim organizacijama i udruženja na lokalnom nivou i obezbjeđuju finansijsku podršku za njih.

Za rješavanje ovog zadatka, lokalne i okružne vlasti primaju godišnju finansijsku naknadu od 100 miliona DKK od centralne vlade, koja se plaća putem blok-grantova. Veliki broj lokalnih vlasti i okruga su već angažirani u saradnju sa dobrovoljnim organizacijama koje upravljaju institucijama u okviru operativnih sporazuma. Stoga je značajno da novi statut osigurava da su aktivnosti koje se prije svega ili isključivo zasnivaju na dobrovoljnom radu također uključene u saradnju i podržane finansijski.

Na inicijativu Ministra za socijalna pitanja i Ministra za kulturu, 2001. je napravljena "Povelja za međusobno učešće između Dobrovoljaca Danske/Udruženja Danske i javnog sektora". Tu Povelju je pripremila radna grupa koja se sastojala od predstavnika dobrovoljnih organizacija iz raznih polja, npr., sportska, kulturna, socijalna, stambena, obrazovna i zdravstvena udruženja, i pet ministara i predstavnika Nacionalnog udruženja lokalnih vlasti i Danskog udruženja okružnih vijeća. Ova Povelja precizno određuje okvir i osnovne vrijednosti za međusobno učešće između dobrovoljnih organizacija i javnog sektora.

Pružanje podrške lokalnim strategijama

Vrijednost rada u partnerstvu je prepoznata u formiranju Lokalnih strateških partnerstava širom UK radi zajedničkog identificiranja i rješavanja prioritetnih pitanja s kojima se suočavaju lokalne zajednice u vezi sa zdravljem, obrazovanjem, ekonomijom, zaštitom okoline i sigurnosti zajednice.

Ta strateška partnerstva okupljaju zvaničnike iz glavnih finansijskih tijela i predstavnike dobrovoljnog sektora. Mali bazični administrativni tim pruža podršku glavnom odboru, koji zatim ima savjetodavne grupe, a sve one se bave sa pet tematskih oblasti. Zastupljenost dobrovoljnog sektora je prisutna na svim nivoima.

Povećavanje razumijevanja

Novi sistem u oblasti Yorkshire na sjeveru Engleske bavi se opažanjem da zvaničnici koji rade u Vladinim organizacijama nemaju razumijevanje za veličinu dobrovoljnog sektora i ograničenja u okviru kojih djeluje. Planira se da se ponudi kratko strukturirano pripojenje zvaničnika da bi provodili vrijeme u organizacijama dobrovoljnog sektora. Pripojenjima će prethoditi orijentacija o dobrovoljnom sektoru, a biće praćena informativnim sastancima koji će omogućiti učesnicima da daju povratne informacije o glavnim pitanjima svojim domaćim organizacijama.

Upravljačke vještine

Ankete o organizacijama dobrovoljnog sektora u UK i u Kanadi[19] identificiraju potrebu za daljim razvojem i obučavanjem osoblja dobrovoljnog sektora.

Nedavno objavljeni engleski izvještaj u svom uvodu predstavio je strategiju o sposobnostima za ovaj sektor, uz komentar:

> "*efektivnost dobrovoljnog i komunalnog sektora u velikoj mjeri ovisi od toga da li imaju plaćene i dobrovoljne radnike (uključujući povjerenike) sa pravim sposobnostima za ispunjavanje njihovih obaveza*[20]".

To istraživanje je navelo jendo istraživanje koje pokazuje da postoji nedostatak sposobnosti u okviru ovog sektora, pogotovo u oblasti uprave i rukovođenja. Na spisku najvažnijih deset sposobnosti koje nedostataju, upravna pitanja su bila istaknuta u sedam tema[21].

U Velsu je identificirana potreba za tim da treba obratiti više pažnje na obučavanje uprave, a glavni razlozi za zanemarivanje ove oblasti su:

- nedostatak novčanih sredstava,
- preopterećenost u radu,
- nizak prioritet,
- nedostatak pružanja odgovarajuće obuke,
- upravni komiteti ne uspijevaju dati primjer[22].

Čini se da je česta tema nedostatak ili gubitak stručnog znanja u organizacijama dobrovoljnog sektora zbog "začaranog kruga":

[19] Studija zapošljavanja i potreba za obučavanjem u dobrovoljnom sektoru iz Londona – Glavni oslonac mreže dobrovoljnog sektora (London, Ontario) – april 2004.
[20] "Unapređivanje naših sposobnosti", Strategija za sposobnosti za dobrovoljni i komunalni sektor – Nacionalna organizacija za obučavanje dobrovoljnog sektora (VSNTO) april 2004.
[21] "Buduće sposobnosti" 2003. VSNTO.
[22] Sposobnosti dobrovoljnog sektora.

- plate koje se nude u ovom sektoru su male,
- radna mjesta privlače mlade neiskusne diplomirane studente,
- osobe koje počinju karijeru nalaze da je dobrovoljni sektor korisno mjesto za sticanje iskustva,
- nakon sticanja iskustva i obuke, mladi upravnici prelaze na bolje plaćene položaje u poslovima javnog i privatnog sektora,
- upražnjena radna mjesta se ponovo oglašavaju, što privlači osobe koje počinju karijeru …..

i ovaj proces počinje iznova.

Okvirne organizacije

Organizacije dobrovoljnog sektora imaju pristupačne prilike koje nude spoljnja tijela, ali okvirne organizacije su napredovale u preuzimanju vodstva u naručivanju i promociji obuke, uz djelovanje u ime pridruženih organizacija.

Studija pojedinačnog slučaja 8: Uspostavljena u decembru 1997., **Organizacija dobrovoljnog sektora za nacionalnu obuku (VSNTO)** je dio nacionalne mreže od 73 organizacije za nacionalnu obuku koje pokrivaju 93% radne snage.

Posvećena dobrovoljnom i komunalnom sektoru u Engleskoj, Velsu i Škotskoj, VSNTO ima za cilj jačanje efektivnosti dobrovoljnih organizacija putem osiguravanja da plaćeno osoblje, dobrovoljci, članovi upravnog komiteta i povjerenici imaju pristup relevantnim prilikama za obučavanje i razvoj.

Vodič za upravnike u dobrovoljnom sektoru, koji su objavili Nacionalno vijeće za dobrovoljne organizacije i Vijeće Velsa za dobrovoljne akcije[23], upoređuje vođenje organizacije dobrovoljnog sektora sa vođenjem malih preduzeća:

- upravnici se bave velikim brojem svakodnevnih aktivnosti,
- strukture su nezvanične,
- mali broj osoblja ima upravne kvalifikacije,
- na raspolaganju je malo vremena za obučavanje.

Ali, on identificira različite zahtjeve u upravljanju dobrovoljnim sektorom:

- primjenjivanje organizacijskih vrijednosti i misije u praksi,
- uključivanje korisnika,
- rad sa dobrovoljcima,
- rad sa upravnim komitetima,
- neki aspekti upravljanja plaćenim osobljem (npr.: fluktuacija radne snage, niska plata, upravljanje sa udaljenosti, uticaj i vodstvo, motivacijske sposobnosti),
- nedostatak sredstava za obučavanje i razvoj,
- neprestani izazov koji predstavlja prikupljanje novčanih sredstava – pogotovo za osnovne troškove,
- predstavljanje jasne, pozitivne predodžbe javnosti različitim akterima,
- sve više rada u partnerstvu i umrežavanja u okviru ovog sektora i sa drugim sektorima,
- primjenjivanje sistema osiguravanja kvaliteta i nagledanja.

[23] "Vodeći upravnici – Vodič za razvoj uprave u dobrovoljnom sektoru" – NCVO i Vijeće Velsa za dobrovoljne akcije.

Istraživanje među upravnicima dobrovoljnog sektora pokazuje da upravnici identificiraju kao ključna pitanja:

- zapošljavanje i zadržavanje ljudi s pravim sposobnostima,
- privlačenje ulaganja i
- efektivno pružanje usluga su najkritičniji faktori za uspjeh jedne organizacije.

Ali, dvije od pet anketiranih dobrovoljnih organizacija prijavljuju nesklad između postojećih sposobnosti njihovih uposlenika i sposobnosti koje oni trebaju za efikasno obavljanje svog posla.

Glavne upravne sposobnosti za koje se smatra da nedostaju su:

- razunijevanje kako se informativna tehnologija može najbolje iskoristiti,
- planiranje i razmišljanje unaprijed,
- upravljanje unutarnjim i spoljnjim promjenama,
- nadgledanje i ocjenjivanje,
- upravljanje dobrovoljcima.

Ostali nedostaci u tehničkim sposobnostima su:

- razni aspekti prikupljanja novčanih sredstava,
- promocija i publicitet,
- osnovne informativno-tehnološke sposobnosti.

Istraživanje u Velsu je pokazalo da, mada je 67% anketiranih smatralo da je razvoj uprave prioritet za njihovu organizaciju, samo 32% ispitanika je imalo strategiju za sticanje tih sposobnosti.

Vodič za upravnike u dobrovoljnom sektoru sugerira da je potrebno da organizacije dobrovoljnog sektora imaju strategiju za sposobnosti, koja:

- identificira buduće potrebe za obučavanjem, uz povezivanje tih potreba u jedan opšti plan,
- pomaže ljudima da razviju niz sposobnosti i šire razumijevanje dobre uprave,
- razvoj razumijevanja uloga, prioriteta i procedura,
- pokazivanje posvećenosti dobrom upravljanju,
- poticanje dobrovoljaca i korisnika da doprinose vođenju organizacije.

A Vodič objašnjava uloge upravnih komiteta, dobrovoljaca, finansijera i korinika uluga u pružanju podrške razvoju uprave.

Upravni komiteti mogu pomoći tako što će:
- pokazati da cijene efektivnu upravu,
- vršiti redovne preglede vlastitih potreba u obučavanju i raditi na njima,
- osigurati da plaćeno i neplaćeno osoblje ima redovno, visoko-kvalitetno nadgledanje rada i pohvale,
- poticati obučavanje na radnom mjestu i van njega, ako postoje sredstva, i uspostavljanje budžeta za obučavanje.

Dobrovoljci mogu pomoći tako što će osigurati:
- da su primili osnovnu obuku za svoje radno mjesto,
- da se redovno vrši pregled njihovih razvojnih potreba,
- i da učestvuju u obučavanju,
- da ih redovno nadgledaju i pohvaljuju,
- pridržavati se dogovorenih procedura.

Tijela za finansiranje mogu promovirati efektivnu upravu kroz:

- poticanje korištenja odgovarajućeg kvaliteta,
- sisteme i mjere,
- prikupljanje podataka o upravnoj praksi,
- finansiranje aktivnosti na razvoju uprave.

Korisnici usluga mogu dati svoj doprinos tako što će:

- insistirati na tome da se njihova mišljenja uzimaju redovno,
- osigurati da se nude prilike za veću uključenost – i djelovati na njih!

Okviri kvaliteta

Korištenje priznatog modela za upravljanje kvalitetom pomaže u obezbjeđivanju polazne osnove, određuje najvažnije akcije i osigurava preglede koji vode ka neprekidnom poboljšanju.

Model Evropske fondacije za upravljanje kvalitetom (EFQM) se sve više koristi širom Evrope, a i globalno. Kao vlastita ocjena okvira za poboljšanje cijele organizacije, ovaj model se zasniva na devet elemenata (pet 'činitelja' i četiri 'rezultata'). Element 'people management' is especially useful for management development. Ovaj model mogu koristiti organizacije svih veličina i može biti prilagođen potrebama dobrovoljnog sektora.

Studija pojedinačnog slučaja 9: Izgradnja sposobnosti upravnika u dobrovoljnom sektoru

U Mađarskoj je kompanija Back to work pomogla Fondaciji za tržište rada Mađarske (OFA) da oblikuje i razvije novi program usmjeren na povezivanje ljudi iz obespravljenih grupa s poslovima i obučavanjem. Program "Ujra Dolgozom" je provela NVO koja je bazirana u zajednici.

Prve ocjene su pokazale da su u NVO koja je provodila program nedostajale upravne sposobnosti. Provedene su radionice za razvoj uprave u svrhu zadovoljavanja identificiranih potreba, a Fondacija za kvalitet Mađarske (MIK) je dovedena kao pomoć u uvođenju modela EFQM.

Prve reakcije upravnika NVO su bile pružanje otpora ovakvom pristupu u smislu da oduzima suviše vremena, da je nepotreban ili da nije relevantan. Ipak, tokom perioda od 18 mjeseci, upravnici su shvatili vrijednost ovog pristupa. On im je pomogao da odrede prioritete u organizacijskim potrebama i potaknuo ih da traže, ili da djeluju na, povratne informacije od klijenata i glavnih učesnika.

Obuka ne mora biti ograničena na zvanične kurseve, već može pokrivati jednu lepezu zvaničnih i nezvaničnih pristupa:

Učenje na radnom mjestu – svakodnevno nadgledanje i pohvale od višeg osposobljenog upravnika.

Vrijeme koje se provodi van uobičajenog radnog mjesta, praćenje nečijeg rada i zamjene poslova – viđenje iz prve ruke načina na koji ljudi u drugim ulogama pristupaju svom poslu.

Umrežavanje – održavanje veze s drugima radi poređenja zabilješki i dijeljenja problema, iskorištavanje konferencija i prilike za nezvanične kontakte.

Mentorstvo i poučavanje – održavanje veza s drugim upravnicima koji mogu dati svoje mišljenje o kvaliteti rada i pomoći u identificiranju prioriteta.

Akcione grupe za učenje – udruživanje upravnika istog mišljenja u grupu radi dogovaranja o razvojnim ulogama, dijeljenja učenja i podrške.

Studija pojedinačnog slučaja 10: Dopisno učenje koje vodi ka upravnim kvalifikacijama za dobrovoljni sektor

Otvoreni univerzitet U.K. je razvio svoju ulogu u Srednjoj i Istočnoj Europi (SIE). Aktivnosti Otvorenog univerziteta (OU) u ovoj oblasti su počele krajem 1980-ih, kad je Vlada U.K. poticala ovaj Univerzitet i njegovu Poslovnu školu (PŠOU) posebno, da učestvuje u obnovi post-sovjetske SIE. Prvi projekt je obuhvatao prevođenje i prilagođavanje Profesionalne svjedodžbe u upravi na mađarski jezik i obučavanje mađarskog partnera u nastavnim metodologijama i sistemima podrške iz Metoda potpomognutog otvorenog učenja OU. Kursevi su prvi put počeli 1990. Od tada je PŠOU razvila partnerstvo sa šest partnera iz SIE za izravno poučavanje Profesionalne svjedodžbe i profesionalne diplome u upravi u prevodu na lokalne jezike.

OU je razvio verziju Svjedodžbe u upravi koja je usmjerena na upravnike koji rade u javnom sektoru i organizacijama dobrovoljnog sektora.

Primjer partnerstva je partnerstvo sa CODECS-om u Rumuniji. Nakon prvog kontakta 1991. između Otvorenog univerziteta (OU) i predstavnika Univerziteta iz Bukurešta, 1993. je formirana kompanija dioničkog društva koja radi u partnerstvu sa Univerzitetom iz Bukurešta, pod imenom Centar za otvoreno dopisno učenje za građansko društvo CODECS S.A. CODECS funkcionira kao privatna organizacija koja provodi poslovnu školu Otvorenog univerziteta.

Škola (PŠOU) ima programe rada koji zadovoljavaju potrebe razvoja rumunske ekonomije za osposobljenim upravnim osobljem.

Projekt:

1993. je prva grupa od 26 studenata CODECS-a proučavala verziju kursa PŠOU, Efektivni upravnik, na engleskom jeziku. Ti studenti su zatim postali prvi tutori i upravnici CODECS-a. Efektivni upravnik je kasnije preveden na rumunski 1993./1994., što su ubrzo pratili preostali kursevi koji čine visoko cijenjene programe PŠOU, Profesionalne svjedodžbe i profesionalne diplome u upravi. CODECS je išao iz uspjeha u uspjeh. 2003. je imao dosta više od 3000 prijava za programe Svjedodžbe i diplome.

Zakonski i fiskalni okvir i finansiranje

Zakoni

U odlomku o "predodžbi javnosti" je iznesena tvrdnja da je početna tačka za razvoj prave predodžbe u javnosti temeljiti zakoni koji definiraju, reguliraju i kontroliraju dobrovoljni sektor. Takvi zakoni pak ne smiju biti ni pretjerano preskriptivni ni restriktivni da ne bi suzbijali razvoj neke organizacije, ili ograničili njihovu prilagodljivost u odgovaranju na nove prioritete koji se pojavljuju.

Takvi zakoni trebaju:

- dodjeljivati odgovornost za nadgledanje ovog sektora.
- definirati uslove za osnivanje organizacije, proces registracije i aranžmane za javno pojavljivanje.
- opisivati vrste aktivnosti koje su dopustive za ovu vrstu organizacije.
- opisivati pravila koja će se primjenjivati ako budu preduzimane komercijalne operacije za javno dobro kao dodatak osnovnom poslu.
- postaviti ograničenja o tome kako se mogu koristiti novčana sredstva i dijeliti višak.
- propisivati kako se treba odnositi prema imovini.
- opisivati kako treba voditi organizaciju i definirati odgovornosti i ograničenja koja imaju članovi upravnih tijela, pogotovo u smislu isplata i sukoba interesa.
- definirati uslove potrebne za poreske i fiskalne olakšice.
- definirati potrebe godišnjeg izvještavanja o operacijama i računovodstvu, obim tih izvještaja i kako ih treba uiniti dostupnim javnosti.
- provoditi kazne za nepriznavanje zakona.

U UK se takvi zakoni nalaze u okviru Propisa koji se primjenjuju na dobrotvorne organizacije, a to je trenutno pod revizijom nakon objave konsultacionog dokumenta 2002.[24], koji je predložio modernizaciju zakona koji se odnosi na ovaj sektor.

Fiskalni aranžmani

Obaveze i poreske dozvole koje se odnose na dobrotvorne organizacije u UK opisane su ranije u ovom izvještaju. **Stav zemalja-članica Evropske zajednice je dobro sažet u dodatku dokumentu objavljenom 1997. – *Promoviranje uloge dobrovoljnih organizacija i fondacija u Evropi.* Verzija na engleskom jeziku dodatka ovom dokumentu postoji na CDROM-u u formatu *pdf u okviru ovog izvještaja i na veb-stranici EU[25].**

U opštem smislu, opisani stav je stav tadašnjih zemalja-članica (tj., bez 10 nedavno pripojenih zemalja):

- sve zemlje dopuštaju određene poreske olakšice za dobrovoljne organizacije kroz izuzimanje ili primjenjivanje nižih stopa.
- neke zemlje su dopustile djelomično ili potpuno izuzimanje od poreza na nekretnine koje posjeduje dobrovoljna organizacija.
- u rijetkim slučajevima su postojale olakšice na porez na zapošljavanje.
- sve zemlje su dodijelile određenu mjeru poreskih olakšica za donatore dobrovoljnih organizacija, bez obzira da li se radi o pojedincima ili kompanijama, ali neke zemlje ograničavaju olakšice na donacije samo na organizacije koje i same ispunjavaju uslove za poreske dozvole.

[24] Privatna akcija, javno dobro: pregled dobrotvornih organizacija i šireg neprofitnog sektora, Jedinica za strategiju, Ured kabineta 2002.
[25] http://europa.eu.int/comm/enterprise/library/lib-social_economy/orgfd_en.pdf

- postojali su veoka različiti pristupi u odnošenju prema ostavštinama i nasljedstvu.
- većina zemalja-članica je primijenila zakone radi izuzimanja određenih aktivnosti "u interesu javnosti" od poreza na dodatu vrijednost i to je bilo korisno za mnoge dobrovoljne organizacije.

Međutim, postoje značajne razlike u načinu na koji se ove olakšice primjenjuju u ovisnosti od zakonskog statusa organizacije i načina poimanja izraza "interes javnosti".

Finansiranje

Raniji odlomak o izazovima upravljanja u dobrovoljnom sektoru je govorio o problemima u privlačenju novčanih sredstava kao ključnimi zahtjevom koji se stavlja pred upravu. Ne radi se samo o osiguravanju postojanosti u finansiranju koje stvara pritisak u cijelom dobrovoljnom sektoru, već o neprekidnom žongliranju sa raznolikim izvorima, često proturječnim kriterijima, u okviru nekoordiniranih vremenskih intervala.

Ova tabela pokazuje potencijalnu složenost mješavine izvora finansiranja o kojima ovisi Nacionalno vijeće za dobrovoljne organizacije UK

Izvori	Zarađeni prihod	Dobrovoljni prihod	Povrati ulaganja
Opšta javnost	Naknada za robu i usluge doprinosi članova	Prikupljanje na ulici i od vrata do vrata, poklon isplate; nasljedstva; doprinosi članstva	
Vlada	Ugovori s lokalnom upravom o zbrinjavanju u zajednici	Grantovi za osnovna novčana sredstva i aktivnosti projekta iz Centralne vlade i EU	
Dobrovoljne organizacije	Usluge koje se pružaju u pod ugovorom	Grantovi iz dobrotvornih trustova	
Poslovne organizacije	Sponzorstvo, istraživačke usluge, tantijemi na izume	Grantovi iz ureda za pitanja poslovne zajednice	
Ostvareno u okviru organizacije		Donirane zarade iz trgovačkih podružnica	Obične dionice; vrijednosni papiri Vlade UK; fondovi zajedničkog ulaganja; ostvareni dobici

Ova mješavina izvora finansiranja nije neuobičajena samo kod velikih organizacija, već i za male organizacije, što je vidljivo kroz ovaj prikaz izvora finansiranja jedne male mađarske NVO:

Studija pojedinačnog slučaja 11: Civilizirajte kuću građanskih zajednica u Pečuhu, Mađarska, draws its funding from a range of sources in the following proportions:

0,5 % - takozvani fond od "1 %" od pojedinaca.

12-15 % - ugovor o godišnjoj pomoći sa lokalnom vladom za rad Kuće građanskih zajednica.

45-50 % - različiti fondovi od različitih ministarstava, pristalica, fondacija, udruženja, kao što su Vladin ured za jednake prilike, Starateljski fond Fondacije Soroš, Udruženje lokalnih kulturnih institucija, Nacionalni civilni fond, Nacionalni kulturni fond, itd. Neki od ovih fondova dolaze redovno nakon ponavljanja prijave na godišnjoj osnovi, neke od njih su specijalne prijave.

35-40 % - Prihod od udruženja (iznajma prostora, organiziranje raznih dešavanja, krusevi obuke).

2004./2005. je bila jedna uspješna prijava za grant EU za obnovu zgrade.
(brojke su približne)

Istraživanje u UK[26] je istaklo efekt godišnjeg "paničnog" kruga prikupljanja novčanih sredstava koji zaokuplja vrijeme i energiju uprave i preusmjerava energije van strateškog planiranja. Prijave za dobijenje novčanih sredstava i mješavina izvora finansiranja bi trebali uzeti u obzir potrebu za izgradnjom kapaciteta.

Dobijanje novčanih sredstava ima tendenciju da bude reaktivni proces, ali je potrebno da organizacije razviju srednjoročni ili dugoročni pristup planiranju novčanih sredstava, a samo prikupljanje novčanih sredstava treba biti prepoznato kao ključna i specijalistička funkcija.

Povezanost s lokalnom mrežom/okvirnom organizacijom može biti korisna, jer takve veze često obezbjeđuju podršku koja je korisna za osnovne funkcije i pomaže u natjecanju za novčana sredstva.

Zakon o postotku

Litvanija, Slovačka Republika, Poljska, Mađarska i Rumunija imaju operativne zakone koji dopuštaju pojedincima da dodijele 1 ili 2% svog plaćenog poreza na prihode odabranoj NVO, pod uslovom da ta NVO zadovoljava utvrđene uslove.

Informacije o detaljnijem funkcioniranju ovakvog aranžmana – razlozi za i protiv se nalaze na web-stranici: www.onepercent.hu

Društveno preduzeće

Neke organizacije dobrovoljnog sektora su razvile pridružene kompanije u svrhu povećavanja prihoda koji će pružiti podršku osnovnim aktivnostima.

[26] Fondacija zajednice South Yorkshire - "Iskustva organizacija dobrovoljnog sektora u finansiranju" – januar 1999.

Dobrotvorne prodavnice

One su sada jedno afirmirano obilježje svake glavne ulice u UK Neke veće Nacionalne dobrotvorne organizacije su razvile lance sa profesionalnom upravom i marketingom koji oponašaju velike prodavnice iz privatnog sektora. Lokalno bazirane dobrotvorne organizacije su pak učile od njihovog uspjeha i otvarale pojedinačne prodavnice u okviru gravitacijskog područja njihovih osnovnih operacija. Njihova funkcija je prikupljanje i prikupljanje neželjenih predmeta od donatora – predmeti iz domaćinstva, knjige, odjeća, kompakt diskovi, koje oni mogu prodavati po skromnim cijenama. Neke prodaju razglednice i napravljene predmete koji odražavaju njihove osnovne vrijednosti.

U ovim prodavnicama uglavnom rade dobrovoljci, ali neke imaju upravnike koji primaju plate. Pored toga, one nude radno iskustvo i prilike za obučavanje dugoročno nezaposlenim ljudima u trgovini. Ova aktivnost sama po sebi može stvarati prihod za pokrivanje troškova pomoćnih namještenika. Putem ove metode, mnogi ljudi su stekli korist iz ovakvog iskustva u trgovini tako što su pojačali svoje pouzdanje, navikli se na redovne radne rutine, družili s kolegama, rukovali s gotovim novcem, sticali obuku koja se često veže sa zvaničnim opunomoćavanjem.

Jedna okvirna organizacija – Udruženje dobrotvornih prodavnica – sad predstavlja interese i podršku onima koji vode ili osnivaju prodavnice[27].

Prerada namještaja (recikliranje)

Privremeni radni programi za dugoročno nezaposlene ljude identificirali su još jednu uspješnu aktivnost koja je održiva, a u nekim slučajevima vodi do socijalnih preduzeća. Neželjeni dijelovi namještaja i električna roba široke potrošnje su bili donirani, a zatim su ih obnavljali dobrovoljci ili dugoročno nezaposleni ljudi koji imaju namještenje radi sticanja radnog iskustva. Ti predmeti su zatim dijeljeni porodicama u potrebi.

Savjetnički položaj/obučavanje

U nekim slučajevima, organizacije dobrovoljnog sektora razvijaju savjetničku aktivnost koja se zasniva na njihovom specijalističkom iskustvu. To obezbjeđuje savjete za druge organizacije dobrovoljnog sektora, ili glavne učesnike, sa obukom i konferencijama o specifičnim područjima, što sve donosi prihod.

Studija pojedinačnog slučaja 12: Posao baziran u zajednici

Jedna organizacija iz Liverpoola, Liverpool Furniture Resource Centre (Resursni centar za namještaj), započela je svoje postojanje kao jedna takva radionica za recikliranje, ali sada i izrađuje namještaj, pored recikliranja, i ima prodavnicu u gradskom centru koja izravno prodaje namještaj javnosti i službu za uklanjanje namještaja, savjetničku aktivnost i obuku.

EU Fondovi - "CARDS"[28]

Od 1991., Evropska zajednica je povjerila 6,8 milijardi € Zapadnom Balkanu, kroz raznovrsne programe pomoći. U 2000. je pomoć regionu organizirana kroz novi program nazvan CARDS (Pomoć zajednicama u obnovi, razvoju i stabilizaciji).

[27] www.charityshops.org.uk/
[28] www.europa.eu.int/comm/europeaid/projects/cards/case_bih05.htm

Širi cilj programa je pružanje podrške učešću zemalja Zapadnog Balkana (Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Srbija i Crna Gora i Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija) u procesu stabilizacije i pridruživanja.

Kroz ovaj program se obezbjeđuje 4,6 milijardi € ovom regionu u periodu od 2000. do 2006. za ulaganje, izgradnju institucija i druge mjere za ostvarivanje četiri glavna cilja:

1. obnova, demokratska stabilizacija, pomirenje i povratak izbjeglica,
2. razvoj institucija i zakona, uključujući usklađivanje s mjerilima i pristupima Evropske zajednice, da ojača demokratiju i vladavinu zakona, ljudska prava, građansko društvo i medije i operiranje slobodne tržišne ekonomije,
3. održivi ekonomski i socijalni razvoj, uključujući strukturalnu reformu,
4. promocija bližih veza i regionalne saradnje među zemljama i između njih, EU i zemalja-kandidata iz centralne Evrope.

Delegacije Evropske zajednice u Albaniji, BiH i Hrvatskoj upravljaju pomoći Evropske zajednice u tim zemljama.

Pomaganje utemeljenju povratnika

Stvaranje radnih mjesta – usmjereno na povratak izbjeglica u BiH, kroz stvaranje prilika za zapošljavanje. Nove kompanije i radna mjesta se stvaraju, a obezbjeđuje se dostupnost obuke i sposobnosti koje mogu pomoći povratnicima u dobijanju novih poslova.

Kroz svoj program CARDS, EU je 1999. osnovala Sredstva brzog djelovanja (QIF) u BiH. QIF daje grantove i zajmove, i izravno malim firmama i firmama u osnivanju, i kroz lokalne vlasti i neprofitne organizacije. U tri godine, QIF je pomogao 85 firmi, uz stvaranje preko 2100 novih radnih mjesta.

QIF ima pet regionalnih ureda, koji pokrivaju cijelu BiH, kao i glavni ured u Sarajevu. Lokalno osoblje reklamira ove prilike širom BiH, a pozivi na podnošenje prilika se objavljuju u lokalnim i državnim medijima.

QIF daje tri vrste podrške: prva je preko grantova, koji se mogu davati izravno malim firmama (sa manje od 20 zaposlenika) i firmama u osnivanju. Grant bi trebao obezbijediti zapošljavanje između 4 i 20 dodatnih članova osoblja i može obuhvatati troškove kupovine nove opreme da to omogući.

Druga je podrška međunarodnim neprofitnim organizacijama koje rade na projektima povratka izbjeglica u zemlju koji finansira CARDS. Oni se mogu obraćati QIF-u za dodatna novčana sredstva za podršku malim firmama s kojima rade. Takve organizacije moraju same finansirati dio granta.

Konačno, grantovi mogu biti davani lokalnim vlastima u područjima označenim kao prioriteti u povratku, ili javnim agencijama koje rade s lokalnim vlastima na polju ekonomskog razvoja. Ovi grantovi su uglavnom namijenjeniza izgradnju kapaciteta u organizacijama koje promoviraju lokalni ekonomski razvoj.

Grantovi iz dobrotvornih fondacija

Čini se da postoji skoro beskrajni spisak dobrotvornih organizacija sa novčanim sredstvima koja žele podijeliti. Neke pokrivaju definirana geografska područja, druge tematske oblasti, neke kombinacije ove dvije stvari.

Veb-stranica NGOnet[29], daje spisak nekih glavnih izvora raspoloživih u Centralnoj i Istočnoj Evropi.

Među najboljim prilikama su The German Marshall Fund (Njemački fond Marshall) i njegov Balkan Trust for Democracy (Balkanski trust za demokratiju)[30] i Open Society Fund (Fond otvorenog društva) Mreže fondacija Soroš[31]. Poznavanje ponude i raznolikih kriterija i krajnjih rokova za prijavu je samo po sebi posao i područje u kojem može biti korisna pomoć okvirnih organizacija. Greška koju neke organizacije dobrovoljnog sektora čine je da progone novčana sredstva, mijenjaju svoju ponudu da se uklope u kriterije, umjesto da definiraju šta treba učiniti, a zatim tražiti novčana sredstva da se to ostvari. Proganjanje novčanih sredstava može dovesti do toga da neka organizacija izgubi iz vida vlastitu opštu strategiju.

Pomoć u grantovima može biti vrijedna podrška u izgradnji organizacijskih kapaciteta – ostvarivanje kratkoročnih novčanih sredstava će pomoći u jačanju organizacije i poboljšati svoje prilike u natjecanjima za dugoročnije ponude za djelovanje/pružanje usluga.

Studija pojedinačnog slučaja 13: Međunarodna podrška za dobrovoljni sektor

Allavida je međunarodna razvojna organizacija koja radi na osposobljavanju lokalne akcije. Njihova misija je pomoć ljudima u sticanju sposobnosti, znanja, pouzdanja i resursa za vođenje lokalnih akcija i postizanje konstruktivne promjene u njihvoim zajednicama. Programska područja Allavide obuhvataju Jugoistočnu Europu, a njihov rad obuhvata davanje grantova, obuke i mentoriranje, istraživanje i objavljivanje, podrška za udruženja i mreže i organiziranje seminara.

18-mjesečni program u Hercegovini, koji završava u septembru 2004., je Program za razvoj omladine i zajednice ("MRZIM"), koji je obezbjeđivao obuku za poboljšanje efektivnosti i djelovanja NVO koje se fokusiraju na mlade. Moduli obuke su obuhvatali strategiju, upravljanje, prikupljanje novčanih sredstava i partnerski rad.

Allavida također obezbjeđuje grant program "youthEXchange.SEE", čija misija je poticanje razmjene sposobnosti, znanja i iskustva između mladih ljudi širom Jugoistočne Europe, u svrhu povećavanja njihove vidljivost i poticanja i jačanja njihovog učešća u njihovim lokalnim zajednicama i šire.

[29] www.NGOnet.org
[30] www.gmfus.org
[31] www.soros.org

ČETVRTI DIO – Prema planu djelovanja

Četvrti dio se nadovezuje na pitanja iz prethodnih odlomaka, radi predlaganja ključnih područja za djelovanje. Nije nam namjera da dajemo jedan konačni spisak, već polaznu tačku za stimuliranje rasprave i planiranje akcije.

Upravo ovdje, u ovom četvrtom odlomku, će rezultati rasprave u okviru Upravne grupe, a kasnije i drugih rasprava, biti najviše fokusirani dok se niz praktičnih prijedloga sastavlja u skup akcija koje će:

- *ojačati uloge NVO na svim nivoima i*
- *osigurati da političke i razvojne strategije imaju potpunu korist od ovakvog doprinosa trećeg sektora i da uvažavaju njegov doprinos.*

Prethodne stranice – tumačene u obliku akcija – predstavljaju obiman i zahtjevan plan.

Ono što je jsano je da se sve više važnosti stavlja na ulogu organizacija dobrovoljnog sektora širom Evrope. To posebno važi za njihovu sposobnost da pružaju podršku obnovi na lokalnom nivou. Otkriveno je da dobrovoljne organizacije mogu angažirati ljude na nivou zajednice u mjeri koju ne mogu ostvariti statutorne organizacije. U UK su lokalna partnerstva koja uključuju organizacije dobrovoljnog sektora ključne u strategijama obnove. Širom EU je važnost dobrovoljnog sektora u provedbi programa u okviru lokalnih partnerstva odraz načina na koji su finansijski tokovi strukturirani.

Teme identificirane za akciju, pak, nisu neobične za BiH; one predstavljaju vrstu pitanja s kojima se suočava dobrovoljni sektor širom Evrope i globalno. Ono što se razlikuje je polazna tačka i obim pitanja koja treba rješavati.

Na osnovu lokalnih eseja možemo identificirati ključne oblasti za akciju u razvijanju pozitivnih strana dobrovoljnog sektora u BiH. Ona obuhvataju predodžbu javnosti o ovom sektoru, efektivni rad u partnerstvu, razvijanje sposobnih upravnika u okviru ovog sektora, poboljšavanje zakonskog i fiskalnog okvira u kojem organizacije dobrovoljnog sektora djeluju i režimi finansiranja koji ih podržavaju.

Za ostvarivanje napretka u nekim od ovih područja potrebno je dugoročna predanost i jasno definirani tokovi finansiranja, ali postoje područja koja se mogu rješavati u kraćem roku i sa ograničenim resursima, s obzirom na spremnost ljudi u dobrovoljnom sektoru i statutornih organizacija da se njima bave.

Ispod se nalazi prijedlog obima aktivnosti koja mogu pomoći u unapređenju dobrovoljnog sektora kao kreatora prilika za zapošljavanje i kao podrška koja pomaže da se ljudi kreću ka tržištu rada.

Ovaj spisak nije iscrpan, već je oblikovan da djeluje kao poticaj za dalje ideje iz organizacija koje su glavni učesnici u ovoj inicijativi.

- Treba identificirati odgovarajuće okvirne organizacije na nacionalnom/regionalnom nivou i podržati ih sa novčanim sredstvima za izgradnju kapaciteta.

  (Jasna uloga za okvirna tijela koja rade na pružanju podrške organizacijama dobrovoljnog sektora je identificirana u razvoju finansiranja, obučavanja, kvaliteta i promocije ovog sektora. Organizacije dobrovoljnog sektora će možda i same morati zauzeti novi stav po pitanju rada u partnerstvu da bi to doveli do kraja.)

- Jedan od prvih zadataka za takve organizacije biće usvajanje kodeksa prakse, kao vodiča za pružanje kvalitetnih usluga organizacija dobrovoljnog sektora.

- Postoji potreba da se izgradi stručno znanje u pristupanju novčanim sredstvima, da se informacije i podrška u natjecanje za novčana sredstva učine široko dostupnim.

- Okvirna tijela trebaju preuzeti vodstvo u identificiranju resursa, kojima će finansirati i obezbjeđivati obuku u upravljanju, i radi poticanja nezvaničnih metoda obučavanja, gdje je to prikladno.

- Treba započeti rad na prilagođavanju priznatih kvalitetnih okvira upravljanja, kao podršku obučavanju, i organizacijskom razvoju.

- Treba tražiti načine za promoviranje ideje dobrovoljnog rada kao metode za pružanje podrške aktivnostima lokalne zajednice i sticanje novih ili poboljšanih sposobnosti.

- Pregled zakonskih i praktičnih implikacija vezanih za uključivanje dugoročno nezaposlenih primaoca pomoći u rad sa dobrovoljnim organizacijama radi sticanja iskustva, a podržano s obukom koja će im pomoći da pristupe glavnim tokovima zapošljavanja.

- Treba postojati imenik na veb-stranici i na papiru postojećih izvora finansiranja i prilika za natjecanje za novčana sredstva – to bi mogla biti funkcija neke okvirne grupe ili centralne vlade.

- Vlada i opštine trebaju definirati koje usluge mogu korisno pružati organizacije dobrovoljnog sektora i stvoriti zakonski okvir u kojem se to može ostvariti, i identificirati budžete.

- Planiranje takvih prilika treba definiciju jasnog okvira kvaliteta, u okviru kojeg će biti birane organizacije-pružaoci usluga i pratiti pružanje usluga.

- Vlada i opštine trebaju pokušati uspostaviti redovne razgovore sa organizacijama dobrovoljnog sektora – to se može učiniti bez obzira na napredak u definiranju područja za pružanje usluga i može se koristiti kao forum za identificiranje ključnih prioriteta na nivou zajednice i dodjeljivanja ograničenih resursa.

- Pravo djelovanje može postojati u razvijanju malih lokalnih partnerstava koja bi se bavila specifičnim lokaliziranim pitanjima, a to bi se moglo isprobati na jednom ili dva ključna mjesta kradi sticanja iskustva i izgrađivanja dobre prakse.

- Poreske dozvole za organizacije dobrovoljnog sektora treba uvesti u skladu s preporukama iz izvještaja Svjetske banke.

- Treba preispitati zakonske aranžmane za reguliranje registracije dobrovoljnih organizacija radi uključivanja veće transparentnosti u finansiranju i djelovanju, sa pregledima tekućih operacija.

Aneks A – Empirijska klasifikacija nevladinih organizacija[32]

Ovo vam može dati neku predstavu o obimu aktivnosti koje preduzimaju organizacije dobrovoljnog sektora u UK.

1. Pružanje određenih vrsta aktivnosti:

A. Obezbjeđivanje resursa

(1) Prikupljanje novčanih sredstava, raspoređivanje novčanih sredstava
(2) Obezbjeđivanje opreme objekata, prevoz, smještaj, usluge u zapošljavanju
(3) Savjet, obrazovanje, obuka, konsultacije
(4) Istraživanje, prikupljanje podataka
(5) Rekreacija
(6) Prilike za udruživanje

B. Pojedinačna njega

(7) Pomoć, podrška (nestručna)
(8) Savjetovanje, terapija, liječenje, njega u zajednici
(9) Zastupanje, zagovaranje
(10) Njega u ustanovama za smještaj

C. Socijalno poboljšanje

(11) Zabava
(12) Vođenje kampanja, uloga nadzornika, podizanje svijesti
(13) Povezivanje, posredovanje, izgradnja zajednice
(14) Očuvanje
(15) Prevencija
(16) Stvaranje radnih mjesta
(17) Promoviranje samo-pomoći; organiziranje međusobne podrške

2. Opsluživanje specifičnih kategorija stanovništva:

(18) Članovi specifičnih zajednica
(19) Starije osobe
(20) Mladi (obično grupirani u pod-kategorije: bebe, predškolska djeca, školska djeca i mladi, i često podijeljeni po spolu)
(21) Ostale starosne grupe
(22) Žene
(23) Muškarci
(24) Roditelji/porodice (postojeće ili buduće)
(25) Samohrani roditelji
(26) Bivši vojnici
(27) Njegovatelji
(28) Etničke/kulturne/religiozne grupe
(29) Izbjeglice, putnici, migranti
(30) Homoseksualne osobe
(31) Dobrovoljne organizacije, dobrotvorne organizacije (npr., Vijeće za dobrovoljnu službu)
(32) Ostale organizacije

[32] Lokalne ankete o dobrovoljnoj aktivnosti (LOVAS) PRIRUČNIK ZA ISTRAŽIVANJE - LOVAS PAPER 1 Ministarstvo civilnih poslova, Uprava za istraživanje i statistiku, septembar 1997.

(33) Bolnički pacijenti ili stanovnici drugih ustanova za smještaj
(34) Ovisnici i korisnici zabranjenih tvari
(35) Prestupnici i zločinci
(36) Ljudi sa smetnjama ili ograničenjima
(37) Stanovnici trećeg svijeta
(38) Siromašni ili obespravljeni ljudi
(39) Žrtve zlostavljanja ili zločina
(40) Profesionalne grupe ili grupe koje se baziraju na poslu
(41) Nezaposleni
(42) Beskućnici
(43) Udovičene osobe

3. Bavljenje sa specifičnim problemima:

(44) Ograničenje
(45) Određeno oboljenje
(46) Opšte zdravlje
(47) Problemi pri porodu/trudnoći
(48) Mentalna smetnja
(49) Mentalno oboljenje
(50) Obrazovna smetnja
(51) Beskućništvo, problemi sa stanovanjem
(52) Siromaštvo
(53) Nezaposlenost
(54) Nedovoljna razvijenost ekonomije
(55) Krize ličnosti, ucviljenost, postajanje nečijom žrtvom, velike nesreće
(56) Zločin/prestupništvo
(57) Ovisnosti
(58) Problemi u porodici/braku/razvodu
(59) Usamljenost
(60) Rasizam, seksizam, diskriminacija, jednake prilike
(61) Zakonski problemi/sporovi
(62) Zaštita životinja
(63) Pitanja zaštite okoline
(64) Problemi trećeg svijeta/međunarodni problemi
(65) Nepostojanje objekata za provođenje slobodnog vremena
(66) Nepostojanje prevoznih mogućnosti, saobraćajni problemi
(67) Obespravljene zajednice
(68) Građanske slobode, ljudska prava
(69) Moralna pitanja

Aneks B – Publikacija EU

Publikacija EU,

”*Promoviranje uloge dobrovoljnih organizacija i fondacija u Evropi*”,

koju je objavila Evropska komisija u junu 1997. ima koristan sažetak zakonskog i fiskalnog okvira koji se odnosi na dobrovoljni sektor zemalja-članica u to vrijeme.

Dodatak III sadrži detaljnu analizu. Zbog dužine ovog dokumenta (sami Dodatak III ima 50 stranica) mi nismo pokušali da ga uključimo u ovaj izvještaj, ali dajemo referencu na veb-stranicu za sve koji možda žele da iskoriste informacije koje ona sadrži.

http://europa.eu.int/comm/enterprise/library/lib-social_economy/orgfd_en.pdf

Aneks C – Bibliografija

	IZVJEŠTAJI: Izvorni naslovi	Autori/Izvori	Datum
*	A Governance Code for the VCS	NCVO	mart 2004.
*	A Short Guide to Partnerships	D. Wilcox	nov. 2002.
*	Achieving community benefits through contracts: law, policy and practice - is published for the Foundation by The Policy Press	R. Macfarlane, M. Cook	dec. 2002.
*	Brighton and Hove Compact and Code of Practice	Brighton and Hove City Council	2003.
*	Budget 2004	HM Treasury	2004.
*	Capacity to Deliver – a study of the Infrastructure of the VCS in the South West	Hannah Reynolds Associates	2001.
*	Community Involvement in neighbourhood Regeneration	Paul Burton	juli 2003.
*	Developing a Media Strategy	NCVO	2002.
*	Developing the VCS	Active Communities Unit	
*	Faith Based NGOs in BiH	M. Leban / www.icnl.org	2003.
*	From Suspicion to Knowledge – Gaining Public Trust	NGO News	2002.
*	Future Directions for US Assistance in SouthEastern Europe	The German Marshall Fund of the United States	feb 2001.
*	Futureskills 2003 – A Skills Foresight research report on the vol sector paid workforce	NCVO K.Wilding, B.Collis, M.Lacey, G.McCullough	juni 2003.
*	Government and the Voluntary Sector – a changing relationship	C. Robb	1999 – 2004.
*	Government departments urged to practise what they preach on 'joined-up' action	Prof. A. McGregor	juli 2003.
*	Grant Aid to the VCS	Angus Council	
*	Improving funding relationships for Voluntary and Community orgs	HM Treasury	sept. 2003.
*	Improving our Skills – a Skills Strategy for the Voluntary Sector	F.Dywer, J.Fleming, A.Hamilton	april 2004.
*	Inland Revenue Website – Information on Taxation for Charities		
*	Investing in Partnership: Government Grants to VCS bodies – some reflections	J.Harbison – Institute of Governance, public policy and Social Research	sept 2002.
*	Its Who You Know That Counts – The Role Of The Voluntary Sector In The Development Of Social Capital In Rural Areas	The Countryside Agency	juni 2003.
*	Leading Managers – A guide to management development in the voluntary sector	Voluntary Sector – National Training Organisation	2002.
*	London's (Canada) Voluntary Sector Employment Training Needs	S. Daya, M. Haitham El-Hourani, B. De Long – Pillar Voluntary Sector Network	april 2004.
*	Making a difference: local responses to long-term unemployment	M. Campbell, I. Sanderson & F. Walton	nov. 1998.
*	Making Waves – Moving to the Mainstream – Y&H VCS Learning And Skills Conference	Yorkshire and Humber Regional Forum	2003.
*	Management Development Needs	www.voluntarysectorskills.org.uk	nov. 2002.
*	Mapping the Contribution of the voluntary and	Graham Lewis – Y&H Regional	maj 2001.

	IZVJEŠTAJI: Izvorni naslovi	Autori/Izvori	Datum
	community Sector in Yorkshire and the Humber	Forum	
*	NGO News – Legal Means	www.ngonet.org	juli 2002.
*	NGO's image dimensions	ADEPT	2001.
*	NGOs in France and Britain	M.Braid	mart 2003.
*	NGOs rebuild in Bosnia without permission	CTF Budapest	feb. 2003.
*	Out of SRB into the Pot – the implications for the VCS	The Urban Forum	okt. 2003.
*	Pathways for Change - Taskforce on resourcing the Voluntary and Community Sector	The Institute for Volunteering Research	dec. 2003.
*	Philanthropy and Reform in Eastern Europe	www.paytonpapers.org	
*	Power in Partnerships – Conference Report	Yorkshire and Humber Regional Forum	maj 2004.
*	Prioritising Social Policy and the fight against poverty		
*	Private action, Public Benefit: A Review of Charities and the Wider Not-For-Profit Sector	The Strategy Unit	sept. 2002.
*	Promoting the Role of Voluntary Organisations and Foundations in Europe	European Commission	1997.
*	Quality Assurance and Demonstrating Value	Centrica, Community fund	
*	Report on the Legal and Fiscal Framework for Bosnian NGOs	World Bank Bosnia Mission	august 2002.
*	Report on the Surveys of Umbrella Organsations and NSF project	Richard Steer and Jane Humm - CDF	august 2001.
*	Review and Evaluation of Governance and Participation	www.governance-works.org.uk	april 2003.
*	Review and Evaluation of Governance and participation practice	Governance and Participation Research Report	april 2003.
*	Strengthening the Governance of small community and voluntary organisations	Joseph Rowntree Foundation	okt. 2002.
*	The 21st Century NGO	SustainAbility™	
*	The best of both worlds: The voluntary sector and local government is published by YPS for the Foundation.	M. Taylor	dec. 1997.
*	The Commission and NGOs – Building a stronger Partnership	European Commission	1997.
*	The Funding Relationship	HM Treasury Website	2003.
*	The New Bosnia Fund	www.civilsoc.org	1999.
*	The Rebirth of the Notprofit Sector in Post Communist Eastern Europe	R.Davis, Regis University – Centre for Civil Society International, USA	1996.
*	The Role of the Third Sector in Paving a 'Third Way': Some Lessons From Local Exchange and Trading Schemes (LETS) in the UK	Colin C Williams - International Journal of Community Currency Research	2001.
*	The role of the voluntary and community sector in service delivery – a cross cutting review	The public Enquiry Unit, HM Treasury	sept. 2002.
*	The Size and Scope of the UK voluntary Sector	NCVO – UK Voluntary Sector Almanac	2004.
*	The Third Sector in Europe – Civil Society Working Paper 12	H.K.Anheier	feb. 2002.
*	The Voluntary Sector: comparative perspectives in the UK	Jeremy Kendall	
*	Types of Partnership	Welsh Assembly Website www.wales.gov.uk	

	IZVJEŠTAJI: Izvorni naslovi	Autori/Izvori	Datum
*	UK Voluntary Sector Training Courses Review	A.Masterton, N.Pinnock Directory of Social Change	2002.
*	VCS infrastructure – A Consultation Document	Active Community Unit, The Home Office	sept. 2003.
*	VCS Infrastructure – a model for the future	NCVO	sept. 2003.
*	Voluntary Sector Governance	Charities and Education Group – Baker Tilly	jesen 2003.
*	Voluntary Sector Organisations' experiences of funding	Joseph Rowntree Foundation	jan. 1999.
*	Volunteering for All? Exploring the link between volunteering and social exclusion	Institute for Volunteering Research	2003/4.
*	What is the Not For Profit sector?	www.thecharitypeople.com	
*	White Paper from European Commission on European Governance	CEDAG	mart 2002.
*	Working in the Voluntary Sector	www.wfac.org.uk	2000.

WEB STRANE

www.3rdsectorunion.org.uk - Amicus
www.allavida.org - Allavida
www.allavida.org - Contact Finder linkovi sa NVO mrežama, donatorima, organizacijama koje pružaju podršku, informacije i resurse
www.avise.org - Avise, Agence de valorisation des initiatives socio-économiques
www.bocs.hu-devedu-ecmem-denmark.htm
www.bond.org.uk - Finansiranje od EU
www.bradford.gov.uk/euroinfocentre - West Yorkshire Euro Info Centre
www.cdf.org.uk – Community Development Foundation
www.cdx.org.uk – Community Development exchange
www.charity-commission.gov.uk – Web strana: The Charity Commission
www.charityshops.org.uk
www.cibfunding.org.uk - Charities Information Bureau
www.civilhaz-pecs.hu - Civil Közösségek Háza - Pécs
www.civilsoc.org - Civil Society International
www.dsc.org.uk - Directory of Social Change
www.dsdni.gov.uk – Department for Social Development
www.e-democracy.md - ADEPT Non-Governmental Organizations NGO's Image Dimensions
www.etf.eu.int - European Training Foundation
www.europa.eu.int – Sadrži obimnu dokumentaciju EU o raznim temama
www.frcgroup.co.uk - FRC Group
www.futurebuilders-england.org.uk –javnih usluge putem dugoročnih investicija u VCS
www.getalife.org.uk
www.gmfus.org.uk - The German Marshall Fund of the United States Balkan Trust For Democracy
www.helptheaged.org.uk - Help the Aged – borba protiv diskriminacije protiv starijih osoba
www.henrystewart.com
www.homeoffice.gov.uk
www.initiatives.ceges.org - Action sociale, initiatives sociales, insertion professionnelle, creation d'entreprise
www.inlandrevenue.gov.uk – Web strana poreske uprave – Informacije o oporezivanju dobrotvornih društva

www.isar-kiev.ua - Mreža podrške NVO-a - Ednannia
www.jrf.org.uk – Joseph Rowntree Foundation
www.laetuinpraesens.org - Evaluacija međunarodnih organizacija
www.londoneast.org
www.nacro.org.uk - Nacro – mijenjaje života, smanjenje kriminala
www.nacvs.org.uk – National Councils for Voluntary Service
www.ncvys.org.uk – National Council for Voluntary Youth Service
www.ngo.org.lv - NGO Centar
www.ngonet.org - Grantovi
www.niace.org.uk – NIACE i Vol sektor
www.oiabih.info - OIA – Ovdje i sada
www.onepercent.hu – projekat 1% Mađarske
www.onevoice.co.uk - One Voice Network-Durham
www.ourpartnership.org.uk - Aktivna partnerstva volonterskog i javnog sektora
www.partnerships.org.uk - "Partnerships" online
www.pillarv.com - Pillar - Voluntary Sector Network-London (Canada)
www.policylibrary.com – politike volonterskog i trećeg sektora
www.renewal.net
www.scope.org.uk
www.sm.dk - Socijalna politika u Danskoj
www.soros.org - Fond otvoreno društvo - Bosna i Hercegovina
www.stgeorgescrypt.org.uk - St George's Crypt
www.support4learning.com - Razvoj lokalne zajednice, obnova, obnova komšiluka, rad u lokalnoj zajednici, akcije lokalne zajednice, online zajednice, socijalni rad
www.the-cats-pyjamas.com – Reciklaža namještaja u Liverpoolu
www.thecompact.org.uk – Informacije o "The Compact"
www.urbanforum.org.uk – "Urban Forum" online
www.usembassy.hr-usaid-pdf-democracy-CroNGO.pdf
www.volresource.org.uk – Informacije za VCS
www.volresource.org.uk – Informacije za volonterske organizacije i organizacije lokalnih zajednica (upravljanje)
www.voluntarysectorskills.org.uk – Zašto strategija vještina za VCS?
www.vonne.co.uk - Voluntary Organisations' Network North East
www.vstu.org.uk – Voluntary Sector Training Unit
www.wcva.org.uk – Wales Council for Voluntary Action

Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DFID)

BOSNA I HERCEGOVINA

RADNE I SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI: RAZVOJ POLITIKA DJELOVANJA I MIJERA UBLAŽAVANJA NEGATIVNIH UTICAJA PRIVATIZACIJE

REFORMISANJE SISTEMA I STRUKTURA REŽIMA CENTRALNE I LOKALNE SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI

Ugovor broj CNTR 00 1368A i CNTR 00 1629

Kvalitativna studija 3

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 6: Mišljenja praktičara iz RS

Decembar 2004.

Birks Sinclair & Associates Ltd.
Gatehouse Suite
Palatine House
Belmont Business Park
Durham, DH1 1TW
Velika Britanija

Telefon: 00 44 191 386 4484
Faks: 00 44 191 384 8013
E-mail: Office@Birks-Sinclair.com
Web strana (engleski):
www.Birks-Sinclair.com/BiH.htm

Nezavisni biro za humanitarna pitanja (IBHI)
Šaćira Sikirića 12
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Telefon: 00 387 33 219 780 /1
Faks: 00 387 33 268 750
E-mail: bosna1@ibhibih.org
Web strana (lokalni jezici):
www.ibhibih.org

Izvještaj pripremio:

Igor Stojanović

Ovaj dokument je rezultat projekta koji finansira Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DfID). Mišljenja izražena u ovom dokumentu nisu nužno mišljenja DfID-a.

Ova dva entitetska izvještaja predstavljaju sredstvo za članove zajednice NVO-a, da izraze svoje stavove široj publici projekta. Stavovi u ovim dokumentima ne prestavljaju nužno i stavove projektnog tima, niti čitave lepeze predstavnika javnog sektora, privatnog sektora ili NVO-a koji učestvuju u projektu. Važan aspekat treće kvalitativne studije ovog projekta, studije o NVO-ima, je da praktičari NVO-a imaju pravovaljanu priliku da izraze svoje mišljenje.

Spisak skračenica

BiH	Bosna i Hercegovina
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FZS	Federalni zavod za statistiku
NVO	Nevladina organizacija
KS3	Treća kvalitativna studija
RS	Republika Srpska
OA	Opis aktivnosti

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 6: Mišljenja praktičara iz RS

Sadržaj

1. UVOD 1

2. UVODNE INFORMACIJE O NVO-A U REPUBLICI SRPSKOJ (RS) 1

3. EVOLUCIJA OKRUŽENJA U KOJEM DJELUJU NVO-I 2

4. NVO-I I PRAVNI I FINANSIJSKI OKVIR 4

5. NVO-I I ZAPOŠLJAVANJE 11

6. NVO-I I PRUŽANJE SOCIJALNE ZAŠTITE 12

7. INSTITUCIONALNA PITANJA U SKLOPU NVO-A 14

8. KONSULTATIVNA ULOGA I GRAĐANSKO DRUŠTVO, SOCIJALNA KOHEZIJA I ULOGA RAZVOJA POLITIKA 16

9. BUDUĆNOST NVO-A U EKONOMSKOM I SOCIJALNOM OPORAVKU 17

10. GLAVNA PITANJA U ENTITETU (RS) 18

11. PREPORUKE IZ PERSPEKTIVE ENTITETA 19

Aneks

A Registrovani NVO-i po regijama, sredina 2004. godine

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 6: Mišljenja praktičara iz RS

1. Uvod

Ova studija za Republiku Srpsku se predstavlja u kontekstu šire studije NVO-a u BiH: "Zapošljavanje, pružanje socijalnih usluga i NVO sektor: status i perspektive za BiH".

Dokument predstavlja individualnu percepciju stanja u NVO sektoru RS-a, zasnovane na aktivnom radu u NVO sektoru u poslednjih 6 godina.

Predstavljeni dokument ne sadrži konkretne i mjerljive podatke (npr. o broju aktivnih i neaktivnih NVO-a; broju uključenih NVO-a u procese donošenja politika itd) već informacije do kojih je autor tokom rada na studiji uspjeo doći[1], koje se prikupljaju u kontektsu šire studije (navedene gore).

2. Uvodne informacije o NVO-ima u Republici Srpskoj (RS)

NVO-i u RS

Trenutno, je u RS-u kod nadležnih sudova (Banja Luka, Sokolac, Doboj, Bijeljina i Trebinje) registrovano **2.379**[2] nevladinih organizacija. One su angažovane u različitim oblastma i povezane su sa gotovo svim aspektima funkcionisanja društva, ekonomije i okoline (ekologija, ljudska prava, uprava, edukacija, vladavina prava itd). Rad u pružanju socijalnih usluga nije dominantan ali je prisutan, kao i aktivnost zastupanja, sa ciljem uticanja na vlasti.

Pored registrovanih NVO-a potrebno je istaći i postojanje velikog broja organizovanih grupa građana po lokalnim zajednicama (naseljima) koje nemaju formalnu registraciju već svoje djelovanje vežu za konkretne kratkoročne probleme i njihovo rješavanje. Takođe, očigledna je veća razvijenost (brojnost i nivo aktivnosti) NVO-a u urbanim dijelovima RS-a u odnosu na ruralna područja. Isto tako moguće je uočiti razvijeniji NVO sektor u Zapadnom dijelu RS-a u odnosu na Istočni što je evidento iz tabelarnog prikaza rasprostranjenosti nevladinih organizacija (Tabela 1).

[1] Statističke podatke teško je prikupiti jer još uvijek nije dovoljno razvijena svijest o značaju raspolaganja statistikama, kako s aspekta raspoloživih informacija za donošenje zaključaka, tako i za projekciju budućih trendova i planiranje vezano za trendove.
[2] Prema raspoloživim informacijama koje su nam bile dostupne iz Osnovnih sudova: Banja Luka, Bijeljina, Doboj, Sokolac i Trebinje.

Tabela 1: Broj nevladinih organizacija

	Regija	Udruženja	Fondacija
1.	Banja Luka[3]	1.255	1
2.	Sokolac[4]	430	3
3.	Doboj[5]	331	0
4.	Bijeljina[6]	180	1
5.	Trebinje[7]	183	0
UKUPNO		**2.379**	**5**

U osnovi NVO sektor u RS-u odlikuje fluktuacija organizacija, tj. neke se gase, nove se osnivaju što je jedan stalan proces, inače karakterističan za nevladin sektor. Dostizanje ciljeva, osipanje liderstva, problemi sa finansiranjem samo su neki od uzroka pomenutog procesa fluktuacije NVO-a. Umanjeno finansiranje od strane međunarodne zajednice je dodatan razlog za izmjenu izgleda NVO sektora u RS-u, o čemu će biti više riječi u nastavku teksta.

3. Evolucija okruženja u kojem djeluju NVO-i

Različitost uzroka nastajanja NVO-a

Prva faza rasta i razvoja nevladinih organizacija. U vremenu nakon rata u BiH ključni uzroci nastajanja lokalnih NVO-a u RS-u bili su povezani sa potrebom međunarodnih organizacija za lokalnim partnerima – NVO-ima u svrhu implementacije projekata. Vrlo mali broj NVO-a nastao je kao rezultat angažovanih pojedinaca i/ili grupa da odgovore na konkretne potrebe u lokalnim zajednicama, ili društvu u cjelini. Obzirom da je velika većina projekata stranih NVO-a i organizacija, u to vrijeme, tretirala oblast rekonstrukcije i isporuke humanitarne pomoći građanima, sličnu oblast interesovanja imale su tadašnji lokalni NVO-i. Sasvim je moguće uočiti značajan uticaj donatora/međunarodnih organizacija na proces nastajanja NVO-a, kao i glavne ciljeve njihovog rada u pomenutom periodu.

Međunarodne organizacije, tokom procesa saradnje, značajno su uticale na lokalne NVO-e, ali su propustile priliku utjecati na potrebu edukaciji lidera i razvoja kapaciteta lokalnih NVO-a, u temama bitnim, kako za razumijevanje stvarne misije i svrhe postojanja NVO-a, tako i razvoju njihovih unutrašnjih sposobnosti nakon završetka svojih aktivnosti. Kao rezultat takvog pristupa, brojni lokalni NVO-i su, tokom godina, zajedno nestajali sa okončanjem aktivnosti i inicijalne potrebe za postojanjem (odlaskom stranih organizacija koje su inicirale njihovo nastajanje), ili nestajale ili postajale potpuno nekativne. To je jedan od uzroka današnjeg stanja, gdje postoji veliki broj registrovanih NVO-a ali značajno manji broj njih zaista i djeluje.

NVO-i koji danas postoje u Republici Srpskoj

Druga faza razvoja nevladinog sektora. Osam godina kasnije u RS-u, u značajnoj mjeri su se promijenili uzroci nastajanja NVO-a, koji sada više nastaju kao izraz želje određene grupe ili pojedinaca, da utiču na stvarnost oko sebe. Nemirenje sa stanjem životne stvarnosti te postojanje kritičke energije, kako bi se ostvarile željene promjene trenutno su glavni

[3] Osnovni sud u Banjaluci
[4] Osnovni sud u Sokocu
[5] Osnovni sud u Doboju
[6] Osnovni sud u Bijeljini
[7] Osnovni sud u Trebinju

generatori nastanja velike većine NVO-a u RS. Aneks A sadrži spisak broja registrovanih NVO-a, za period do sredine 2004. godine.

Iako je stanje još daleko od željenog, evidentna evolucija uzroka nastanja većine NVO-a, daje nadu da će se pozitivan trend nastaviti. Nevladin sektor u Republici Srpskoj dao je izuzetno veliki doprinos u poslijeratnoj obnovi i rekonstrukciji zemlje, povratku izbjeglih i raseljenih osoba, zaštiti ljudskih prava i ženskim pitanjima. On je bio najdirektnije angažiran na uspostavljanju osnovnih pretpostavki za demokratsku vladavinu u Republici Srpskoj. Danas, on traga za ključnim problemima svoga angažmana. Entitet i njegove institucije nisu izgradile institucionalni okvir za partnerstvo sa nevladinim organizacijama. Iz tih razloga, većina organizacija ostala je izvan glavnih političkih procesa u entitetu. Orijentacija na usluge[8], koje su uglavnom finansijski bile podržane iz inosranstva[9], presudno su utjecale na sadašnju poziciju nevladinog sektora:

- nije izgradio sistem vrijednosti kao pretpostavku za angažman i kao takav je neprepoznatljiv u zajednicama, entitetu i društvu u cjelini;
- nije uključen u političke procese, njegovi unutrašnji kapaciteti nisu dovoljno razvijeni, da bi uspješno odgovorio na društvene prioritete u formulisanja javnih politika;
- nije prepoznat od građana, vladinih instiucija i profitnog sektora, kao jedan o ključnih faktora u profiliranju alternativnih programa za reformu društva.

Evolucija očekivanja korisnika prema NVO-ima

Kako je pojavu NVO-a pratilo prilično nerazumijevanje njihove uloge i svrhe postojanja, u početku su i očekivanja građana od NVO-a bila nejasna. S obzirom na prvobitnu blisku povezanost NVO-a sa međunarodnim organizacijama tj, sa implementacijom njihovih aktivnosti, građani RS-a su lokalnim NVO-ima takođe dodjeljivali 'humanitarnu' ulogu – ulogu fizičkog donosioca dobara za zadovoljavanje kratkoročnih/hitnih socijalnih potreba. Vrlo često se tokom prviih kontakata NVO-a sa građanima, u određenim zajednicama, dešavalo da građani na sastanak dođu sa vrećom i pitanjem 'šta nam vi dijelite?'.

Razvojem dijapazona rada lokalnih NVO-a, postepeno su evoluirala i očekivanja građana od NVO-a. NVO-i su, tokom godina nakon rata, postepeno nudili više i sofisticiranije usluge, koje su se postepeno razvijale od prvobitne dostave hrane i sličnih potreba, ka naporima da se unaprijede, kako zapošljavanje tako i različiti zakoni s ciljem zaštite socijalnih, ali i drugih prava građana.

[8] Sada kada se Vlada RS bori kako bi riješila razne društvene probleme, od kojih su socijalni problemi najrasprostranjeniji, gdje je pitanje izbjeglih i raseljenih osoba samo jedno od mnogih problema, nevladine organizacije su se našle pred izazovom. Nedostatak jasne misije i vizije vlastitog razvoja bitno je utjecao na institucionalnu izgradnju organizacija – izgradnja sposobnosti, mreža (umrežavanje), odnos sa vlastima (na svim nivoima), biznisom, medijima i obrazovanju javnosti, tokom razvoja organizacije. Široko rasprostranjene posledice rata, predrasude i nespremnost (strah i nesigurnost u okruženju) za prihvatanje demokratskih standarda koje podrazumjeva civilno društvo, većinu nevladinh organizacija, posebno u regijama, i dalje je orjentira samo na pružanje usluga u zajednici. Smanjenje priliva sredstava, ili promjena politike finansiranja od strane donatora, doveo ih je u očajno stanje. Mnoge nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini, izgubile su, stog aspekta, svrhu svoga postojanja, nepripremljene su za nove uslove djelovanja. Promjene u pristupu i podjela uloga u društvu, s aspekta novih potreba, je ključ njihovog uspjeha u budućnosti.

[9] Međunarodni donatori su sve manje zainteresirani za podršku projektinim aktivnostima koje su do sada bile teljem rada i funkcioniranje nevladinog sektora u RS i BiH u cjelini, a finansijska potpora u zemlji još je na početku. Kao posljedica toga, više stotina organizacija ovisno je od svoje volonterske baze i preživljava uz veoma male iznose novca.

Ipak, određen broj (ne mali) lokalnih NVO-a, u gore pomenutim aktivnostima, nije demonstrirao kompetentnost tj, posvećenost imenovanim ciljevima, što je, kao protiv teža pozitivnim dešavanjima, uzrokovalo oklijevanje u prihvatanju NVO-a kao partnera od strane dijela građana.

Konačno, trenutno stanje jeste da javnost u RS-u očekuje nastavak direktnog doprinosa NVO-a, u sferama zadovoljavanja različitih potreba (socijalni sektor, obrazovanje, zapošljavanje), ali i značajniji uticaj prema vlastima kako bi se unapijređivali standardi ugrađeni u različite zakone, a naročito primjena tih i takvih zakona u stvarnosti.

Percepcija i razumijevanje NVO-a u javnosti RS-a

Iako je još tokom perioda socijalizma u bivšoj SFRJ postojao određen (u izvjesnoj mjeri artikulisan) oblik NVO-a (razna udruženja – omladinska, sportska, izviđači itd), sam pojam nevladine, neprofitne i nepolitičke organizacije (NVO) izazvao je prilična nerazumijevanja među građanima RS-a u drugoj polovini 90-tih. Nerazumijevanje nije bilo prisutno samo među građanima, nego i predstavnicima vlasti. Kako nerazumijevanje prvo naiđe na otpore, tako je bilo i sa percepcijom NVO-a u javnosti u RS-a. Rezultat je bio različito etiketiranje NVO-a kao špijuna, stranih plaćenika itd, a iz prostog razloga ne postojanja informacija o NVO-ima i straha od mogućeg negativnog uticaja na pozicije (kod političkih partija).

Konkretnim radom NVO-a (u opisanim okolnostima) postizali su se različiti uspjesi koji su prepoznavani od javnosti, sve češće kao opšta (a rijeđe kao individualna) korist. Korak po korak percepcija o postojanju i radu NVO-a, se razvijala i trenutno u RS-u ima određeni status kretanja tj, nije dovršen njen razvoj. Javnost (uključujući i političke partije) je u većoj mjeri nego ranije propoznala NVO-e kao konstruktivnu stranu i uočila određen potencijal. Građani sve češće pristupaju NVO-ima s različitim ciljevima (edukacija, zastupanje, prijava korupcije itd) i taj gest je povezan sa razumijevanjem uloge NVO-a, ali i sa osjećajem beznadežnosti u kojem se 'kuca na sva vrata'. Istovremeno javni sektor uočava mogućnost ostvarivanja koristi od saradnje sa NVO-ima (učešće NVO-a u obezbijeđivanju socijalnih usluga te poboljašanju njihovog kvaliteta, bolji imidž vlasti u javnosti, bolja zakonska riješenja itd) i takođe pristupa NVO-ima.

Nesređenost unutar NVO sektora (nedovoljna transparetnost rada, nedovoljno nerazumijevanje misije NVO-a, slučajevi korupcije u NVO-ima itd) usporava pomenuti proces razvoja percepcije javnosti o NVO-ima. Ipak samo usporava, proces nezaustaljivo napreduje, ali je potrebno dodatno raditi u pomenutim oblastima (kao i nekim drugim) kako bi percepcija i razumijevanje NVO-a od strane javnosti dala snažniji doprinos ukupnoj socijalizaciji i demokratizaciji društva RS-a kao i razvoju filantropije.

4. NVO-i i pravni i finansijski okvir

Zakonski status NVO-a

Sve do 2001 godine u RS-u NVO organizacije su djelovale (registrovale se) unutar starog *Zakona o udruženjima građana.* Tako star zakon imao je brojne manjkavosti, te je krajem 2001. godine donesen novi. Narodna skupština Republike Srpske je 27. 09. 2001. godine, usvojila *"Zakon o udruženjima i fondacijama"* [10] koji je na moderan način uredio pitanja postojanja i rada NVO-a. Različite lokalne i međunarodne organizacije su učestvovale u procesu kreiranja i donošenja zakona.

[10] ("Službeni glasnik RS", br. 52/01 od 17. oktobra 2001. godine, u daljem tekstu: Zakon)

Tekst Zakona uređuje materiju, koja je do sada bila regulisana u dva zakonska akta: predratnim Zakonom o udruženjima građana ("Službeni list SRBiH", br. 5/90 i 21/90.) i Zakona o zadužbinama, fondacijama i fondovima ("Službeni glasnik RS" br. 14/94.). Stupanjem na snagu novog zakona o udruženjima i fondacijama, pestale su da važe ova dva zakona. Iako su ovi zakoni imali neka liberalna rješenja s obzirom na period i sistem u kojem su nastali, oni nisu u punoj mjeri omogućavali ostavarenje slobode udruživanja.

U materijalno-pravnom smislu novi Zakon donosi najvažnije novine u pitanjima zaštite ideje neprofitabilnosti nevladinog sektora, mogućnost postojanja neformalnih udružienja ili grupa građana, broj osnivača i sudbinu imovine u slučaju da udruženje prestane sa radom. U zakonu se ne spominju nevladine organizacije, mada se one upotrebljavaju u kolokvijalnom smislu i za udruženja i za fondacije. Uređen zakonski (pravni) status NVO-a otklonio je ranije eventualna nerazumijevanja oko pozicije NVO-a u društvu, ali zakonski okvir za postojanje i rad NVO-a još nije potpuno kreiran. Nedostaje fiskalna komponenta u zakonskoj regulativi, koja treba da doprinese mogućnostima NVO-a da obezbijede potrebna sredstva za svoje postojanje i rad. Trenutne fiskalne politike kroz oporezivanje donacija kao i restrikciju mogućnosti građana da direktno upravljaju dijelom svojih poreskih obaveza, ne stimulišu građane i privatne kompanije da doniraju sredstva NVO-ima. Ovakvo stanje ne doprinosi razvoju i održivosti NVO sektora u RS-u i hitno treba reviziju.

NVO-i po novim zakonima mogu ostvarivati prihod od pružanja dobara i usluga. U nedostatku režima oporezivanja na državnom nivou, poresko tretiranje prihoda koji su dobiveni od pružanja dobara i usluga ostaje nejasni, nisu razrađeni (nije regulisano zakonom na nivou države). NVO-i registrovani, po ovom zakonu, mogu se direktno angažirati u povezanim ekonomskim aktivnostima. Ipak, Zakon ograničava prihode dobivene iz odvojenih korporacija (firmi/preduzća u vlasnštvu NVO-a) koje su osnovali NVO-i u iznosu do 10.000 KM ili 1/3 budžeta NVO-a, bez obzira koliki je taj iznos (veći ili manji). Ali pošto ova materija nije regulisana zakonom na nivou BiH, ovo se odnosi samo na NVO-e koji su registrovani po zakonima entiteta. NVO-i se mogu nadmetati za vladine ugovore, ali je to još uvijek rijetka praksa.

Postoji mogućnost registracije nevladinih organizacija, sa sjedištem u Republici Srpskoj, po Zakonu na nivou Bosne i Hercegivine[11], ili organizacije koje se registruju na nivou Bosne i Hercegovine.[12] Takav zakon nije postojao sve do 2001. godine. Ustav Bosne i Hercegovine garantuje "...slobodu udruživanja sa drugima" (tačka 1. stav 3. član II Ustava BiH) i po tom osnovu postoji ustavna obaveza za regulisanje ove oblasti. Ustav RS ima posebno poglavlje o ljudskim pravima i slobodama, u njemu se neposredno garantuje samo "..sloboda političkog organizovanja i djelovanja", bez da se neposredno jamči i sloboda udruživanja koja nije politički motivirina. Nažalost, ova nepotpuna formulacija iz Ustava RS, u vezi sa pravom na udruživanje, nije dopunjena ni prilikom poslijednje izmjene Ustava proglašenim od strane Visokog predstavnika u BiH (april 2002. godine). Ipak najvažniji pravni instrument koji garantuje slobodu udruživanja u BiH, jeste član 11. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (Evropska konvencija), koja je integralni dio pravnog poretka BiH i ima jaču pravnu snagu u odnosu na domaće zakonodavstvo. Evropska Konvencija se direktno primjenjuje u BiH i ne podliježe ratifikaciji.

[11] Takve organizacije nisu statistčki prikazane.

[12] Mjesto registracije nije uvjet za prostrono djelovanje nevladinih organizacija. Nevladine organizacie registrovane u Federaciji BiH mogu slobodno i bez ograničenja djelovati u Republici Srpskoj i obrnuto. Problemi se javljaju ukoliko nevladina organizacija registrovana u jednom entitetu ili na nivou BiH želi otvoriti ured u drugom entitetu jer je sva druga oblast (radni odnosi, penziono, zdravstveno, poreski sistem itd.) na nivou entiteta.

Upravo iz tih razloga 2001. godine donesen je "*Zakon o udruživanjima i fondacija BiH"*[13] koji je usvojila Parlamentarna skupština Bosne i Hercegoine („Službeni glasnik BiH", br. 32/2001), koji je stupio na snagu 05. januara 2002. godine. Ministar civilnih poslova i komunikacija Vijeća ministara BiH donio je *"Pravilnik o načinu vođenja registra udruženja fondacija Bosne i Hercegovine i stranih i međunarodnih udruženja i fondacija i drugih neprofitnih organizcija"* kada je i počela faktička primjena zakona.[14] Praksa registracije udruženja, na državnom nivou, je nekonsistentna od samog usvajanja *Zakona o udruženjima i fondacijama* u 2001. godini. Ovaj trend se nastavlja sve do danas. Iako nema javne kritike takvog odnosa u primjeni zakona, jer postoji nedostatak lokalnih pravnika koji razumiju pravna i finansijska pitanja NVO-a, situacija se popravlja. *Zakon o oporezivanju* na državnom nivou (PDV) je usvojen i čeka se njegova primjena, kao i Zakon o oporezivanju, koji bi stimulirao donatorske olakšice unutar ovlaštenja određenog entiteta.

Porezni okvir

Porezne obaveze svih pravnih lica u BiH regulisani su na nivou entiteta (Federaciji BiH i Republike Srpske). Ne postoje posebni propisi kojima se regulišu porezne obaveze i/ili porezne olakšice nevladinim i drugim neprofitnim organizacijama. Prema tome, NVO-i se tretiraju kao porezni obveznici, prema poreskim zakonima na nivu Republike Srpske, kao i sva druga pravna lica.

Porez na dobit

U Republici Srpskoj, NVO-ima se oporezuje dobit od takvih djelatnosti u cjelini.[15]

Porez na promet proizvoda i usluga

Nevladine organizacije mogu obavljati privredne djelatnosti ukoliko se prihod od takve djelatnosti koristi isključivo za ostvarivanje statutarnih ciljeva organizacije. U Republici Srpskoj neprofitne organizacije, izuzev onih koje obavljaju djelatnost radnog osposobljavanja, profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja invalidnih lica, obveznici su poreza na dohodak (ostvarenog obavljanjem privrednih djelatnosti). Porez na promet u Republici Srpskoj je 20% na promet proizvoda i 10% na usluge.

U oba entiteta roba koju kupuju humanitarne organizacije, s ciljem unapređenja statutarnih ciljeva, je oslobođena plaćanja poreza na promet. Poreska oslobađanja se ne odnose na automobile, naftu, naftne derivate, duhan, cigarete, alkohol, pivo, kafu i proizvode kafe. Usluge koje pružaju humanitarne organizacije, s ciljem ostvarivanja statutarnih ciljeva, također su oslobođene poreza na promet, kao i usluge koje pružaju vjerske organizacije. Zakoni oba entiteta utvrđuju listu proizvoda i usluga koje nisu predmet oporezivanja, ili su oporezivi po sniženoj stopi, pri čemu su ove liste grubo usporedive. Predviđena oslobađanja i snižene stope ne odnose se izričito na proizvode i usluge nevladinih organizacija. Međutim, pojedini proizvodi i usluge, za koje su propisana oslobađanja (npr. dobrotvorni prijemi) ili umanjena stopa (npr. časopisi iz oblasti nauke i kulture, informacijski materijali i katalozi za medicinske, obrazovne, humanitarne svrhe i svrhe zaštite životne sredine), su po pravilu oni proizvodi/usluge koje nevladine organizacije najčešće pružaju.

[13] ("Službeni glasnik BiH, br. 32 /2001)
[14] („Službenik glasnik BiH", br. 9/2002)
[15] Stopa poreza na dobit u Republici Srpskoj 10%.

Porez na plate

Prema propisima koji regulišu oporezivanje plata i drugih ličnih primanja, nevladine organizacije su u identičnom položaju kao i svi ostali isplatioci plata, naknada za plate i lična primanja po drugim osnovama (u i izvan radnog odnosa). Nevladine organizacije koje se javljaju kao isplatioci plata i drugih ličnih primanja, odnose se one iste obaveze koje su, po propisima o porezu na plate i doprinose, propisane za ostale isplatioce plata i primanja po drugim osnovama.

Prilikom obračunavanja i isplate plata i naknada plata, uvijek postoji i obaveza obračunavanja poreza i doprinosa iz plata i na plate (na teret radnika – osiguranika i na teret poslodavaca), te obaveze uplate obračunatog poreza i doprinosa na propisane uplatne račune.

Porez na plate se obračunva i plaća po stopi od 9%.

Doprinosi se obračunavaju i plaćaju iz ličnih primanja osigaranika i na isplaćena lična primanja na teret poslodavca, iz i na platu po stopama: 11% za penziono-invalidsko osiguranje, 7,5% za zdravstveno osiguranje, 0,5% za zapošljavanje i 1% za dječiju zaštitu.

U zavisnosti od postupka obračuna plata (na bazi neto plate ili na bazi bruto plata), primijeniće se i odgovarajuća stopa poreza i doprinosa.

Tabela 2: Obračun na bazi neto plata:

#	Opis	Stopa	Iznos
1.	**Iznos neto plata**	**100,000%**	**10.000,00**
2.	**Porez na platu**	**12,676%**	**1.267,60**
3.	**Doprinosi (a + b)**	**56,336%**	**5.633,60**
	a) doprinos iz plata	***28,168%***	***2.816,89***
	- penzijsko-invalidsko osiguranje	15,493%	1.549,30
	- zdravstveno osiguranje	10,563%	1.056,30
	- zapošljavanje	0,704%	70,40
	- dječina zaštita	1,408%	140,80
	b) doprinosi na plate	***28,168%***	***2.816,80***
	- pezijsko-invalidsko osiguranje	15,493%	1.549,30
	- zdravstveno osiguranje	10,563%	1.056,30
	- zapošljavanja	0,704%	70,40
	- dječija zaštita	1,408%	140,80
4.	**Ukupne obaveze (2+3)**	**69,012%**	**6.901,20**
5.	**Bruto plata (1+2+3.a)**	**140,850%**	**14.085,00**
6.	**Ukupan trošak plata (1+2+3 ili 1 +4)**	**169,012%**	**16.901,20**

Tabela 3: Obračun na bazi bruto plata:
(Neto plata + porez na platu + doprinosi iz plata)

#	Opis	Stopa	Iznos
1.	**Iznos bruto plata**	**100,000%**	**14.085,00**
2.	**Porez na platu**	**9,000%**	**1.267,65**
3.	**Doprinosi (a + b)**	**40,000%**	**5.634,00**
	a) doprinos iz plata	***20,000%***	***2.817,00***
	- penzijsko-invalidsko osiguranje	11,000%	1.549,35
	- zdravstveno osiguranje	7,500%	1.056,37
	- zapošljavanje	0,500%	70,43
	- dječina zaštita	1,000%	140,85
	b) doprinosi na plate	***20,000%***	***2.817,00***
	- pezijsko-invalidsko osiguranje	11,000%	1.549,35
	- zdravstveno osiguranje	7,500%	1.056,00
	- zapošljavanja	0,500%	70,43
	- dječija zaštita	1,000%	140,85
4.	**Ukupne obaveze (2+3)**	**49,000%**	**6.901,65**
5.	**Bruto plata (1+2+3.a)**	**80,000%**	**10.000,35**
6.	**Ukupan trošak plata (1+2+3 ili 1+4)**	**149,000%**	**16.902,00**

Uz obračun plata, odnosno poreza i doprinosa na plate brši se obračun sljedećih vrsta doprinosa:

- doprinos Prvivrednoj komori Banjaluka – 0,15% na bruto plate,
- doprinos Privrednoj komori Republike Srpske – 0,4% na bruto platu,
- opšti vodni doprinos 1,10% na bruto platu,
- sredstva solidarnosti – 2% na neto platu.

Odstupanja između iznosa javljaju se kao posljedica zaokruživanja decimala prilikom preračunavanja stopa.

Porezi na nekretnine uključujući i poreze na korištenje zemljišta i građevine

Generalno, porez se obračunava na osnovi monetarne formule utvrđene u zakonima i pratećim propisima. Samo su vjerske organizacije oslobođene ovog poreza, u mjeri u kojoj nepokretnosti koriste za svoje osnovne statutarne svrhe.

U Republici Srpskoj obveznik poreza je vlasnik nepokretnosti, porez se obračunava na osnovi zakonom propisane monetarne formule. Nepokretnosti vjerskih organizacija i drugih organizacija koje obavljaju djelatnosti od javnog interesa (obrazovanje, kultura, nauka, socijalna zaštita, medicina, humanitarne aktivnosti i sport) oslobođene su poreza, u obimu u kojem se nepokretnosti koriste za ostvarivanje statutarnih ciljeva organizacije. Porez se zaračunava nasljednicima, odnosno poklonoprimcima nepokretnosti, ali ne i kada je riječ o novcu. Međutim, samo pokloni fondacijama oslobođeni su poreza.

Porez na nasljeđe i darove

U Republici Srpskoj obveznik poreza je primalac poklona ili naslijeđa, osim onog koji je u novcu. Samo su pokloni i naslijeđa fondacijama oslobođeni poreza.

Porezne povlastice za darovatelje koji daju priloge NVO-ima

U Republici Srpskoj, izdaci za humanitarne, kulturne, obrazovne i sportske namijene priznaju se kao rashod najviše do 1% od bruto dohotka. Članarine i prilozi stručnim udruženjima priznaju se kao rashod najviše do 1% bruto dohotka. Troškovi reprezentacije priznaju se kao odbitak najviše do 3% od bruto dohotka.

Na sredstva koja se daju za ove svrhe a koja prelaze okvire priznavanja u poreznom bilansu, ne plaća se u trenutku davanja nikakva porezna obaveza, nego ova prekoračenja kod sastavljanja poreznog bilansa uvećavaju osnovicu za obračun poreza na dobit.[16]

Porezni podsticaj za ulaganje

Organizacija može ostvariti prihod od dividendi, autorskih prava, licenci, nepokretnosti, kamata i drugih pasivnih ulaganja. Dobit od pasivnih ulaganja nije predmet oporezivanja.

Prema Zakonu o politici direktnih stranih ulaganja u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 4/98 i 13/03) i Zakona o stranim ulaganjima ("Službene novine Federacije BiH", br. 61/01 i 50/03), strana ulaganja su oslobođena plaćanja carina i carinskih obaveza, isključujući carinsko evidentiranje, u skladu sa odredbama Zakona o carinskoj politici Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 21/98) i Odluci Visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu o izmjenama i dopunama Zakona o carinskoj politici Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 34/00).

Prilozi i grantovi

Nisu oporezovani. Prilozi od članarine oslobođeni su poreza.

Naknada za isticanje naziva firme

Propisi o plaćanju naknada za isticanje naziva firme odnose se i na nevladine organizacije.

Prisustvo NVO-a u kreiranju zakonskih riješenja

Kako god nastala (pod uticajem međunarodne zajednice ili lokalnih snaga) trenutna zakonska riješenja u RS-u teoretski omogućavaju, ili bolje rečeno podstiču vlasti, da uključe NVO-e u kreiranje i donošenje zakona. Pored zakona, u RS-u se može primjetiti da postoji još uvijek nedovoljna, ali rastuća spremnost vlasti, da u stvarnom smislu uspostave partnerstvo sa NVO sektorom oko kreiranja, ali i sprovođenja zakona.

[16] To znači da kod pravnog lica koje ima ostvareni prihod od 1.000.000 KM, i kome se priznaje kao porezno dopustivi rashod 5.000 KM, a koje je u ove svrhe dalo 8.000 KM, na iznos preko porezno dopustivog rashoda u iznosu od 3.000 KM ne plaća se u trenutku davanja nikakav porez nego taj iznos ulazi u povećavanje osnovice za obračun poreza na dobit (poslje izračunavanja razlike prihoda i rashoda). Da li će pravno lice imati obaveze po osnovu poreza na dobit zavisi od ukupno ostvarenog poslovnog rezultata (ako je negativan ili manji ovaj iznos ne more puno uvećati osnovicu za obračun poreza) i poreznih olakšica koje će pravno lice koristiti.

Praksa, sa druge strane, govori da u RS-u postoji opasnost za NVO-e, da dobijenu, ili u bliskoj budućnosti ponuđenu ulogu za učešće u kreiranju zakona, ne mogu ispuniti tj, da nisu u stanju kompetentno odgovoriti ovom izazovu. Nakon dugo vremena u kojem su NVO-i tražili mogućnost da učestvuju u procesima kreiranja politika, postepeno se ovakve prilike ukazuju i postaje jasno da samo mali broj NVO-a ima kapacitete i snagu da ispuni svoju ulogu. Ovakvo stanje prijeti da u oblasti saradnje vlasti i NVO-a, dođe do stagnacije, jer bi se mogli izvući pogrešni zaključci da NVO-i ne mogu ništa suštinski doprinijeti, te bi trend saradnje u ovoj oblasti mogao stati ili čak nazadovati. Trenutno u RS-u, mali broj NVO-a može ispuniti ovu ulogu, tako da je jasna potreba jačanja kapaciteta NVO-a u ovoj oblasti.

Bez promjene ovog kursa nevladine organizacije će ostati na sadašnjem nivou i raditi na pomaganju individualnih slučajeva. Potrebno je identificirati što više nevladinih organizacija na lokalnom nivou, koje imaju osnovne kapacitete za analize i kreiranje javnih politika. Potrebno je razvijati kapacitete nevladinih organizacija o procesu kreiranja javnih politika kroz snažno povezivanje između nevladinih organizacija i nevladinih organizacija i akademske zajednice.

Opisano stanje svakako od strane vlasti treba biti shvaćeno kao problem kojim se treba baviti, a ne kao dobra prilika koju treba iskoristiti u negativnom smislu.

Finansiranje NVO-a (realni i subjektivni aspekti)

NVO-i u RS-u se u okviru svog finansiranja uglavnom oslanjaju na podršku međunarodnih organizacija, fondacija i sl. Ovo finansiranje (podrška) je uglavnom projektno orijentisano, a rijeđe predstavlja i generalnu podršku postojanju same organizacije tj, pokrivanju njenih uobičajenih troškova tipa zakupa kancelarija, telefona, plata administrativnog osoblja itd. Opisana situacija umnogome komplikuje život NVO-ima u RS, jer imaju problema da obezbijede potrebna sredstva za funkcionisanje i razvoj samih NVO-a. Takođe, bitno je napomenuti da trenutno postoji trend opadanja nivoa međunarodne podrške NVO-ima u RS-u (kao i drugdje u regionu), odnosno da podrška 'iz vana' uglavnom postaje više sofisticirana – zahtijeva sve bolje razvijene kapacitete NVO-a (finansijski menadžement, razvijena struktura, strateško planiranje itd), s čim NVO-i imaju problema.

Pored međunarodne podrške, NVO-i u RS, imaju limitiranu podršku lokalnih vlasti tj, lokalnih budžeta. U većini opštinskih budžeta, kao i budžetu Vlade RS-a, postoje sredstva namjenjena za rad NVO-a. Ova sredstva nisu velika, a potrebe jesu (brojne NVO-i). Takođe, pristup ovim lokalnim sredstvima u većini slučajeva nije definisan konkretnom procedurom (uključujući i kriterijume za dodjelu sredstava) tako da se može reći da postoji nedovoljna transparetnost u dodjeli ovih sredstava. Potrebno je za istaći da u RS-u ne postoji nijedna lokalna fondacija za podršku NVO-ima. Lične donacije pojedinaca (građana RS), kao i preduzeća, limitirane su nestimulativnom zakonskom politikom, koja u suštini oporezuje svaku donaciju. I pored opisanog stanja postoji izvjestan nivo ličnih i donacija biznis sektora, ali generalno - nivo filantropije je jako nizak. Teška ekonomska situacija i visok nivo nezaposlenosti svakako doprinose opisanom stanju.

Pored svega rečenog u vezi sa realnošću finansiranja NVO-a u RS, postoji još jedan aspekt bitan za analizu – subjektivni. NVO-i u RS-u nisu u dovoljnoj mjeri iskoristili relativno povoljno razdoblje izdašnije međunarodne podrške u prošlosti, kako bi ojačali svoje kapacitete i time doprinijeli izvjesnijem finansiranju u budućnosti. Većina NVO-a pati od nedostatka kvalifikovanog osoblja, koje bi se posvetilo aktivnostima obezbjeđivanja sredstava, ali i od nedovoljne sofisticiranosti u radu (projekt menadžment, provođenje istraživanja, planiranje i pisanje projekata na višem nivou – EU i sl).

Takođe, javna percepcija korisnosti rada NVO-a, nije na nivou koji bi omogućio značajniji priliv sredstava od javnosti, što je takođe subjektivni faktor na koji su NVO-i mogli i trebali

više uticati. Izuzetak od opisanog stanja jesu, pored pojedinih NVO-a, različite povremene kampanje/akcije, koje skupljaju sredstva za svrhu liječenja pojedinaca. Ovakvi pozitivni primjeri (iako malobrojni) govore u prilog tezi da su lokalna sredstva dostupna mnogo više nego što se to smatra, ali je potrebno pristupiti na pravi način pojedincima kao i biznis sektoru.

Generalno posmatrajući većina NVO-a u RS, teško i sve teže obezbjeđuje podršku za svoj rad. Situacija je gotovo alarmantna i zahtijeva hitne korake – kako interne na jačanju samih organizacija, tako i eksterne – na poboljšavanju fiskalnog zakonskog okvira.

5. NVO-i i zapošljavanje

Prenos znanja i sposobnosti bitnih za tržište rada

U tranzicijskim procesima u kojima se nalazi društvo NVO-i su igrali i još uvijek igraju značajnu ulogu u oblasti osposobljavanja pojedinaca i grupa za novo stanje zvano tržište rada. Ciljajući probleme socijalne isključenosti kroz osposobljavanje za razne oblike zanimanja (jezici, rad na računarima itd) NVO-i su uticali i na nivo osposobljenosti pripadnika isključenih ili ugroženih grupa za razne poslove – doprinoseći tako njihovim mogućnostima zapošljavanja.

Pored konkretnih znanja i sposobnosti koje su prenošene korisnicima, bitan za istaći jeste i indirektni pozitivni psihološki efekat koji je razvijan. Više optimizma i vjere u sopstvene kvalitete i mogućnosti, a na osnovu novostečenih znanja značajni su faktori u orijentaciji pojedinaca na trenutnom tržištu rada. Obično su programe obuke pratili i razni oblici dodatne podrške (osnivanje određenih preduzeća, pomoć u zapošljavanju, konsalting itd) tj, praktične asistencije u primjeni novih znanja, te korisnici time dobijali na samopouzdanju.

Dosadašnji doprinos NVO-ima u jačanju kapaciteta pojedinaca je bio pozitivan i zaslužuju ne samo da bude analiziran, nego i podržan u budućnosti.

NVO-i kao poslodavci

Velika većina NVO-a u RS-u funkcioniše zahvaljujući implementaciji projekata, podržanih uglavnom od strane međunarodnih donatora. Ovo svakako jeste određeni problem tj, opasnost po održivost NVO sektora, međutim ovakva situacija ima i određene prednosti. Saradnja sa međunarodnim donatorima sa sobom nosi i zahtjeve za poštivanjem određenih kriterijuma u poslovanju (preciznost, dosljednost, odgovornost, postojanje procesa itd). Koliko god na početku suočavanje sa pomenutim stardardima bilo bolno za NVO-e (regularno izvještavanje, planiranje itd), time je i korist od toga veća.

Zaposleni u NVO-ima suočeni sa opisanom stvarnošću, značajno različitom od nivoa rada/funkcionisanja tržišta i profitnih organizacija (naročito javnih), radili su i rade kako bi odgovorili ovim izazovima. Brojni treninzi, seminari i slični oblici obrazovanja su organizovani za članove NVO-a.

Pored jačanja kapaciteta svakodnevnica obavljanja poslova na opisani način razvija oblik navike, koji će tek biti tražen i valorizovan u društvu u bliskoj budućnosti. Multidisciplinarnost, inicivijativa, rad po stresom, timski rad itd. samo su neke od kvaliteta dijela zaposlenih u NVO-ima i prilično tražene osobine u stvarnom tržištu rada, koje se tek formira. Indikatori već postoje gdje pojedini bivši zaposleni u NVO-ima bivaju traženi od strane (uglavnom) privatnih profitnih firmi. Iako je opisani proces trenutno u začetku i mali, broj zaposlenih u NVO sektoru posjeduje opisane osobine – proces je značajan; ima perspektivu u budućnosti te zaslužuje podršku.

Ukupno posmatrajući pozitivan uticaj NVO-a, kao poslodavca, na zapošljavanje svakako je evidentan; ne samo u statističkom smislu gdje NVO sektor, zapošljavajući značajan broj pojedinaca, svakako doprinosi porastu stepena zaposlenosti i uslova života mnogih, nego i indirektno obrazujući pojedince za različite zahtjeve tržišta rada. S obzirom na manje troškove jačanja kapaciteta pojedinaca (prekvalifikacija, obrazovanje itd) u NVO-ima nego u sličnim profitnim firmama, za očekivati je da se ovaj oblik pripreme pojedinaca za tržište rada i jačanje zaposlenosti još efikasnije podrži i primjenjuje u budućnosti.

Uticaj na kreiranje politika zapošljavanja isključenih grupa

U aktivnostima NVO-a u RS-u, koje imaju za cilj povećano zapošljavanje socijalno isključenih grupa, mogu se prepoznati dva bitna elementa:

- bitan doprinos održavanju ove teme na dnevnom redu kako javnosti/medija tako i predstavnika vlasti
- još uvijek limitiran tj. mali stvarni uticaj na kreiranje konačnih politika iz ove oblasti

Gotovo se može ustvrditi da mali broj NVO-a predstavlja glavni, skoro jedini stvarni generator, održavanja potrebe bavljenja temom zapošljavanje isključenih grupa u javnosti. Razne aktivnosti (sastanci, kampanje raznih dimenzija, medijski događaji itd) imaju za cilj da 'održe budnim' građane po pitanju ove teme.

Mimo pomenutog, NVO-i djeluju i konkretnije direktno podržavajući/provodeći određene aktivnosti, kojima zapošljavaju pripadnike pomenutih grupa. Ovakvi primjeri u manjoj mjeri figuriraju kao bitan doprinos smanjenju nezaposlenosti (iako se na mikro nivou i taj efekat ne smije zanemariti), a mnogo važnije je samo njihovo postojanje. Dokaz da je moguće, kao i konkretan odgovor na pitanje 'kako', u sistemskom smislu, trebao bi biti od pomoći vlastima zaista posvećenim ovom problemu.

Ipak, NVO-i u RS-u, iz niza razloga, imaju nizak direktan stvarni uticaj na kreiranje politika zapošljavanja. Sitni, nedovoljno umreženi i niske moći - NVO-i nisu u stanju da se nametnu kao partner vlastima, te uglavnom njihov uticaj se svodi na pisanu komunikaciju sa vlastima i analizu stanja. Zbog prirode svojih aktivnosti tj, bliske saradnje sa raznim međunarodnim organizacijama NVO-i, međutim, imaju potencijal za značajan indirektan uticaj na kreiranje pomenutih politika. Na ovaj način zahtjevi NVO-a ipak dolaze do vlasti, koje prema njima imaju mnogo više respekta jer dolaze od međunarodnih organizacija. Iako je ovakav vid uticaja značajniji, progres još uvijek ide jako sporo.

Ovakav indirektan pristup ima svoje prednosti i mane. Prednosti jesu u konkretnijem pojavljivanju stavova NVO-a po ovom pitanju pred vlastima sa više izgleda na uspjeh, međutim ovo je samo kratkoročan uspjeh. Dugoročno je ovo ipak problem jer ne doprinosi građenju komunikacije i saradnje NVO-a sa vlastima u domenu kreiranja politika.

6. NVO-i i pružanje socijalne zaštite

Partnerstvo sa opštinama u pružanju socijalnih usluga

NVO-i u RS-u trenutno imaju značajne uspjehe u oblasti pružanja socijalnih usluga tj, kompenzovanju nedostatka javnih servisa u određenim oblastima od strane opštinskih vlasti. Uspjesi su povezani, kako sa samom isporukom usluga građanima, tako i sa razvijanjem svijesti predstavnika vlasti o određenim aspektima socijalne zaštite.

U periodu prije nekoliko godina inicijative NVO-a, prema obezbjeđivanju određenih socijalnih usluga građanima, bile su praćene mlakom reakcijom lokalnih vlasti dok su građani

prepoznali korist tih aktivnosti. Brojnost korisnika ali i rastući standard kvaliteta usluga koje su pružale (i trenutno pružaju NVO-i), kao i niska cijena njihovog rada, ohrabrila je lokalne vlasti brojnih opština u RS-u da bliže sarađuju sa NVO-ima. Trenutno, vlasti pojedinih opština i finansijski podržavaju NVO-e (putem podrške projektima) koje se bave socijalnom zaštitom. Postoje i prakse gdje opštine regularno računaju na prisustvo NVO-a u određenim aktivnostima/planovima, što je svakako indikator razvoja procesa saradnje opština i NVO-a.

Sve opisano nažalost ne postoji u svim opštinama RS-a, a može se uočiti i povezanost ovakve saradnje sa razvijenošću opštine, ali i NVO sektora – od opštine do opštine. Ipak. vidljiv progres u limitiranom broju opština je značajan i omogućiće, ne samo daljnji razvoj, nego i transfer dobrih praksi i iskustava između opština u RS-a, ali i prema višim nivoima vlasti.

Unapređenje standarda u socijalnoj zaštiti

Značajna komunikacija NVO-a sa sličnim organizacijama unutar zemlje, ali i Balkanskog regiona tj, Evrope, omogućava stalnu i dobru informisanost o kretanju nivoa i kvaliteta socijalnih usluga u različitim zemljama. Takođe, različite analize uzroka takvih stanja su dostupne NVO-ima, što im daje bitnu komparativnu prednost u odnosu na slabo funkcionalne, birokratizovane i generalno neefikasne institucije vlasti koje se bave pitanjima socijalne zaštite. S obzirom na prirodu nemirenja sa stanjem (pogotovo lošim) NVO-a, posjedovanje ovih informacija neminovno vodi ka aktivnostima koje imaju za cilj unapređenje standarda socijalne zaštite u RS-u.

Iako NVO-i često podnose konretne zahtjeve i prijedloge, imaju mali uticaj na poboljšanje standarda socijalne zaštite u formalnom smislu – da Vlada RS-a donosi odluke za poboljšanje standarda socijalne zaštite. Ipak, i samo postojanje ovakvih zahtjeva za poboljšanjem ulijeva optimizam.

Sa druge strane NVO-i rade na primjeni pomenutih (stalno poboljšavanih) standarda u svojim aktivostima, te nude usluge koje često ne postoje u oficijalnim sistemima socijalne zaštite. Građani pozitivno reaguju na ove usluge (naročito nedovoljno uključene grupe), a postepeno i vlasti uviđaju korist ovakvog rada i polako napreduju.

Generalno, NVO-i u RS-u doprinose razvoju standarda socijalne zaštite ne samo teorijski nego i praktično radeći. To kretanje je obećavajuće i zaslužuje podršku.

Nadgledanje i procjenjivanje pružanja usluga i implementacije politika

Ova oblast se unutar NVO-a u RS-u može više posmatrati kao veliki potencijal, nego kao prisutna praksa. NVO-i su dominanatno okupirani konkretnim pružanjem socijalnih usluga i sopstvenim institucionalnim jačanjem, da bi mogli odgovoriti izazovu nezavisnog i stručnog monitoringa pružanja socijalne zaštite od strane vlasti. Trenutno NVO-i igraju određenu ulogu kvazi monitora i komentatora, jer barataju brojnim informacijama o kvalitetu usluga koje dobijaju od građana – korisnika svojih usluga. Međutim, to nije očekivan nivo koji bi trebao biti demonstriran usljed nedostatka ekspertize ali i metodoloških pristupa samih NVO-a. Nadgledanje i procjenjivanje javnih sistema socijalne zaštite zahtijeva više kompetentnosti i fokusirano bavljenje što NVO-i trenutno nisu u mogućnosti obezbijediti.

NVO-i prirodno osjećaju potrebu bavljenja ovim pitanjem, a i postojanje od vlasti nezavisnih kapaciteta monitoringa jako je važno, te na osnovu ovih konstatacija jasno je da će se stvari odvijati u smjeru koji će omogućiti postojanje NVO-a, kompetentnih da ocijene (sa stanovišta zadovoljstva korisnika ali i evropskih standarda) kvalitet socijalne zaštite. Ovo je trenutno potencijal koji ima realno utemeljenje.

7. Institucionalna pitanja u sklopu NVO-a

Razumijevanje stvarne uloge NVO-a u civilnom društvu

S obzirom na specifičnost razvoja NVO-a (implementacija projekata međunarodnih organizacija), posljedica koja je evidentna jeste nedovoljno razvijena svijest većine nevladinih organizacija, odnosno nerazumijevanje stvarne uloge NVO-a u trenutnom, ali i društvu koje nastaje u RS-u. Takođe, stanje stalnih i bitnih socijalno-egzistencijalnih potreba građana utiče i na aktivnosti koje NVO-i planiraju i provode. U opisanim uslovima većina NVO-a djeluje poput 'vatrogasaca' tj, nastoje riješavati probleme, a ne njihove uzroke. Manji broj NVO-a pokušava sistemski uticati na identifikovane probleme, koji bi dugoročnije i efikasnije poboljšavali životni okoliš građana.

Liderstvo NVO-a je primilo značaj broj treninga, kao i drugih oblika edukacije na teme bitne za razvoj NVO-a (planiranje, zastupanje, pisanje projekata itd), što je svakako doprinijelo razvoju njihovih organizacija ili barem njih samih kao individua. Može se primjetiti da je većina treninga ipak bila orijentisana ka efektivnosti i efikasnosti rada NVO-a, a manje ka dobrom razumijevanju misije NVO sektora. Indikatori ovakve konstatacije su brojni – u dosta slučajeva lideri NVO-a su istovremeno i aktivni članovi određenih političkih partija.

Zahvaljujući opisanom razvoju NVO-a u RS-u, koji se često odvijao po principu treba-mora, definitivno postoji situacija gdje su brojne aktivnosti NVO-a provedene sa dobrim rezultatima, koje predstavljaju korist za građane i njihove zajednice. Međutim, malo je od pomenutih projekata rezultiralo promjenom stavova i/ili mišljenja pojedinaca ili grupa. Uglavnom su zadovoljavane kratkoročne potrebe sa otvorenim pitanjima 'šta nakon toga'.

Izazov izrastanja NVO-a u RS-u u partnera vlasti za procese donošenje odluka, kao i partnera građana za snažnije artikulisanje i zastupanje potreba/zahtjeva prema vlastima (naročito zapostavljenih ili ugroženih grupa), je veoma prisutan. NVO-i još uvijek 'lutaju' tražeći sebe i propuštaju priliku snažnije doprinijeti socijalizaciji društva. Naprosto se može zaključiti da predstoji važan period u kojem će se većina NVO-a morati podsjetiti na izvorne vrijednosti NVO sektora i voditi računa o njima kako bi se i ostvarile. S obzirom na opadajuće prisustvo međunarodnih sredstava i energije u BiH, ovo je izazov sa kojima će se NVO-i morati suočiti samostalno uz korištenje vlastite inicijative i resursa.

Upravljanje – uloga upravnih odbora u NVO-ima

Prema novom Zakonu o NVO-ima, predviđeno je da NVO-i imaju skupštinu, kao vrhovno upravljačko tijelo, a ostavljena je i opcionalna mogućnost da NVO-i imaju i upravni odbor.
U većini NVO-a u RS-u najviše upravljačko tijelo (Upravni Odbor ili Skupština) jesu samo imena potrebna za upisivanje na registracione formulare tokom procesa osnivanja NVO-a. Njihova stvarna funkcija koja bi se trebala ogledati u upravljanju organizacijom jednostavno ne postoji odnosno zapuštena je. Nerazumijevanje svoje stvarne funkcije kao i načina rada kod članova Upravnih odbora ili skupština NVO-a, kao i nerazumijevanje ili nespremnost izvršnog osoblja (izvršnih direktora) da doprinesu funkcionalnosti upravnih odbora ili skupština, jesu neki od bitnih razloga trenutnog stanja u upravljanju NVO-ima.

Formalno postojanje ovih tijela ili, u najboljem slučaju, njihov formalan, a ne suštinski rad predstavlja veliki problem za NVO-e. Problem se očituje u još uvijek nedovoljno razvijenom javnom imidžu NVO-a, kao organizacija koje djeluju za javno dobro, a dio uzroka takvom stanju jesu i neaktivni članovi upravnih odbora ili skupština koji bi, kao volonteri, svojim radom ali i zastupanjem ideja svojih organizacija, trebali/mogli značajno doprinijeti da se javni imidž i razumijevanje organizacija poboljša. S obzirom da je javni imidž i direktnoj vezi sa mogućnostima NVO-a da osiguraju potrebne fondove za svoj rad, jasne su implikacije i po ovoj osnovi. Pored javnosti i donatorska (međunarodna) zajednica sve intenzivnije želi vidjeti

funkcionalne upravne odbore kao jedan od stubova održivosti NVO-a koje podržavaju. Pored finansija i imidža poseban problem postojanja protokolarnih upravnih odbora u NVO-ima RS-a jeste odsustvo stvarnog praćenja, procjene kao i podrške radu izvršnim direktorima. U ovakvim uslovima određeni NVO-i postaju 'društva jednog lica' što čak i srednjeročno vodi neminovnom nestanku NVO-a.

Politika raspolaganja ljudskim resursima

Plansko angažovanje i upravljanje ljudskim resursima u većini NVO-a u RS-u je veliki izazov. U NVO-ima profil angažovanog osoblja je takav da postoji dosta iskustva u različitim aspektima rada i energije, međutim nedovoljan nivo ekspertize je takođe vidljiv.

Nedostatak finansija kao osnove za angažman stručnjaka za razne oblasti/aktivnosti je stvarnost, ali i najčešće korišteni izgovor za pravdanje trenutne situacije. Dodatni razlozi opisane situcije su povezani sa nedovoljno razvijenim menadžerskim kapacitetima ključnog osoblja unutar NVO-a, koje ova pitanja ne tretira na pravi način. Odsustvo analitičkih procesa unutar NVO-a koji bi, između ostalog, odgovorili i na pitanja potreba za različitim profilima stručnjaka je vidljivo. Planiranje razvoja postojećeg osoblja (treninzi, edukacija i sl) takođe se rijetko provodi već se osoblje, gotovo nasumce, trenira na teme koje se, uglavnom besplatno, nude sa raznih strana.

Takođe, NVO-i relativno malo investiraju u potencijalne buduće članove svog osoblja – rijetki su primjeri prisustva volontera sa fakulteta ili srednjih škola u radu NVO-a, izuzev slučajeva vođenja kampanja kada su potrebe za ljudskim resursima vanredne.

Odgovornost za implementaciju projekata (prema građanima i donatorima)

Termin 'odgovornost' NVO-i su u prošlosti upućivali uglavnom na adresu različitih nivoa vlasti u RS-u, a rijeđe prepoznavale kao bitan kriterijum sopstvenog rada. Odgovornost je u NVO-ima shvatana prvenstveno kao važnost komunikacije sa donatorom (izvještavanje itd). Ipak, trenutno stanje pokazuje trend promjena u ovom segmentu – NVO-i sve više postaju svijesne sopstvene odgovornosti za donošenje progresa u oblastima u kojima rade. Orijentacija prema iznalaženju riješenja i konkretnijem odgovaranju na potrebe umjesto nabrajanja problema sve je više vidljiva u radu NVO-a.

Rastuća očekivanja javnosti prema NVO-ima, dovode do pitanja odgovornosti rada NVO-a za sredstva koja su dobijena/utrošena, uglavnom u ime i za potrebe građana kao korisnika. Lokalne vlasti u RS-u postepeno unapređuju ne samo sredstva za podršku NVO-ima nego i procese koje NVO-i trebaju ispoštovati za pristupanje tim sredstvima. Razvoj tih procesa (jasnije procedure, forme apliciranja, kriterijumi za dodjelu sredstava) konkretnim zahtjevima prema NVO-ima dodatno doprinosi razvoju odgovornosti NVO-a.

Generalno, situacija sa odgovornosti rada NVO-a je u procesu mijenjanja (na bolje). Zahtjevi javnosti i međunarodnih donatora (kao i lokalnih vlasti) su učestali, a i NVO-i reaguju pozitivno tako da postoji tendencija poboljšanja.

Veliki broj organizacija radi u svojim lokalnim sredinama, dok mali broj organizacija radi na području cjele RS. Kako organizacije nemaju mogućnost da rade ono što smatraju da bi najefikasnie doprinijelo rješavanju problema za koje smatraju da su vitalni, organizacije pripremaju projekte kako bi najbolje odgovorile na kriterije donatora. Iako je ovo samo primjer, u suštini lokalne organizacije kreiraju i alternative i planove implementacije za ciljeve, koji su postavljeni od strane donatora. Ovo ne mora uvijek biti tačno ali je najčešća pojava.

8. Konsultativna uloga i građansko društvo, socijalna kohezija i uloga razvoja politika

Učešće NVO-a u razvoju politika

Konsultacije o donošenju novih zakona ili o provođenju postojećih jesu bitna demonstracija zrelosti određenog demokratskog društva. U RS-u, nominalno, jeste predviđeno da se javnost uključuje u procese kreiranja politika ili odluka, a ovo pravo/priliku uglavnom koriste NVO-i – prema opsegu ili fokusima svog rada. U predstavljanju nacrta određenih odluka/zakona/politika putem direktnog kontakta sa građanima, ili putem raznih interaktivnih metoda, NVO-i u RS su pokazali brojne prednosti i snage. Vidljivo učešće građana u ovim konsultacijama (za razliku od sličnih procesa koje eventualno organizuju vlasti) indicira dobre veze NVO-a sa građanima i određeni stepen povjerenja, što NVO-e kvalifikuje za ovakve aktivnosti.

Sa druge strane NVO-i, nakon dostavljanja komentara javnosti na određene nacrte dokumenata, nedovoljno prisustvuju u procesima razmatranja i usvajanja tih komentara od strane vlasti. Prečesto se dešava da komentari građana jednostavno 'ne prođu'.

Ovakva situacija kreira jedno mišljenje ili stav javnosti o prilično ograničenom uticaju koji je moguće ostvariti djelujući na ovaj način. Postavlja se pitanje stvarnih ili konsultacija forme radi, što vodi opadajućoj motivaciji građana - problem sa kojim će se NVO-i morati suočiti vrlo brzo ukoliko se ne unaprijedi stanje.

NVO-i mogu učiniti više na polju zastupanja, za uspostavljanje jasnih procesa koji će na transparentan, odgovoran i dugoročan način riješiti dileme oko namjera tj, obaveza vlasti, da uzmu o obzir komentare građana.

Uloga NVO-a u jačanju učešća građana u donošenju odluka

Učešće građana u procesima donošenja politika u RS-u je nedovoljno razvijena. Teoretski zakonima je prilika pružena građanima ali praktično vlasti malo rade kako bi ovoj mogućnosti dali suštinski smisao. Sa druge strane, građani iskazuju želju da budu više uključeni u pomenute procese međutim nisu adekvatno informisani o aktuelnim događanjima kao ni edukovani o eventualnim načinima svoje uključenosti – kao pojedinci ili grupa. Upitna je i količina energije koju su građani spremni uložiti kako bi bili učesnici procesa odlučivanja.

U opisanoj situaciji jasno je da za unapređenja procesa konsultacija između vlasti i javnosti nedostaje konkretne komunikacije s ciljem otklanjanja većine gore pomenutih problema. NVO-i u RS-u trenutno djelomično zadovoljavaju ulogu katalizatora u komunikaciji između građana i vlasti (primjer javne konsultacije u okviru PRSP-a u BiH). U mogućnosti su fasilitirati javne debate o određenim pitanjima kao i prenijeti povratne informacije nazad vlastima sa komentarima građana. Takođe, NVO-i su prilično informisani o brojnim konkretnim problemima, te su važan izvor informacija kreiratorima politika.

Jasno je da postoji veliki potencijal da si situacija unaprijedi – ne samo u oblasti preciznijeg definisanja načina održavanja javnih konsultacija nego i regularnog informisanja javnosti kako bi se mogao očekivati njihov komentar po raznim osnovama.

Eventualni uspjeh u ispunjavanju opisane uloge donio bi brojne koristi NVO-ima. Potvrdili bi dodatno svrhu i korisnost postojanja u očima građana, pomažući im da ostvare veći uticaj na životne prilike, a takva pozicija imala bi bitne pozitivne implikacije po održivost sektora. Istovremeno, opisani proces bi osnažio NVO-e i ojačao njihove expertske kapacitete, što bi u krajnjoj liniji unaprijedilo i nivo profesionalnosti odnosno kompetentnosti NVO-a

Članstvo u NVO-a i građanska svijest

Jedna od naslijeđenih stvari/praksi iz prethodnog sistema jeste 'fenomen čekanja' kod građana tj, pretjerano i nepotrebno dugo tolerisanje određenog društvenog stanja ili pojave. Očekivanje da će se neko drugi (osoba ili institucija) pobrinuti za različite potrebe građana je još uvijek snažno i jedno je od glavnih demotivirajućih faktora za snažniju inicijativu građana, u bilo kojem smjeru, pa tako i za članstvo/aktivizam u NVO-ima. Izuzetak su pojedinci ili grupe suočene sa krucijalnim problemima koji zahtijevaju hitna riješenja.

Drugi bitan faktor, koji utiče na članstvo u NVO-ima, jeste javna percepcija ili razumijevanje uloge NVO-a u demokratskom društvu. Nerazumijevajući dovoljno svrhu postojanja NVO-a, građani se odlučuju ili ne raditi ništa (ne uključiti se u rad NVO-a), ili pak pokušati nešto uraditi sami, što obično rezultira neuspjehom i dubljim razočarenjem i demotivizacijom.

Iz pomenutog može se zaključiti da građanska svijest , kao razlog ili motivator za članstvo u NVO-ima, nije dovoljno razvijena te da predstoje brojni izazovi i potrebe kako bi se stanje unaprijedilo.

9. Budućnost NVO-a u ekonomskom i socijalnom oporavku

Sažetak / analiza gore pomenutih tema – realno stanje vs. očekivano

Različitost stepena razvoja katakteriše NVO sektor u RS-u. Većina NVO-a djeluje lokalno – na nivou praktičara, dok određeni broj je u tranziciji prema ekspertskom nivou funkcionisanja i djelovanja. Kako priroda NVO sektora traži postojanje i jednih i drugih, odnosno stalnu fluktuaciju, pomenuto se može shvatiti i kao slabost/izazov ali i indikator progresa. Različitost (djelovanja, ideja, očekivanja) kao i napori da se one provedu ili dostignu, stvaraju napredak, to je trenutno stanje, u jednu ruku, a i dobra pretpostavka za razvoj. Izazov jeste da se to (očekivani iskorak naprijed) i desi. Kao što postojanje dobrih zakona ne znači i napredak u društvu, tako ni postojanje potencijala ne znači da će se on i materijalizovati.

Ključna pitanja institucionalnog razvoja tj, razvoja kapaciteta NVO-a, još uvijek nisu prepoznata kao prioritet (upravljanje u NVO-ima, kompetentnost i partnerstvo sa vlastima itd).

Stanje društva u kojem funkcionišu NVO-i, karakteriše još uvijek visoka doza nerazumijevanja – kako u javnosti o funkcionisanju demokratskog društva, tako i vlastima o svojoj ulozi ali i ulozi drugih činilaca. Okolina za rad NVO-a ima tendenciju napretka – iako još nisko, razumijevanje građana o NVO-ima je napredovalo i sve se više NVO-i shvataju i kao 'alat' za ostvarivanje prava ili interesa. Ovakav stav vodi i jačanju osjećanja potrebe za postojanjem NVO-a, što je direktno povezano sa održivošću NVO-a. To je dobra vijest za budućnost NVO sektora.

Vlasti su više spremne na saradnju – ranije su imale manje želje i osjećale prijetnju, a sada još uvijek nedovoljno sarađuju jer nemaju dovoljno znanja kako to uraditi. Napredak možda izgleda mali ali je bitan jer stvara prilike za budućnost.

Zakonski okvir nije kompletiran. Konačno je jasan status NVO-a, ali otvorena su pitanja mogućnosti NVO-a, da lokalno prikupljaju sredstva za svoj rad. Fiskalni zakoni obezhrabruju potencijalne lokalne donatore ali je i kultura filantropije nedovoljno razvijena. Bliska budućnost zahtijevaće napor NVO-a za unapređenje fiskalnih zakona (predpostavke postoje i u akcionom planu Srednjoročne razvojne srtrategije za BiH gdje je planirano da se prilagode potrebni zakoni) ali i za daljnje jačanje imidža NVO-a, kako bi građani bili spremniji donirati sredstva.

Uočena je raznolikost iskustava i rezultata rada NVO-a. Većina njih su jako pozitivna ali i nedovoljno poznata u javnosti. Potreba sistematizovanja iskustava i naučenih lekcija NVO-a je evidentna, kako bi se te informacije mogle primjenjivati na različitim mjestima ali i dalje poboljšavati. Ovo je naročito značajno u oblastima zapošljavanja i resocijalizacije ali i konkretne isporuke socijalnih usluga.

Partnerstvo između NVO-a i vlasti nije dovoljno razvijeno – tačnije razvoj je tek započeo. Saradnja u socijalnim i drugim vidovima usluga za građane između NVO-a i vlasti je razvijenija, dok ovaj odnos u domenu kreiranja politika odnosno generalno donošenja odluka nije na potrebnom nivou. Daljnji progres u donošenju 'boljih' zakona svakako je limitiran ovakvim stanjem jer interesi građana u tim procesima bivaju podređeni ličnim i interesima političkih partija. Postoje ohrabrujući pomaci u obezbjeđivanju sredstava u budžetima za rad NVO-a i u sadržajnijim javnim konsultacijama, međutim spremnost vlasti da ozbiljno razmotre i ugrade dobijene komentare javnosti i dalje je upitna. Naprosto vlasti još nisu u potpunosti prepoznale mogućnosti NVO-a da efikasno i efektivno doprinesu poboljšanju socijalne zaštite i drugih oblasti, te je samim tim izostala i dobra strategija ovakve saradnje. Istovremeno NVO-i nedovoljno odlučno i pomalo bojažljivo insistiraju na jačanju partnerstva. Izvjestan strah od dobijene prilike, te svijest o sopstvenim kapacitetima i ulozi takođe sputavaju NVO-e u artikulisanju svog pristupa vlastima.

Sve rečeno vodi ka tome da NVO-i imaju značajnu ulogu i veliki potencijal u budućem ekonomskom i socijalnom oporavku društva. Samo postojanje brojnih imenovanih pojavnih oblika rada i napora NVO-a je važno; buduća diferencijacija i napredak NVO sektora u smislu različitosti djelovanja (think-thank, zastupanje, monitoring itd) i sistematizaciji znanja i rezultata, kreiraće važan izvor informacija za predstavnike različitih nivoa vlasti čija je odgovornost obezbijediti oporavak društva. Budućnost prisustva NVO-a u procesima oporavka ipak nije 'samo' u doprinosu kreiranja boljih politika i/ili praksi. Nezavisno nadgledanje rada vlasti, kako bi se mjerili progresi i orijentisali u odnosu na očekivanja građana, kao i regionalnih intergrativnih procesa, bitan je aspekt koji takođe dolazi u fokus.

I na kraju, ali ne manje važna uloga, jeste i uloga NVO-a kao neposrednih implementatora određenih politika vlasti (razvojnih, socijalnih itd). Efikasnost i niska cijena usluga i rada NVO-a, u poređenju sa profitnim kompanijama, kvalifikovaće u budućnosti NVO-e i za direktnu implementaciju određenih projekata vlasti. Vlasti će prepoznati dvostruku korist od unajmljivanja NVO-a – efikasno isporučivanje različitih usluga, ali i podrška razvoju NVO sektora.

Preduslov za rečeno jeste unapređenje kompetentnosti NVO-a u svom radu, kao i sistematizacija dosadašnjih iskustava i rezultata. To je moguće i potrebno uz posvećenost svih strana jer su ciljevi isti.

10. Glavna pitanja u entitetu (RS)

- Sistematizacija rezultata i metoda rada NVO-a / diseminacija;
- institucionalizacija saradnje vlasti i NVO-a (razvoj i primjena procesa i procedura)
- povećanje broja građana u NVO-ima;
- upravljanje i jačanje ekspertize u NVO-ima;
- fiskalni zakoni za održivost NVO sektora (poreske olakšice itd);
- obrazovanje medija i novinara na teme NVO-a;
- saradnja NVO-a, vlasti i profitnog sektora na razvojnim pitanjima;
- nezavisni monitoring vlasti.

11. Preporuke iz perspektive entiteta

Preporučuje se da se:

- obavi procjena kapaciteta pojedinih NVO-a i identifikuje 'pool' ključnih NVO-a, sposobnih da snažnije doprinesu razvoju NVO sektora u RS-u;
- inicira rad 'pool'-a sa posebnim fokusom na pominjane teme u ovom dokumentu, kao i saradnji 'pool'-a sa ostatkom NVO sektora;
- otvori konstruktivan dijalog između vlasti i pomenutog pool-a NVO-a, na temu 'izazovi revitalizacije i razvoja', te doprinese da taj dijalog proizvede razvojne ciljeve, podjele uloga u dostizanju tih ciljeva kao i akcioni plan uz vremenske odrednice;
- podrži poboljšanje fiskalnih zakona RS-a;
- doprinese daljnjem razvoju profesionalizma (menadžerskih kapaciteta) u NVO-ima.

Aneks A

Registrovani NVO-i po regijama, sredina 2004. godine

Regija Banja Luka[17]

	Opština[18]	Broj udruženja građana	Broj fondacija
1.	Banjaluka	658	1
2.	Čelinac	19	/
3.	Gradiška	67	/
4.	Kneževo	9	/
5.	Kotor Varoš	14	/
6.	Laktaši	37	/
7.	Mrkonjić grad	43	/
8.	Srbac	23	/
9.	Prnjavor	33	/
10.	Podrašnica	1	/
11.	Zalužani	2	/
12.	Rastoci	1	/
13.	Knežice	1	/
14.	Brezičani	2	/
15.	Srpski Milanovac	1	/
16.	Donji Vijačani	1	/
17.	Gornji Ribnik	3	/
18.	Šiprage	1	/
19.	Ljubije	4	/
20.	Svodna	1	/
21.	Dobrljina Novi Grad	1	/
22.	Česma	1	/
23.	Hrvaćani	2	/
24.	Resavac	1	/
25.	Brestovčina	1	/
26.	Dobrljina	1	/
27.	Gornji Podgraci	1	/
28.	Kriškovac	1	/
29.	Piskavica	1	/
30	Razboj-Lijevče	1	/
31.	Kobaš	1	/
32.	Gornje Dragotinje	1	/
33.	Trn	2	/
34.	Dragočaj	2	/
35.	Trnopolja	1	/
36.	Urbanjci	1	/

[17] Dat je presjek registrovanih nevladinih organizacija do prve polovine 2004. godine. Nije nam poznato da li su sve aktivne i u kom broju. Nije uobičajena praksa da nevladine organizacije svoj prestanak sa radom obave u skladu sa zakonom. Danas imamo veliki broj registrovanih nevladinih organizacija ali nemamo informacije o njihovom stvarnom angažmanu.

[18] Osnovni sud u Banjaluci nije vodio, kod svih novoregistrovanih nevladinih organizacija, tačnu evidenciju iz kojih su opština, već naseljenih mjesta pa iz tih razloga nismo u mogućnosti da navedemo tačne općine kojima ova naselja pripadaju. Radi korektnosti naveli smo ih kao u registraciji.

37.	Jajce	5	/
38.	Drvar	6	/
39.	Grahovo	3	/
40.	Bihać	2	/
41.	Srbobran	1	/
42.	Srpski Most	1	/
43.	Petrovac	1	/
44.	Babanovac-Kneževo	1	/
45.	Sanski Most	7	/
46.	Kupres	1	/
47.	Ključ	1	/
48.	Drinići	1	/
49.	Kostajnica	12	/
50.	Slatina	3	/
52.	Kozarac	4	/
53.	Nova Topola	2	/
54.	Strčići	2	/
55.	Zalužani	1	/
56.	Srpski Petrovac Drinić	4	/
57.	Srpski Kupres	2	/
58.	Petrovac Drinić	2	/
59.	Srpski Drvar	1	/
60.	Jezero	1	/
61	Klašnica	1	/
61.	Novo Selo	1	/
63.	Lamovita	1	/
64.	Potkozarje	3	/
65.	Donji Dubovik	1	/
66.	Aleksandrovac	4	/
67.	Bronzani Majdan	1	/
68.	Prijedor	120	/
69.	Novi Grad	33	/
70.	Kostajnica	3	/
71.	Kozarska Dubica	34	/
72.	Omarska	4	/
73.	Brezičani	1	/
74.	Dubica	3	/
75.	Šipovo	28	/
76.	Srednja Šnjegotina	1	/
77.	Ribnik	1	/
78.	Petrovac	3	/
79.	Nova Topola	2	/
80.	Suhača	1	/
81.	Srpski Sanski Most	4	/
82.	Previja	1	/
Ukupno		**1.255**	**1**

Regija Sokolac

	Opština	Broj udruženja građana	Broj fondacija
1.	Srpsko Sarajevo	66	3
2.	Ilidža	27	/
3.	Pale	62	1
4.	Novo Sarajevo	4	/
5.	Sarajevo	7	1
6.	Rajlovac	10	/
7.	Milići	26	/
8.	Srpsko Novo Sarajevo	9	/
9.	Vlasenica	29	/
10.	Sokolac	33	/
11.	Rogatica	29	/
12.	Višegrad	45	/
13.	Ilijaš	5	/
14.	Trnovo	10	/
15.	Rudo	16	/
16.	Vogošća	7	/
17.	Han Pijesak	12	/
18.	Hadžići[19]	7	/
19.	Vojkovići	2	/
20.	Stari Grad Sarajevo	2	/
21.	Srpsko Goražde	12	/
22.	Šekovići	9	/
23.	Olovo	1	/
Total		**430**	**3**

Regija Doboj

	Opština	Broj udruženja građana	Broj fondacija
1.	Doboj	140	/
2.	Doboj Istok	13	/
3.	Doboj Jug	14	/
4.	Maglaj	49	/
5.	Petrovo	19	/
6.	Tešanj	48	/
7.	Teslić	43	/
8.	Usora	5	/
Total		**331**	**0**

[19] Iz tabele je vidljivo da postoje nevladine organizacije koje su, po svom sjedištu, u Federaciji BiH. Pretpostavljamo da je riječ o osobama koje su iz Federacije BiH, prijavljeni kao povratnici ali stvarno žive u toj regiji Republike Srpske. Interesantno je da je u Doboj kod Osnovnog suda registrovano 48 nevladinih organizacija. U Federaciji BiH, kod nadležnog suda registrovano je 8 nevladinih organizacija u Tešnju a u Olovu 1 (jedna) nevladina organizacija. Također, u Osnovnom sudu u Bijeljini registrovano 22 nevladine organizacije iz Brčkog. Trebaće dugo vreena da se ozbiljnije pozabavimo ovim problemima jer to govori i o potencijalno mogućim uzrocima aktivizma ili neaktivizma nevladinih organizacija i njihovog stvarnog utjecaja u lokalnim zajednicama.

Regija Biljejina

	Opština	Broj udruženja građana	Broj fondacija
1.	Bijeljina	72	1
2.	Bratunac	17	/
3.	Kalesija	1	/
4.	Skelani	3	/
5.	Srebrenica	22	/
6.	Ugljevik	9	/
7.	Vlasenica	1	/
8.	Zvornik	26	/
9.	Brčko	22	/
10.	Vukšić Gornji	1	/
11.	Lopare	5	/
12.	Orašje	1	/
Total		**180**	**1**

Regija Trebinje

	Opština	Broj udruženja građana	Broj fondacija
1.	Berkovići	7	/
2.	Bileća	24	/
3.	Gacko	24	/
4.	Ljubinje	13	/
5.	Nevesinje	22	/
6.	Trebinje	93	/
Total		**183**	**0**

Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DFID)

BOSNA I HERCEGOVINA

RADNE I SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI: RAZVOJ POLITIKA DJELOVANJA I MJERA UBLAŽAVANJA NEGATIVNIH UTICAJA PRIVATIZACIJE

REFORMISANJE SISTEMA I STRUKTURA REŽIMA CENTRALNE I LOKALNE SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI

Ugovor broj CNTR 00 1368A i CNTR 00 1629

Kvalitativna studija 3

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 7: Mišljenja praktičara iz FBiH

Decembar 2004.

Birks Sinclair & Associates Ltd.
Gatehouse Suite
Palatine House
Belmont Business Park
Durham, DH1 1TW
Velika Britanija

Telefon: 00 44 191 386 4484
Faks: 00 44 191 384 8013
E-mail: Office@Birks-Sinclair.com
Web strana (engleski):
www.Birks-Sinclair.com/BiH.htm

Nezavisni biro za humanitarna pitanja (IBHI)
Šaćira Sikirića 12
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Telefon: 00 387 33 219 780 /1
Faks: 00 387 33 268 750
E-mail: bosna1@ibhibih.org
Web strana (lokalni jezici):
www.ibhibih.org

Izvještaj pripremio:

Fadil Šero

Centar za Promociju Civilnog Društva
Nikole Kašikovića 7, 71000 Sarajevo Bosna i Hercegovina, Tel. / fax: ++387 33 213 - 278

Ovaj dokument je rezultat projekta koji finansira Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DfID). Mišljenja izražena u ovom dokumentu nisu nužno mišljenja DfID-a.

Ova dva entitetska izvještaja predstavljaju sredstvo za članove zajednice NVO-a da izraze svoje stavove široj publici projekta. Stavovi u ovim dokumentima ne prestavljaju nužno i stavove projektnog tima, niti čitave lepeze predstavnika javnog sektora, privatnog sektora ili NVO-a koji učestvuju u projektu. Važan aspekat treće kvalitativne studije ovog projekta, studije o NVO-ima, je da praktičari NVO-a imaju pravovaljanu priliku da izraze svoje mišljenje.

Spisak skraćenica

BiH	Bosna i Hercegovina
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FZS	Federalni zavod za statistiku
NVO	Nevladina organizacija
KS3	Treća kvalitativna studija
RS	Republika Srpska
OA	Opis aktivnosti

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 7: Mišljenja praktičara iz FBiH

Sadržaj

1. KONTEKST: UVODNE INFORMACIJE O NVO-IMA U ENTITETIMA 1
2. NVO-I KOJE TRENUTNO POSTOJE U FBIH 3
3. DEFINICIJA I STUDIJE O NVO-A U FBIH 4
4. PREDNOSTI I SLABOSTI NVO-A U FBIH 6
5. EVOLUCIJA RADNE SREDINE NVO-A 8
6. ZAKONSKI I FINANSIJSKI OKVIR NVO-A U FBIH 8
7. NVO-I I ZAPOŠLJAVANJE 14
8. INSTITUCIONALNA PITANJA U OKVIRU NVO-A 17
9. GLAVNA PITANJA U FBIH 19

Aneksi

A Porezi na nekretnine, uključujući poreze na korištenje zemlje i građevina – po kantonima u FBiH
B Zakon o nasljeđu i poklonima
C Porezni popust za donatore koji daju doprinose NVO-ima
D Zaposlenost u NVO sektoru u FBiH

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN (NVO) SEKTOR

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 7: Mišljenja praktičara iz FBiH

Odgovarajuća analiza i izvještavanje o razvoju i trenutnom stanju u NVO sektoru u BiH se sve više shvata kao važno i od strane osoba koje rade u ovom sektoru i od strane onih osoba kojima značaj i mogućnost ovog sektora postaju sve važniji. BiH zaostaje u razvoju NVO sektora za drugim zemljama u tranziciji. Takav položaj obezbijedio je motivaciju za skorašnje javne debate o razvoju ovog sektora i elaboraciji strategije njegovog budućeg razvoja i razvoja mogućih modela za uspostavljanje većeg partnerstva i saradnje između sva tri sektora savremenog društva BiH[1].

1. Kontekst: Uvodne informacije o NVO-ima u Entitetima

Postojeći NVO sektor u BiH je nastao kao posljedica promjene političkog sistema i/ili rata. Rad je bio fokusiran na humanitarna pitanja, pomoć izbjeglicama i raseljenim osobama, ljudska prava, pitanja jednakosti spolova ili razvoj mira i stabilnosti. Dok se Vlade BiH bore da riješe široke socijalne probleme, mnoge ljude privlači da postanu dobro obaviješteni o Vladinim politikama, na primjer, socijalnoj pomoći, radi podešavanja usluga da zadovolje široke potrebe građana u skladu s prioritetima Vlada. To traži visoki nivo profesionalizma i fokus na rezultate, jednako kao i odgovornost, pružanje visoko kvalitetnih usluga i transparentno računovodstvo. Istaknuto pitanje za NVO sektor je njegova finansijska osnova. Međunarodni donatori postaju manje zainteresirani da podržavaju aktivnosti projekata, osnovu za rad i funkcioniranje NVO sektora u BiH, u vrijeme kad domaća finansijska podrška tek počinje. Kao posljedica toga, mnogi NVO-i zavise od dobrovoljnog članstva i jako ograničenih količina novca. Vlade u BiH nisu, do sada, razvile programe partnerstva sa NVO-ima i nedostaje im stručnost i iskustvo u angažiranju sa građanskim sektorom.

Većina NVO-a se smatra bespomoćnim i isključenim iz obezbjeđivanja ključnog uticaja na društveni razvoj u BiH. To proizilazi iz:

- nedovoljnog institucionalnog razvoja,
- ograničenog kapaciteta izvršnog osoblja,
- nejasne misije i uloge u društvu[2],
- loši opšti radni uslovi (nedostatak materijala, opreme i novca), i
- nepovoljne političke okolnosti.

[1] Cilj ove studije je, paralno s entitetskom studijom o NVO sektoru u RS, obezbijediti uvid u NVO sektor u BiH. Jednostavno ujedinjavanje ove dvije studije neće obezbijediti jasnu sliku o institucionalnom okviru za djelovanje NVO sektora u BiH. Okvir za djelovanje NVO sektora nije država, već društvo – o tome se detaljnije raspravlja kasnije. Negativno obilježje razvoja NVO sektora u BiH i NVO predstavljaju pokušaji u prošlosti, i aktivista NVO sektora i međunarodnih organizacija i javnih ustanova FBiH, da smjeste ovaj sektor u državni okvir (zakonski i organizaciono). To je bio korijen organizacije i strukturiranja NVO sektora 1997., koji je propao, a posljedice toga su vidljive i danas.

[2] Kratka historija NVO sektora u BiH otkriva njegovu lošu definiciju i nedostatak jasne uloge u BiH. Nedostatak kapaciteta za analizu sredine, djelovanje, i vlastita vizija, usmjerili su NVO sektor na pružanje usluga, koje su uglavnom "nametane" kroz razne aktivnosti projekata međunarodnih NVO, udruženja ili agencija, u domenu humanitarnih aktivnosti. Njihova uloga (NVO u BiH) se smatrala prenosnom tj., NVO-i su ustanove, koje "prave spiskove", "nešto poklanjaju", "dijele", itd. Dosta NVO je isto tako prizišlo kao "obaveza" ciljeva projekata međunarodnih organizacija angažiranih u BiH. To je slučaj sa nedavno prijavljenom mrežom "Info-centara", uspostavljenom kao izlazni proizvod cilja projekt ADF-a. Trenutno smo na početku razvoja NVO sektora, s jasnom svijesti o tome kako nešto ne treba raditi.

Značajan broj (većina) NVO-a postoji samo na papiru (ovo je napisano prije, i to kao pozadina empirijskog istraživanja o NVO-ima, provedenog u okviru drugih aspekata ove treće Kvalitative studije (KS3). Oblik uzorka anketa u okviru KS3 je zaista bio pod uticajem ovakvih stavki), a nivoi aktivnosti i uticaj organizacija, koje žele biti aktivne u raznovrsnim oblastima društva, lako blokiraju uticajnije i bolje organizirane populističke, nacionalističke, nedemokratski usmjerene sile i organizacije.

Jedno od pitanja koje to pokreće je sama priroda i pozicioniranje NVO-a. Većina ih je ograničena u moći i izolirana u svom radu, uslijed nepostojanja usklađenosti. U takvim okolnostima, one se rijetko razvijaju i prerastaju u stvarni pokret, od jedne spontano stvorene inicijative. Uopšteno uzev, njihova organizaciona struktura je jako krhka. Nedostaje im zajednički pristup i ključne informacije, a zbog toga su nesposobni da uspješno usklađuju svoje aktivnosti. Većina tih problema, koji otežavaju njihov rast i razvoj, potiču sa samih početaka njihovog rada.

Nepostojanje jasne misije i vizije vlastitog razvoja je značajno uticao i otežao institucionalni razvoj organizacija po pitanju:

- izgradnje kapaciteta,
- razvoja mreže, odnosa s vlastima (na svim nivoima), i
- odnosa sa sredstvima informiranja i, kao posljedica toga, upoznatosti javnosti.

Široko rasprostranjene posljedice rata, predrasude i nepripremljenost (strah i neizvjesnost u okruženju) da potpuno prihvate demokratske standarde u građanskom društvu, i dalje vode većinu NVO-a, pogotovo u regijama, prema uskom pružanju usluga u zajednici. Opadanje priticanja novčanih sredstava ili promjena u politici finansiranja donatora rezultirali su krizom u finansiranju. Mnogi NVO-i, kao rezultat toga, izgubili su svrhu svog postojanja i nisu pripremljeni za nove radne aktivnosti i uslove. Njihova sposobnost prilagođavanja novim ulogama i odgovaranje na promjenljive potrebe su ključne za njihov uspjeh u budućnosti.

Rat je razbio društvenu i ekonomsku koheziju. Da bi BiH mogla ponovo izgraditi održivu i stabilnu zajednicu, neophodno je da svi sektori društva nauče sarađivati. Društvo BiH se suočava s pitanjem koji su njegovi društveni ciljevi? Netrpeljivost u društvu po pitanju etničke, po rođenju, spolne, vjerske, stranačke pripadnosti je jedno od osnovnih obilježja sistema vrijednosti društva. Javnost BiH se ne razvija u građanskom pravcu, kao što je to slučaj u zemljama uspješnim u tranziciji, ali razvoj ometa suočavanje s burom raznovrsnih netransparentnih privatnih interesa. Političke elite ne razvijaju građansko društvo, umjesto toga, oni su uticali na tranzicione procese kroz njihovu manipulaciju s nacionalnim interesima. Stranačke nacional-elite, koristeći državne ustanove, strogo kontroliraju društvo, čime sprječavaju aktiviranje društvenog kapitala radi oslobađanja njegovih mogućnosti. Država i njene ustanove trebaju raditi na partnerstvu s građanskim društvom sa ustanovama građanskog društva i obezbijediti finansijski okvir za razvoj osnovnih elemenata za gradnju građanskog društva.

Do danas, u BiH nije postojala Vlada spremna i sposobna da gradi partnerstvo u stvaranju javne politike, skupa sa (kroz) učešćem javnosti. Ne postoji tradicija da Vlada obraća pažnju na uvjerenja raznovrsnih organizacija građanskog društva. Ovu tradiciju treba izgraditi, a političare u BiH i odgovorne osobe u druga dva društvena sektora treba ubijediti u koristi koje proizilaze iz takve saradnje.

Postoji potreba za jačanjem demokratizacije na svim nivoima, kroz učešće javnosti, da se pokaže da će dodatna energija, koja se može izvući iz te saradnje, obezbijediti uspješnije usluge unutar zajednica i da se ubijede svi, a pogotovo Vlada, da je jako društvo ono u kojem su interesi svih njegovih najugroženijih članova zaštićeni. NVO sektor treba steći poštovanje od Vlade i društvene zajednice i promijeniti lošu predodžbu javnosti koja postoji u mnogim dijelovima BiH. Vlada mora naučiti da sluša i, u stvaranju javne politike i donošenju odluka, uzeti građansko društvo u razmatranje.

Odgovornost, pravovaljanost i nadležnost u javnom životu su suštinski važni, a to se može postići isključivo kroz aktivno učešće građana, koje podržava jaka pluralistička zajednica u BiH. NVO

sektor, kao ključni dio te zajednice, suočava se s problemima koji značajno utiču na ograničavanje njegovog rasta. Zbog toga, iz dugoročne tačke gledišta, istaknuti rad i posvećenost stotina ljudi, koji trenutno rade u NVO sektoru, i ogromni napor, koji je do sada uložen, mogu biti nepovratno izgubljeni. Postojeće probleme, pogotovo s obzirom na NVO-e na lokalnom nivou, je moguće prevazići kroz promjenu odnosa koji će motivirati NVO-e i pobornike građanskih inicijativa da jačaju njihovo partnerstvo i zajedno rade na promjenama u zajednici i javnosti (građani), Vladi (na svim nivoima), poslovnoj sferi u BiH.

Rješavanje problema nepostojanja institucionalnog okvira za aktivnost NVO sektora je ključna za dalji rast i razvoj. Problem je u tome što NVO sektor, u cijeloj toj borbi za opstanak, ne pokazuje kapacitet za jasno definiranje ciljeva svoje aktivnosti, u okviru čega može uspješno definirati probleme i tražiti rješenja.

2. NVO-i koje trenutno postoje u FBiH

Institucionalni razvoj

Novija historija je značajno uticala na sadašnji nivo institucionalnog razvoja NVO-a. U širem smislu, postoje četiri grupe NVO-a u FBiH:

- NVO-i koji su dobro organizirani, sa visoko osposobljenim osobljem, zaposlenim na puno radno vrijeme, tehnički opremljene, sa obezbijeđenim finansijskim sredstvima za pružanje podrške osoblju, prostorijama i operativnim troškovima. Te organizacije imaju jasnu viziju njihove misije i obično imaju pristup međunarodnim donatorskim fondovima. One postoje u ograničenom broju.

- NVO-i koji nemaju dovoljno osoblja i kojima nedostaje stručnost – ne nužno u njihovoj programskoj oblasti, već u organizacionom razvoju. Unutarnje strukture su slabe ili nisu uspostavljene, one nemaju jasni strateški plan za razvoj i bore se za resurse. Oni ulažu ogromne napore i imaju dosta dobre volje, sa ograničenim pristupom donatorskim fondovima ili ograničenom podrškom iz njih.

- NVO-i (većina njih je lokalno usmjerena) kojei niti imaju profesionalno osoblje (osim na privremenoj osnovi) niti stručnost za angažiranje sa zajednicom. Neke od njih imaju minimalnu opremu, koja nije dovoljna za ozbiljno uključivanje u zajednicu. One su uglavnom usmjerene na zadovoljavanje potreba određene grupe članova i postoje na ivici održivosti.

- Organizacije koje predstavljaju nasljeđe bivšeg sistema, ili su obrazovane po uzoru na njega, a pojavile su se nakon rata radi pružanja usluga određenim grupama građana. Takve organizacije se koriste za dobijanje novca iz Vladinih fondova i predstavljaju simboličnu podršku iz Vlade u prikazivanju svoje saradnje sa NVO sektorom. Sve one imaju stav da je Vlada obavezna finansirati njihove aktivnosti. Jako često koriste sredstva iz raznih lokalnih fondova, a često fondove političkih stranaka. One se nikad nisu prijavljivale za sredstva iz međunarodnih fondova ili za ograničena sredstva.

Svaka od ovih grupa NVO-a je samostalno angažirana u rješavanju statusa, finansijskih i tekućih (unutarnjih) pitanja. Pošto često predstavljaju suprotne interese, sa stajališta takmičenja za finansijska sredstva, one ne prihvataju lako potrebu da rade zajedno, čime bi predstavljali sveobuhvatni front prema donatorima.

Klasifikacija sa aspekta aktivnosti

Od aktivnih NVO-a, prevladavaju one čije aktivnosti su blisko povezane sa državom:
- humanitarna udruženja,
- udruženja izbjeglica i raseljenih osoba,
- boračka udruženja i
- niz nacionalnih udruženja.

Sljedeća različita profesionalna udruženja su brojna:

- unije,
- udruženja za zaštitu osnovnih ljudskih prava,
- jednakost spolova,
- udruženja "žena",
- udruženja za razvoj demokratije i građanskog društva i
- zaštita okoline i slično.

Osim organizacija angažiranih u "aktivnostima vezanim za poratni period", postoje male ili nikakve razlike u oblastima aktivnosti NVO sektora kad se one porede sa razvijenim zemljama. Razlike leže u pristupu, institucionalnom kapacitetu i sposobnosti brzog odgovaranja na društvene izazove. Druga velika razlika je nepostojanje solidarnosti i zajedničkog rada u bavljenju značajnim društvenim problemima, što je posebno obilježje NVO-a u razvijenim zemljama. Takav zajednički rad vodi ka uspostavljanju sveobuhvatnih pristupa i bržeg odgovora na društvene probleme, nego što je to slučaj u BiH. Duboka politizacija i nedemokratski ambijent na nivou lokalnih zajednica su i dalje prepreke, koje sprječavaju sveobuhvatni i zajednički rad. Dalje, žene koje su angažirane u NVO sektoru, dominiraju na nivoima uključenosti u FBiH – to je suprotno obrascima u drugim sektorima.

3. Definicija i studije o NVO-a u FBiH

Definicije NVO-a

Subjekti koji su:

- "Organizirani kao pravne cjeline sa poveljom i unutarnjom institucionalnom strukturom",
- "Institucionalno odvojeni od Vlade – oni su NV-i u smislu da su funkcionalno i strukturalno odvojeni od funkcija Vlade",
- "Samo-vodeće i sposobne da samo-vladaju svojim poslovima, uz kontrolu sopstvenih aktivnosti",
- "Neprofitni ("ne za profit"). NVO-i mogu prikupljati i koristiti prihode i "profite" ali ih ne mogu distribuirati privatnim licima", i
- "Primaoci dobrovoljnih doprinosa za određene aktivnosti ili cjelinu njihovih operacija".

Da li su definicije NVO-a iz Opisa aktivnosti Studije primjenjive u FBiH?

U pokušajima da napravimo definicije[3] izraza koji označava "nešto", u definiciji smo pokušali uključiti "sve" što treba reći kao objašnjenje date definicije. Iz tih razloga, mi smo uvijek u položaju da smanjemo i pokušamo to "nešto" što želimo definirati, smanjiti na ono što nam je poznato, ali što ne predstavlja "nešto". U okolnostima u kojima su NVO-i izloženi državnoj (Vladinoj) dominaciji, kao što je slučaj u FBiH, teško je definirati NVO-e bez međusobnog povezivanja ove društvene kategorije, a razumljivo je zašto je to dato u definiciji. U BiH, a time i u FBiH, još postoji dvostruko tumačenje izraza "nevladina organizacija", "NVO sektor" ili "neprofitni sektor", kao zamjena za izraz građansko društvo. Postoji jednakost između "NVO sektora" i "građanskog društva" i drugih, u čemu su NVO-i samo jedan od aktivnih učesnika ili stvaraoca građanskog društva. "Građansko društvo" je, po veličini sadržaja svog izraza, mnogo šire od sadržaja izraza "NVO sektor". U ovakvom radu, NVO-i se tumače samo kao jedan od protagonista u građanskom društvu. U tom smislu, NVO-i se smatraju dijelovima cijelog upravnog procesa u okviru društva, u kojem država predstavlja same strukture takve uprave, dok građansko društvo (u okviru kojeg djeluju NVO-i) ima ulogu stvaraoca vrijednosti i normativnih okvira za tu upravu.

[3] Ovim se pokušava dati tačnije objašnjenje izraza "nevladina organizacija", umjesto njene definicije. Sami naslov vodi ka ovom objašnjenju, a to je uglavnom vezano za Vladu. U suštini, ovo je nešto što nije ni Vlada ni posao..

Građansko društvo je organizirano kao "područje posredovanja", područje privatnog vlasništva koje je otvoreno za javnost, područje van države koje treba državu da bi postojalo, područje slobode koje se često vezuje sa zakonima, područje takmičenja "sebičnih pojedinaca" koje skoro da nije odvojeno od tržišta, i predstavlja najpouzdaniji oslonac koje sprječava društvo da padne pod dominaciju tržišta, itd. Kao izraz koji označava mjesto transfera, ono istvoremeno označava i tačku izražavanja najistaknutijih dijelova savremene stvarnosti, koja je obilježena najvažnijim izrazima političke teorije.

Radi praktičnosti i olakšavanja napredovanja sa praktičnim rezultatom u našoj analizi, mi posmatramo NVO-e kao javne ustanove građanskog društva. Postojeće definicije NVO-a, date u OA Studije, su primjenjive u FBiH, no, to nisu sve definicije koje postoje.

Ostale definicije u FBiH

"NVO-i se često pominju kao, tako zvani, treći sektor, pri čemu se Vlada smatra prvim sektorom, a poslovni subjekti kao drugi". Ova definicija se primjenjuje u FBiH, mada je treba shvatati uslovno. Definicija NVO-a kao trećeg sektora (što obuhvata razne NVO-e, dobrovoljne ustanove i udruženja, građanske inicijative, lokalne grupe, i druge) u stvari nudi ideju da to obuhvata sve što "preostaje" ili što je "posljednje", sve što nije niti država niti posao. U tom smislu, NVO-i se često nazivaju neprofitni sektor, što podrazumijeva ograničenu društvenu moć i značaj.

"NVO-i su nezavisne organizacije građana koje štite slobodu ljudi od nasilja u svakodnevnom životu, osposobljavaju pojedince i grupe da, u skladu sa zakonom, slobodno definiraju i izražavaju svoje različite društvene identitete, obezbjeđuju slobodu komunikacija na osnovu mreže nedržavnih komunikacijskih medija, prate političke propise i društveno ograničenje tržišne logike, i slično".

Neke definicije građanskog društva, u kojima se NVO-i pojavljuju kao ključni protagonisti:

"Građansko društvo može biti definirano kao složeno i dinamično društvo, u kojem zakon štiti samostalnost i slobodu ustanova NVO-a, koje su u načelu, na jednoj strani usmjerene na nenasilje, samo-organizaciju i samo-razmišljanje a, na drugoj strani, one neprestano postoje pod pritiskom u međusobnim odnosima i u njihovim odnosima sa državnim ustanovama, koje oblikuju, ograničavaju i, konačno, omogućavaju njihove aktivnosti".

"Građansko društvo je sistem u kojem su odnosi i prava građana zakonski propisani, u kojem je cilj upravnog sistema i uređenja obezbjeđivanje preduslova za slobodu, jednakost i pravdu svojih građana, dok građani obezbjeđuju Vladi, svojom slobodnom voljom i u demokratskom okruženju i takmičenju programa, stranke ili osobe i zakonitost u izbornom procesu. Nosioci vrhovne vlasti, tj., građani, kontroliraju Vladu i nadgledaju njenu nepristranost kroz kontrolne mehanizme, koje građansko društvo razvija i prakticira kao neotuđivo i demokratsko pravo".

"Građansko društvo je društvo, u kojem vlada zakon, a funkcija i ovlaštenje Vlade se zasnivaju na njemu, pri čemu postoji mogućnost kontrole Vladinog rada, gdje ne postoje prisile i zabrane u oblasti duha, mišljenja, uvjerenja, gdje ne postoji policijska i vojna prisila, u svrhu provođenja zakonski uspostavljenih prava i sloboda građana".

NVO-i se, s obzirom na njihov odnos sa državom, pojavljuju kao protivuteg, kontrolni mehanizam i korektivna funkcija u odnosu na zvaničnu državnu upravu. Ovo je oblast "pravedne igre" i izražavanja interesa, koja djeluje kao posrednik između zahtjeva pojedinačnih građana i odluke koje donose i primjenjuju državne ustanove. One povećavaju moć društvenih protagonista i daju im sposobnost da, zaobilazeći strogo zvanične stranačke, parlamentarne i administrativne kanale, učestvuju u političkim procesima i tako utiču na formiranje res publica (glas javnosti).

Druge NVO studije u FBiH

Ne postoje novije studije o NVO-ima u FBiH. Postoje godišnji izvještaji raznovrsnih međunarodnih organizacija, udruženja i agencija koje su angažirane u BiH na razvoju NVO sektora, ali oni nisu prikladni za analizu stanja u okviru NVO sektora, jer se uglavnom bave ili sa uspjehom ili

neuspjehom angažmana takvih udruženja. NVO sektor još nije postao ozbiljni subjekt interesa akademske zajednice u BiH. Stanje takvog tretmana NVO-a se može protumačiti na dva načina:

- prvo, da NVO-i nisu ozbiljni društveni subjekt, nesposbni za izvršenje značajnog uticaja ili da utiču na društvene promjene u BiH, i/ili

- da je akademska zajednica suviše uključena u profesionalnu i naučnu elaboraciju i raspravu o trenutnim ideološkim kretanjima, u okviru kojih se NVO-i pojavljuju kao neskladne melodije koje narušavaju sporazum i sklad između akademske zajednice i nove političke i ekonomske elite u društvu BiH.

Postoje studije o NVO-ima, koje potiču iz vremena od 1997. – 1999., međutim, one imaju ograničeni značaj u razumijevanju postojećeg položaja NVO-a.

4. Prednosti i slabosti NVO-a u FBiH

- NVO sektor u FBiH je dokazao svoju vrijednost i vitalnost tokom rata od 1992. – 1995., uporno ustajući za očuvanje ljudskih prava i osnovne slobode, za jednakost građana i naroda, skupa sa beskompromisnom osudom onih koji žele uskratiti prava koja imaju pojedinci i koji žele uništiti društvo i državu BiH, preuzimajući sve vrste humanitarne pomoći i rada.

- Sa svojom ukupnom poratnom aktivnosti, NVO-i u FBiH su pokušali popuniti mnoge praznine u društvenim životima građana. S tim ciljem, one su tražile neke oblike partnerske saradnje s državnim ustanovama i privatnim poslom, radi zadovoljavanja interesa i potreba građana. To nije rezultiralo vidljivim rezultatima.

- U mnogim dijelovima FBiH, NVO-i su predstavljali pojavu prvih oblika alternativnih uvjerenja u odnosu na uvjerenja vladajućih političkih elita. U okruženju potpune dominacije politike nad svim drugim područjima društvenog života, pojava i djelovanje NVO-a predstavljala je novi kvalitet i glas kritike na ponašanje aktualnih državnih, entitetskih i političkih vlasti, pogotovo u etnički homogenim regijama.

- Mnogi NVO-i su također preuzele neke obaveze koje bi trebale vršiti državne ustanove u skladu sa ustavnim i zakonskim zahtjevima i ovlastima, to jeste, utvrđenim procedurama. Na primjer, povratak izbjeglica, pružanje usluga pravne pomoći, i druga pitanja. To pruža neke dokaze o fleksibilnosti koju izražava NVO sektor u FBiH.

- NVO-i su uključeni u razne projekte koji se provode kao oblik pomoći međunarodne zajednice, u čemu komercijalne kompanije nemaju interes, jer one ne obezbjeđuju solidan prihod. Određeni broj NVO-a pruža savjetničke i druge usluge za "profitni" sektor. Mnoge od njih djeluju kao obrazovni centri koji se bave nizom društvenih potreba: od razvoja upravljanja do organizacije raznih seminara obuke o razvoju ljudskih prava i demokratije.

- NVO sektor se stalno suočava s određenim problemima u procesu promoviranja saradnje s Vladom, lokalnim tijelima samo-uprave i njihovim ustanovama. Državna administracija (na svim nivoima), koja nema iskustvo u radu sa organiziranim grupama građana, smatra većinu tih oblika aktivnosti u okviru zajednice kao udruživanje "protiv", a ne "za". Oni, naprosto, često nemaju pozitivni stav prema NVO sektoru i razumijevanje, osim njihovog neiskustva u radu s njim. Problemi se pojavljuju u prvim koracima prema uspostavljanju takvog dijaloga i uglavnom su povezani s cijelim sistemom predrasuda među zaposlenim u državnoj administraciji.

- Većina NVO-a je neprikladno kvalificirana za razvijanje ozbiljnih partnerstava s lokalnim vlastima. U lokalnim vlastima oni uglavnom vide moguće donatore za određene projekte koje oni smatraju važnim i vrijednim finansiranja. Lokalna tijela zainteresirana za uspostavljanje partnerstva će se susresti sa nepripremljenošću i nedostatkom kvalifikacija kod NVO-a za uključivanje u takav odnos s Vladom. Osim NVO-a koje se bave ljudskim pravima, i onih čija

aktivnost je usmjerena na određene grupe građana, postoji mali broj NVO-a koje bi trenutno mogle biti partneri lokalnim vlastima u rješavanju određenog problema u zajednici.

- Po pitanju finansiranja svojih glavnih aktivnosti, NVO sektor se oslanja na međunarodne vladine organizacije i NVO-e radi finansijskih i drugih materijalnih sredstava – to će ih osposobiti da, na dugoročnoj osnovi, ostvare održivost i veći stepen nezavisnosti u njihovim programskim usmjerenjima.

- Suočen s takvim položajem, NVO sektor u FBiH i većina njegovih vođa postali su svjesni potrebe da se bave organizacijskim razvojem sektora i provedbom novih projekata i aktivnosti. NVO sektor u FBiH je time ispred druga dva sektora u društvu, uglavnom zbog doprinosa mnogih stranih i međunarodnih vladinih i nevladinih agencija, organizacija i fondacija, specijaliziranih za pružanje obrazovnih i savjetničkih usluga za institucionalno jačanje NVO-a i brži razvoj njihovih materijalnih i ljudskih resursa.

- Gledajući NVO sektor u FBiH u međunarodnom kontekstu, zaključak je da on zaostaje u mnogim aspektima svog razvoja: počev od propisivanja zakonskog okvira (zakonodavni propisi) i dominantnih političkih stavova i odnosa ustanova državnih vlasti prema mjestu i ulozi NVO sektora u uspostavljanju demokratskog društva, preko stepena profesionalnih vještina vođa i aktivista građanskog društva, raspoloživih izvora finansiranja, razvoja strategije, do etičkog kodeksa ponašanja i javnih odnosa.

- Proces strukturiranja i definiranja široke lepeze i raznovrsnosti organizacija koje obuhvaća sektor je još u razvoju. Zakonski okvir za njihovo funkcioniranje još nije jasno utvrđen i prilagođen međunarodnim standardima. Štoviše, Vlada je nastavila provoditi zakonske propise koji su bili na snazi u prethodnom periodu, i zadržala ujednačeni zastarjeli odnos prema svim NVO-ima kao udruženjima građana.

- Metoda finansiranja udruženja građana, izravno finansiranih iz budžeta sa raznih nivoa Vlade u BiH, kao načelo nije sporno, a za mnoge to predstavlja jedini izvor finansiranja za svoje aktivnosti. Problem je u tome da takvo budžetsko finansiranje nije transparentno i jednako, jer u donošenju odluka, nadležne vladine strukture obraćaju mnogo više pažnje na stanje takvih organizacija, umjesto na njihova ostvarenja u provođenju njihove osnovne misije i predstavljene kvalitetne programe i projekte.

- Vladine ustanove u dodjeljivanju sredstava daje prednost onim udruženjima građana, za koje bi se moglo tvrditi da su u suštini produžeci vladajućih političkih stranaka. U korištenju takve prakse, Vlada se očigledno pokušava predstaviti kao ustanova koja podržava razvoj NVO sektora; međutim, to je daleko od istine i daleko od stvarnih potreba cijelog NVO sektora u FBiH.

- U FBiH se uticaj NVO-a povećava u mnogim oblastima društvenog života. Ipak, razvojna historija organizacija i ustanova koje su nezavisne od vlasti države je kratka, a kulturu življenja i djelovanja u okviru uslova pluralističkog društva i mirnog, nenasilnog rješenja društvenih sukoba i nesuglasica tek treba razvijati. Nivo ostvarenog razvoja u uspostavljanju demokratske kulture još ne obezbjeđuje okruženje potrebno za stimuliranje veće uključenosti svih NVO sektora.

- Postoji široka lepeza društvenih pitanja i problema čija rješenja će uspješno ubrzati aktivizam i entuzijazam građana, što će obezbijediti koristi za društvo u cjelini. Ogromne društvene mogućnosti nestaju ili ostaju neiskorištene zbog predrasuda koje postoje. Na primjer, preostaje nekoliko školskih udruženja, udruženja za kulturno nasljeđe ili zaštitu okoline i druga udruženja, kroz koja građani mogu pokazati svoju inicijativu, energiju i kreativnost u rješavanju "malih", ali važnih, problema na nivou lokalne zajednice.

5. Evolucija radne sredine NVO-a

Postoji tendencija da javni sektor i država dominiraju "javnim prostorom" FBiH. Ipak, postoji i sve veća spoznaja da država i njene ustanove moraju biti odgovorne građanima. Odgovornsot podrazumijeva da:

- državne ustanove, njene vlasti i njena praksa moraju biti određeni u kulturi, moralu, vrijednostima i standardima građanskog društva.
- Opšta politika, pravila i procedure koje definira država, trebaju sve više biti predmet debate, pitanja i kritike.
- Institucionalna struktura nema znanje i razumijevanje NVO sektora i uglavnom je smatrala NVO-e nastavkom međunarodne zajednice koji se izravno upliće u njihovo područje djelovanja. Isto tako, sami NVO-i nisu uspjeli prikladno odgovoriti na taj izazov.
- U okviru cjelovitih procesa tranzicija u demokratiju i tržišnu ekonomiju, traže se novi oblici aktivnosti i saradnje, skupa s novim znanjem i vještinama. Posebno je važno obratiti pažnju na uspostavljanje saradnje sa NVO sektorom, uključujući i ugovaranje i raspodjelu rada, odgovornosti i ovlasti u pružanju društveno korisne funkcije u okviru okvira jednakih partnerstava.
- Vlada, u saradnji s animatorima drugim društva, trebaju promovirati jake razvojne procese u zajednici, u početku na lokalnom nivou, i uspostaviti novu vizju razvoja, koja se odlikuje mnogo širim učešćem građana u javnom i političkom životu zajednice.

6. Zakonski i finansijski okvir NVO-a u FBiH

Zakonski okvir

U FBiH[4], do 2002., aktivnosti udruženja građana bila su propisana zakonom o *Udruženjima građana* ("Službeni list FBiH", br. 6/95), *Zakonom o fondacijama i donacijama* ("Službeni list FBiH", br. 16/98) i *Zakonom o humanitarnim aktivnostima i humanitarnim organizacijama* ("Službeni list FBiH", br. 16/98). Prije ovih zakona, bio je primjenjiv zakon o *Udruženjima građana* ("Službeni list SR BiH", br. 5/90 i 21/90).
Parlament FBiH je, na sastanku od 05. marta 2002., i na sastanku Zastupničkog doma, održanog 17. jula 2002., donio Zakon o *udruženjima i fondacijama*[5]. U vrijeme kad je ovaj zakon stupio na snagu, tri gore pomenuta zakona su poništena, sa izuzetkom određenih članova *Zakona o humanitarnim aktivnostima i humanitarnim organizacijama*. Procedure prijavljivanja su bile nedosljedne prije stupanja na snagu zakona o *udruženjima i fondacijama*.

U martu 2002., Ured Visokog predstavnika je donio zakone koji ograničavaju donacije koje daju javna preduzeća u FBiH i RS. Takve donacije se mogu dodjeljivati isključivo za sportske, kulturne i humanitarne aktivnosti, i predmet su mnogih ograničenja nametnutih u svrhu osiguravanja pravilnog (transparentnog) korištenja javnih fondova[6].

Nakon rata i sve do 2001., nije bilo zakona o *udruženjima građana* na nivou BiH. Entitetski zakoni su propisivali ovu pravnu oblast. Parlament BiH je donio zakon o *udruženjima i fondacijama* ("Službeni list BiH", br. 32/2001), koji je stupio na snagu 5. januara, 2002. Ministar civilnih poslova i komunikacije Vijeća Ministara BiH donio je Pravilnik koji pokriva administraciju udruženja i fondacija BiH, i stranih i međunarodnih udruženja i fondacija i drugih neprofitnih organizacija nakon

[4] NVO iz FBiH i RS imaju mogućnost da se prijavljuju u skladu sa zakonom na nivou BiH. Na nivou BiH, u skladu sa Zakonom o udruženjima i fondacijama, prijavljen je xx NVO.
[5] Ovaj zakon je objavljen u "Službenom listu FBiH", br. 45/02.
[6] Više informacija u Poglavlju o porezima.

stupanja tog Zakona na snagu[7]. Procedura registracije udruženja na nivou države je ostala nedosljedna do usvajanja zakona o *udruženjima i fondacijama* u 2001. Ovaj trend se nastavlja i danas

Zbog nepostojanja režima oporezivanja na državnom nivou, oporezivanje prihoda dobijenih kroz pružanje dobara i usluga ostaje promjenjivo (nije propisano zakonom na državnom nivou). NVO-i uspostavljeni u okviru ovog Zakona[8] mogu biti izravno angažirani u povezanim poslovnim aktivnostima. Uprkos tome, ovaj Zakon ograničava prihod dobijen iz zasebnih pravnih osoba (kompanije koje NVO posjeduje) koje je uspostavila NVO do svote koja ne smije preći 10.000 KM ili 1/3 budžeta NVO-a – ovo vrijedi samo za NVO-e prijavljene u okviru entitetskih zakona. NVO se može takmičiti za vladine ugovore, ali je takva praksa rijetka.

Okvir oporezivanja NVO-a u FBiH

Porezne obveze svih pravnih cjelina u FBiH, (uključujući NVO-e) su propisane kroz jedinstveni system oporezivanja. Ne postoje specifični propisi i/ili porezni popusti za NVO-e i druge neprofitne organizacije. Time se NVO-i tretiraju kao porezni obveznici, kao što su i sve druge pravne cjeline.

Porez na prihod

Jedini izuzetak, u okviru kojeg se NVO-i ne smatraju poreznim obveznicima, je u odnosu na definiranje poreza na prihod za pravne cjeline. Prema zakonu o Porezima na poslovna udruženja[9], svaka pravna cjelina koja dobija prihod kroz prodaju dobara i usluga na tržištu smatra se poreznim obveznikom. Pošto NVO-i ne djeluju u svrhu ostvarivanja prihoda, to jeste, na kraju godine ne prijavljuju dobijeni prihod, one se ne smatraju poreznim obveznicima poreza na prihod. Dok NVO ne djeluje u svrhu ostvarivanja prihoda, ili uspostavlja zasebnu pravnu cjelinu za profitnu aktivnost, ne smatra se poreznim obveznikom poreza na prihod. U slučajevima kad je NVO uspostavila zasebnu pravnu cjelinu za profitnu aktivnost, dobijeni prihod te pravne cjeline se oporezuje, ali ne i cijeli prihod organizacije. U skladu sa svim drugim propisima, prometom proizvoda i usluga, plaćanjem plata i drugih doplataka pojedincima i drugima, NVO-i dijele status oporezivanja sa svim drugim pravnim cjelinama.

Porez na promet proizvodima i uslugama

U odnosu na porez na promet[10], NVO se može pojavljivati i kao krajnji korisnik i kao proizvođač. NVO, kao i većina krajnjih korisnika, kupuju sve proizvode s obračunatim porezom na promet. U određenim slučajevima, NVO, kao i druge pravne cjeline, mogu sticati neke proizvode bez poreza, to jeste, pod zakonski propisanim uslovima koji se moraju zadovoljavati zbirno (pisana narudžba kupca i izjava kupca o svrsi proizvoda, dok prodavac daje račun s bilješkom da porez na promet nije obračunat prema izjavi kupca i s obaveznim bezgotovinskim plaćanjem – bankovni prenos, doznaka, trgovanje zamjenom robe i slično)[11].

Zakon predviđa oslobađanje od poreza (dalja prodaja, sirovine) u vezi s kupovinom opreme, jer NVO ne može biti prijavljena niti za trgovinu niti za proizvodnju. U odnosu na opremu, NVO može nabaviti sve osim vozila sa najviše devet sjedišta, uključujući vozačko sjedište, motorcikle preko 50cm^3 i rezervne dijelove za njih i namještaj za opremanje administrativnih prostorija.

Osim uslovljenih oslobađanja od poreza (prema Članu 8 Zakona), NVO-i mogu nabavljati, bez plaćanja poreza, proizvode koji su uopšteno oslobođeni poreza (Član 18 Zakona). Proizvodi oslobođeni poreza (sa povlaštenom poreznom stopom od 0%) obuhvataju sljedeće:

[7] "Službeni list BiH", br. 9/2002.

[8] NVO prijavljene pod ovim zakonom ne mogu djelovati u okviru entiteta na pravni način, bez prethodnog prijavljivanja u jednom od njih. Zbog toga, zakon na nivou BiH omogućuje prijavljivanje, ali ne i aktivnost. Potreban je cijeli skup zakona da se omoguće aktivnosti NVO sektora, kao što su Zakon o radu, Zakon o penzionom i zdravstvenom osiguranju i niz drugih zakona.

[9] Zakon o porezu na prihod poslovnih udruženja, "Službeni list FBiH", br. 32a/97, 29/00.

[10] Porez na promet proizvodima i uslugama, "Službeni list FBiH", br. 49/02 i 37/03.

[11] Član 8 Poreza na promet proizvodima i uslugama.

- osnovni prehrambeni proizvodi (hljeb, mlijeko, jestiva ulja, jestive masnoće),
- izvozni proizvodi,
- lijekovi i pomoćne naprave za liječenje,
- hrana bez koncentrata,
- uvezeni proizvodi, zakonski oslobođeni plaćanja carine,
- proizvodi koje su stekle strane diplomatske i konzularne predstavničke ustanove pod uslovima uzajamnosti,
- proizvodi koje humanitarne organizacije, prijavljene kod odgovarajućeg tijela, dobijaju bez nadoknade, ili koje kupuju pod uslovima propisanim Članom 8 ovog Zakona, i koje koriste za označene svrhe, s izuzetkom vozila, nafte i naftnih proizvoda, duhana i duhanskih proizvoda, alkohola i alkoholnih pića, kafe i kafinih proizvoda, pod uslovom da se ne mogu ponovo prodati, isključujući značke, pečate i druge grafičke proizvode koji nose vlastitu marku, i sa sadržajem povezanim sa aktivnostima organizacija,
- oružje za Oružane snage, policiju i zaštitarske službe Federacije,
- vode (H_2O),
- knjige, brošure, magazini i profesionalne, naučne, umjetničke, kulturne i obrazovne publikacije, kao i udžbenici za pred-školsko, osnovno, srednje, više i visoko obrazovanje, službeni listovi, dnevne i sedmične novine. Mišljenja o tome daje ovlašteno Federalno ministarstvo,
- oprema za nedonoščad, isključujući igračke,
- ortopedske naprave i alati, naprave za sluh i vid,
- vozila za onesposobljene osobe, u petogodišnjim intervalima,
- proizvodi, koje kupuju muzeji i arhive, kao spomeničke, muzejske i arhivske vrijednosti,
- oprema za poljoprivrednu proizvodnju i
- pčelinji proizvodi, knjigovodstvena oprema i naprave za zaštitu zdravlja pčela.

Osim proizvoda s povlaštenom stopom oporezivanja, određene usluge se također mogu pružati bez obračunavanja porezne obveze. Usluge oslobođene poreza na promet, Član 21 Zakona, su:

- kreditne usluge (kamata), usluge položene štednje, usluge životnog osiguranja, osiguranje za profesionalne povrede i radna i profesionalne oboljenja, u smislu dodatnog zakona,
- zdravstvene i veterinarske usluge, uključujući usluge socijalne zaštite,
- usluge koje pružaju humanitarne organizacije, u okviru obima svojih prijavljenih aktivnosti,
- usluge vjerskih ustanova,
- usluge koje pružaju raznovrsna administrativna tijela, u okviru obima njihovih utvrđenih aktivnosti, i Federalne agencije na zahtjev Vlade da pružaju svoje usluge Vladi, građanima, pravnim cjelinama i fizičkim licima,
- obrazovne i kulturne usluge (pred-školsko, osnovno, srednje, više i visoko obrazovanje), usluge koje pružaju muzeji, galerije i knjižnice, pozorišne i bioskopske predstave, koncerti klasične muzike, čiji se ukupni prihodi dodjeljuju u humanitarne svrhe,
- izvozne usluge se smatraju uslugama lokalnih pravnih cjelina i fizičkih lica, nastanjenih u FBiH, koje se pružaju stranim pravnim cjelinama i fizičkim licima nastanjenim u inostranstvu, i koje se plaćaju u skladu s propisima inostrane trgovine i deviznih transakcija, i usluge koje pružaju sa-organizatori zajma, bez obzira na metodu plaćanja usluge,
- usluge međunarodnog prevoza,
- usluge koje pružaju lokalne pravne cjeline i fizička lica diplomatskim i konzularnim predstavničkim ustanovama, stranom diplomatskom i konzularnom osoblju, pod uslovima uzajamnosti,
- usluge ekshumacije, koje su pružaju na zahtjev ovlaštenih tijela, i
- usluge mljevenja pšenice u svrhu nagomilavanja zaliha.

Porez na promet za proizvode, utvrđen u Članu 18 Zakona, i za usluge, utvrđen u Članu 21 Zakona, NVO-i, kao i preostale pravne cjeline, niti obračunavaju niti plaćaju porez, bez obzira da li su na strani kupca ili prodavca. Prigodom takvih prometa, nije potrebno zadovoljavanje bilo kakvih

kriterija, protivno prometu utvrđenom u Članu 8 Zakona, Za sve druge promete, porez se plaća u stopi od 10% ili 20% za promet proizvoda, i 10% za promet usluga.

Kad se NVO pojavljuje kao prodavac proizvoda ili pružalac usluge, ona postaje porezni obveznik, što znači da ta organizacija mora uplatiti obračunatu poreznu obvezu na promet na odgovarajuće račune, u okviru zakonski propisanih uslova. Porezna obveza na promet se plaća na mjestu na kojem je napravljen promet, to jeste, na mjestu prijavljenog glavnog ureda, ogranka ili drugog tijela pravne cjeline koja je napravila promet, ne kasnije od pet dana počev od isteka sedmice u kojoj je napravljen promet, ili u okviru 30 dana poslovne transakcije, ukoliko napravljeni promet nije plaćen u međuvremenu. Pravna cjelina, prigodom prodaje proizvoda ili pružanja usluge, će platiti porez u opštini, u kojoj je prijavljeno boravište cjeline koja je napravila promet (ako postoji nekoliko poslovnih ogranaka, u opštini ogranka koji je napravio promet ili pružio uslugu, to jeste, ogranak koji je napravio račun za promet), ne kasnije od petka sljedeće sedmice, počev od sedmice plaćanja za izvršenje posla, ili u okviru perioda od trideset dana počev od dana izvršenja prometa, ukoliko promet nije plaćen u međuvremenu.

Dalje, svakog mjeseca u periodu od petnaest dana nakon isteka prethodnog mjeseca, NVO, kao i svaki drugi porezni obveznik, ima obvezu da podnese ovlaštenom ogranku Porezne uprave mjesečni izvještaj o obračunatim i plaćenim porezima za prethodni mjesec. Podnošenje takvog izvještaja je obveza, čak iako nije bilo nikakvih poreznih obveza. U tom slučaju se predaje nepopunjen izvještaj. Svaki porezni obveznik, na kraju godine, predstavlja godišnji izvještaj o obračunatom i plaćenom porezu za prethodnu godinu, koji treba podnijeti ovlaštenom ogranku Porezne uprave ne kasnije od 28. februara tekuće godine, za prethodnu godinu. Prigodom plaćanja porezne obveze i sastavljanja poreznih izvještaja, porezni obveznik ima obvezu da upućuje na svoj identifikacioni broj.

U odnosu na porez na promet, važna stvar za NVO je da u slučajevima kad fizičko lice ili strano fizičko lice ili pravna cjelina pruža uslugu, mada je pružalac usluge uglavnom porezni obveznik, sa pravne tačke gledišta se smatra da porez na promet u ovom slučaju treba obračunati i platiti korisnik usluge. Primjer toga je, ako NVO kao pravna cjelina uzima u najam prostorije za svoje aktivnosti od fizička lica, porezni obveznik prometa usluge je pravna cjelina – organizacija. Porezni obveznik drugih obveza, prema kantonal propisima koji proističu iz sporazuma o najmu, je fizičko lice – vlasnik prostorija, a te obveze se ne prenose na organizaciju. Ako je sporazum o najmu zaključen između dvije pravne cjeline, porezni obveznik prometa usluge biće pravna cjelina, koja posjeduje prostorije, to jeste, koja ih izdaje u najam.

Porez na pojedinačni prihod

Po pitanju svih plaćanja fizičkim licima za njihovo učešće u NVO-u, računa se i plaća sljedeće:

- porez na platu[12], i
- doprinosi iz plate (na račun zaposlenika) i na platu (na račun poslodavca)[13].

Za zaposlene na puno radno vrijeme, NVO plaća:

- porez na platu u stopi od 5% (na neto platu),
- doprinose iz plate (na bruto platu),
- penziono osiguranje 17%
- zdravstveno osiguranje 13%
- osiguranje za nezaposlene 2%
- doprinose na platu (na bruto platu),
- penziono osiguranje 7%,
- zdravstveno osiguranje 3%,
- osiguranje za nezaposlene 0,5%.

[12] Zakon o porezu na plate, "Službeni list FBiH", br. 26/96, 27/97, 12/98, 29/00, 54/00, 16/01, 7/02 i 27/02.
[13] Zakon o doprinosima, "Službeni list FBiH", br. 35/98 i 54/00, 16/01, 37/01 i 1/02.

Ukupna stopa svih doprinosa osobnim platama u FBiH je 69%, izračunata na neto platu.

Prikaz svih obračunatih stopa doprinosa na neto platu:

Stavka	Vrsta i svrha doprinosa	Stopa	Obračun stope	Obračunata stopa
1.	Doprinosi iz plate, ukupno	32	(100x32)/68	47,05882
1.1.	Doprinos za penziono i invalidsko osiguranje	17	(100x17)/68	25,00000
1.2.	Doprinos za zdravstveno osiguranje	13	(100x13)/68	19,11765
1.3.	Doprinos za osiguranje nezaposlenih	2	(100x2)/68	2,94117
2.	Doprinosi na platu, ukupno	11,5	(100x11,5)/68	16,91176
2.1.	Doprinos za penziono i invalidsko osiguranje	7	(100x7)/68	10,29412
2.2.	Doprinos za zdravstveno osiguranje	4	(100x4)/68	5,88235
2.3.	Doprinos za osiguranje nezaposlenih	0,5	(100x0,5)/68	0,73529

U nešto povoljnijem položaju su strane organizacije (čije mjesto boravka nije FBiH), koje plaćaju samo poreze na plate i doprinose iz plate za njihove zaposlenike, ali ne i doprinose na plate. Osim toga, zaposlenim se mogu plaćati druge pomoći do određenog iznosa, bez plaćanja dodatnih poreza i drugih doprinosa. Te pomoći obuhvataju sljedeće:

- doplatak za odvojeni život, u iznosu od 70% prosječne mjesečne plate primljene prethodnog mjeseca,
- doplatak za terenski rad do iznosa veličine dnevnice u zemlji i inostranstvu,
- nadoknada za godišnji odmor u iznosu od 70% plate zaposlenika, ili najmanje u iznosu veličine prosječne plate isplaćene u FBiH za prethodna tri mjeseca prije donošenja odluke o nadoknadi, ako to ide u korist zaposleniku,
- dnevnice za zvanična putovanja u zemlji, u iznosu od 10% prosječne plate isplaćene u FBiH za prethodna tri mjeseca, i dnevnice za zvanična putovanja u inostranstvo u iznosu utvrđenom u Odluci o najvećem iznosu dnevnice ("Službeni list FBiH", br. 18/96),
- doplatak za prevoz na posao i s posla, u iznosu od cijene prevoza za gradski, prigradski i međugradski prevoz. Ovaj doplatak može biti isplaćen u gotovini ili nadoknađen nakon kupovine mjesečne karte,
- doplatak za korištenje privatnog vozila za zvanična putovanja, do 20% cijene litra benzina (super) po kilometru,
- doplatak za korištenje privatnog vozila za zvanične namjene, uz prethodno odobrenje nadzornog tijela, do 25% cijene litra benzina (super) po kilometru,
- doplatak za obroke tokom radnog vremena (topli obrok), u iznosu od 2% prosječne plate u FBiH;
- pomoć u slučaju smrti zaposlenika, ili najbliže rodbine, teške onesposobljenosti ili dugotrajnog oboljenja, do tri mjesečne plate zaposlenika iz prethodna tri mjeseca, ili tri prosječne neto plate isplaćene u FBiH, što god je najpovoljnije,
- otpremnine za penzionere, otpremnina za prekid ugovora o radu zbog tehnološkog ili finansijskog viška, prema Članu 143, stav 2, Zakona o radu ("Službeni list FBiH", br. 43/99 i 32/00) u iznosu od tri mjesečne plate zaposlenika u prethodna tri mjeseca ili tri prosječne neto plate isplaćene u FBiH, što god je najpovoljnije,
- godišnje nagrade, koje se plaćaju u iznosu utvrđenom u skladu s Članom 28 Kolektivnog ugovora za zaposlene Upravnih tijela i sudova u FBiH ("Službeni list FBiH", br. 23/00 i 50/00).

Isplate koje prevazilaze te iznose, tj., razlika između neoporezivog iznosa i stvarnog iznosa, se oporezuju u zaokruženoj stopi poreza i doprinosa, a obveza se plaća kao porez na platu.

Drugi dodatni prihod zaposlenika, koji se ne smatra platama (komisije i drugi angažmani u okviru organizacije) se oporezuju u stopi od 50%. Isplate saradnicima na osnovu ugovora o djelu ili privremenog angažmana se oporezuju sa dodatnim porezom na prihod u stopi od 30%, dok se veća

isplata za dodatni prihod na osnovu ugovora o djelu također oporezuje u dodatnoj stopi od 10%, stopi poreza na promet usluga.

Isplata pomoći na osnovu autorskih prava, u prvom redu zavisi od vrste autorskog djela, uslijed priznavanja materijalnih troškova i određivanja iznosa porezne obveze, a isto tako zavise i od kantona u kojem je nastanjen autor, jer se pčorez plaća u skladu s kantonalnim propisima.

Ukupna godišnja obveza zaposlenika, u zavisnosti od iznosa njihovih prihoda, određuje se propisima kantona u kojem je nastanjen zaposlenik ili saradnik. Većim dijelom, isplate fizičkim licima koje rade NVO-i, ako se ne radi o jednokratnoj materijalnoj i socijalnoj pomoći, nisu oslobođeni poreza. Osim osobnog prihoda, samo isplate na račun nisu podložne poreznim obvezama.

Porezi na nekretnine, uključujući poreze na korištenje zemljišta i postrojenja

Prema sadašnjoj podjeli vlasti, porezi na promet nekretnina utvrđuju se na nivou kantona u FBiH, vidite Aneks A radi detalja.

Porezne olakšice za donatore koji daju doprinose za NVO

U skladu s postojećom podjelom vlasti, porezi na ukupni prihod fizičkih lica utvrđuju se na nivou kantona u FBiH i plaćaju se za iznose koji prelaze "prosječan" iznos prihoda u kantonima – vidite Aneks C radi detalja.

Popust za donatore i trgovinska udruženja

Prema zakonu o porezu na prihod poslovnih udruženja, postoji ograničenje u odobravanju prihvatljivih poreznih troškova u poreznom obračunu pravnih cjelina, po pitanju iznosa dodijeljenih kao donacije ili pomoć. U skladu s Članom 11 Zakona, kao prihvatljivi porezni trošak dodijeljen u humanitarne, kulturne, obrazovne, naučne i sportske svrhe (osim profesionalnog sporta) u poreznom obračunu je iznos koji ne prelazi 0,5% ukupnih prihoda. Zakon ne pravi razliku između donacija fizičkim licima, NVO-ima i drugim organizacijama, već stavlja sve doprinose u isti okvir.

Novčana sredstva dodijeljena u takve svrhe, a koja prelaze prihvatljive granice u poreznom obračunu, neće biti predmet porezne obveze u trenutku dodjeljivanja, ali ti prelazi, u procesu stvaranja poreznog obračuna, povećavaju osnovu poreza na prihod.

Porezni poticaji za ulaganje

Poslovna udruženja i "profitne" organizacije, imaju pravo na sljedeće porezne olakšice:

- u slučaju početka rada poslovnog udruženja, porezna obveza poreza na poduzeća ili prihod za prvu godinu djelovanja smanjena je za 100%, za drugu godinu djelovanja do 70% i za treću godinu djelovanja do 30%. U zonama slobodne trgovine, ili za korisnike zona, čiji udio u ukupnim dionicama poslovnog udruženja iznosi najmanje 20%, porez na prihod poslovnih udruženja se smanjuje za pet godina počev od dana takvog ulaganja. U slučaju stranog ulaganja, porezna obveza poreza na prihod se smanjuje srazmjerno udjelu strane glavnice u dionicama poslovnog udruženja.

Uslov za ostvarivanje ovog prava je da kompanija djeluje najmanje pet godina.

- Poreznom obvezniku, koji ulaže oporezivi prihod u vlastitu proizvodnu aktivnost i izgradnju stana, porezna obveza biće smanjena za iznos ukupnog ulaganja.
- Poreznom obvezniku, koji ulaže oporezivi prihod u druge vlastite aktivnosti, porezna obveza biće smanjena do 75% obračunatog poreza na prihod.

- U skladu sa zakonom o Politici izravnog stranog ulaganja u BiH ("Službeni list Bosne i Hercegovine", br. 4/98 i 13/03) i Zakona o stranom ulaganju ("Službeni list FBiH", br. 61/01 i 50/03), strano ulaganje je oslobođeno carine i carinskih obveza, isključujući vođenje carinskih bilješki, prema odredbama carinske politike BiH ("Službeni list Bosne i Hercegovine", br. 21/98) i Odluci Visokog predstavnika BiH o zakonu koji dopunjuje zakon o carinskoj politici BiH ("Službeni list Bosne i Hercegovine", br. 34/00).

7. NVO-i i zapošljavanje

Zapošljavanje u NVO sektoru u FBiH[14]

Ovaj esej daje ukupni broj zaposlenika udruženja građana i fondacija po opštinama, i nije moguće tumačiti ga po aspektu zanimanja, na primjer:

- vatrogasna udruženja;
- Crveni krst,
- udruženja poduzetnika,
- udruženja veterana,
- auto-moto klubovi,
- izbjeglice i raseljena lica, i
- udruženja za razvoj građanskog društva.

Federalni zavod za statistiku (FZS) nema informacije[15]. Postojanje statistike u FBiH i BiH je preduslov za planiranje i razvoj.

FBiH	**Udruženja građana**		**Fondacije**	
Kanton	***Broj poreznih obveznika***	***Broj zaposlenih***	***Opština***	***Broj poreznih obveznika***
Unsko-sanski kanton	55	179	0	0
Tuzlanski kanton	101	288	2	3
Zeničko-dobojski kanton	60	139	0	0
Goraždansko-podrinjski kanton	11	36	0	0
Srednje-bosanski kanton	47	107	1	10
Hercegovačko-neretvanski kanton	83	270	1	1
Sarajevski kanton	236	825	16	102
Posavski kanton	16	19	0	0
Zapadno-hercegovački kanton	19	35	0	0
Herceg-bosanski kanton	22	50	0	0
TOTAL	**650**	**1948**	**20**	**116**

* Analiza gore prikazanog, po kantonima i opštinama je prikazana u Aneksu D

[14] Sljedeće informacije su dobijene od "Federalnog zavoda za penziono i invalidsko osiguranje", to jeste, "Federalnog zavoda za penziono i invalidsko osiguranje" iz Mostara, ali je podatke teško racionalizirati. Oba Zavoda daju informacije za "njihove" opštine. Otuda, na primjer, Federalni zavod iz Sarajeva daje informacije o zaposlenicima u Zeničko-dobojskom kantonu, isključujući opštinu Žepče, ali se informacije vezane za Žepče mogu naći u izvještaju zavoda iz Mostara.

[15] Podaci prikupljeni iz ogranka Zavoda iz Sarajeva ne daju spisak organizacija, već samo ukupni broj po opštinama i, kao posljedica toga, ne možemo utvrditi koja organizacija ima najveći broj zaposlenih.

Prema prikupljenim podacima[16], broj zaposlenih u organizacijama građana u FBiH je 1948, a u fondacijama 116. Ukupni broj od 650 udruženja zapošljava jednog ili više zaposlenika, 20 fondacija zapošljava 116 zaposlenika.

Glavna obilježja organizacija koje zapošljavaju osoblje su:

- Najveći broj organizacija, po svrsi, su humanitarne organizacije, postoji 169 koje zapošljavaju 655 članova osoblja.
- Druge su organizacije koje su proizišle iz rata. Sve opštine imaju nekoliko takvih udruženja.
- Organizacije fokusirane na razvoj građanskog društva (razvoj demokratije, zaštita ljudskih prava i druga pitanja) zapošljavaju najmanji broj zaposlenika.

Zbog neprikladnosti prikupljenih podataka, nije bilo moguće izvući relevantne zaključke, osim opažanja o brojevima. Činjenica da većina NVO nema zaposlenih izaziva zabrinutost.

FBiH	**Udruženja građana**			**Fondacije**		
Kanton	***Broj prijavljenih***	***Broj poreznih obveznika***	***Broj zaposlenih***	***Broj prijavljenih***	***Broj poreznih obveznika***	***Broj zaposlenih***
Unsko-sanski kanton	#[17]	55	179		0	0
Tuzlanski kanton	1022	101	288		2	3
Zeničko-dobojski Kanton	704	60	139		0	0
Goraždansko-podrinjski kanton	98	11	36		0	0
Srednje-bosanski kanton	624	47	107		1	10
Hercegovačko-neretvanski kanton	670	83	270		1	1
Sarajevski kanton	635	236	825		16	102
Posavski kanton	196	16	19		0	0
Zapadno-hercegovački kanton	215	19	35		0	0
Herceg-bosanski kanton	205	22	50		0	0
Na nivou FBiH	700			37		
TOTAL	**5069**	**650**	**1948**	**37**	**20**	**116**

[16] Svrha ovog naglaska na fusnotama o porijeklu podataka je ukazivanje na probleme s kojima su se suočavali istraživači u pokušaju da dobiju informacije na kojima bi zasnovali istraživanje. Isto tako, podaci su prikupljani korištenjem različitih metodologija i stoga nisu nužno uporedivi, što je najčešći slučaj.

[17] Nemamo podatke o broju prijavljenih NVO-a u Unsko-sanskom kantonu.

Problemi:

- NVO-i prijavljeni na nivou BiH nemaju mogućnost rješavanja statusa zaposlenih, bez prijavljivanja na nivou entiteta i kantona u FBiH, i
- zakonodavna tijela rada nisu zakonski propisana na nivou BiH.

NVO i zapošljavanje

Postoji nekoliko NVO-a u BiH koji se fokusiraju na pitanja zapošljavanja – u sredinama u kojima postoje, one su uključene u rješavanje problema povratka, i u tom kontekstu, "održivog povratka", pri čemu se, osim drugih pitanja, rješava i pitanje zapošljavanja. Razlozi za očigledno ograničeno zanimanje su mnogobrojni, uključujući složenost poslovne sredine i zakona koji upravljaju ovim pitanjem.

Ovo pitanje treba rješavati kroz provedbu sveobuhvatnog paketa reformi:

- Postojeće uređenje otežava umjesto da rješava zakonodavna tijela za potrebe rješavanja problema zapošljavanja. Prethodno naglašeni problem prijavljivanja NVO-a na nivou BiH je samo jedan od zabilježenih problema.
- Korijeni socijalizma vode ka nepostojanju razumijevanja, i u tome oni pogrešno misle da društvena pravda nije pitanje poslovnog sistema, a umjesto toga misle da je to pitanje države. Rješavanje problema zaposlenosti može biti kroz izravnu i neizravnu intervenciju. Međutim, većinu NVO-a ne zanima uključivanje u složene probleme države. U cilju bavljenja socijalnom politikom i uključivanja preduzeća u obezbjeđivanje novih sredstava iz prihoda za društvenu raspodjelu, država mora rješavati korupciju, otvorene granice, crno tržište, poreze i jednu lepezu drugih pitanja i problema. NVO sektor u BiH nema kapacitet da prikladno rješava te probleme i zadovoljava potrebe građana.
- Dalje, u cilju bavljenja tim problemima, potrebno je otvoriti pitanje smanjivanja državnih funkcija, što omogućuje građanima da imaju besplatno korištenje svog imetka i ostavštine, i daje slobodu da rade bez administrativnog uplitanja u cilju punog korištenja ove prednosti.
- Država nije u stanju maksimalno uvećati potencijal ostavštine koju posjeduju građani i, jako često, djeluje kao prepreka u ostvarivanju ovog potencijala.
- Struktura i osnova predratne ekonomije je u fazi potpune preobrazbe – nije ostvarivo ponovno uspostavljanje teške industrije, koja zavisi od velikog broja radnika. Male i srednje kompanije traže manje ulaganje, veću pokretljivost i daju manju zaposlenost, i predstavljaju osnove nove savremene ekonomije. Nezaposlenost, stoga, postaje najveća posljedica ove tranzicije – broj nezaposlenih se povećava. U cilju rješavanja ovih pitanja, potreban je jaki NVO sektor – kakav danas ne postoji u BiH.
- Država mora stvoriti transparentni sistem rada i slobode za ostvarivanje prihoda. Postojeći kruti i pretjerano birokratski model destimulira stvaranje radnih mjesta i čini složenijom i onako tešku situaciju. Privatizacija je poremetila tržište rada i smanjila uticaj države u stimuliranju ekonomije.
- Problem zaposlenosti je suviše težak da bi ga riješile krhke strukture NVO sektora u BiH. Trenutno je broj zaposlenih radnika relativno mali. Postoji ogromna ponuda raspoložive radne snage, koja trenutno ne radi i ne može naći prostor za svoje uključivanje. Ovakva situacija je pogoršana pretjerano administrativnim državnim mjerama, koje su usložene slabom ili ograničenom pokretljivošću radne snage i drugim povezanim preprekama, i nepostojanjem uvjerenja da su radna snaga i rad ključni generatori u ekonomskom oporavku i napretku.
- Položaj i funkcija sindikata, njihovih ciljeva, strategije i taktike su potpuna nepoznanica za NVO sektor. Sindikati su ukorijenjeni u njihovoj historiji, iz koje crpe veliku snagu. Oni crpe veliku podršku kroz vjernost koju dijele prema istom cilju i zajedničkom interesu. Kao posljedica toga, vođe sindikata su visoko cijenjene i posjeduju ogromnu moć, ne samo među svojim članstvom, već i u okviru društva i njegovog institucionalnog sistema u najvećem dijelu. Samo mali broj drugih osoba u okviru društva (bez obzira na njihova finansijska sredstva i finansijsku moć) posjeduje moć jednaku moći vođa sindikata.

8. Institucionalna pitanja u okviru NVO-a

U prethodnim poglavljima ovog izvještaja, naglasili smo nepostojanje institucionalnog okvira za djelovanje i razvoj NVO sektora, i u BiH i na nivou entiteta. U cilju uspostavljanja takvih preduslova, oni najprije moraju biti definirani. NVO sektor, kako je trenutno definiran, ima nekoliko zajedničkih ciljeva potrebnih za uspostavljanje: svoje nezavisnosti u djelovanju, uticaja u zajednicama i buduće održivosti.

Nezavisnost [18]

Strukturiranje funkcionalnog NVO sektora u BiH

Zbog nepostojanja institucionalnog okvira potrebnog za uspostavljanje sveobuhvatnog NVO sektora, potrebno je uključivanje svih NVO-a u doprinosu razvoju ovog sektora. Da bi uticao na Vladu kao vjerodostojni partner, potrebno je da on uspostavi prilagodljive i prihvatljive strukture – uspostavljanje strukture se često smatra suprotno načelima ovog sektora – međutim, u pokušaju izgradnje partnerstva u okviru sektora i s Vladom, potrebno je uspostaviti i ozakoniti jedno tijelo koje će poduzimati i izvršavati ozbiljne pregovore za rješavanje tih pitanja. Da bi njegovi prijedlozi bili "pravovaljani", trebali bi zadovoljavati minimalna načela zastupanja. Tri važna pitanja sprječavaju da se to desi:

- nepostojanje svijesti o potrebi i sposobnosti ocjenjivanja svog uticaja u zajednici. Većini NVO-a nedostaju kapaciteti za obezbjeđivanje realistične ocjene svojih mogućnosti. Postoji opšte mišljenje da su sposobni za provođenje velikog broja projekata i da mogu upravljati svojom radnom snagom, ali i da su ili pogrešno shvaćeni zbog raznih razloga ili da donatori više vole druge.

- Bez obzira na to koliko vođe NVO sektora govore o uključivanju u promociju vrijednosti građanskog društva, oni i dalje nisu sposobni, niti spremni da povuku potreban potez u kretanju ka praktičnoj primjeni tih vrijednosti19. Svijetli primjeri ne predstavljaju pravilo. Ipak, postoji jedna većina koja je spremna baviti se pružanjem usluga krajnjim korisnicima. Nepostojanje zajedničkog stajališta vođa NVO sektora po pitanju društvenih problema doprinosi tom uvjerenju.

Stvaranje kodeksa za vlastite aktivnosti

NVO sektor u BiH treba stvoriti i usvojiti "Kodeks za NVO sektor u BiH", koji bi predstavljao osnovne standarde, načela i vrijednosti, a utvrđenog u svrhu standardiziranja ponašanja i aktivnosti NVO sektora. To je naročito važno u društvima u kojima postoji visoki stepen korupcije i netransparentnosti. NVO sektor se treba zanimati za uspostavljanje načela za vlastite aktivnosti i pridržavati ih se u cilju očuvanja dostojanstva i transparentnosti svojih aktivnosti.

Postoji svijest o potrebi za Kodeksom ponašanja, ali ovaj autor smatra da, među većinom vođa NVO sektora, ne postoji spremnost za stvaranje, usvajanje i provedbu Kodeksa ponašanja. Postoji nekoliko organizacija koje su stvorile unutarnje mehanizme i procedure za svoje aktivnosti, u cilju prihvatanja procedura iz Kodeksa ponašanja. Promocija "loše predodžbe" u okviru NVO sektora je prvi argument za status quo.

Finansijska transparentnost

Najveća prepreka NVO sektora u BiH je njegov nerazvijeni unutarnji finansijski kapacitet. Raznovrsni oblici pomoći dodijeljeni kao pomoć u razvoju, od strateškog planiranja do organizacijske

---

[18] Samostalnost obuhvata samostalnost u: donošenju odluka, finansiranju, vođenju aktivnosti, slobodnoj i nezavisnoj kritici (korektivnoj) Vlade, ovlaštenjima, transparentnosti, profesionalizma i uspostavljanja kodeksa vlastitog ponašanja.

[19] Lijepo je truditi se oko prava crnog stanovništva u Americi, ali neuspjeh u istom, sa aspekta ljudskih prava, u okviru vlastitog okruženja nije obilježje vođa NVO u BiH.

uprave, poboljšali su rad NVO-a, ali je cijela jedna oblast ostala netaknuta institucijskim razvojem – finansijski kapacitet. Buduća pomoć NVO sektoru treba biti fokusirana na stvaranje i razvoj unutarnjih finansijskih kapaciteta.

NVO-i i njihove vođe nisu spremni da se bave propisanim finansijskim procedurama. Većina bi, u tome, morala odmah ukinuti svoje aktivnosti. Nekoliko NVO-a je spremno da objavljuje svoje:

- godišnje finansijske izvještaje,
- godišnje poreze na plate – zajednički i pojedinačno,
- plaćene poreze,
- brojeve prijavljenih zaposlenika, i
- brojeve zaposlenih unajmljenih na osnovu ugovora o djelu.

Zbog tih razloga, javnost doživljava NVO-e kao čuvare postojećih društvenih odnosa. Tokom sljedećih nekoliko godina, desiće se radikalne preobrazba u NVO sektoru, pogotovo s obzirom na zakonske zahtjeve za finansijskom i drugom transparentnošću. Postoji određeni broj dovoljno jakih organizacija, koje više ne žele (radi lažne solidarnosti) da trpe procese s kojima oni nemaju nikakvu vezu i koji štete predodžbi koju o njima ima javnosti.

Dogovor sa Vladom

Sporazum između Vlade (Vlada) i NVO sektora treba obezbijediti okvir koji će pomoći u stvaranju odnosa na svim nivoima Vlade u BiH, od lokalnih zajednica (opština) do nivoa države (BiH). Vlada (Vlade) i NVO sektor bi tako potvrdili svoju odlučnost da jačaju svoje uloge i odgovornosti koje su potrebne u razvoju i izvršenju javnih politika. Cilj ovog sporazuma bi bio stvaranje novog pristupa u partnerstvu između Vlade (Vlada) i NVO sektora u BiH, koji bi pružao okvir koji omogućuje da takvi odnosi budu izvršavani na različit i bolji način nego prije. Vlada (Vlade) i NVO-i dijele mnoge zajedničke težnje – težnju prema otvorenosti, posvećenost javnom životu i podršku za razvoj zdravih zajednica. Ovaj sporazum bi bio memorandum, početna tačka za razvoj zajedničkih partnerstava, i zasnivao bi se na zajedničkim vrijednostima i međusobnom poštovanju. To ne bi bio zakonski obavezujući dokument, ali bi obaveze koje bi proisticale iz njega bile zakonski uređene. Njegova snaga bi se zasnivala na prihvaćanju/odobravanju.

9. Glavna pitanja u FBiH

Kako prevazići odvajanje "sfere" zanimanja NVO-a od "svijeta rada"? Drugo, kako preusmjeriti aktivnosti NVO sektora u okviru društva, umjesto države (ustavni i zakonski sistem), koja je posljedično uključena? U početnoj razvojnoj fazi (1996./1999.), postojao je ograničeni djelokrug za razvoj zbog hitnih pitanja koja su zahtijevala akciju, a time je programska vizija aktivnosti NVO sektora u BiH bila ograničena:

- Akutno nepostojanje razumijevanja, kod vođa NVO-a, prirode i uloge NVO sektora u društvu, a time i njegove uloge u izboru prioriteta, je ključno obilježje sektora u cjelini. Potražnja za uspostavljanjem institucionalnog razvojnog okvira, u zemlji kojoj nedostaju glavni institucionalni mehanizmi za njeno pravilno funkcioniranje, izgleda suviše ambiciozno, što se u javnosti može smatrati egoističnim činom što se tiče NVO sektora.

- Pokretanje pitanja o efektima i rezultatima rada NVO-a, od strane javnosti, je u stvari neizravni zaključak, ili samo primjedba, data na drugačiji način, o njegovom "servisiranju" vladajućih ekonomsko-društvenih procesa u BiH. Čini se da je "predodžba" ili "svijest" javnosti o NVO-ima kao "parazitima" društva proizišla iz takvog mišljenja, što dodatno frustrira vođe NVO sektora, koji grozničavo traže nove oblike aktivnosti u okviru zajednice.

- Netransparentnost u dobijanju i korištenju fondova od državnih ustanova i politizacija NVO-a bliskih Vladi, često smanjuje cijeli NVO sektor na ideološku fasadu postojećeg s sistema vrijednosti.

- NVO sektor nije u službi političkih stranaka, Vlade, parlamenta i države, već nezavisno građansko, društveno, političko, sindikalno, kulturno i moralno uporište za iniciranje, okupljanje, organiziranje i racionalno formiranje građanskih inicijativa i aktivnosti za izmjenu postojeće situacije u politici, ekonomiji, radu, kulturi, moralu i glavnim oblicima i stilovima društvenog života.

Aneks A

Porezi na nekretnine, uključujući poreze na korištenje zemlje i građevina – po kantonima u FBiH

Unsko-sanski kanton[20]

Ne postoji lokalni zakon o prometu nekretninama, stoga je primjenjiv prethodni propis BiH. Stopu poreza utvrđuje Opštinsko vijeće i ne smije prelaziti 15%. Promet nekretninama se ne plaća u sljedećim slučajevima:

- kad se promet nekretninama radi između teritorijalnih političkih zajednica, državnih tijela, organizacije Crvenog krsta i drugih humanitarnih organizacija i udruženja,
- kad se promet nekretninama radi u procedurama stapanja zemljišta, premještanja posjeda i izvlaštenja, i u slučajevima kad se promet nekretninama radi u skladu sa zakonom, nezavisno od volje poreznog obveznika,
- kad je građanin kupio drugu nekretninu u okviru od jedne godine počev od dana vraćanja troškova za izvlaštenje nekretnine, do svote koja odgovara svoti nadoknade za izvlaštenje,
- kad se nekretnina prenosi diplomatsko-konzularnom predstavničkom tijelu, pod uslovima uzajamnosti,
- kad se nekretnina prenosi na druge međunarodne organizacije, za koje postoji međunarodni sporazum o oslobađanju od poreza,
- kad članovi starijeg poljoprivrednog domaćinstva dodjeljuju svoju nekretninu teritorijalnoj političkoj zajednici, ili humanitarnim i drugim organizacijama u cilju ostvarivanja društvene sigurnosti, u odnosu na propise društvene sigurnosti,
- kad se stan ili zgrada u posjedu države prodaje građaninu, koji drži pravo posjeda nad tim stanom ili zgradom, ili drugoj osobi sa odobrenjem vlasnika stanarskog prava,
- kad se vlasništvo nad nekretninom prenosi u skladu s propisima, koji definiraju prenos u državnom posjedu na druge oblike vlasništva,
- kad se prenos nekretnine radi u skladu sa sporazumom o doživotnoj pomoći kroz život u stanu, i ako je primalac drugi u liniji za nasljeđe s vlasnikom nekretnine, samo za dio nekretnine koji bi bio naslijeđen u skladu sa zakonom o nasljeđu.

Posavski kanton[21]

Promet nekretninama obuhvata prodaju, zamjenu ili drugi oblik sticanja nekretnine sa nadoknadom pravnim cjelinama i fizičkim licima. Nekretnine obuhvataju poljoprivredno, građevinsko i drugo zemljište, stambene i poslovne zgrade i druga postrojenja izgrađena na zemljištu. Promet nekretninama se ne plaća u sljedećim slučajevima:

- kad se promet nekretninama radi između teritorijalnih političkih zajednica, državnih tijela, organizacije Crvenog krsta i drugih humanitarnih organizacija i udruženja,
- kad se promet nekretninama radi u procedurama stapanja zemljišta, premještanja posjeda i izvlaštenja, i u slučajevima kad se promet nekretninama radi u skladu sa zakonom, nezavisno od volje poreznog obveznika,
- kad je građanin kupio drugu nekretninu u okviru od jedne godine počev od dana vraćanja troškova za izvlaštenje nekretnine, do svote koja odgovara svoti nadoknade za izvlaštenje,
- kad se nekretnina prenosi diplomatsko-konzularnom predstavničkom tijelu, pod uslovima uzajamnosti, ili drugim međunarodnim organizacijama oslobođenim poreza u skladu s međunarodnim odredbama,

[20] Zakonski pravosnažna odluka o porezu na nekretnine RBiH.
[21] Zakon o porezu na promet nekretninama, "Službeni list Posavskog kantona", br. 2/97.

- kad članovi starijeg poljoprivrednog domaćinstva dodjeljuju njihovu nekretninu teritorijalnoj političkoj zajednici, ili humanitarnim i drugim organizacijama u cilju ostvarivanja društvene sigurnosti, u odnosu na propise društvene sigurnosti,
- kad se stan ili zgrada u posjedu države prodaje građaninu, koji drži pravo posjeda nad tim stanom ili zgradom, ili drugoj osobi sa odobrenjem vlasnika stanarskog prava,
- kad je nekretnina promijenjena, isključujući razliku u vrijednosti promijenjene nekretnine,
- kad je je vlasništvo nad nekretninom preneseno u skladu s propisima prenosa vlasništva u državnom vlasništvu u druge oblike vlasništva.

Porezni obveznik prometa nekretninama je prodavac nekretnine, a porez se plaća u stopi od 5%.

Tuzlanski kanton[22]

Promet nekretninama i pravima obuhvata nadoknađeni prenos: vlasničkih prava nad nekretninom i prava nad izumima (dozvole), prava na proširenje, prava na stvarno korištenje, prava na iznajmljivanje, prava na modele i pečate, imovinskih prava i prava na korištenje nekretnina. Nekretnine obuhvataju: poljoprivredno, građevinsko i drugo zemljište, šume i šumsko zemljište, neplodnu zemlju, stambene i poslovne zgrade i stanove i poslovne prostorije, kao i posebne dijelove zgrada i drugih nepokretnih postrojenja izgrađenih na zemljištu. Porez na promet nekretninama i pravima se ne plaća u sljedećim slučajevima:

- za promet nekretninama napravljenim u međusobnim odnosima između opština, kantona, FBiH, Bosne i Hercegovine i humanitarnih organizacija, i za promet nekretninama i pravima kad su Tuzlanski kanton i opštine Tuzlanskog kantona prodavci, kupci ili učesnici u prenosu nekretnine i prava veće vrijednosti,
- kad se promet nekretninama radi u procedurama stapanja zemljišta, premještanja posjeda i izvlaštenja, i u slučajevima kad se promet nekretninama radi u skladu sa zakonom, nezavisno od volje poreznog obveznika,
- za promet nekretninama kad je građanin, čija nekretnina je izvlaštena, kupio drugu nekretninu u okviru od jedne godine počev od dana vraćanja troškova za izvlaštenje nekretnine, do svote koja odgovara svoti nadoknade za izvlaštenje,
- kad se nekretnina prenosi diplomatsko-konzularnom predstavničkom tijelu, pod uslovima uzajamnosti,
- kad vlasnik stanarskog prava ili članovi njegovog domaćinstva kupuju stan u državnom posjedu,
- za promjenu nekretnine, isključujući razliku vrijednosti prenosa promijenjene nekretnine,
- kad se pravo vlasništva nad nekretninama i pravima prenosi na pružaoca doživotne pomoći, koji je u prvoj liniji nasljeđa u odnosu na primaoca pomoći,
- kad je vlasničko pravo nad nekretninama stečeno u skladu s propisima privatizacije,
- kad nekretnina predstavlja početne dionice prigodom uspostavljanja poslovnog udruženja,
- kad je nekretnina naknadno upisana u poslovno udruženje u procesu do-kapitalizacije,
- kad je prenos postojeće nekretnine u posjedu poslovnog udruženja napravljen u procesu spajanja dva ili više poslovna udruženja u jedno, ili razdvajanjem jednog poslovnog udruženja u dva ili više poslovna udruženja,
- u slučaju spajanja novčanih sredstava, na osnovu sufinansiranja stambene gradnje,
- kad je predmet prometa novoizgrađeni stan između poreznog obveznika prijavljenog za izvođenje građevinske aktivnosti i kupca.

Porezni obveznik prometa nekretninama je prodavac nekretnine, a porez se plaća u stopi od 5%.

[22] Zakon o porezu na promet nekretninama i pravima, "Službeni list Tuzlanskog kantona", br. 11/98, 13/01 i 13/03.

Zeničko-dobojski kanton[23]

Promet nekretninama obuhvata nadoknađeni prenos vlasničkih prava nad nekretninom i prava na korištenje nekretnine u državnom posjedu, kao i zamjenu jedne nekretnine za drugu. Nekretnina obuhvata: zemljište (poljoprivredno, građevinsko i drugo zemljište), stambene i poslovne zgrade i druga nepokretna postrojenja. Porez na promet nekretninama se ne plaća u sljedećim slučajevima:

- kad se promet nekretninama radi između teritorijalnih političkih zajednica, državnih tijela, organizacije Crvenog krsta i drugih humanitarnih organizacija i udruženja
- kad se promet nekretninama radi u procedurama stapanja zemljišta, premještanja posjeda i izvlaštenja, i u slučajevima kad se promet nekretninama radi u skladu sa zakonom, nezavisno od volje poreznog obveznika,
- kad je građanin, bivšeg vlasnika izvlaštene nekretnine, kupio drugu nekretninu u okviru od jedne godine počev od dana vraćanja troškova za izvlaštenje nekretnine, do svote koja odgovara svoti nadoknade za izvlaštenje,
- pri prvoj prodaji još nenastanjene novoizgrađene stambene zgrade ili novoizgrađenog stana, kao zasebnog dijela zgrade, ako ih je za prodaju izgradila kompanija koja se bavi izgradnjom stanova za potrebe kompanija, koje će obavljati dalju prodaju tih stanova,
- kad je nekretnina prenesena ili stranom diplomatsko-konzularnom tijelu, ili drugim međunarodnim organizacijama oslobođenih poreza u skladu s međunarodnim ugovorom,
- kad se stan ili zgrada u posjedu države prodaje građaninu, koji drži pravo posjeda nad tim stanom ili zgradom, ili članu njegovog domaćinstva,
- kad se pravo vlasništva nad nekretninom prenosi na teritorijalnu političku zajednicu, humanitarnu ili drugu organizaciju i ustanovu u svrhu dobijanja društvene sigurnosti, to jeste, doživotne pomoći,
- kad se pravo vlasništva nad nekretninama prenosi na vjersku ustanovu,
- kad je pravo vlasništva nad nekretninama napravljeno u skladu s propisima preobrazbe državnog vlasništva u druge oblike vlasništva,
- za promjenu nekretnine, isključujući razliku vrijednosti prenosa promijenjene nekretnine.

Porezni obveznik prometa nekretninama je prodavac nekretnine, a porez se plaća u stopi od 8%.

Bosansko-podrinjski kanton[24]

Ne postoji lokalni zakon o prometu nekretninama i, kao posljedica toga, primjenjuju se prethodni propisi BiH. Stopu poreza utvrđuje opštinsko vijeće i ona ne može preći 15%. Porez na promet nekretninama se ne plaća u sljedećim slučajevima:

- kad se promet nekretninama radi između teritorijalnih političkih zajednica, državnih tijela, organizacije Crvenog krsta i drugih humanitarnih organizacija i udruženja,
- kad se promet nekretninama radi u procedurama stapanja zemljišta, premještanja posjeda i izvlaštenja, i u slučajevima kad se promet nekretninama radi u skladu sa zakonom, nezavisno od volje poreznog obveznika,
- kad je građanin kupio drugu nekretninu u okviru od jedne godine počev od dana vraćanja troškova za izvlaštenje nekretnine, do svote koja odgovara svoti nadoknade za izvlaštenje,
- kad se nekretnina prenosi diplomatsko-konzularnom predstavničkom tijelu, pod uslovima uzajamnosti,
- kad se nekretnina prenosi drugim međunarodnim organizacijama, oslobođenih poreza prema međunarodnom ugovoru,

[23] Zakon o porezu na promet nekretninama, "Službeni list Zeničko-dobojskog kantona", br. 24/99, 11/01 i 8/02.
[24] Zakonski pravosnažan propis o porezu na promet nekretninama RBiH.

- kad članovi starijeg poljoprivrednog domaćinstva dodjeljuju njihovu nekretninu teritorijalnoj političkoj zajednici, ili humanitarnim i drugim organizacijama u cilju ostvarivanja društvene sigurnosti, u odnosu na propise društvene sigurnosti,
- kad se stan ili zgrada u posjedu države prodaje građaninu, koji drži pravo posjeda nad tim stanom ili zgradom, ili drugoj osobi sa odobrenjem vlasnika stanarskog prava,.
- kad je pravo vlasništva nad nekretninama napravljeno u skladu s propisima preobrazbe državnog vlasništva u druge oblike vlasništva,
- kad se prenos nekretnine radi u skladu sa sporazumom o doživotnoj pomoći, i ako je primalac u prvoj liniji nasljeđa s davaocem nekretnine, samo za dio nekretnine koji bi bio naslijeđen u skladu sa zakonom o nasljeđu.

Srednje-bosanski kanton[25]

Promet nekretninama obuhvata prodaju, zamjenu ili druge oblike sticanja nekretnine, sa nadoknadom, između pravnih cjelina i fizičkih lica. Nekretnina obuhvata: poljoprivredno, građevinsko i drugo zemljište, zgrade, stanove, poslovne prostorije kao zasebne dijelove zgrada. Porez na promet nekretninama se ne plaća u sljedećim slučajevima:

- kad se promet nekretninama radi između opština, kantona, FBiH i BiH i državnih tijela,
- kad se promet nekretninama radi u procedurama izvlaštenja, premještanja posjeda i stapanja zemljišta u skladu sa zakonom, nezavisno od volje poreznog obveznika, ili u skladu sa zaključenim sporazumom umjesto izvlaštenja ili premještanja posjeda, i kad se promet nekretninama radi između trećih lica i bivšeg vlasnika izvlaštene nekretnine u okviru od dvije godine počev od dana vraćanja troškova, do iznosa vraćenih troškova,
- kad se nekretnina prenosi konzularnom ili diplomatskom predstavničkom tijelu, pod uslovima uzajamnosti, međunarodnim organizacijama, oslobođenih poreza u skladu sa međunarodnim ugovorom, i vjerskim ustanovama,
- kad članovi starijeg domaćinstva dodjeljuju svoju nekretninu opštini, kantonu, FBiH, BiH ili humanitarnim i drugim organizacijama u cilju ostvarivanja društvene sigurnosti, u odnosu na propise društvene sigurnosti,
- kad vlasnik stanarskog prava ili članovi njegovog domaćinstva kupuju stan u državnom posjedu,
- kad se zamjenjuje nekretnina, isključujući razliku u vrijednostima zamijenjene nekretnine,
- kad je pravo vlasništva nad nekretninama napravljeno u skladu s propisima preobrazbe državnog vlasništva u druge oblike vlasništva,
- kad se prenos nekretnine radi na osnovu sporazuma o doživotnoj pomoći davaocu nekretnine od strane primaoca, ako je primalac nekretnine u prvoj liniji nasljeđa s davaocem nekretnine, samo za dio nekretnine koji bi bio naslijeđen u skladu sa zakonom o nasljeđu.

Porezni obveznik prometa nekretninama je prodavac nekretnine, a porez se plaća u stopi od 5%.

Hercegovačko-neretvanski kanton[26]

Promet nekretninama obuhvata prodaju, zamjenu ili druge oblike sticanja nekretnine, sa nadoknadom, između pravnih cjelina i fizičkih lica. Nekretnina obuhvata: poljoprivredno, građevinsko i drugo zemljište, stambene i poslovne zgrade i druga postrojenja izgrađena na zemljištu. Porez na promet nekretninama se ne plaća u sljedećim slučajevima:

- kad se promet nekretninama radi između opština, kantona i Federacije, državnih tijela i Crvenog krsta, Crvenog polumjeseca i međunarodnih humanitarnih organizacija prijavljenih u zemlji, sa dozvolom rada na teritoriji Hercegovačko-neretvanskog kantona koju izdaje kantonalna Vlada,

[25] Zakon o porezu na promet nekretninama, "Službeni list Srednje-bosanskog kantona", br. 4/99 i 1/00.
[26] Zakon o porezu na promet nekretninama Hercegovačko-neretvanskog kantona, "Službeni list Hercegovačko-neretvanskog kantona", br. 8/00.

- kad se promet nekretninama radi u procedurama stapanja zemljišta, premještanja posjeda i izvlaštenja, i u slučajevima kad se promet nekretninama radi u skladu sa zakonom, nezavisno od volje poreznog obveznika,
- kad se nekretnina prenosi konzularnom ili diplomatskom predstavničkom tijelu, pod uslovima uzajamnosti, i međunarodnim organizacijama, oslobođenih poreza u skladu sa međunarodnim ugovorom,
- kad članovi starijeg poljoprivrednog domaćinstva dodjeljuju svoje zemljište i druge nekretnine jedinicama lokalne samo-uprave, kantonu, Federaciji ili BiH,
- kad vlasnik stanarskog prava ili članovi njegovog domaćinstva kupuju stan u državnom posjedu, u skladu s propisima prodaje stanova, nad kojima postoji stanarsko pravo,
- kad se zamjenjuje nekretnina, isključujući razliku u vrijednostima zamijenjene nekretnine,
- kad je pravo vlasništva nad nekretninama napravljeno u skladu s propisima preobrazbe državnog vlasništva u druge oblike vlasništva,
- u proceduri vraćanja vlasništva,
- kad se pravo vlasništva nad nekretninom prenosi na nasljednike iz prve linije, to jeste, nasljednike iz druge linije, ako vlasnik nekretnine nadživi prvu liniju nasljednika,
- kad se pravo vlasništva nad nekretninom prenosi na primaoca doživotne pomoći, u skladu sa sporazumom o doživotnoj pomoći,
- kad se nekretnina stavlja u poslovno udruženje kao početna dionica ili u svrhu povećanja jezgre glavnice u skladu sa Zakonom o poslovnim udruženjima,
- kad je nekretnina stečena u proceduri pripajanja ili spajanja poslovnih udruženja prema Zakonu o poslovnim udruženjima, ili u proceduri razdvajanja poslovnog udruženja u više udruženja.

Porezni obveznik prometa nekretninama je prodavac nekretnine. Ukupna stopa poreza na promet nekretninama na teritoriji kantona ne može preći 5%. Predstavnička tijela samo-upravnih jedinica sa svojim propisima utvrđuju stopu poreza na promet nekretninama.

Zapadno-hercegovački kanton[27]

Promet nekretninama obuhvata svako sticanje vlasništva nad nekretninama na teritoriji Zapadno-Hercegovačkog kantona, kroz kupovinu i prodaju, zamjenu ili druge oblike sticanja nekretnina, sa nadoknadom, između pravnih cjelina i fizičkih lica. Nekretnina obuhvata: poljoprivredno, građevinsko i drugo zemljište, stambene i poslovne zgrade, stanove i poslovne prostorije, kao zasebne dijelove zgrada, i druga postrojenja izgrađena na zemljištu. Porez na promet nekretninama se ne plaća u sljedećim slučajevima:

- kad se promet nekretninama radi između kantona i opština kantona, kao i između kantonalnih i opštinskih administrativnnih tijela, zaklada i fondacija, Crvenog krsta i sličnih humanitarnih udruženja uspostavljenih na osnovu izvanrednih propisa,
- kad se promet nekretninama radi u procedurama izvlaštenja, premještanja posjeda i stapanja zemljišta u skladu sa zakonom, nezavisno od volje poreznog obveznika, ili u skladu sa zaključenim sporazumom umjesto izvlaštenja ili premještanja posjeda, i kad se promet nekretninama radi između trećih lica i bivšeg vlasnika izvlaštene nekretnine u okviru od dvije godine počev od dana vraćanja troškova, do iznosa vraćenih troškova,
- kad se nekretnina prenosi konzularnom ili diplomatskom predstavničkom tijelu, pod uslovima uzajamnosti, i međunarodnim organizacijama, oslobođenih poreza u skladu sa međunarodnim ugovorom, i vjerskim ustanovama,
- kad članovi starijeg domaćinstva dodjeljuju nekretninu opštini, kantonu, FBiH, BiH ili humanitarnim i drugim organizacijama u cilju ostvarivanja društvene sigurnosti, u odnosu na propise društvene sigurnosti,
- kad vlasnik stanarskog prava ili članovi njegovog domaćinstva kupuju stan u državnom posjedu,
- kad se zamjenjuje nekretnina, isključujući razliku u vrijednostima zamijenjene nekretnine,

[27] Zakon o porezu na promet nekretninama, "Službeni list Zapadno-hercegovačkog kantona", br. 17/99.

- kad je pravo vlasništva nad nekretninama napravljeno u skladu s propisima preobrazbe državnog vlasništva u druge oblike vlasništva,
- kad se prenos nekretnine radi na osnovu sporazuma o doživotnoj pomoći davaocu nekretnine od strane primaoca, ako je primalac nekretnine u prvoj liniji nasljeđa s davaocem nekretnine, samo za dio nekretnine koji bi bio naslijeđen u skladu sa zakonom o nasljeđu,
- kad se nekretnina stavlja u poslovno udruženje kao početna dionica ili u svrhu povećanja jezgre glavnice u skladu sa Zakonom o poslovnim udruženjima,
- kad je nekretnina stečena u proceduri pripajanja ili spajanja poslovnih udruženja prema Zakonu o poslovnim udruženjima, ili u proceduri razdvajanja poslovnog udruženja u više udruženja.

Porezni obveznik prometa nekretninama je prodavac nekretnine, a porez se plaća u stopi od 5%.

Kanton Sarajevo[28]

Promet nekretninama obuhvata prodaju, zamjenu i druge oblike prenosa vlasništva nad nekretninom (zemljište i postrojenja), pravima za izume (dozvole) i pravima za modele i pečate. Porez na promet nekretninama se ne plaća u sljedećim slučajevima:

- za prenos vlasništva nad poljoprivrednim zemljištem koje se koristi u poljoprivredne svrhe, a koje je definirano kao poljoprivredno u skladu s planiranjem grada,
- za prenos vlasničkog prava nad nekretninom, kad je prodavac BiH, FBiH, kanton, grad, opština ili njihova administrativna tijela,
- za prenos vlasničkog prava nad stanovima u slučajevima kad Fond Kantona Sarajevo za gradnju stanova za članove porodica palih boraca, boraca-invalida, otpuštenih vojnika i izbjeglica prodaje stanove članovima porodica palih boraca, boraca-invalida, otpuštenih vojnika i izbjeglica,
- za prenos vlasničkog prava nad nekretninama i pravima u skladu s propisima državne privatizacije na teritoriji FBiH,
- za prenos u procedurama premještanja posjeda, stapanja zemljišta, privatizacije i izvlaštenja, ili u skladu sa zaključenim sporazumom umjesto izvlaštenja ili premještanja posjeda,
- za prenos vlasništva nad nekretninom diplomatskim i konzularnim predstavničkim tijelima, pod uslovima uzajamnosti,
- za prenos vlasništva nad nekretninama i pravima, za koje nije plaćen porez na nasljeđe i poklone, u skladu sa Zakonom o porezima Kantona Sarajevo,
- za prenos vlasništva nad nekretninama i pravima, za koje je plaćen porez na nasljeđe i poklone, u skladu sa Zakonom o porezima Kantona Sarajevo,
- za prenos vlasništva nad novoizgrađenim postrojenjima, kad se prodaju prvom kupcu, ako je prodavac pravna cjelina,
- za prenos vlasničkog prava nad nekretninom, u skladu s konačnom odlukom suda postignutom na osnovu dospijeća,
- za prenos vlasništva nad nekretninom dodijeljenom za vjerske zaklade i fondacije.

Porezni obveznik prometa nekretninama je prodavac nekretnine, a porez se plaća u stopi od 6%. Gradsko vijeće i gradska skupština također mogu definirati niže stope poreza na promet nekretninama.

[28] Zakon o porezu na promet nekretninama i pravima Kantona Sarajevo, "Službeni list Kantona Sarajevo", br. 10/99, 7/00, 20/01 i 33/01.

Herceg-bosanski kanton[29]

Promet nekretninama obuhvata prodaju, zamjenu i druge oblike prenosa vlasništva nad nekretninom (zemljište i postrojenja), pravima za izume (dozvole) i pravima za modele i pečate. Porez na promet nekretninama se ne plaća u sljedećim slučajevima:

- za prenos vlasništva nad poljoprivrednim zemljištem koje se koristi u poljoprivredne svrhe, a koje je definirano kao poljoprivredno u skladu s planiranjem grada,
- za prenos vlasničkog prava nad nekretninom, kad je prodavac BiH, FBiH, kanton, grad, opština ili njihova administrativna tijela,
- za prenos vlasničkog prava nad nekretninama i pravima u skladu s propisima državne privatizacije na teritoriji FBiH,
- za prenos nekretnine u procedurama premještanja posjeda, stapanja zemljišta, privatizacije i izvlaštenja, ili u skladu sa zaključenim sporazumom umjesto izvlaštenja ili premještanja posjeda,
- za prenos vlasništva nad nekretninom diplomatskim i konzularnim predstavničkim tijelima, pod uslovima uzajamnosti,
- za prenos vlasništva nad nekretninama i pravima, za koje nije plaćen porez na nasljeđe i poklone, u skladu sa Zakonom o porezima Herceg-bosanskog kantona,
- za prenos vlasništva nad nekretninama i pravima, za koje je plaćen porez na nasljeđe i poklone, u skladu sa Zakonom o porezima Herceg-bosanskog kantona
- za prenos vlasništva nad novoizgrađenim postrojenjima, kad se prodaju prvom kupcu, ako je prodavac pravna cjelina,
- za prenos vlasničkog prava nad nekretninom, u skladu s konačnom odlukom suda postignutom na osnovu dospijeća,
- za prenos vlasničkog prava nad nekretninom kad je kupac raseljena osoba ili izbjeglica, koji su izabrali Herceg-bosanski kanton za mjesto stanovanja,
- za prenos vlasništva nad nekretninom dodijeljenom za vjerske zaklade i fondacije. Opštinska vijeća mogu narediti oslobađanja u slučajevima kad se promet nekretninama i pravima radi u svrhu počinjanja proizvodnog procesa i poticanja bržeg zapošljavanja nezaposlenih osoba.

Porezni obveznik prometa nekretninama je prodavac nekretnine, a porez se plaća u stopi od 6%.

[29] Zakon o porezu na promet nekretninama i pravima Herceg-bosanskog kantona, "Službeni list Herceg-bosanskog kantona", br. 7/02.

Aneks B

Zakon o nasljeđu i poklonima

Prema postojećoj podjeli vlasti, zakoni o nasljeđu i poklonima se donose na nivou kantona u FBiH, kako slijedi:

Unsko-sanski Kanton[30]:[31]

Zemlja, zgrade i druga nepokretna imovina su predmet Poreza na nasljeđe i poklone, kao i drugi načini stvarnog korištenja nepokretne imovine, koju fizičko lice stekne na teritoriji kantona, prema zakonu o nasljeđu ili sporazumu o poklonu u slučaju smrti, zaključenom između živih osoba. Pokretna imovina, čija vrijednost prelazi svotu od 2000 KM, je predmet poreza na nasljeđe i poklone. Porez na nasljeđe se plaća u stopi od 3%, a porez na poklone u stopi od 10%. Porez na nasljeđe i poklone se ne plaća u slučajevima kad država ili vjerska ustanova naslijedi imovinu.

Posavski Kanton[32]

Zemlja, zgrade i druga nepokretna imovina su predmet Poreza na nasljeđe i poklone, kao i drugi načini stvarnog korištenja nepokretne imovine, koju fizičko lice stekne na teritoriji kantona, prema zakonu o nasljeđu ili sporazumu o poklonu u slučaju smrti, zaključenom između živih osoba. Pokretna imovina, čija vrijednost prelazi svotu od 2000 KM, je predmet poreza na nasljeđe i poklone. Porez na nasljeđe se plaća u stopi od 5%. Porez na nasljeđe i poklone se ne plaća u slučajevima kad je imovina naslijeđena ili poklonjena od države BiH, Federacije, kantona, opštine ili vjerskih ustanova.

Tuzlanski Kanton[33]

Zemlja, zgrade i druga nepokretna imovina su predmet Poreza na nasljeđe i poklone, kao i drugi načini stvarnog korištenja nepokretne imovine, koju fizičko lice stekne na teritoriji kantona, prema zakonu o nasljeđu ili sporazumu o poklonu u slučaju smrti, zaključenom između živih osoba. Pokretna imovina, čija vrijednost prelazi svotu od 2000 KM, je predmet poreza na nasljeđe i poklone. Porez na nasljeđe se plaća u stopi od 2%, a porez na poklone u stopi od 3%, do treće linije nasljeđa. Primaoci drugih poklona plaćaju porez na poklone prema zakonu o porezu na nekretnine i prava. Porez na nasljeđe i poklone se ne plaća za imovinu, koje je bez nadoknade, dodijeljena Bosni i Hercegovini, Federaciji, kantonu, vjerskim ustanovama i humanitarnim organizacijama.

Zeničko-dobojski Kanton[34]

Porez na nasljeđe i poklone se plaća za nekretnine, koje nasljednici i primaoci poklona primaju kao poklon ili stiču na drugoj osnovi bez nadoknade, kao i za korištenje nekretnine, koju fizičko lice stekne na teritoriji kantona, u skladu sa zakonom o nasljeđu, ili sporazumu. Porez na nasljeđe i poklone se također plaća za pokretnu imovinu, ako njena pojedinačna vrijednost prelazi 2000 KM. Porez na nasljeđe i poklone se plaća u stopi od 10%. Porez na nasljeđe i poklone se ne plaća za imovinu koja je naslijeđena ili primljena kao poklon, a koju je porezni obveznik bez nadoknade dodijelio državi BiH, Federaciji, kantonu, opštini, njihovim tijelima i ustanovama ili vjerskim ustanovama.

[30] Zakon o porezima Unsko-sanskog kantona "Službeni list Unsko-sanskog kantona", br. 9/99, Član 41-51.
[31] Zakon o porezima Unsko-sanskog kantona "Službeni list Unsko-sanskog kantona", br. 9/99, Član 41-51.
[32] Zakon o izravnim porezima, "Službeni list Posavskog kantona", br. 5/03, Član 41-51
[33] Zakon o kantonalnim porezima, "Službeni list Tuzlanskog kantona", br. 13/03, Član 43-53
[34] Zakon o porezima Zeničko-dobojskog kantona "Službeni list Zeničko-dobojskog kantona", br. 24/99 i 7/03, Članovi 44-56

Bosanskopodrinjski Kanton [35]

Zemlja, zgrade i druga nepokretna imovina su predmet Poreza na nasljeđe i poklone, kao i drugi načini stvarnog korištenja nepokretne imovine, koju fizičko lice stekne na teritoriji kantona, prema zakonu o nasljeđu ili sporazumu o poklonu u slučaju smrti, zaključenom između živih osoba. Pokretna imovina, čija vrijednost prelazi svotu od 2000 KM, je predmet poreza na nasljeđe i poklone. Porez na nasljeđe za zgrade i drugu nepokretnu imovinu se plaća u stopi od 8%, a za poljoprivredno zemljište u stopi od 8%. Porez na nasljeđe i poklone se ne plaća za imovinu koja je naslijeđena ili primljena kao poklon, a koju je porezni obveznik bez nadoknade dodijelio državi BiH, Federaciji, kantonu, opštini i vjerskim ustanovama.

Srednje-bosanski Kanton [36]

Porez na nasljeđe i poklone se plaća za nekretnine, koje nasljednici i primaoci poklona primaju kao poklon ili stiču na drugoj osnovi bez nadoknade, kao i za korištenje nekretnine, koju fizičko lice stekne na teritoriji kantona, u skladu sa zakonom o nasljeđu, ili sporazumu. Porez na nasljeđe i poklone se također plaća za pokretnu imovinu, ako njena pojedinačna vrijednost prelazi 2000 KM. Porez na nasljeđe i poklone se plaća u stopi od 5%. Kanton, lokalne jedinice samo-uprave i uprave, organizacija Crveni krst i drugih humanitarnih organizacija i udruženja, i vjerske ustanove su oslobođene plaćanja poreza na nasljeđe i poklone.

Hercegovačko-neretvanski Kanton [37]

Zemlja, zgrade i druga nepokretna imovina su predmet Poreza na nasljeđe i poklone, kao i drugi načini stvarnog korištenja nepokretne imovine, koju fizičko lice stekne na teritoriji kantona, prema zakonu o nasljeđu ili sporazumu o poklonu u slučaju smrti, zaključenom između živih osoba. Porez na nasljeđe i poklone se također plaća za pokretnu imovinu, ako njena pojedinačna vrijednost prelazi 2000 KM. Porez na nasljeđe i poklone se plaća u stopi od 10%. Porez na nasljeđe i poklone se ne plaća za imovinu koja je naslijeđena ili primljena kao poklon, a koju je porezni obveznik bez nadoknade dodijelio državi BiH, Federaciji, kantonu, opštini i vjerskim ustanovama.

Zapadno-hercegovački kanton [38]

Zemlja, zgrade i druga nepokretna imovina su predmet Poreza na nasljeđe i poklone, kao i drugi načini stvarnog korištenja nepokretne imovine, koju fizičko lice stekne na teritoriji kantona, prema zakonu o nasljeđu ili sporazumu o poklonu u slučaju smrti, zaključenom između živih osoba. Pokretna imovina, čija vrijednost prelazi svotu od 2000 KM, je predmet poreza na nasljeđe i poklone. Porez na nasljeđe i poklone se plaća u stopi od 5%. Porez na nasljeđe i poklone se ne plaća za imovinu koja je naslijeđena ili primljena kao poklon, a koju je porezni obveznik bez nadoknade dodijelio državi BiH, Federaciji, kantonu, opštini i vjerskim ustanovama.

[35] Zakon o porezima Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, "Službeni list Bosansko-podrinjskog kantona Goražde", br. 6/98, 10/98, 8/99 i 13/02, Član 41-51.
[36] Zakon o porezima Srednje-bosanskog kantona, "Službeni list Srednje-bosanskog kantona", br. 4/99, 1/00, 10/01 i 11/03, Član 43-54.
[37] Zakon o porezima Hercegovačko-neretvanskog kantona, "Hercegovačko-neretvanski kanton Službeni list", br. 6/98 i 9/99, Član 41-51.
[38] Zakon o porezima Zapadno-hercegovačkog kantona "Službeni list Zapadno-hercegovačkog kantona", br. 17/99 i 7/03, Član 41-51.

Kanton Sarajevo [39]

Zemlja, zgrade i druga nepokretna imovina su predmet Poreza na nasljeđe i poklone, kao i drugi načini stvarnog korištenja nepokretne imovine, koju fizičko lice stekne na teritoriji kantona, prema zakonu o nasljeđu ili sporazumu o poklonu u slučaju smrti, zaključenom između živih osoba. Pokretna imovina, čija vrijednost prelazi svotu od 2000 KM, je predmet poreza na nasljeđe i poklone. Porez na nasljeđe i poklone se plaća: za nepokretnu imovinu u stopi od 6%, a za pokretnu imovinu u stopi od 10%. Porez na nasljeđe i poklone se ne plaća za imovinu koja je naslijeđena ili primljena kao poklon, a koju je porezni obveznik bez nadoknade dodijelio državi BiH, Federaciji, kantonu, opštini i vjerskim ustanovama.

Herceg-bosanski kanton[40]

Zemlja, zgrade i druga nepokretna imovina su predmet Poreza na nasljeđe i poklone, kao i drugi načini stvarnog korištenja nepokretne imovine, koju fizičko lice stekne na teritoriji kantona, prema zakonu o nasljeđu ili sporazumu o poklonu u slučaju smrti, zaključenom između živih osoba. Pokretna imovina, čija vrijednost prelazi svotu od 2000 KM, je predmet poreza na nasljeđe i poklone. Porez na nasljeđe i poklone se plaća u stopi od 5%. Porez na nasljeđe i poklone se ne plaća za imovinu koja je naslijeđena ili primljena kao poklon, a koju je porezni obveznik bez nadoknade dodijelio državi BiH, Federaciji, kantonu, opštini i vjerskim ustanovama.

[39] Zakon o porezima Kantona Sarajevo, "Službeni list Kantona Sarajevo", br. 8/02 – pročišćeni tekst i 8/03, Član 41-51.

[40] Zakon o porezima Herceg-bosanskog kantona, "Službeni list Herceg-bosanskog kantona", br. 12/01, Član 41-51.

Aneks C

Porezni popust za donatore koji daju doprinose NVO-ima

Unsko-sanski kanton[41]

Iz osnove ukupnog poreza na prihod građana, iznos koji je porezni obveznik platio za godinu u kojoj je napravljena procjena za prikladnost za vraćanje, biće odbijen:

- za poklone državi, kantonu, opštini, zdravstvenim i humanitarnim organizacijama, organizacijama za društvenu sigurnost građana, ,
- naučne, kulturne, obrazovne i vjerske ustanove,
- za izgradnju postrojenja opštinske infrastrukture,
- za izgradnju i prilagodbu groblja i vjerskih postrojenja,
- za studentske i učeničke školarine,
- u svrhu školovanja, specijalizacije i poboljšavanja nadarenosti,
- u svrhu donatorskih doprinosa za finansiranje međunarodnih sportskih takmičenja, u kojima učestvuju sportaši/sportašice BiH,
- za kupovinu vrijednosnih papira koje izdaju država, kanton i opština,
- u svrhu pokrivanja troškova predstavljanja doktorskih disertacija i magistarskih teza,
- u svrhu troškova svih nekupljenih izuma i tehničkog poboljšanja u godini u kojoj su izumljeni,
- za plaćanje alimentacije prema uputama suda,
- u svrhu medicinskog liječenja u inostranstvu, kako je medicinski ukazala ovlaštena medicinska komisija.

Odbijanje porezne osnove će se izvoditi isključivo na zahtjev poreznog obveznika i u skladu s dokazom koji je porezni obveznik obvezan podnijeti uz prijavu za procjenu prikladnosti za vraćanje. Ukupni porez na prihod se plaća u stopi od 10%.

Posavski kanton[42]

Iz osnove ukupnog poreza na prihod građana, iznos koji je porezni obveznik platio za godinu u kojoj je napravljena procjena za prikladnost za vraćanje, biće odbijen:

- za poklone državi, kantonu, opštini, zdravstvenim i humanitarnim organizacijama, organizacijama za društvenu sigurnost građana, naučnim, kulturnim, obrazovnim i vjerskim ustanovama,
- za izgradnju postrojenja opštinske infrastrukture,
- za izgradnju i prilagodbu groblja i vjerskih postrojenja,
- za studentske i učeničke školarine,
- u svrhu školovanja, specijalizacije i poboljšavanja nadarenosti,
- u svrhu donatorskih doprinosa za finansiranje međunarodnih sportskih takmičenja, u kojima učestvuju sportaši/sportašice BiH,
- za kupovinu vrijednosnih papira koje izdaju država, kanton i opština,
- u svrhu pokrivanja troškova predstavljanja doktorskih disertacija i magistarskih teza,
- u svrhu troškova svih nekupljenih izuma i tehničkog poboljšanja u godini u kojoj su izumljeni,
- za plaćanje alimentacije prema uputama suda,
- u svrhu medical treatment abroad,
- za otplaćivanje hipotekarnog zajma.

Odbijanje porezne osnove će se izvoditi isključivo na zahtjev poreznog obveznika i u skladu s dokazom koji je porezni obveznik obvezan podnijeti uz prijavu za procjenu prikladnosti za vraćanje. Ukupni porez na prihod se plaća u stopi od 20%.

[41] Zakon o porezima Unsko-sanskog kantona, "Službeni list Unsko-sanskog kantona", br. 9/99, Član 70.
[42] Zakon o izravnim porezima, "Službeni list Posavskog kantona", br. 5/03, Član 58.

Tuzlanski kanton[43]

Iz osnove ukupnog poreza na prihod građana, iznos koji je porezni obveznik platio za godinu u kojoj je napravljena procjena za prikladnost za vraćanje, biće odbijen:

- za poklone Bosni i Hercegovini, Federaciji Bosne i Hercegovine, kantonu ili opštini i vjerskim ustanovama,
- u svrhu školovanja, specijalizacije i poboljšavanja nadarenosti,
- u svrhu troškova svih nekupljenih izuma i tehničkog poboljšanja u godini u kojoj su izumljeni,
- za plaćanje alimentacije prema uputama suda,
- u svrhu medicinskog liječenja u inostranstvu, kako je medicinski ukazala ovlaštena medicinska komisija.

Odbijanje porezne osnove će se izvoditi isključivo na zahtjev poreznog obveznika i u skladu s dokazom koji je porezni obveznik obvezan podnijeti uz prijavu za procjenu prikladnosti za vraćanje. Ukupni porez na prihod se plaća u stopi od 15% porezne osnove.

Zeničko-dobojski kanton[44]

Iz osnove ukupnog poreza na prihod građana, iznos koji je porezni obveznik platio za godinu u kojoj je napravljena procjena za prikladnost za vraćanje, biće odbijen:

- za poklone državi BiH, FBiH, kantonu ili opštinama, zdravstvenim ustanovama, humanitarnim organizacijama, naučnim, kulturnim, obrazovnim i vjerskim ustanovama,
- za izgradnju postrojenja opštinske infrastrukture,
- za izgradnju i prilagodbu groblja i vjerskih postrojenja,
- za studentske i učeničke školarine,
- u svrhu školovanja, specijalizacije i poboljšavanja nadarenosti,
- u svrhu donatorskih doprinosa za finansiranje međunarodnih sportskih takmičenja, u kojima učestvuju sportaši/sportašice BiH.
- za kupovinu vrijednosnih papira koje izdaju država, kanton i opština,
- u svrhu pokrivanja troškova predstavljanja doktorskih disertacija i magistarskih teza,
- u svrhu troškova svih nekupljenih izuma i tehničkog poboljšanja u godini u kojoj su izumljeni,
- za plaćanje alimentacije prema uputama suda.

Odbijanje porezne osnove će se izvoditi isključivo na zahtjev poreznog obveznika i u skladu s dokazom koji je porezni obveznik obvezan podnijeti uz prijavu za procjenu prikladnosti za vraćanje.

Ukupne stope poreza na prihod mogu biti srazmjerne i progresivne. Srazmjerna stopa ukupnog poreza na prihod ne može preći 20%. Opštinsko vijeće može ustanoviti propis o progresivnim stopama poreza za ukupni prihod, pri čemu najniža stopa ne može biti manje od 10%, a najviša ne može preći 40%.

Bosansko-podrinjski kanton[45]

Iz osnove ukupnog poreza na prihod građana, iznos koji je porezni obveznik platio za godinu u kojoj je napravljena procjena za prikladnost za vraćanje, biće odbijen:

[43] Zakon o kantonalnim porezima, "Službeni list Tuzlanskog kantona", br. 13/03, Član 13.
[44] Zakon o porezima Zeničko-dobojskog kantona "Službeni list Zeničko-dobojskog kantona", br. 24/99 i 7/03, Član 80.
[45] Zakon o porezima Bosansko-podrinjskog kantona Goražde "Službeni list Bosansko-podrinjskog kantona Goražde", br. 6/98, 10/98, 8/99 i 13/02, Član 67.

- za poklone državi BiH, kantonima, opštinama, zdravstvenim ustanovama i humanitarnim organizacijama, organizacijama građana za društvenu sigurnost, naučnim, kulturnim, obrazovnim i vjerskim ustanovama,
- za izgradnju postrojenja opštinske infrastructure,
- za izgradnju i prilagodbu groblja i vjerskih postrojenja,
- za studentske i učeničke školarine,
- u svrhu školovanja, specijalizacije i poboljšavanja nadarenosti,
- u svrhu donatorskih doprinosa za finansiranje međunarodnih sportskih takmičenja, u kojima učestvuju sportaši/sportašice BiH,
- za kupovinu vrijednosnih papira koje izdaju država, kanton i opština,
- u svrhu pokrivanja troškova predstavljanja doktorskih disertacija i magistarskih teza,
- u svrhu troškova svih nekupljenih izuma i tehničkog poboljšanja u godini u kojoj su izumljeni,
- za plaćanje alimentacije prema uputama suda,
- u svrhu medicinskog liječenja u inostranstvu, kako je medicinski ukazala ovlaštena medicinska komisija.

Odbijanje porezne osnove će se izvoditi isključivo na zahtjev poreznog obveznika i u skladu s dokazom koji je porezni obveznik obvezan podnijeti uz prijavu za procjenu prikladnosti za vraćanje. Ukupni porez na prihod se plaća u stopi od 20%.

Srednje-bosanski kanton

Nema.

Hercegovačko-neretvanski kanton[46]

Iz osnove ukupnog poreza na prihod građana, iznos koji je porezni obveznik platio za godinu u kojoj je napravljena procjena za prikladnost za vraćanje, biće odbijen:

- za poklone državi BiH, kantonima, opštinama, zdravstvenim ustanovama i humanitarnim organizacijama, organizacijama građana za društvenu sigurnost, naučnim, kulturnim, obrazovnim i vjerskim ustanovama,
- za izgradnju postrojenja opštinske infrastrukture;
- za izgradnju i prilagodbu groblja i vjerskih postrojenja;
- za studentske i učeničke školarine;
- u svrhu školovanja, specijalizacije i poboljšavanja nadarenosti;
- u svrhu donatorskih doprinosa za finansiranje međunarodnih sportskih takmičenja, u kojima učestvuju sportaši/sportašice BiH;
- za kupovinu vrijednosnih papira koje izdaju država, kanton i opština;
- u svrhu pokrivanja troškova predstavljanja doktorskih disertacija i magistarskih teza;
- u svrhu troškova svih nekupljenih izuma i tehničkog poboljšanja u godini u kojoj su izumljeni;
- za plaćanje alimentacije prema uputama suda;
- u svrhu medicinskog liječenja u inostranstvu, kako je medicinski ukazala ovlaštena medicinska komisija.

Odbijanje porezne osnove će se izvoditi isključivo na zahtjev poreznog obveznika i u skladu s dokazom koji je porezni obveznik obvezan podnijeti uz prijavu za procjenu prikladnosti za vraćanje. Ukupni porez na prihod se plaća u stopi od 20%.

[46] Zakon o porezima Hercegovačko-neretvanskog kantona "Službeni list Hercegovačko-neretvanskog kantona", br. 6/98 i 9/99, Član 70.

Zapadno-hercegovački kanton[47]

Iz osnove ukupnog poreza na prihod građana, iznos koji je porezni obveznik platio za godinu u kojoj je napravljena procjena za prikladnost za vraćanje, biće odbijen:

- za poklone državi BiH, kantonima, opštinama, zdravstvenim ustanovama i humanitarnim organizacijama, organizacijama građana za društvenu sigurnost, naučnim, kulturnim, obrazovnim i vjerskim ustanovama,
- za izgradnju postrojenja opštinske infrastrukture,
- za izgradnju i prilagodbu groblja i vjerskih postrojenja,
- za studentske i učeničke školarine,
- u svrhu školovanja, specijalizacije i poboljšavanja nadarenosti,
- u svrhu donatorskih doprinosa za finansiranje međunarodnih sportskih takmičenja, u kojima učestvuju sportaši/sportašice BiH,
- za kupovinu vrijednosnih papira koje izdaju država, kanton i opština,
- u svrhu pokrivanja troškova predstavljanja doktorskih disertacija i magistarskih teza,
- u svrhu troškova svih nekupljenih izuma i tehničkog poboljšanja u godini u kojoj su izumljeni,
- za plaćanje alimentacije prema uputama suda,
- u svrhu medicinskog liječenja u inostranstvu, kako je medicinski ukazala ovlaštena medicinska komisija.

Odbijanje porezne osnove će se izvoditi isključivo na zahtjev poreznog obveznika i u skladu s dokazom koji je porezni obveznik obvezan podnijeti uz prijavu za procjenu prikladnosti za vraćanje. Ukupni porez na prihod se plaća u stopi od 10%.

Sarajevski kanton[48]

Iz osnove ukupnog poreza na prihod građana, iznos koji je porezni obveznik platio za godinu u kojoj je napravljena procjena za prikladnost za vraćanje, biće odbijen:

- za poklone državi BiH, kantonima, opštinama, zdravstvenim ustanovama i humanitarnim organizacijama, organizacijama građana za društvenu sigurnost, naučnim, kulturnim, obrazovnim i vjerskim ustanovama,
- za izgradnju postrojenja opštinske infrastructure,
- za izgradnju i prilagodbu groblja i vjerskih postrojenja,
- za studentske i učeničke školarine,
- u svrhu školovanja, specijalizacije i poboljšavanja nadarenosti,
- u svrhu donatorskih doprinosa za finansiranje međunarodnih sportskih takmičenja, u kojima učestvuju sportaši/sportašice BiH,
- za kupovinu vrijednosnih papira koje izdaju država, kanton i opština,
- u svrhu pokrivanja troškova predstavljanja doktorskih disertacija i magistarskih teza,
- u svrhu troškova svih nekupljenih izuma i tehničkog poboljšanja u godini u kojoj su izumljeni,
- za plaćanje alimentacije prema uputama suda,
- u svrhu medicinskog liječenja u inostranstvu, kako je medicinski ukazala ovlaštena medicinska komisija.

Odbijanje porezne osnove će se izvoditi isključivo na zahtjev poreznog obveznika i u skladu s dokazom koji je porezni obveznik obvezan podnijeti uz prijavu za procjenu prikladnosti za vraćanje. Ukupni porez na prihod se plaća u stopi od 15%.

---

[47] Zakon o porezima Zapadno-hercegovačkog kantona, "Službeni list Zapadno-hercegovačkog kantona", br. 17/99 i 7/03, Član 70.

[48] Zakon o porezima Kantona Sarajevo, "Sarajevo kanton Službeni list", br. 8/02 – pročišćeni tekst i 8/03, Član 70.

Herceg-bosanski kanton[49]

Iz osnove ukupnog poreza na prihod građana, iznos koji je porezni obveznik platio za godinu u kojoj je napravljena procjena za prikladnost za vraćanje, biće odbijen:

- za poklone državi BiH, kantonima, opštinama, zdravstvenim ustanovama i humanitarnim organizacijama, organizacijama građana za društvenu sigurnost, naučnim, kulturnim, obrazovnim i vjerskim ustanovama,
- za izgradnju postrojenja opštinske infrastrukture,
- za izgradnju i prilagodbu groblja i vjerskih postrojenja,
- za studentske i učeničke školarine,
- u svrhu školovanja, specijalizacije i poboljšavanja nadarenosti,
- u svrhu donatorskih doprinosa za finansiranje međunarodnih sportskih takmičenja, u kojima učestvuju sportaši/sportašice BiH,
- za kupovinu vrijednosnih papira koje izdaju država, kanton i opština,
- u svrhu pokrivanja troškova predstavljanja doktorskih disertacija i magistarskih teza,
- u svrhu troškova svih nekupljenih izuma i tehničkog poboljšanja u godini u kojoj su izumljeni,
- za plaćanje alimentacije prema uputama suda, i u svrhu medicinskog liječenja u inostranstvu, kako je medicinski ukazala ovlaštena medicinska komisija.

Odbijanje porezne osnove će se izvoditi isključivo na zahtjev poreznog obveznika i u skladu s dokazom koji je porezni obveznik obvezan podnijeti uz prijavu za procjenu prikladnosti za vraćanje. Ukupni porez na prihod se plaća u stopi od 10%.

[49] Zakon o porezima Herceg-bosanskog kantona "Službeni list Herceg-bosanskog kantona", br. 12/01, Član 70.

Aneks D

Zaposlenost u NVO sektoru u FBiH

Unsko-sanski Kanton[50]

	Udruženja građana		Fondacije	
Opština	***Br. poreznih obveznika***	***Br. zaposlenih***	***Opština***	***Br. poreznih obveznika***
Bihać[51]	18	109	0	0
Bosanska Krupa	4	4	0	0
Bosanski Petrovac	1	2	0	0
Cazin	6	7	0	0
Ključ	8	9	0	0
Sanski Most	11	39	0	0
Velika Kladuša	6	8	0	0
Bužim	1	1	0	0
TOTAL	**55**	**179**	**0**	**0**

Posavski Kanton[52]

	Udruženja građana		Fondacije	
Opština	***Br. poreznih obveznika***	***Br. zaposlenih***	***Opština***	***Br. poreznih obveznika***
Odžak	7	9	0	0
Orašje	9	10	0	0
TOTAL	**16**	**19**	**0**	**0**

Tuzlanski kanton[53]

	Udruženja građana		Fondacije	
Opština	***Br. poreznih obveznika***	***Br. zaposlenih***	***Opština***	***Br. poreznih obveznika***
Banovići	2	3	0	0
Brčko (Rahić)[54]	3	4	1	2
Gračanica	5	15	0	0
Gradačac	8	20	0	0
Kalesija	2	2	0	0
Kladanj	3	8	0	0
Čelić	3	3	0	0
Lukavac	5	6	0	0
Srebrenik	1	1	0	0
Tuzla	60	215	1	1
Ugljevik[55]	1	2	0	0
Živinice	8	9	0	0
TOTAL	**101**	**288**	**2**	**3**

[50] U cilju usklađivanja statističkim podacima o "humanitarnim organizacijama" i "udruženjima građana", uključili smo ih u zajedničku kategoriju "udruženja građana", dok smo ostavili fondacije posebno. Predstavljene informacije su istinite i pokazuju zaposlenike za koje je plaćeno penziono i invalidsko osiguranje. Broj zaposlenih koji rade u NVO sektoru i koji dobijaju platu na razne načine, ovdje nije zabilježen.

[51] Podaci dobijeni iz ogranka Zavoda iz Sarajeva.

[52] Podaci iz ogranka Zavoda iz Mostara za sve opštine.

[53] Svi podaci su dobijeni iz ogranka Zavoda iz Sarajeva

[54] Brčko (Rahić) ne pripada FBiH, već Distriktu Brčko. To ostaje kao ostatak iz rata. Dobar primjer za inspekciju rada.

[55] Mi pretpostavljamo da je u pitanju ili Sapna ili Teočak.

Zeničko-dobojski Kanton

	Udruženja građana		Fondacije	
Opština	***Br. poreznih obveznika***	***Br. zaposlenih***	***Opština***	***Br. poreznih obveznika***
Breza	1	2	0	0
Kakanj	3	3	0	0
Maglaj	4	12	0	0
Olovo	1	1	0	0
Tešanj	5	8	0	0
Vareš	4	8	0	0
Visoko	7	14	0	0
Zavidovići	5	13	0	0
Zanica	28	72	0	0
Žepče[56]	2	6	0	0
TOTAL	**60**	**139**	**0**	**0**

Bosansko-podrinjski kanton[57]

	Udruženja građana		Fondacije	
Opština	***Br. poreznih obveznika***	***Br. zaposlenih***	***Opština***	***Br. poreznih obveznika***
Goražde	9	34	0	0
Prača/Pale	2	2	0	0
TOTAL	**11**	**36**	**0**	**0**

Srednje-bosanski kanton

	Udruženja građana		Fondacije	
Opština	***Br. poreznih obveznika***	***Br. zaposlenih***	***Opština***	***Br. poreznih obveznika***
Bugojno[58]	9	14	0	0
Donji Vakuf[59]	2	12	0	0
Fojnica[60]	4	6	0	0
Gornji Vakuf[61]	4	10	0	0
Novi Travnik[62]	4	12	0	0
Travnik[63]	11	27	1	10
Vitez[64]	5	9	0	0
Busovača[65]	2	2	0	0
Jajce[66]	4	12	0	0
Kiseljak[67]	1	2	0	0
Kreševo[68]	1	1	0	0
TOTAL	**47**	**107**	**1**	**10**

[56] Podaci za opštine Zeničko-dobojskog kantona su dobijeni iz iz ogranka Zavoda iz Sarajeva, dok su podaci vezani za Žepče dobijeni iz ogranka Zavoda iz Mostara.
[57] Svi podaci iz ogranka Zavoda iz Sarajeva.
[58] Podaci iz ogranka Zavoda iz Sarajeva.
[59] Podaci iz ogranka Zavoda iz Sarajeva.
[60] Podaci iz ogranka Biroa iz Sarajeva.
[61] Podaci iz ogranka Zavoda iz Sarajeva.
[62] Podaci iz ogranaka Zavoda iz Sarajeva i Mostara (podijeljena opština).
[63] Podaci iz ogranka Zavoda iz Sarajeva.
[64] Podaci iz ogranaka Zavoda iz Sarajeva i Mostara (podijeljena opština).
[65] Podaci iz ogranka Zavoda iz Mostara.
[66] Podaci iz ogranka Zavoda iz Mostara.
[67] Podaci iz ogranka Zavoda iz Mostara.
[68] Podaci iz ogranka Zavoda iz Mostara.

Hercegovačko-neretvanski kanton[69]

	Udruženja građana		Fondacije	
Opština	***Br. poreznih obveznika***	***Br. zaposlenih***	***Opština***	***Br. poreznih obveznika***
Jablanica	1	3	0	0
Konjic	9	31	0	0
Mostar	58	203	1	1
Čapljina	6	15	0	0
Čitluk	6	13	0	0
Neum	2	4	0	0
Rama/Prozor	1	1	0	0
TOTAL	**83**	**270**	**1**	**1**

Organizacije građana s najvećim brojevima zaposlenih su angažirane u humanitarnom radu: Biskupski CARITAS Mostar – 21 zaposleni, Danish Refugee Council Mostar – 9 zaposlenih.

Sarajevski kanton[70]

	Udruženja građana		Fondacije	
Opština	***Br. poreznih obveznika***	***Br. zaposlenih***	***Opština***	***Br. poreznih obveznika***
Centar	105	458	6	33
Hadžići	3	3	0	0
Ilidža	12	26	2	8
Ilijaš	2	2	0	0
Novo Sarajevo	41	118	7	48
Trnovo (F)	4	5	0	0
Vogošća	4	6	0	0
Novi Grad	17	47	0	0
Stari Grad	48	160	1	13
TOTAL	**236**	**825**	**16**	**102**

Zapadno-hercegovački Kanton[71]

	Udruženja građana		Fondacije	
Opština	***Br. poreznih obveznika***	***Br. zaposlenih***	***Opština***	***Br. poreznih obveznika***
Grude	6	8	0	0
Široki Brijeg	6	18	0	0
Ljubuški	4	5	0	0
Posušje	3	4	0	0
TOTAL	**19**	**35**	**0**	**0**

Hercegbosanski Kanton[72]

	Udruženja građana		Fondacije	
Opština	***Br. poreznih obveznika***	***Br. zaposlenih***	***Opština***	***Br. poreznih obveznika***
Drvar	3	10	0	0
Glamoč	2	2	0	0
Kupres	1	5	0	0
Livno	8	17	0	0
Tomislavgrad	8	16	0	0
TOTAL	**22**	**50**	**0**	**0**

[69] Za opštine Jablanica, Konjic i dio Mostara vjerovatno tri opštine) podaci dobijeni iz ogranka Zavoda iz Sarajeva, dok su za opštine Čapljina, Čitluk, Mostar (vjerovatno tri opštine), Neum i Rama/Prozor podaci doijeni iz ogranka Zavoda iz Mostara.
[70] Podaci iz ogranka Zavoda iz Sarajeva za sve opštine.
[71] Podaci iz ogranka Zavoda iz Mostara za sve opštine.
[72] Podaci iz ogranka Zavoda iz Mostara za sve opštine.

Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DfID)

BOSNA I HERCEGOVINA

RADNE I SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI: RAZVOJ POLITIKA DJELOVANJA I MJERA UBLAŽAVANJA NEGATIVNIH UTICAJA PRIVATIZACIJE

REFORMIRANJE SISTEMA I STRUKTURA REŽIMA CENTRALNE I LOKALNE SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI

Ugovor broj CNTR 00 1368A i CNTR 00 1629

Kvalitativna studija 3

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN SEKTOR (NVO)

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 8: Veze između entitetskih izvještaja o NVO sektoru u EU i BiH i osvrt na njih

31. mart 2005.

Birks Sinclair & Associates Ltd.
Gatehouse Suite
Palatine House
Belmont Business Park
Durham, DH1 1TW
Velika Britanija

Telefon: 00 44 191 386 4484
Faks: 00 44 191 384 8013
E-mail: Office@Birks-Sinclair.com
Web strana (engleski):
www.Birks-Sinclair.com/BiH.htm

Nezavisni biro za humanitarna pitanja (IBHI)
Šaćira Sikirića 12
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Telefon: 00 387 33 219 780 /1
Faks: 00 387 33 268 750
E-mail: bosna1@ibhibih.org
Web strana (lokalni jezici):
www.ibhibih.org

Ovaj dokument je rezultat projekta koji podržava Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DfID). Mišljenja izražena u ovom dokumentu nisu nužno mišljenja DfID-a.

Izvještaj pripremili:

The Back to Work Company (Kompanija "Povratak na posao")
The Gatehouse
Mansion Gate
Chapel Allerton
Leeds
LS7 4RF

Telefon: 00 44113 262 2789
Faks: 00 44 113 262 3006
Email: mail@thebacktoworkcompany.com
www.thebacktoworkcompany.com

The back to work company

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN SEKTOR (NVO)

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 8: Veze između entitetskih izvještaja o NVO sektoru u EU i BiH i osvrt na njih

Sadržaj

UVOD 1
PREGLED ENTITETSKIH TEKSTOVA 1
KLJUČNA PITANJA 2
PREDODŽBA JAVNOSTI 2
TRANSPARENTNOST I ODGOVORNOST 2
PARTNERSTVA 2
NERAZVIJENO PARTNERSTVO IZMEĐU NVO-A I LOKALNIH VLASTI. 2
POSTOJI POVREMENO PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA 3
TOK INFORMACIJA / KANALI KOMUNIKACIJE IZMEĐU LOKALNE ZAJEDNICE I VLADE 3
NEDOSTATAK KONSULTACIJA IZMEĐU NVO-A I GRAĐANA U RJEŠAVANJU KLJUČNIH PITANJA I POTREBA 3
VJEŠTINA U OBLASTI UPRAVLJANJA 4
VJEŠTINE U OBLASTI UPRAVLJANJA SU NERAZVIJENE 4
NEDOSTATAK PODRŠKE ZA FONDACIJE (KROVNE ORGANIZACIJE) 4
NVO-I ODGOVARAJU NA KRATKOROČNE POTREBE, MEĐUTIM NE POSTOJI VIZIJA/STRATEGIJA/MISIJA. VEĆINA OBAVLJENOG POSLA PREDSTAVLJA REAKCIJU 4
VRŠI SE OBUKA OSOBLJA O OPERATIVNIM PITANJIMA, ALI NE I O RAZVOJU DUGOROČNE STRATEGIJE I UPRAVLJANJA 5
NEPOSTOJANJE ULAGANJA U RAZVOJ OSOBLJA 5
ZAKONSKI I FISKALNI OKVIR I FINANCIRANJE 5
SLAB ZAKONSKI I FISKALNI OKVIR 5
POSTOJI ODREĐENA FINANCIJSKA PODRŠKA OD OPŠTINA 5
OGRANIČENO STRUČNO ZNANJE PRILIKOM PRIJAVLJIVANJA NA VLADINE UGOVORE 6
DODATNI KOMENTARI 6
PREDNOSTI 6
SLABOSTI 6
NVO-I I ZAPOŠLJAVANJE 6
PREPORUKE 7
PRIJEDLOG PRIORITETA 8

ANEKS

A Rezime ključnih pitanja iz entitetskih izvještaja

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN SEKTOR (NVO)

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 8: Veze između entitetskih izvještaja o NVO sektoru u EU i BiH i osvrt na njih

UVOD

Kompanija 'Povratak na posao' je dobila zadatak od Birks Sinclaira da napiše pregled izvještaja pisanih o NVO-ima u BiH i EU u 2004. Ovaj izvještaj će povezati dvije entitetske izvještaje o NVO-ima u dva entiteta BiH (Dokumenti 6 i 7)[1] sa izvještajem kompanije 'Povratak na posao' o NVO-ima u UK i EU (Dokument 5)[2].

Ovaj izvještaj će napraviti analizu prednosti i slabosti u BiH, korištenjem situacije u EU kao standarda i sličnosti i razlika u EU i BiH, i okvir praktičnih primjera za NVO-e u BiH u oblasti zapošljavanja, prikladnosti za zapošljavanje i olakšavanja pristupa ugroženim i isključenim sa tržišta rada.

PREGLED ENTITETSKIH TEKSTOVA

Entitetski izvještaji vrše poređenja određenog broja slabosti NVO sektora u BiH i dobre prakse u EU. Bavljenje tim slabostima daje osnovu plana akcije NVO-a za jačanje i poboljšavanje njihovog položaja.

Entitetski izvještaji prepoznaju da je sposobnost NVO-a da se prilagođavaju novim ulogama i odgovaraju na promjenjive potrebe ključna za njihov uspjeh u budućnosti, a NVO-i imaju važnu ulogu u budućem ekonomskom i društvenom oporavku BiH. Postoji određeni broj ključnih područja zanimanja koja treba jačati u cilju stvaranja sektora koji može uspješno odgovarati na izazove s kojima se suočava.

Osim činjenice da su NVO-i uključeni u aktivnosti vezane za poratni period, postoji mala razlika u područjima aktivnosti NVO sektora u poređenju sa UK i EU – ključne razlike, ipak, leže u njihovom pristupu, institucionalnom kapacitetu i sposobnosti brzog odgovaranja na društvene probleme. Ograničena solidarnost i zajednički rad u rješavanju društvenih problema je također pitanje, međutim, uvažava se činjenica da jačanje u ovom području može voditi ka razvoju zajedničkih pristupa i bržeg odgovora na društvene probleme.

Dokument 5 je istakao dobru praksu u UK i EU po pitanju korištenja NVO sektora u pružanju podrške Vladi u pružanju usluga i jačanju tržišta rada, a radi izbjegavanja dupliranja rada, preporučuje se da se sljedeći pregled čita u svezi sa izvornim izvještajem.

Glavna pitanja koja se tiču NVO sektora u BiH, izvučena iz entitetskih izvještaja, uključuju potrebu za:

- povećavanjem odgovornosti i transparentnosti NVO sektora,

[1] DfID-ovi projekti, "Radne i socijalne politike: Razvoj politika i mjera za ublažavanje negativnih posljedica privatizacije" i "Reformiranje sistema i struktura centralnih i lokalnih režima socijalne politike u BiH" (decembar 2004.), "Kvalitativna studija br. 3: Zapošljavanje, pružanje socijalnih usluga i nevladin sektor, Status i perspektive za BiH, Analiza i implikacije za politiku – Dokument 6: Mišljenja praktičara NVO-a u RS, i Dokument 7: Mišljenja praktičara NVO-a u FBiH", Banja Luka i Sarajevo.

[2] DfID-ovi projekti, "Radne i socijalne politike: Razvoj politika i mjera za ublažavanje negativnih posljedica privatizacije" i "Reformiranje sistema i struktura centralnih i lokalnih režima socijalne politike u BiH" (septembar 2004.), "Kvalitativna studija br. 3: Zapošljavanje, pružanje socijalnih usluga i nevladin sektor, Status i perspektive za BiH, Analiza i implikacije za politiku – Dokument 5: Studija djelovanja dobrovoljnog sektora UK i dobre prakse EU", Sarajevo.

- jačanjem partnerstva između vlasti i NVO (razvoj i primjena procesa i procedura),
- povećavanjem broja građana uključenih u NVO-e,
- razvojem upravljačkih vještina i izgradnjom kapaciteta NVO-a,
- razvojem fiskalnih zakona za održivost NVO NVO,
- jačanjem predodžbe javnosti o NVO-ima i
- povećavanjem odgovornosti lokalnih vlasti.

KLJUČNA PITANJA

Tokom pregleda entitetskih izvještaja, razvoj NVO-a u BiH je upoređen sa četiri glavne teme predstavljene u izvornom izvještaju kompanije 'Povratak na posao', kao strateški značaj za razvoj jakog NVO sektora.

Izvorni izvještaj je identificirao četiri glavna područja zanimanja za NVO-e u BiH:

- predodžba javnosti (izgled),
- partnerstva,
- upravljačke vještine i
- zakonski i fiskalni okviri i novčana sredstva za NVO-e.

Ovo poglavlje će detaljnije razmotriti razvoj u BiH u vezi s tim pitanjima, sa isticanjem prednosti i slabosti NVO sektora – važno je da se čitaoci upućuju na izvorni izvještaj, kao što je gore pomenuto, u cilju identificiranja praktičnih načina koji se koriste u UK i EU za rješavanje takvih pitanja.

PREDODŽBA JAVNOSTI

Entitetski izvještaji identificiraju da, u BiH, nedovoljni pozitivni publicitet ovog sektora, kao organizacija koje rade za javno dobro, doprinosi lošoj predodžbi javnosti o njima. Javni, državni ili poslovni sektor rijetko priznaje ovaj sektor kao glavni doprinos u pružanju alternativnih programa za reformu društva, a ovo pogrešno tumačenje javnosti i lokalnih vlasti od kasnih 1990-ih ograničilo je razvoj ovog sektora – **to se sada mijenja i javnost postupno gleda na NVO-e u pozitivnijem svjetlu**. Međutim, iako i dalje postoji tendencija u zajednicama da čekaju na nekog drugog ili na neku ustanovu da riješi određena pitanja, to je jedan od glavnih faktora koji doprinosi nedostatku motivacije građana da djeluju ili postaju članovi NVO-a.

Transparentnost i odgovornost

Ključna slabost ovog sektora je njegova nedovoljna transparentnost i nedostatak odgovornosti, a nerazumijevanje dugoročne misije i strategije NVO sektora i sumnja u korupciju, također usporavaju razvoj ovog sektora. Neki NVO-i su prepoznali važnost i pozitivne efekte praćenja rada i postaju svjesniji odgovornosti da moraju pokazati vlastima napredak u njihovim aktivnostima. Prepoznato je da razvoj procesa, kao što su jasne procedure i mjerila za raspoređivanje novčanih sredstava, pomaže odgovornost.

PARTNERSTVA

Nerazvijeno partnerstvo između NVO-a i lokalnih vlasti.

Entitetski izvještaji ističu nedostatak sposobnosti Vlade BiH da razvija partnerstva kao glavnu slabost i osnovni kamen spoticanja u razvoju NVO sektora, mada postoji određeni napredak u novije vrijeme.

Lokalne vlasti rijetko vide partnerski rad kao prioritet, a neke od njih, a možda nijedna, imaju institucionalni okvir za razvoj partnerstva sa NVO-ima. Nepostojanje prioriteta datog ovom području je uglavnom zbog toga što lokalne vlasti ne prepoznaju u potpunosti mogućnosti NVO-a da uspješno i djelotvorno doprinose u pružanju usluga i rješavanju društvene isključenosti. NVO-i nedovoljno

istrajavaju na jačanju takvih partnerstva uglavnom zbog straha od prilika i negativnog mišljenja o vlastitim sposobnostima i ulogama. To nepostojanje razvoja partnerstva ograničava sposobnost NVO-a da artikuliraju svoj pristup vlastima i povećava nedostatak razumijevanja između ova dva sektora.
Druga ključna slabost je da ne postoji kodeks prakse za NVO-e i lokalne vlasti – što ostavlja glavninu NVO-a van glavnih tokova političkih procesa. Posljedica toga je to da, mada neke NVO-e imaju sposobnost da podnose relevantne zahtjeve za finansiranje ili alternativnu podršku, NVO-i i dalje imaju ograničeni uticaj na Vladu, pogotovo u poboljšavanju pružanja usluga.

Sljedeći ključni razlog za nepostojanje takvih partnerstva su nepovoljne političke okolnosti, u spoju s dubokim podjelama i nepostojanjem demokratije na nivou lokalne zajednice.

Izazov razvoja NVO-a leži u njihovom razvoju kao ključnih partnera vlastima u procesu donošenja odluka i kao partnera građanima, kao sredstvo prenošenja njihovih potreba i zahtjeva vlastima.

Mada je napredak spor, sve više postaje očigledno da su lokalne vlasti spremnije na saradnju – to stvara prilike za budućnost.

Postoji povremeno pružanje socijalnih usluga

Entitetski izvještaji ističu da je NVO sektor u BiH pokazao sposobnost da popunjava određene praznine u pružanju usluga, koje se smatraju ili 'nedovoljno profitnim' od strane privatnog sektora, ili nisu ključni prioritet države. Rastući trend za NVO-e je da se ne fokusiraju samo na poratne obnovu – **veliki broj NVO-a se osniva za bavljenje sa obespravljenim zajednicama i većina je sklona imanju jasnih ciljeva i razloga za svoje postojanje, što je obećavajuće, a postoji nada da će se ovaj trend nastaviti.**

Prednosti ovog sektora u pružanju javnih usluga su sve priznatije, a trenutna situacija podrazumijeva da građani očekuju nastavak izravnog doprinosa NVO-a u područjima socijalne brige, obrazovanja, zapošljavanja, itd. Očigledno je da političari sve više uvažavaju koristi NVO-a u pružanju usluga, a broj korisnika i podizanje standarda u pružanju usluga, uključujući nisku cijenu njihovog rada, ohrabruje lokalne vlasti u mnogim opštinama da sarađuju sa NVO-ima – neke opštine su se čak počele oslanjati na NVO-e u pružanju određenih aktivnosti – **to je važan razvoj.**

Tok informacija / kanali komunikacije između lokalne zajednice i vlade

Entitetski izvještaji pokazuju da su NVO-i dobro obaviješteni o brojnim problemima i da mogu obezbijediti glas koji je alternativa državi, što ih čini važnim izvorom informacija za kreatore politike – u takvoj komunikaciji postoji veliki potencijal za poboljšavanje, međutim, u zemlji u kojoj je država suviše zauzeta gradnjom stabilnosti i infrastrukture, na uštrb drugih oblasti društvenog života, njen postojeći uticaj je jako ograničen.

Došlo je do značajnog povećanja u komunikaciji NVO-a sa sličnim organizacijama u BiH i u oblasti Balkana, što omogućuje stalni i dobar tok informacija o razvoju i kvaliteti socijalnih usluga u različitim zemljama, ali je napredak spor.

Nedostatak konsultacija između NVO-a i građana u rješavanju ključnih pitanja i potreba

Konsultacije o razvoju novih zakona ili procesa primjene postojećih zakona su važni aspekti demokratskog društva, **međutim, malo je dokaza o tome da Vlada BiH prepoznaje sisteme konsultacija sa građanskim društvom u razvijanju javne politike, uglavnom zbog predrasuda u državnoj administraciji**.

Građani pokazuju sve veću volju da budu dio procesa donošenja odluka, međutim, oni nisu dovoljno obaviješteni o tekućim dešavanjima, niti im je ukazano na mogućnosti njihovog učešća kao pojedinaca ili grupa. Potrebna je jasna linija komunikacije, a NVO-i trenutno djeluju kao katalizatori u tom procesu – glavna snaga je u tome da imaju prednost višeg nivoa povjerenja kod javnosti nego kod lokalnih vlasti, a stope konsultacija su uglavnom dobre u poređenju sa sličnim konsultacijama

koje provode vlasti (Postoje ohrabrujući koraci prema naprijed u obezbjeđivanju novčanih sredstava za rad NVO-a u javnim konsultacijama).

Slabost je, ipak, u tome da su NVO-i rijetko prisutni na raspravama o rezultatima javnih konsultacija, a u entitetskim izvještajima je izjavljeno da vlasti rijetko odobravaju primljene komentare, uglavnom zbog nedostatka njihove spremnosti da raspravljaju i usvajaju komentare zajednice – vjeruje se da se oni često odbacuju.

VJEŠTINA U OBLASTI UPRAVLJANJA

Vještine u oblasti upravljanja su nerazvijene

Entitetski izvještaji ističu da, mada je stečena određena upravljačka stručnost od međunarodnih NVO-a, BiH ima ograničenu historiju uspješnog razvoja organizacija i ustanova koje su nezavisne od države. To je prvenstveno zbog ograničenog kapaciteta upravnika i nepostojanja institucionalnog okvira za razvoj ovog sektora.

Unutarnji kapaciteti, pogotovo finansijski, imaju tendenciju da nisu dovoljno razvijeni za uspješni odgovor na konsultacije tokom formuliranja i razvijanja javne politike. Nedostatak vještina također znači da su planiranje i upravljanje ljudskim resursima veliki izazov, **ali, nažalost, ne postoje raspoloživa novčana sredstva za unajmljivanje stručnjaka za obuku.**

Osim finansija i predodžbe javnosti, nepostojanje upravnih odbora vodi ka nedovoljnom praćenju rada, ocjenjivanju i podržavanju rada i aktivnosti izvršnih direktora. Prema novom zakonu, planira se da NVO-i trebaju imati upravno tijelo (upravni odbor nije obavezan), međutim, smjernice za njihovu funkciju i organizacijsku upravu ne postoje. **Nažalost, negativno mišljenje rukovodioca o novim upravnim odborima ograničava njihov doprinos funkciji odbora i često se zanemaruje** – to je glavna slabost, jer se često dešava da su izvršni članovi upravnih odbora vjerovatno jedini ljudi sa ikakvim stvarnim uticajem na političkom nivou.
Opšta javnost i međunarodna i donatorska zajednica žele vidjeti funkcionalne upravne odbore kao jedan od temeljaca održivosti.

Nedostatak podrške za fondacije (krovne organizacije)

Krovne organizacije imaju sposobnost ohrabrivanja umrežavanja između NVO-a, pri čemu one mogu razmjenjivati dobru praksu, ujedinjavati sredstva i vještine i potencijalno podnositi zajedničke ponude za Vladine ugovore. Entitetski izvještaji ipak pokazuju da postoji jako mali broj lokalnih fondacija koje podržavaju NVO-e u BiH. Tome ne pomaže postojeće mišljenje da se institucionalni razvoj i izgradnja kapaciteta NVO-a ne smatraju prioritetima.

Mali broj krovnih grupa znači da su mnoge NVO-e izolirane u svom radu sa većinom koje rade na lokalnom nivou. **Ključna slabost je nepostojanje usklađenosti sa nekoliko NVO-a koje rade na profesionalnom nivou**, što žestoko ograničava njihovu moć i uticaj, a organizacije rijetko imaju kapacitet da se razvijaju iz spontano razvijenih inicijativa u nešto veće ili solidnije. **Čini se da ne postoji zajednički pristup**.

NVO-i odgovaraju na kratkoročne potrebe, međutim ne postoji vizija/strategija/misija. Većina obavljenog posla predstavlja reakciju

Kao što je ranije pomenuto, trenutno ne postoji institucionalni okvir koji je potreban za uspostavljanje sveobuhvatnog NVO sektora u BiH – u idealnom slučaju bi trebalo tražiti od svih NVO-a da doprinesu njegovom razvoju (to je nerealno, međutim, krovne organizacije bi mogle imati ulogu u tome). Nepostojanje okvira ne pomaže mišljenje uvriježeno među NVO-i,a da je zvanična struktura suprotna načelima ovog sektora. To ukazuje na to da postoji akutni nedostatak razumijevanja vodećih ljudi NVO-a o sadašnjoj i potencijalnoj ulozi ovog sektora u društvu.

Međutim, postoje dokazi o malom broju NVO-a koji pokušavaju uticati na identificirane probleme i pronaći dugoročna rješenja na ta pitanja.

Vrši se obuka osoblja o operativnim pitanjima, ali ne i o razvoju dugoročne strategije i upravljanja

Nejasna misija i uloga u društvu, kao i nepostojanje raspoložive statistike i jako ograničeno istraživanje o NVO sektoru, su ključne prepreke u razvoju dugoročnih strategija.

Uticaj međunarodnih organizacija na pojavu NVO-a i ciljeve njihovog rada je značajan i vidljiv, međutim, kad su se međunarodne organizacije počele povlačiti, ostavljeno je nekoliko formalnih struktura da pomognu ovom sektoru da nastavi sa svojim uspješnim razvojem – tj., ograničena obuka ili izgradnja kapaciteta vodećih ljudi dovela je do neaktivnosti uslijed nedostatka sposobnosti. Čini se da postoji potreba za razvojem veza sa akademskom zajednicom u cilju povećavanja njihovog doprinosa u razvoju ovog sektora.

Nepostojanje ulaganja u razvoj osoblja

Entitetski izvještaji ističu da je **ključna slabost, koja se tiče problema oko upravljanja i nepostojanja dugoročnih strategija, je nepostojanje ulaganja u obuku o budućim vještinama postojećeg osoblja**. Vjeruje se da su NVO-i, mada su organizirana brojna dešavanja, seminari i slične vrste obuke za zaposlenike NVO-a u cilju poboljšavanja održivosti nakon što se povuku međunarodna novčana sredstva, nedovoljno iskoristile te povoljne periode podrške da ojačaju svoje kapacitete i tako doprinesu budućoj održivosti ovog sektora (zbog toga što nisu imali vlastiti NVO sektor na koji bi se nadovezali, cijela koncepcija je bila novina za većinu organizacija) – sada mnogi pate od nedostatka kvalificiranog osoblja posvećenog prikupljanju novčanih sredstava, upravljanju projektima, istraživanju, planiranju, itd. **Taj nedostatak stručnosti, pogovoto u pomoći u razvoju zakona/javne politike, ugrožava odnos između vlasti i NVO-a**. **Postoje neke organizacije koje su dobro organizirane sa visoko kvalificiranim ljudima – to je prednost koja se može iskoristiti za nadogradnju** – postoji potreba za mehanizmom za razmjenu dobre prakse i korištenje tih vještina – mentorstvo/udruživanje NVO-a.

ZAKONSKI I FISKALNI OKVIR I FINANSIRANJE

Slab zakonski i fiskalni okvir

Entitetski izvještaji pokazuju da sadašnji porezni okvir ne pruža podršku NVO sektoru, ne postoje posebni propisi koji se tiču poreznih obaveza i/ili odbijanja poreza za NVO, te se, samim tim, oni tretiraju kao svi drugi porezni obaveznici. Postoji također i nedostatak lokalnih pravnika koji razumiju zakonska i finansijska pitanja NVO-a, kao i nedovoljna spremnost, mada sve veća, vlasti da uspostavljaju partnerske odnose sa NVO sektorom u vezi s razvojem zakona i javne politike.

Postoji nada da će jačanje zakonskih i fiskalnih okvira imati značajno djelovanje i uticaj na vlasti u cilju razvoja standarda i primjene zakona.

Postoji određena finansijska podrška od opština

Smanjivanje priliva novčanih sredstava iz međunarodnih organizacija tokom posljednje dekade, u spoju s promjenom finansijske politike, dovela je do prekida u sredstvima. Mada postoji sve veća finansijska podrška od opština (pogotovo za medicinsko istraživanje i liječenje), i dalje postoji određeni broj pitanja koja sprječavaju takve donacije. Ta pitanja obuhvataju uglavnom loše javno mišljenje o korisnosti ovog sektora, a također postoji i uvjerenje da ima više raspoloživih lokalnih fondova nego što su zaista raspoloživi. **Teška ekonomska situacija i visoki nivoi nezaposlenosti, kao i porezna pitanja pomenuta ranije, znače da je nivo čovjekoljublja uglavnom nizak i u javnom i u poslovnom sektoru.**

Planiraju se alternativni putevi do novčanih sredstava kao podrška radu NVO-a, ali se tu ne radi o velikim iznosima i, ako je infrastruktura ovog sektora slaba, on će vjerovatno biti ograničen u svojoj uspješnosti a, osim toga, ako dodjeljivanje novčanih sredstava nije rukovođena priznatim procedurama, to isto tako pokreće pitanja o odgovornosti.

Ograničeno stručno znanje prilikom prijavljivanja na vladine ugovore

Dokazi u EU nalažu da su jaki NVO-i osposobljeni za uspješno natjecanje za vladine ugovore. Entitetski izvještaji ističu da NVO-i u BiH prvenstveno zavise od međunarodnih novčanih sredstava, međutim, to rijetko obuhvata doprinos njihovoj održivosti nakon ukidanja podrške – međunarodna novčana podrška se također smanjuje, a mnogima nedostaju vještine za uspješno natjecanje za međunarodne i vladine ugovore.

DODATNI KOMENTARI

Osim rasprava o četiri glavna područja zanimanja za NVO sektor u BiH, entitetski izvještaji također ističu određeni broj drugih važnih prednosti i slabosti koje se tiču ovog sektora, a one obuhvataju:

Prednosti

- Mada ovaj sektor pati na mnogo načina uslijed gore pomenutih pitanja, visoki nivoi pokušaja i dobre volje širom ovog sektora su rijetko upitni.
- Ovaj sektor je jasno dokazao svoju vrijednost tokom rata, a postoje određeni dokazi na kojima se mogu graditi dobre prakse – od ovog sektora zavisi da li će se nadovezati na to u budućnosti.
- Povećana uspješnost i niska cijena usluga i rada koje provode NVO-i, u poređenju s privatnim sektorom, učiniće ovaj sektor privlačnijim za provođenje određenih projekata ugovorenih od strane vlasti u budućnosti – ali NVO-i trebaju razviti stručnost u svom radu i operativni okvir, kao i bilježenje i razmjenu svojih iskustava i rezultata. Ciljevi svih strana trebaju biti isti (ili barem prihvatljivi za sve).

Slabosti

- NVO-i uglavnom pate zbog loših radnih uslova; nedostatak novčanih sredstava vodi ka tome da mnoge organizacije nemaju dovoljno materijala i opreme.
- Postoji opasnost da se NVO-i doživljavaju kao sektor u kojem prevladavaju žene. To može imati negativne posljedice na razvoj ovog sektora i predodžbu o njemu zbog pitanja nejednakosti spolova u BiH. Poboljšanje upravljačkih vještina i povećano pozitivno priznanje ovog sektora od strane Vlade, mogli bi koristiti ovom sektoru na dva načina: prvo, to bi povećalo vještine žena koje ih čine prikladnim za zapošljavanje i, drugo, to bi moglo učiniti ovaj sektor privlačnijim za muškarce.
- Iako postoje određeni podaci o NVO sektoru (cilj ove kvalitativne studije je da ih nadogradi), postojeći podaci nisu sveobuhvatni niti su u prošlosti analizirani na strukturiran način.

NVO-i I ZAPOŠLJAVANJE

Izvorni izvještaj kompanije 'Povratak na posao' je pokazao da jak NVO sektor ima potencijal da pomogne postupanje vlade prema nezaposlenosti i prikladnosti za zapošljavanje isključenih grupa (u slučaju BiH, nezaposlenost se povećava zbog trenutne promjene ekonomije i tržišta rada od velikih korporacija na mala i srednja preduzeća). Postoji nekoliko NVO-a u BiH koji se fokusiraju na pitanja zapošljavanja – entitetski izvještaji ukazuju na to da socijalistički korijeni BiH diktiraju javnosti da vjeruje da su takva pitanja odgovornost države, a NVO-i su neodlučni da se uključe u ono što se vjeruje da su složeni problemi države.

U cilju rješavanja socijalne politike i uključivanja preduzeća, država se najprije treba pozabaviti drugim pitanjima, kao što su korupcija, otvorene granice, crno tržište, porezi, itd. Sektor NVO nema kapacitet za bavljenje tim pitanjima, kao ni za zadovoljavanje potreba građana – problem zapošljavanja je suviše velik da bi se njime bavile postojeće strukture NVO sektora u BiH.

Međutim, sve se više priznaje da NVO sektor u BiH **može, a sve više tako i čini, činiti pozitivni doprinos ekonomiji i može povećati stopu zaposlenosti, kao i obezbijediti jako potrebne vještine za zaposlenike/dobrovoljce i korisnike**. Moglo bi se raspravljati o tome da mali broj NVO-a u BiH predstavlja jedine stvarne organizacije koje trenutno rade na rješavanju teme zapošljavanja za isključene grupe, međutim, zbog jako ograničenog uticaja na politiku, taj proces je još uvijek jako spor, ali se poboljšava.

PREPORUKE

Entitetski izvještaji daju određeni broj preporuka u odnosu na budućnost NVO sektora u BiH, koji bi mogli činiti osnovu budućeg plana akcije. Ona su blisko povezana s pitanjima o kojima se raspravljalo u izvornom izvještaju, a to su:

- Postoji potreba za povećanjem u izgradnji kapaciteta – uključujući upravljačke vještine i natjecanje za Vladine ugovore.
- Potrebno je više smjernica za razvoj mreža s drugim NVO-ima i jačanje veza s lokalnim vlastima.
- Poboljšanja u predodžbi javnosti su ključna za uspjeh ovog sektora.
- Potrebno je uložiti napor da se poveća pomoć od države – što bi potencijalno moglo učiniti ovaj sektor vjerodostojnijim za javnost, poslove i lokalne vlasti.
- Postoji potreba za povećanjem u istraživanju i analizi ostvarenja i sposobnosti NVO-a u cilju objavljivanja drugim sektorima i razmjene dobre prakse u okviru ovog sektora.
- Određena dobra praksa je identificirana, a budući rad treba nadovezati na trenutnu situaciju.
- Razvoj komunikacijskih veza između vlasti i NVO-a na temu sadašnjeg i budućeg doprinosa koji mogu vršiti NVO-i je važan. Postoji potreba za dogovorenim ciljevima i procesima, uključujući podjelu odgovornosti i jedan plan akcije s jasnim rokovima.
- Potrebno je dati veću podršku razvoju fiskalnog i zakonskog okvira – ipak se priznaje da postojanje relevantnih zakona ne mora nužno značiti napredak; njihova uspješna primjena je jednako važna.

PRIJEDLOG PRIORITETA

Prakse EU i iskustva BiH pokazuju da NVO sektor može imati pozitivnu ulogu u društvu.
U cilju maksimalnog povećavanja potencijala ovog sektora u pružanju prilika za zapošljavanje i podrške u ulasku ljudi na tržište rada, treba odgovoriti na određeni broj ključnih pitanja. Tabela ispod ističe ta pitanja i ukratko predstavlja način na koji se ona rješavaju u EU i kako bi se to moglo prevesti u BiH.

Ključno pitanje	Praksa EU	Moguće, buduće opcije za BiH
Izgradnja kapaciteta	• Krovne grupe • Resursi za obuku i temeljnu robu	• Podrška razvoju krovnih grupa • Pomoć u pristupu novčanim sredstvima • Podrška u razvoju kurseva obuke od strane ustanova – pogotovo obuka u upravljanju
Razvijanje mreža	• Krovne organizacije • Korištenje medija, web-stranica, konferencija, itd.	• Ohrabrivanje krovnih grupa da djeluju kao konsultativna tijela u cilju zastupanja NVO-a • Osiguranje pozitivnog toka uspješnih priča u medije • Podrška konferencijama i sponzoriranim promocijskim dešavanjima za NVO-e
Poboljšanje predodžbe javnosti	• Jasan kodeks prakse • Zakonski određene definicije ponašanja • Praćenje rada i ocjenjivanje od strane države	• Podrška razvoju kodeksa prakse za NVO-e • Revizija zakonskog i fiskalnog okvira u cilju pomoći organizacijama koje djeluju u okviru kodeksa prakse • Kažnjavanje organizacija koje se ne pridržavaju kodeksa
Pomoć od države	• Fiskalne prednosti • Jasne strategije o ulozi NVO sektora	• Razvoj fiskalnih prednosti (jasna poruka podrške i priznavanja NVO sektora) • Razvoj jasnih strategija koje ističu doprinos NVO-a

Aneks A: Rezime ključnih pitanja iz entitetskih izvještaja

Ključna pitanja	Snage	Slabosti
Ne postoje porezne olakšice	Postoji prepoznata potreba, ali definicija odobrenih NVO-a u cilju sticanja poreznih olakšica može biti važan faktor u kretanju ka propisivanju ovog sektora.	Nema poreznih olakšica koje pomažu podršku novčanim sredstvima i razvoj NVO-a. Praksa EU nudi niz značajnih olakšica odobrenim NVO-ima koje rade u zakonskom okviru.
Ne postoji stručnost u natjecanju za vladine ugovore	Dosta podataka u natjecanju za međunarodnu pomoć. Ako vlada želi definirati strategiju koja će omogućiti NVO-ima da se natječu, moraju postojati jasne smjernice, obuka kao podrška NVO-ima.	Nepostojanje prilika za natjecanje za Vladine ugovore.
NVO-i odgovaraju na kratkoročne potrebe, međutim, ne postoji strategija/misija. Veći dio rada je reaktivan.	Dobri su u odgovaranju na potrebe za socijalnim uslugama, mada je to u velikoj mjeri reaktivno (treba više misliti o sprječavanju nego liječenju).	Pružanje usluga je reaktivno, a ne postoji prilika za razvijanje dugoročnih strategija. Ujedinjeno/strateško razmišljanje. Većina je, ipak, odgovor na ono što je stvarno dostupno.
Nepostojanje podrške za fondacije (krovne organizacije)	Koalicija NVO-a je u formiranju (vidite knjižicu) i identificirala je potrebu/ulogu za krovnom organizacijom.	Nema uspostavljenih krovnih organizacija koje mogu djelovati kao mehanizam za zastupanje/podršku za NVO-e.
Obuka za osoblje o operativnim pitanjima postoji, ali ne i o misiji NVO-a – razvoj dugoročne strategije i uprave	Reaktivna priroda rada vodi samo ka kratkoročnom operativnom djelovanju.	Kratkoročna operativna obuka zanemaruje dugoročnu strategiju/pitanja/viziju.
Nepostojanje konsultacija sa NVO-ima i građanima u cilju odgovaranja na ključna pitanja i potrebe	U RS se pokazalo da NVO-i djeluju kao komunikacijski kanal koji je sposoban za dobijanje povratnih informacija o pitanjima.	Konsultacije nisu široko rasprostranjene. U slučajevima kad se pokreću pitanja, nema uvijek odgovora od vlade.
Nerazvijena partnerstva između NVO-a i lokalnih vlasti	NVO-i su pokazali da su u stanju pružati socijalne usluge na lokalnom nivou.	Nema strukture, mašinerije, strategije na opštinskom nivou za identificiranje vrsta usluga koje bi NVO-i mogli uspješnije pružati.
Postoji određena finansijska podrška od opština	Postoje određeni dokazi pružanja podrške NVO-ima i priznavanja njihovog doprinosa od strane opština.	Priznavanje doprinosa NVO-a nije široko rasprostranjeno.
Nepostojanje ulaganja u razvoj osoblja	NVO-i su pokazali da mogu pružati određene usluge.	Upravljanje je slabo – pažnja je usmjerena na bavljenje kratkoročnim neposrednim pitanjima, umjesto na dugoročni strateški razvoj → to utiče na izgled ovog sektora
Tok informacija	Postoji određena razmjena informacija i dobre prakse u RS i širom Balkana, gdje NVO-i djuluju kao komunikacijski kanal između zajednice i vlade, ali ne postoji podrška za osiguranje da se to dešava opširno i dosljedno.	

Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DfID)

BOSNA I HERCEGOVINA

RADNE I SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI: RAZVOJ POLITIKA DJELOVANJA I MJERA UBLAŽAVANJA NEGATIVNIH UTICAJA PRIVATIZACIJE

REFORMIRANJE SISTEMA I STRUKTURA REŽIMA CENTRALNE I LOKALNE SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI

Ugovor broj CNTR 00 1368A i CNTR 00 1629

Kvalitativna studija 3

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN SEKTOR (NVO)

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 9: Važnost Konferencije nevladinih organizacija BiH Međuentitetska saradnja u BiH

31. mart 2005.

Birks Sinclair & Associates Ltd.
Gatehouse Suite
Palatine House
Belmont Business Park
Durham, DH1 1TW
Velika Britanija

Telefon: 00 44 191 386 4484
Faks: 00 44 191 384 8013
E-mail: Office@Birks-Sinclair.com
Web strana (engleski):
www.Birks-Sinclair.com/BiH.htm

Nezavisni biro za humanitarna pitanja (IBHI)
Šaćira Sikirića 12
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Telefon: 00 387 33 219 780 /1
Faks: 00 387 33 268 750
E-mail: bosna1@ibhibih.org
Web strana (lokalni jezici):
www.ibhibih.org

Pripremio:

Fadil Šero

Centarza Promociju Civilnog Društva
Nikole Kašikovića 7, 71000 Sarajevo Bosna i Hercegovina, Tel. / fax: ++387 33 213 - 278

Ovaj dokument je rezultat projekta koji podržava Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DfID). Mišljenja izražena u ovom dokumentu nisu nužno mišljenja DfID-a.

ZAPOŠLJAVANJE, PRUŽANJE SOCIJALNIH USLUGA I NEVLADIN SEKTOR (NVO)

STATUS I PERSPEKTIVE ZA BOSNU I HERCEGOVINU
ANALIZA I IMPLIKACIJE ZA POLITIKE

DOKUMENT 9: Važnost konferencije nevladinih organizacija u BiH Međuentitetska saradnja u BiH

Uočavajući probleme sopstvenog razvoja NVO-a u Republici Srpskoj i Federaciji BiH pokrenule su inicijativu i, u međusobnom partnerstvu, identificirale su ključne probleme svoga razvoja i zajednički se aktivno uključile u njihovo rješavanje. U širokoj javnoj debati, uvažavajući različita mišljenja, kroz demokratsku proceduru, usaglasile su, i na Konferenciji nevladinih organizacija BiH u decembru 2004. godine, usvojili sledeće dokumente:

- "Sporazum o saradnji između Vijeća ministara BiH i nevladinog sektora u BiH";
- "Standarde kvaliteta usluga između vlade i nevladinog sektora u BiH";
- "Kodeksa ponašanja za nevladin sektor u BiH";
- "Strateške pravce razvoja nevladinog sektora u BiH";

U isto vrijeme uspostavljena je mreža NVO-a u BiH kroz regionalne Referentne grupe[1] koje su povezale NVO-e u Federaciji BiH i Republici Srpskoj.

Izgradnja kapaciteta NVO sektora sada se nametnula kao jedna od bitnih pretpostavki njhovog djelovanja.

U prvom redu, institucionalizacija NVO sektora će:

- omogućiti prikupljanje i cirkulaciju informacija, analizu trenutnih politika i njihovu evaluaciju;
- izradu alternativnih političkih agenda;
- zagovaranje u procesu definisanja društvenih prioriteta u kreiranju javnih politika.

Bez ovih kapaciteta NVO sektor neće usješno odgovoriti na izazov saradnje i partnerstva sa građanima, vladom i biznis sektorom.

Vlada jeste najpozvanija i najodgovornija u kreiranju javne politike. Međutim, civilno društvo u cjelini, ne može izbjeći odgovornost za te iste politike ukoliko nije uključeno u dijalog o njima i nedaje svoj doprinos određenim rješenjima.

To od NVO sektora zahtijeva sve više profesionalizma i orjentacije na rezultate uz visoke standarde odgovornosti, osiguranje kvaliteta i polaganje računa.

Uspostavljanje i rad Resursnog centra na nivou BiH, kao institucije za razvoj NVO-a i sredstava za redovnu komunikaciju i koordinacije aktivnosti NVO-a nameće se kao ključna potreba njegovog razvoja. To će omogućiti veći stepen prohodnosti i razmjene informacija, iskustava i dobre prakse u partnerskoj saradnji među nevladinim organizacijama u BiH.

[1] Banjaluka, Bihać, Brčko, Čapljina, Doboj, Goražde, Livno, Mostar, Prijedor, Sarajevo, Trebinje, Travnik, Tuzla, Zenica i Zvornik.

Uspostavljanje institucionalne saradnje između vlade i NVO sektora pokazalo se prioritetnim pitanjem njegove budućnosti iz nekoliko razloga:

- Rješavanje statusnih pitanja u zakonodavstvu BiH u skladu sa politikom zemalja članica Vijeća Evrope;
- Uspostavljanje konkretne saradnje od lokalne zajednice do nivoa države omogućiće veći utjecaj NVO sektora na kreiranje javnih politika;
- Uspostavljanje Ureda Vijeća ministara BiH za saradnju sa NVO sektorom.

Postojeće strukture organizacije države i način donošenja određenih politka u njihovim institucijama, nažalost, ne omogućavaju puno i efektivno učešće nevladinih organizacija. Niski institucionalni i finansijski kapaciteti nevladinih organizacija, na jednoj strani, i veliki broj državnih institucija, na drugoj, isključuju mogućnosti nevladinim organizacijama aktivnu participaciju u kreiranja javnih politika. Ako se ima u vidu nedostatak senzibiliteta vlade za uključivanje građana u političke procese i donošenje odluka tada proces postaje dodatno iscrpljujući.

NVO sektor treba razvijati kapacitete da bi njegov glas bio jasan i artikulisan, ali mora biti koncentriran na ključne kreatrore javnih politika u našoj zemlji, u ovom slučaju, na Vijeće ministara BiH. Dosadašnja iskustva - orjentacija na sve nivoe vlasti - nisu dale adekvatne odgovore na problem kreiranja javnih politika.

Sve su to pitanja koja su orjentirala NVO sektor na poduzimanje konkretnih aktivnosti na institucionalizaciji saradnje sa vladom. Mnoge lokalne zajednice (općine/opštine) u BiH su pokrenule različite oblike saradnje na lokalnom nivou što je dobra znak saradnje lokalnih vlasti i nevladinih organizacija u lokalnim zajednicama. Sve je manje političara u BiH koji, na javnoj sceni, negativno komentiraju ulogu i značaj NVO sektora za razvoj društva u cjelini.

Drugi veoma važan aspekt problema odnosi se na samoregulaciju NVO sektora kroz "Kodeks ponašanja za NVO sektor u BiH". On će u budućnosti imati veoma veliki značaj za transparentno djelovanje u skladu sa vrijednostima civilnog društva u razvijenim demokratskim zemljama. Treći važan dokument je izrada i usvajanje "Strateških pravaca razvoja NVO sektora u BiH". Ovaj dokumenat je osnova za izradu petogodišnje strategije razvoja NVO sektora u BiH koji će biti kreiran tokom ove godine. Njegova važnost je posebno značajna što postoji opća saglasnost NVO-a o osnovnim pravcima njegovog razvoja u budućnosti.

Saradnja i povezivanje NVO-a sa privatnim sektorom nameće se kao nužna potreba partnerstva od obostranog interesa. Ova vrsta saradnje nema izgrađenu tradiciju i ona tek treba da se uspostavi. Orjentacija NVO sektora ne može biti, samo i isključivo, svedena na finansijsku potporu različitih međunarodnih asiocijacija, organizacija ili fondacije iz inostranstva. To je, između ostalog, utjecalo na ograničeni i neadekvatan odnos države za razvoj i održivost organizacija civilnog društva u BiH. Na drugoj strani, biznis sektor, zbog kratke istorije razoja i rada NVO sektora nema izgađene oblike partnerstva ili eventualne finansijske potpore za programe i projekte NVO sektora. On ne osjeća potrebu i korist za aktivnosti NVO sektora. Tome imamo zahvaliti, prije svega, vladi koja nije razvila poreske olakšice za davanja i potpore NVO sektoru i drugo, NVO sektor do sada nije ni imao potrebe za prikupljanje sredstava od biznis sektora jer je svoje aktivnosti u prikupljanju sredstava uglavnom usmjeravao prema međunarodnima organizacijama, fondacijama i asocijacijama.